

ÚSTAV DEJÍN TRNAVSKEJ UNIVERZITY V TRNAVE
GALÉRIA JÁNA KONIARKA V TRNAVE
SLOVENSKÝ HISTORICKÝ ÚSTAV V RÍME

Publikácia je výsledkom riešenia grantového projektu Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR a Slovenskej akadémie vied VEGA 1/0536/21 Forum Academicum. Budovy Trnavskej univerzity (1635 – 1777) v historických a kultúrnych súvislostiach a udeleného štipendijného programu Slovenského historického ústavu v Ríme/Istituto Storico Slovacco di Roma.

Editori:

PhDr. Henrieta Žažová, PhD.
Mgr. Adrián Kobetič, PhD.

Recenzenti:

Mgr. et Mgr. Art. Barbara Hodášová, PhD.
Dr. Phil. Dr. habil. Arch. Paolo Sanvito

Autori textov:

Ing. arch. Pavel Ďurko,
Ing. Jozef Ďurko,
Ing. arch. Ivan Gojdič,
doc. Dr. phil. Erik Hrnčiarik,
Mgr. Adrián Kobetič, PhD.,
Mgr. Tomáš Kolon, PhD.,
Ing. arch. Luboš Vagala,
Mgr. Daniela Zacharová, PhD.,
PhDr. Henrieta Žažová, PhD.,
Ing. arch. Jaroslava Žuffová, CSc.

Preklady do anglického jazyka:

Your Choice – jazykové služby

Za obsah a štylizáciu príspevkov zodpovedajú jednotliví autori.

Vydali:

© Ústav dejín Trnavskej univerzity v Trnave
© Galéria Jána Koniarka v Trnave
© Slovenský historický ústav v Ríme

FORUM ACADEMICUM

Budovy Trnavskej univerzity
(1635 – 1777)
v historických a kultúrnych súvislostiach

Obsah

Úvod	
Henrieta Žažová	8
Budovy Trnavskej univerzity (1635 – 1777) v historických a kultúrnych súvislostiach	
Ivan Gojdič	10
KOSTOL SV. JÁNA KRSTITEĽA, KOLÉGIUM A ŠKOLSKÉ BUDOVY	
Architektonicko-historický vývoj budov trnavského univerzitného areálu s Kostolom sv. Jána Krstiteľa	
Henrieta Žažová	16
Kostol sv. Jána Krstiteľa vo svetle výsledkov archívneho výskumu	
Henrieta Žažová	19
Jezuitské kolégium a školské budovy vo svetle výsledkov archívneho výskumu	
Henrieta Žažová	26
Lekárska fakulta vo svetle výsledkov archívneho výskumu	
Henrieta Žažová	38
BUDOVY KONVIKTOV, SEMINÁROV A ZÁHRADY	
Architektonicko-historický vývoj konviktov a seminárov	
Henrieta Žažová	42
Adalbertinum vo svetle výsledkov archívneho výskumu	
Henrieta Žažová	47
Urbanistický a architektonický vývoj zástavby na parcelách obsiahnutých Adalbertinom. K výsledkom pamiatkového výskumu	
Jaroslava Žuffová	54
Historický krov nad novodobou nadstavbou Adalbertina	
Daniela Zacharová	76
Pamiatková obnova Seminára sv. Vojtecha (Adalbertinum) v Trnave z pohľadu architekta	
Pavel Ďurko – Jozef Ďurko – Ľuboš Vagala	85
Rubrorum vo svetle výsledkov archívneho výskumu	
Henrieta Žažová	92

Marianum vo svetle výsledkov archívneho výskumu Henrieta Žažová	96
Šľachtický konvikt vo svetle výsledkov archívneho výskumu Henrieta Žažová	99
Stephaneum vo svetle výsledkov archívneho výskumu Henrieta Žažová	103
Archeologický výskum v záhradách univerzitných budov Erik Hrnčiarik – Tomáš Kolon	106
UNIVERZITNÉ NÁMESTIE A HISTORICKÁ ARCHITEKTONICKÁ DOKUMENTÁCIA	
Forum academicum a mariánsky stĺp Adrián Kobetič	146
Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity Henrieta Žažová	155
Vysvetlivky Katarína Karabová	234
Forum academicum. The buildings of the Trnava University (1635–1777) in historical and cultural contexts Henrieta Žažová – Adrián Kobetič – Erik Hrnčiarik – Tomáš Kolon – Jaroslava Žuffová – Daniela Zacharová – Pavel Ďurko – Jozef Ďurko – Ľuboš Vagala	236
O autoroch	249

Content

Introduction	
Henrieta Žažová	8
The buildings of the Trnava University (1635–1777) in historical and cultural contexts	
Ivan Gojdič	10
THE CHURCH OF ST. JOHN THE BAPTIST, THE COLLEGE AND THE UNIVERSITY BUILDINGS	
Architectural-historical Development of the Buildings on Trnava University Premises with the Church of St. John the Baptist	
Henrieta Žažová	16
The Church of St. John the Baptist in Light of the Results of Archival Research	
Henrieta Žažová	19
The Jesuit College and University Buildings in Light of the Results of Archival Research	
Henrieta Žažová	26
The Faculty of Medicine in Light of the Results of Archival Research	
Henrieta Žažová	38
THE DORMITORY AND SEMINARY BUILDINGS AND THE GARDENS	
Architectural-historical Development of the Dormitories and Seminaries	
Henrieta Žažová	42
The Adalbertinum in Light of the Results of Archival Research	
Henrieta Žažová	47
Housing Developments in the Plots of the Adalbertinum from an Urbanistic and Architectural Aspect. On the Results of Archival Research.	
Jaroslava Žuffová	54
The Historical Roof Frame over the Modern Superstructure of the Adalbertinum	
Daniela Zacharová	76
Reconstruction of the Seminary of St. Adalbert (Adalbertinum) in Trnava with a View to Heritage Conservation from an Architect's Perspective	
Pavel Ďurko – Jozef Ďurko – Ľuboš Vagala	85

The Rubrorum in Light of the Results of Archival Research Henrieta Žažová	92
The Marianum in Light of the Results of Archival Research Henrieta Žažová	96
The Noblemen's Dormitory in Light of the Results of Archival Research Henrieta Žažová	99
The Stephaneum in Light of the Results of Archival Research Henrieta Žažová	103
Archaeological Research in the Gardens of the University Buildings Erik Hrnčiarik - Tomáš Kolon	106
UNIVERSITY SQUARE AND ARCHIVAL ARCHITECTURAL RECORDS	
Forum Academicum and the Marian Column Adrián Kobetič	146
Historical Designs, Floorplans and the Determination of the Exact Locations of the Buildings of Trnava University Henrieta Žažová	155
Explanatory Notes Katarína Karabová	234
Forum Academicum. The buildings of the Trnava University (1635–1777) in historical and cultural contexts Henrieta Žažová - Adrián Kobetič - Erik Hrnčiarik - Tomáš Kolon - Jaroslava Žuffová - Daniela Zacharová - Pavel Ďurko - Jozef Ďurko - Luboš Vagala	236
About the Authors	249

Úvod

Henrieta Žažová

Komplex univerzitných budov v Trnave je cennou umelecko-historickou pamiatkou. Budovy historickej Trnavskej univerzity koncentrované na Univerzitnom námestí (*Forum Academicum*) sú vzácnym dokladom mimoriadnych schopností a zručností architektov, výtvarných umelcov a umeleckých remeselníkov pôsobiacich v Trnave v 17. a 18. storočí. Slobodné kráľovské mesto Trnava bolo od roku 1543 sídlom najvyššieho predstaviteľa rímskokatolíckej cirkvi v Uhorsku, ostrihomského arcibiskupa a kapituly. Arcibiskup Peter Pázmaň vytvoril z mesta náboženské a kultúrne centrum, v ktorom v roku 1635 otvorila brány univerzita jezuitského typu, v dokumentoch označovaná ako *universitas*, *academia* alebo *studium generale*. Pomenovanie vyučovacích zariadení *studium generale* – všeobecné štúdium sa používalo už od stredoveku, pretože sa tu rozvíjali všetky vedecké štúdiá a štúdium malo nadregionálny charakter. Latinské slovo *universitas* pôvodne označovalo voľné slobodné združenie učiteľov a študentov, ktoré získalo rozličné privilégiá rešpektované svetskou aj duchovnou mocou, neskôr známe ako akademické slobody. *Academia* bol pôvodne názov prvej filozofickej školy založenej Platónom v antických Aténach. Neskôr sa tak nazývali aj vysoké školy a od 17. storočia aj vedecké spoločnosti, ktoré združovali učencov zaoberajúcich sa štúdiom prírody. Zakladateľ univerzity Peter Pázmaň určil hlavný cieľ Trnavskej univerzity – „rozšíriť katolícku vieru v Uhorsku“ a jej správu zveril do rúk Spoločnosti Ježišovej.

Pôvodne dominikánsky kláštor s Kostolom sv. Jána Krstiteľa postupne Spoločnosť Ježišova zmenila premysleným skupovaním parciel, budovaním nových objektov a ich aditívnym priradovaním na súbor univerzitných budov, na Slovensku jedinečný architektonický komplex vzdelávacieho charakteru. Kláštor sa nachádzal v tretej mestskej štvrti hradbami opevneného mesta, v jeho severovýchodnej časti. Zo západnej strany pri kláštore tiekol potok Trnávka a bola tu Mlynská ulica (dnešná Hornopotočná ulica). Na potoku pri hradbách bol umiestnený mlyn. Na severnej strane sa pod

hradbami nachádzali domčeky, na východnej strane ústila vtedy už pri uzavretej Malženickej bráne Jerichova ulica. Tá bola pokračovaním Ulice sv. Jána Krstiteľa (dnešná Hollého ulica), ktorá viedla k dominikánskemu areálu z južnej strany. Vplyvom stavebnej činnosti jezuitov v druhej polovici 17. storočia vzniklo na južnej strane jezuitského komplexu Univerzitné námestie a Invalidská ulica.

Výskum Univerzitného námestia, architektonicko-historického vývoja budov trnavského univerzitného areálu s Kostolom sv. Jána Krstiteľa bol predmetom grantového projektu s názvom *Forum Academicum*. Budovy Trnavskej univerzity (1635 – 1777) v historických a kultúrnych súvislostiach. Vedúcou projektu bola Henrieta Žažová z Ústavu dejín Trnavskej univerzity, zástupkyňou Katarína Karabová z Katedry klasických jazykov Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity, spoluriešiteľmi Adrián Kobetič, doktorand na Katedre dejín a teórie umenia Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity a Ivan Gojdič, privátny bádateľ – architekt. Henrieta Žažová sa zároveň zúčastnila aj na výskumnom pobyte v Ríme, v centrálnom archíve jezuitskej rehole (*Archivum Romanum Societatis Jesu*) podporeným Slovenským historickým ústavom v Ríme, ktorý finančne prispel aj na vydanie tejto publikácie, podobne ako Galéria Jána Koniarka v Trnave.

Prvá časť publikácie je venovaná Univerzitnému námestiu, uzavretému komplexu univerzitných budov s Kostolom sv. Jána Krstiteľa a budove bývalej lekárskej fakulty. Ranobarokový, pôvodne jezuitský univerzitný Kostol sv. Jána Krstiteľa je v súčasnosti katedrálom chrámom Trnavskej arcidiecézy. Uzavretý areál bývalých jezuitských a univerzitných budov dnes slúži Centrálnej registratúre Vojenského archívu. Jedine budova postavená pre lekársku fakultu je vo vlastníctve obnovenej Trnavskej univerzity a sídli v nej fakulta zdravotníctva a sociálnej práce.

Druhá časť publikácie sa zaoberá historickými stavbami na východnej strane Ulice Jána Hollého, predtým Ulice sv. Jána Krstiteľa a záhradami na vnútornom nádvorí týchto objektov. Tu boli situ-

ované budovy bývalých seminárov a konviktov, ktoré sú známe pod nasledovnými názvami: Adalbertinum, Rubrorum, Marianum, šľachtický konvikt a na Halenárskej ulici Stephaneum. V týchto budovách, ktoré sú súčasťou univerzitného komplexu zákonom chránených nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok, sídlili bohoslovecké semináre na výchovu budúcich kňazov a konvikty určené na výchovu šľachtických chovancov. Až päť príspevkov je venovaných budove Adalbertina a univerzitným záhradám, ktoré spolu s tu uverejneným článkom Ivana Gojdiča odzneli na vedeckej konferencii Forum Academicum: proti prúdu času. Uskutočnila sa 12. mája 2022, v deň 387. výročia založenia Trnavskej univerzity. Dominancia Adalbertina súvisí s faktom, že táto historická budova je od roku 2017 vo vlastníctve obnovej Trnavskej univerzity a v predchádzajúcich rokoch sa v nej realizoval rad špecializovaných pamiatkových výskumov. Najnovšie výsledky týchto výskumov sú publikované v predloženej knihe spolu s plánom pamiatkovej obnovy Adalbertina, ktorý bude po rekonštrukcii naďalej slúžiť vzdelávaniu vysokoškolských študentov.

Na záver Adrián Kobetič podrobne analyzoval význam a funkciu Univerzitného námestia v Trnave v rámci boja rímskokatolíckej cirkvi proti reformácii v 17. a 18. storočí. Verejný priestor pred Kostolom sv. Jána Krstiteľa na brehu potoka Trnávka vznikol v 17. storočí a zdobil ho stĺp Panny Márie.

Najobsažnejšiu časť publikácie tvorí edícia známych historických plánov a pôdorysov univerzitných budov. Legendy a popisy týchto historických grafických materiálov boli prepísané v originálnom latinskom alebo nemeckom jazyku a preložené do slovenského jazyka. Za nimi nasledujú vysvetlivky k edícií, kde sú definované dobové termíny, dĺžkové miery a vysvetlené skratky.

Univerzitné budovy v Trnave sú vynikajúcimi architektonickými dielami, ktoré predstavujú

na Slovensku ojedinelý súbor. Spolu s ďalšími sakrálnymi budovami postavenými v novom (barokovom) slohu z Trnavy učinili v novoveku prekvitajúcu barokovú metropolu vzdelania a umenia. Malý Rím, ako sa Trnava s množstvom kláštorov a kostolov označuje, je mestom s najvýznamnejšími barokovými stavbami na území Slovenska. Historická Trnavská univerzita bola najväčšou a najdôležitejšou vzdelávacou inštitúciou v Uhorsku. Vzdelanie je základom každej kultúry a vzdelávanie patrí k pozoruhodným fenoménom, ktorý osobitným spôsobom reflektuje zmeny v spoločnosti. Školstvo je totiž späté so všetkými ostatnými oblasťami života a dejiny výchovy a vzdelávania sú mnohako prepletené s celkovým kultúrnym životom, politickým, ekonomickým, sociálnym a svetonázorovým vývojom. Rovnako aj vznik Trnavskej univerzity v Trnave v roku 1635 a jej ďalšie osudy do roku 1777 úzko súvisia s celospoločenským dianím. Univerzita zohrala dôležitú úlohu nielen v našich dejinách, ale aj v dejinách strednej Európy. Bola súčasťou európskych vedeckých inštitúcií a vychovala tisícky vzdelancov, pričom mala významný vplyv aj na formovanie národného povedomia Slovákov.

Univerzitné námestie v Trnave aj v súčasnosti predstavuje dôležitý verejný priestor v centre mesta, ktorý zohráva významnú úlohu v akademickom, spoločenskom a kultúrnom živote. Plní kľúčovú úlohu ako miesto stretávania, výmeny myšlienok a formovania identity univerzitnej komunity i mesta, v ktorom sa nachádza. Zároveň je významným urbanistickým prvkom, ktorý dotvára charakter historického jadra, podporuje nielen pohyb ľudí, ale aj ich príjemný pobyt v prostredí univerzity. Vďaka svojej polohe, histórii a funkciám je Univerzitné námestie jedným z kľúčových verejných priestorov, kde sa snúbi akademická tradícia s dynamikou súčasného mestského života.

Budovy Trnavskej univerzity (1635 – 1777) v historických a kultúrnych súvislostiach

Ivan Gojdič

Nasledujúce kapitoly nám dajú možnosť nahliadnuť do bohatého „života“ historických objektov tvoriacich komplex univerzitných budov v Trnave. Zvlášť na jednom objekte – Adalbertine výskumy potvrdili, že tvorivá energia zakladateľa univerzity kardinála Petra Pázmaňa, hneď po získaní funkcie arcibiskupa, sa dotkla aj Trnavy, a to nezmazateľným spôsobom. Dodnes jeho idea vytvorenia celouhorského vzdelávacieho centra nebola ani časom, ani najväčšími neprajníkmi dôsledne potlačená a spolu s mestskými hradbami dáva mestu jedinečný charakter, a to nielen na ploche jeho jednej šestiny, ktorú nezvratne prestavala.

Profesor Jozef Šimončíč už v publikácii *Dejiny Trnavy* z roku 1988 pri hodnotení komplexu budov tvoriacich súčasť univerzitného areálu konštatuje: „...je to dosť ucelený stavebný komplex, akých je na Slovensku málo.“ (str. 317). A tu je potrebné profesora Šimončíča trochu poopraviť. Takýto komplex, akým sú objekty vlastnej univerzity a na ňu napojené palácové architektúry konviktov a seminárov na Hollého ulici v Trnave, je na Slovensku jediný! Ak neberieme do úvahy súbory stavieb industriálneho alebo vojensko-obranného charakteru, univerzitný areál v Trnave je svojou ideovou jednotou a urbanisticko-architektonickou komplexnosťou najpozoruhodnejším, a to napriek približne 130 ročnému intervalu svojho budovania. Jeho výstavba od prvej tretiny 17. storočia takmer po tretiu štvrtinu 18. storočia ho neradí medzi stredoveké univerzity, a to predstavuje jeho jediný „hendikep“; ak v prípade hodnotenia architektúry a jej poslania vôbec môžeme také konštatovanie vysloviť. Jeho ostatné kvality však potvrdzujú, že sila Pázmaňovej idey, pretavená do univerzitného komplexu, nenachádza ani ďaleko za hranicami Slovenska konkurenta, čo sa dá v krátkosti doložiť.

Na území dnešného Slovenska vznikla iba o pár desaťročí mladšia univerzita v Košiciach, ktorú pre porovnanie môžeme uviesť ako jediný príklad. Bolo to v čase, keď už dominanta Trnav-

skej univerzity – chrám sv. Jána Krstiteľa plnohodnotne plnil svoju funkciu a inštitúcia svoje vzdelávacie poslanie. Hoci sú stavby Košickej univerzity mladšie, ich architektonický výraz, predovšetkým Univerzitný kostol, sa nedokázal zbaviť, napriek vysokej umelecko-remeselnej kvalite, renesančnej strohosti a školské budovy nikdy nenadobudli charakter areálu, ktorý by dokázal vyznieť v rámci zástavby najväčšieho šošovkovitého urbanistického celku Hlavnej ulice. A tak košický súputník Trnavskej univerzity ostal až do súčasnosti súčasťou domoradia centra mesta, bez toho, aby sa hmotovo a priestorovo jednoznačne presadil v jeho zástavbe.

Ak sa pozrieme na najbližšie staršie, až stredoveké univerzity, ich o pár storočí dlhšia história, jednotlivé staršie architektúry a predovšetkým význam pre strednú Európu, sú v porovnaní s Trnavou podstatnejšie. No napriek tomu, pri všetkom vnímaní týchto faktov, môžeme konštatovať, že Trnavská univerzita je z urbanisticko-architektonického hľadiska hodnotnejší komplex. Slovensku v súčasnosti zo študijného hľadiska je najbližšia (popri novodobej Masarykovej univerzite v Brne) olomoucká Palackého univerzita, staršia od Trnavskej univerzity o 60 rokov. No nevytvára ucelený súbor stavieb, i keď sídli vo viacerých historických budovách. To, čo by Trnavskej univerzite už na prvý pohľad vrátilo pri jej znovuoživení ducha komplexnej vzdelávacej inštitúcie, sídliacej v logicky ucelenom zostavenom súbore architektúr, v Olomouci sa dosiahnuť nedá, a to ani pri priznaní vysokých hodnôt jednotlivých pamiatkovo chránených objektov. Podobne je možné charakterizovať i jednu z najvýznamnejších univerzít vôbec – Karlovu univerzitu v Prahe, ktorú „otec českej vlasti“ Karol IV. založil už v polovici 14. storočia. Hoci jadrú univerzity dominuje jedinečná svätyňa gotickej univerzitnej kaplnky, kontrastujúca s modernou prístavbou univerzitného objektu z druhej polovice 20. storočia. Ani v Prahe sa nejedná o dominantný urbanistický súbor, napriek jeho vyso-

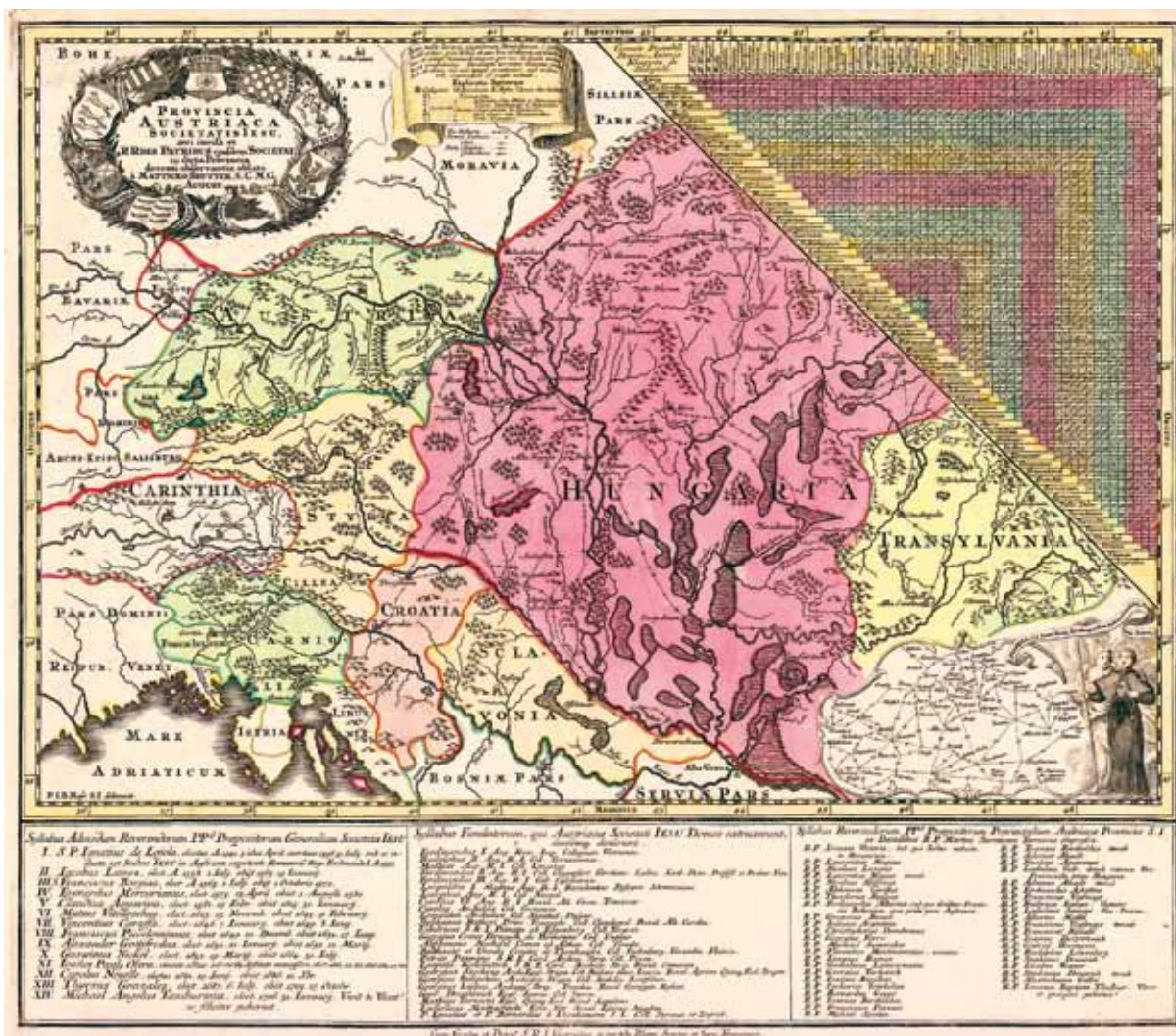

Rakúška provincia Spoločnosti Ježišovej, 1655

Zdroj: Archivum Romanum Societatis Iesu, Provincia Austria, 229 Fructus missionum 1672 – 1773, fol. 314

kým architektonickým hodnotám. Je to skôr dekoratívny šperk, vsadený do zhluku zástavby Starého Mesta, no bez šance túto zástavbu jednoznačne ovládnuť a naznačiť tak mimoriadne poslanie najstaršej univerzity na sever od Álp. Aj počiatky histórie druhej najstaršej stredoeurópskej univerzity – Jagellonskej v Krakove z roku 1364 reprezentuje jediná, i keď monumentálna gotická budova Collegia Maius. Jej nádvorie síce sála túžbou po hodnotách poznania, je však uzavreté, bez urbanistického rozvinutia do priestoru. Iba o rok mladšia Viedenská univerzita, založená Rudolfom IV. Habsburským, sa v priebehu stáročí rozložila po celom meste a stratila svoje stredoveké objekty, aby ju napokon reprezentovala predovšetkým historizujúca architektúra z poslednej tretiny 19. storočia. Jej mohutná budova, ako väčšina stavieb na viedenskom Ringu, pôsobí ako dôstojný solitér, no bez výraznejšej dominanty, akú v Trnave tvorí univerzitný Kostol sv. Jána Krstiteľa. A jej rozľahlému nádvoriu i vnútorným priestorom chýba intímnejšia atmosféra, taká potrebná pre pohodu pri štúdiu. Ani – aj v súčasnosti mimoriadne uznávaná

Univerzita Ruprechta Karla v Heidelbergu, založená koncom 14. storočia – sa od viedenskej veľmi neodlišuje. I tá je rozložená po historickom centre a nevytvára dojem uceleného kampusu, i keď jej jednotlivé objekty odrážajú dobu svojho vzniku. Pre Slovensko snáď po pražskej najbližšia univerzita v Lipsku z roku 1401 prešla v posledných rokoch radikálnou prestavbou, ktorá síce vytvorila pozoruhodný komplex, ale jej historické korene naznačuje iba profil jej hlavného priečelia obdivuhodnej dĺžky. Pri uvedení mladšieho príkladu univerzity v porovnaní s trnavskou sa ponúka krásna ukážka univerzity vo Vroclave v Dolnom Sliezsku, založená v roku 1702 českým a uhorským kráľom a cisárom Svätej ríše rímskej Leopoldom I. Blokovaná stavba s bohatým interiérom sa aj s výraznou centrálnou vežovitou nadstavbou odráža na hladine rieky Odra a svojou dominantnosťou obohacuje najstaršiu časť mesta. No, podobne ako pri budovách Trnavskej univerzity, i za cenu potlačenia okolitej zástavby. Je to však solitér, i keď jedinečný, ktorému chýba urbanistická hĺbka a smerom k mestu pokojné prostredie.

Rakúška provincia Spoločnosti Ježišovej, 1762 - 1773, autor: Gottfried Johann Eichler

Zdroj: Slovenská národná galéria, https://www.webumenia.sk/dielo/SVK:SN:G_13746

V čom tkvejú hodnoty univerzitného komplexu v Trnave, že si môžeme dovoliť porovnávať ich s hodnotami i podstatne starších univerzitných inštitúcií? Sú to predovšetkým hodnoty urbanistické a architektonické, v kombinácii s výtvarnou výzdobou predovšetkým katedrálneho Kostola sv. Jána Krstiteľa. Nemenej dôležitá je i hodnota perspektívneho využitia jednotlivých krídiel, dopiaľ vojenským archívom nie optimálne vyťaženého areálu bývalých študijných priestorov.

Z vyššie uvádzaných univerzít, priznávajúc všetkým ich kvality, ani jedna z nich nedisponuje takými urbanistickými hodnotami ako Trnavská univerzita, a to napriek tomu, že nie sú badateľné na prvý pohľad. Komplex zložený z dvoch častí - areálu vlastnej univerzity a jej symbolu, ktorým od jej vzniku je chrám sv. Jána Krstiteľa a z domo-
radia seminárov a konviktov pozdĺž na univerzit-

ný areál kolmej Hollého ulice skrýva za svojimi obvodovými múrmi a fasádami pozoruhodné zoskupenie hmôt a voľných plôch i nádvorí. Zatiaľ čo objekty na Hollého ulici sú už takmer všetky dôstojne využívané vrátane vnútroblokov, objekty tvoriace dnešný Vojenský archív - centrálnu registratúru čakajú na svoju revitalizáciu. A práve ich urbanistická skladba, tvorená trojpodlažnými krídlami vytvárajúcimi dvojicu uzavretých nádvorí a dve rozľahlé voľné plochy s mimoriadnym potenciálom ich oddychovo rekreačného využitia, sú tým najzaujímavejším momentom nielen univerzity, ale aj celej zástavby mesta. Skladbe areálu dodáva dynamiku na západnej strane dvojvežie kostola, orientované do veľkého námestia otvoreného do mestskej zástavby a na východnej strane siluetu zástavby pôvodne oživovala mohutná, dnes už neexistujúca hmota astronomického ob-

servatória. Takúto ideálnu štruktúrnú skladbu v kombinácii architektúr a perspektívnej zelene dnes ešte voľných plôch a nádvorí nemá žiadna z historických univerzít strednej Európy. Tie sú tvorené solitérmi, alebo zoskupeniami krídiel po obvode nádvorí, ktoré svojím zväčša dláždeným riešením a striedanou zeleňou pôsobia stroho, bez výraznejšej tendencie vygenerovať optimálne študijno-relaxačné prostredie. Ale práve dnes ešte nevyužívané priestory Trnavskej univerzity takúto šancu majú, i keď ani v budúcnosti nebudeme môcť porovnávať našu univerzitu s univerzitami v Oxforde či Cambridgei...

Objekty Trnavskej univerzity nemajú iba hodnotu urbanistickú, ale i dispozične funkčnú. Všetky krídla s výnimkou veľkopriestorov komponovaných na celú šírku krídiel sú dvojtrakty s veľkoryso dimenzovanými komunikačnými ťahmi, na ktoré sú napojené bývalé učebne či kabinety. Takáto dispozícia i v súčasnosti môže byť pokladaná za optimálnu, čo už bolo overené priamo na priestoroch strednej školy, vytvorenej a modernizovanej v Seminári červených klerikov, tzv. Rubrorum. Rovnaký efekt, ktorý sa pri rešpektovaní pamiatkových hodnôt podarilo dosiahnuť v tomto zariadení, je reálne dosiahnuť aj v ostatných budovách univer-

zity, dnes ešte využívaných ako vojenský archív. Pozoruhodné množstvo na pedagogický proces využiteľných objemov, vrátane ich zázemia, v spojení s možnosťou situovania laboratórií a dielní po obvode severnej plochy zelene v existujúcich historických hmotách, sú základným momentom na vybudovanie jedinečného univerzitného kampusu v Trnave. Tým druhým hodnotovým momentom, popri priestorových kvalitách univerzitných budov, je možnosť ich napojenia na zelené plochy, ktoré dokážu areálu dodať na iných univerzitách nepoznanú atmosféru, takú potrebnú pre naplnenie plnohodnotného intelektuálneho vývoja študentov a pre ich uvoľnený, ľudský kontakt s pedagógmi.

Zaujímavým faktom je, že aj symbol univerzity, dnes katedrálly Kostol sv. Jána Krstiteľa je na území Slovenska priekopníkom nových názorov na architektúru a výtvarné umenie. Táto stavba, prvá s výraznými znakmi ducha baroka u nás, predstavovala v dobe svojho vzniku progres, ktorý akoby naznačoval neskorší význam tejto inštitúcie pre celé Uhorsko. A napriek odstupu takmer štyristo rokov od jej vzniku je tu stále nádej na návrat jej slávy v jej pôvodných priestoroch, slávy vyplývajúcej zo šírenia poznania a hodnôt, ktoré ani v súčasnosti nič nestratili zo svojho významu.

Kostol sv. Jána Krstiteľa,
kolégium
a školské budovy

Architektonicko-historický vývoj budov trnavského univerzitného areálu s Kostolom sv. Jána Krstiteľa

Henrieta Žažová

Historická Trnavská univerzita zohrala významnú úlohu v kultúrnych i spoločenských novovekých slovenských dejinách, ba aj v celouhorskom rámci. Je to najvýznamnejšia vysoká škola v Uhorsku, ktorá vznikla ako univerzita jezuitského typu. Už v minulosti bola dôležitou témou historického výskumu. Syntetické diela, resp. zborníky o dejinách univerzity vznikali predovšetkým v súvislosti s výročiami založenia univerzity.¹ Zriadením Ústavu dejín Trnavskej univerzity v roku 2005 vzniklo špecializované vedecké pracovisko zamerané na výskum histórie Trnavskej univerzity, ktoré vydalo diela vecne sumarizujúce dovtedajší výskum.² Spomenuté práce sa však problematike architektonicko-historického vývoja univerzitných budov a ich umeleckej výzdobe venujú len obmedzene.³ Pozornosť dejinám Trnavskej univerzity v širších historických súvislostiach venujú aj historici na Katedre histórie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity.⁴ Ranobarokový univerzitný kostol sv. Jána Krstiteľa, jeden z prvých v Uhorsku vôbec, púta pozornosť historikov umenia a je aj predmetom samostatných vedeckých monografií, resp. štúdií napr. o jeho interiérovej výzdobe.⁵ Samostatne sa

stavebným vývojom univerzitných budov v širších historických súvislostiach zaoberal Vendelín Jankovič a jeho štúdiá dodnes slúži ako základné východisko.⁶ V. Jankovič je aj autorom monografie o dejinách Trnavskej univerzity z roku 1995.⁷ Jaroslava Žuffová sa dlhodobo venuje pamiatkovému výskumu univerzitného komplexu.⁸ Historici umenia v súčasnosti skúmajú areál univerzitných budov ako výsledok stavebných aktivít Spoločnosti Ježišovej v širších súvislostiach⁹ a archeológovia ako objekty osídlenia od praveku po súčasnosť.¹⁰

V poslednom období sa záujem o univerzitné budovy zintenzívnil. Súvisí s realizáciou projektu s názvom *Sapientia aedificavit sibi Domum*. Sídelné zázemie historickej Trnavskej univerzity (1635 – 1777) na Ústave dejín Trnavskej univerzity, ktorého sumárnym výsledkom je rovnomenná publikácia¹¹ prezentujúca najnovšie výsledky archív-

¹ K najnovším patria: ŠIMONČIČ, Jozef (ed.). *Trnavská univerzita. Ku 350. výročiu založenia. XIV. vlastivedný seminár v Trnave*. Trnava: Štátny okresný archív, 1986, 121 s.; ČIČAJ, Viliam (ed.). *Trnavská univerzita v slovenských dejinách*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1987, 309 s.; ŠIMONČIČ, Jozef (ed.). *Trnavská univerzita 1635 – 1777*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 1997, 404 s.; SZŐGI, László. *Az Eötvös Loránd Tudományegyetem története 1635 – 2002*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 2003, 433 s.

² ŠIMONČIČ, Jozef – HOLOŠOVÁ, Alžbeta (eds.). *Dejiny Trnavskej univerzity 1635 – 1777/1992 – 2010*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2010, 370 s.; HOLOŠOVÁ, Alžbeta et al. *Trnavská univerzita vo svetle dejín*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2012, 443 s.

³ DZURNÁKOVÁ, Zuzana. Univerzitné budovy. In ŠIMONČIČ, Jozef – HOLOŠOVÁ, Alžbeta (eds.). *Dejiny Trnavskej univerzity 1635 – 1777/1992 – 2010*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2010, s. 285 – 305.

⁴ Napr. LOPATKOVÁ, Zuzana. *Z dejín Trnavy a Trnavskej univerzity*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2011, 72 s.

⁵ DZURNÁKOVÁ, Zuzana. *Univerzitný ranobarokový jezuitský Kostol sv. Jána Krstiteľa v Trnave*. Ružomberok: VERBUM, vydavateľstvo Katolíckej univerzity, 2020, 255 s.; DZURNÁKOVÁ, Zuzana. *Úvod do novodobej emblematiky a príklady aplikovaných emblémov v Trnave*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Tr-

nave, 2019, 145 s.; DUBNICKÝ, Jaroslav. *Ranobarokový univerzitný kostol v Trnave*. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, 1948, 152 s.; MEDVECKÝ, Jozef. Klenbové fresky Univerzitného kostola sv. Jána Krstiteľa a otázka ich autorstva. In *Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja* 15, 2012, s. 19 – 26; DZURNÁKOVÁ, Zuzana. Kostol sv. Jána Krstiteľa – jeho typológia, ikonografia, ikonológia vo vzťahu k Spoločnosti Ježišovej. In JURÍKOVÁ, Erika – TKÁČIK, Ladislav et al. *Vivat, crescat, floreat Universitas Tyrnaviensis!* Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave – Spolok Slovákov v Poľsku, 2013, s. 15 – 37; GERÁT, Ivan. Die Jesuiten- und Universitätskirche in Trnava /Tyrnau, Nagyszombat/ im Spiegel des kunsthistorischen Diskurses um und nach 1948. In *RIHA Journal*, 2019, art. no 0213.

⁶ JANKOVIČ, Vendelín. Budovy Trnavskej univerzity. In *Monumentorum Tutela/Ochrana pamiatok* 13. Bratislava: Obzor, 1988, s. 365 – 378.

⁷ JANKOVIČ, Vendelín. *Trnavská univerzita*. Bratislava: Pamiatkový ústav, 1995, 72 s.

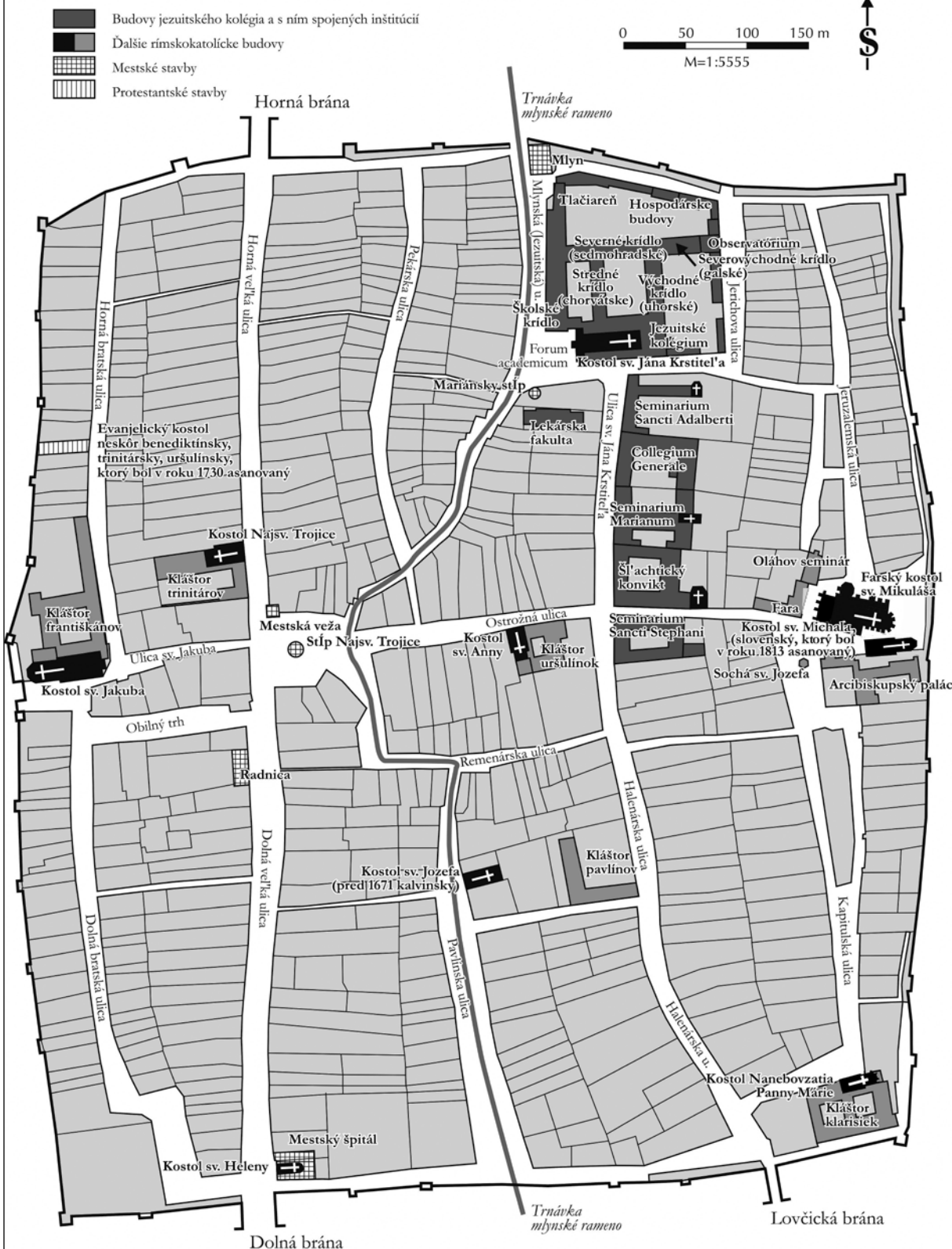
⁸ ŽUFFOVÁ, Jaroslava. Nové poznatky o stavebnom vývoji univerzitných budov v Trnave. In *Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja* 2, 1998, s. 9 – 20.

⁹ DZURNÁKOVÁ, Zuzana. Rehoľné domy Spoločnosti Ježišovej v Trnave: praktickosť verus estetika. In KVASNICOVÁ, Magdaléna – ŠEREGI, Marek (eds.). *Architektúra kláštorov a rehoľných domov na Slovensku. Dejiny a pamiatková ochrana*. Bratislava: Slovenská technická univerzita vo Vydavateľstve SPEKTRUM STU, 2018, s. 283 – 294.

¹⁰ HRNČIARIK, Erik. Vývoj zástavby na území niekdajšieho Collegium Rubrorum v Trnave. In *Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja* 22, 2019, s. 15 – 24.

¹¹ ŽAŽOVÁ, Henrieta (ed.). *Sapientia aedificavit sibi Domum. Budovy Trnavskej univerzity v Trnave*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Ústav dejín Trnavskej univerzity v Trnave, 2020, 111 s.

Trnava – sakrálné stavby a jezuitské kolégium (1773)

Plán Trnavy so sakrálnymi objektmi v roku 1773

Autor: Béla Nagy

nych, archeologických a pamiatkových výskumov k danej problematike.¹² Publikované boli aj štúdie, ktoré sa venujú účelovým budovám, napr. observatóriu¹³ či lazaretu a špitálu, v ktorých prebiehala klinická prax študentov medicíny.¹⁴ V Maďarsku aktuálne funkčné využitie jezuitských budov v Trnave skúma Zsófia Kádár, ktorá je členkou tímu pripravujúceho edíciu matričných záznamov o študentoch jezuitského trnavského gymnázia.¹⁵ Výskumu archívnych prameňov k architektonicko-historickému vývoju budov trnavského univerzitného areálu s Kostolom sv. Jána Krstiteľa sa venujem dlhodobo a v tejto oblasti aj publikujem.¹⁶ V tejto publikácii som sa zamerala na prezentáciu vývoja univerzitných budov predovšetkým na základe písomných prameňov uchovávaných v Archíve Spoločnosti Ježišovej v Ríme, ktoré prinášajú nové poznatky o postupnom budovaní sídelného zázemia jezuitov v Trnave. Sú doplnené o informácie o funkčnom využití komplexu na základe historických plánov a pôdorysov, ktoré sú publikované v tretej časti tejto publikácie.

Univerzitný komplex s jezuitským kolégiom vyrástol na ploche stredovekého dominikánskeho kláštora s Kostolom sv. Jána Krstiteľa. Dominikáni postupne kláštor opúšťali. V roku 1567 ich tu žilo päť, pričom niektorí prišli z košického kláštora. O dva roky neskôr bol objekt rozdelený na mužskú a ženskú časť, pretože sa sem presťahovali aj dominikánky z Margitinho ostrova v Budíne, keď utekali pred osmanskými vojskami. No už v roku 1572 bola mužská časť prázdna, pravdepodobne sa

dominikáni odsťahovali alebo pomreli.¹⁷ Dominikánky tu zostali až do roku 1615, keď ich dal ostrihomský arcibiskup František Forgáč presťahovať do kláštora klarisiek v Bratislave.¹⁸ Trnavský kláštor dominikánov sa stal sídlom Spoločnosti Ježišovej, ktorá sa do Uhorska vrátila po približne dekáde a mala aj kolégium v Humennom.¹⁹ Keď totiž v roku 1608 uhorský trón podľa dohody prevzal Matej II. Habsburský, brat cisára Rudolfa II., podľa 8. článku predkorunovačného dekrétu sa zakazovalo jezuitom vlastniť v Uhorsku majetky.²⁰ Tým sa na niekoľko rokov zabránilo zakladať kolégiá. Jezuiti sa do Trnavy vrátili po 48 rokoch, keď prvýkrát v meste pôsobila rehoľa za čias ostrihomského arcibiskupa Mikuláša Oláha v rokoch 1561 – 1567.

Jezuiti v Uhorsku nemali vytvorené zázemie a podmienky pre svoju existenciu až do druhej dekády 17. storočia.²¹ Vtedy prijal ostrihomský arcibiskup František Forgáč v duchu zásad Tridentského koncilu opatrenia, ktoré sa stali základom účinnej rekatolizácie Uhorska s pomocou cisárskeho dvora, niekoľkých katolíckych magnátskych rodov a jezuitov. V januári 1615 pápež Pavol V. na žiadosť kráľa Mateja II. dovolil Spoločnosti Ježišovej, aby si v Trnave vybudovala kolégium. Na tento účel im poskytol kláštor po dominikánoch.²² Kráľ donáciu potvrdil a jezuiti tak v Trnave získali kláštor s Kostolom sv. Jána Krstiteľa, ktorý bol však zničený požiarmi.²³ Kláštorový areál sa nachádzal v tretej mestskej štvrti, v severovýchodnej časti hradbami obohraného mesta, neďaleko zaniknutej Malženickej brány a na ľavom brehu potoka Trnávka, bezprostredne v jeho blízkosti. V súčasnosti ho na západe obkolesuje Hornopotočná ulica, na juhu Univerzitné námestie a Invalidská ulica, do ktorej ústí Ulica Jána Hollého a na východe je to Jerichova ulica. Na severnej strane sa nachádza Park Bela IV. s hradbami.

¹² GOJDIČ, Ivan. Generálny seminár – Rubrorum – najmladší objekt univerzitných budov v Trnave. In ŽAŽOVÁ, Henrieta (ed.). *Sapientia aedificavit sibi Domum. Budovy Trnavskej univerzity v Trnave*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Ústav dejín Trnavskej univerzity v Trnave, 2020, s. 58 – 68 a i.

¹³ ŽAŽOVÁ, Henrieta. Budova univerzitného observatória v Trnave. In *Acta Universitatis Carolinae 2017/2*; Praha 2018, s. 29 – 44.

¹⁴ HOLOŠOVÁ, Alžbeta – HRNČIARIK, Erik. Zaniknutý trnavský lazaret. In ŽAŽOVÁ, Henrieta (ed.). *Sapientia aedificavit sibi Domum. Budovy Trnavskej univerzity v Trnave*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Ústav dejín Trnavskej univerzity v Trnave, 2020, s. 69 – 75; ŽAŽOVÁ, Henrieta. Z minulosti stredovekých špitálov. Špitál sv. Kríža a Kostol sv. Heleny v Trnave. In ŽAŽOVÁ, Henrieta – MANÁK, Marián (eds.). *Fons Tyrnaviensis VIII*. Trnava: Ústav dejín Trnavskej univerzity v Trnave, 2020, s. 130 – 141.

¹⁵ FAZEKAS, István – KÖKÉNYESI, Zsolt – TERNOVÁČZ, Bálint – KÁDÁR, Zsófia (eds.). *A nagyszombati jezsuita gimnázium diáksága. Anyakönyvi adattár (1616–1772). I. kötet*. Budapest: Jézus Társasága Magyarországi Rendtartomány Levéltára, 2023 (v tlači).

¹⁶ ŽAŽOVÁ, Henrieta. Jezuiti v kráľovskom meste: k výstavbe univerzitného areálu v Trnave v 17. storočí. In RAGAČOVÁ, Júlia – RÁBIK, Vladimír (eds.). *Trnava 1238 – 2018 ...úspešný európsky príbeh...* Trnava: 2018, s. 67 – 84; ŽAŽOVÁ, Henrieta. Proces formovania univerzitného areálu v Trnave. ŽAŽOVÁ, Henrieta (ed.). *Sapientia aedificavit sibi Domum. Budovy Trnavskej univerzity v Trnave*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Ústav dejín Trnavskej univerzity v Trnave, 2020, s. 29 – 57.

¹⁷ HUŤKA, Miroslav. Stredoveké Uhorsko (Slovensko). In HUNČA-GA, Gabriel – HUŤKA, Miroslav. *Zobrazivé rehole a stredoveké mestá (pôsobenie mendikantov v stredovekom urbánom prostredí)*. Ružomberok: VERBUM, vydavateľstvo Katolíckej univerzity, 2022, s. 257.

¹⁸ JANKOVIČ, Vendelín. Ideové a spoločenské pomery v Trnave za sto rokov pred založením univerzity. In: ŠIMONČIČ, Jozef (ed.). *Trnava 1988*. Bratislava: Obzor, 1991, s. 47.

¹⁹ Archivum Romanum Societatis Iesu, Provincia Austria, 25/II Cat. trienale 1587 – 1619, fol. 286r, 372v.

²⁰ MÁRKUS, Dezső (ed.). *Magyar törvénytár 1000 – 1895. II. kötet. 1608 – 1657*. Budapest: Franklin társulat, 1900, s. 14.

²¹ NEMEŠ, Jaroslav. Prehľad dejín Spoločnosti Ježišovej v Uhorsku a Sedmohradsku v 16. storočí. In ZMÁTLO, Peter (ed.). *Ružomberský historický zborník I*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku, 2007, s. 158.

²² Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár Budapest (ďalej len MNL – OL), Magyar Kamara Archívuma, E-152 Acta jesuitica, Regestrata, Coll. Tyrnaviense, fasc. 3, No. 18.

²³ MNL – OL, Magyar Kamara Archívuma, E-152 Acta jesuitica, Regestrata, Coll. Tyrnaviense, fasc. 3, No. 10.

Kostol sv. Jána Krstiteľa vo svetle výsledkov archívneho výskumu

Henrieta Žažová

Pôvodná stredoveká podoba kostola nie je známa, zatiaľ sa nepodarilo nájsť písomné či obrazové pramene opisujúce, resp. zobrazujúce Kostol sv. Jána Krstiteľa v Trnave. Zachovali sa dva ranonovoveké plány uchovávané v Národnej knižnici v Paríži, ktoré sa v zakreslení pôdorysu kostola zhodujú. Na reverze výkresu s pôdorysom sakrálnych a školských priestorov je uvedený rok 1617.¹ Na druhom pláne je pôdorys všetkých jezuitských objektov – okrem kostola a školských tried aj kolégium.² Tento výkres je bez datovania, v katalógu knižnice³ a knižnom inventári zbierky architektonických plánov Spoločnosti Ježišovej uloženej v Národnej knižnici v Paríži sa uvádza obdobie vzniku v rokoch 1615 – 1628.⁴ Vendelín Jankovič plán publikoval aj s prepisom legendy a datuje ho rokom 1628,⁵ teda pred termín začiatku asanácie stredovekého kostola v roku 1629.⁶

Kostol bol trojloďový s dlhou svätyňou ukončenou trojbokým polygonálnym uzáverom. Hlavná loď mala štyri polia klenby a bočné lode boli úzke, pričom sa otvárali do troch polygonálnych päťbokých kaplniek na každej strane. K prvému polu hlavnej lode od svätyne sa na južnej strane pripájala štvorcová veža, z ktorej bol vstup do boč-

nej južnej lode, do hlavnej lode, na cintorín a na východnej strane aj do Kaplnky Navštívenia Panny Márie, pristavanej k južnej stene svätyne pozdĺž celej jeho dĺžky. Táto kaplnka bola postavená po príchode jezuitov a vysvätená v roku 1619. Bola zastropená štyrmi poliami klenby na vnútorné piliere a ukončená päťbokým uzáverom. Južne od lode kostola sa nachádzal cintorín.⁷ Keďže plán bol zakreslený v roku 1617 a kaplnka vysvätená o dva roky neskôr, je zrejmé, že výkres je návrhom, ktorý sa realizoval až v čase, keď bola dokončená bočná Kaplnka Navštívenia Panny Márie.

Kostol sv. Jána Krstiteľa bol poškodený veľkým požiarom, ktorý v meste vypukol v roku 1566, odkedy bol bez klenby a strechy.⁸ Hneď po príchode dali jezuiti v rokoch 1616 – 1617 postaviť na miesto zvalenej klenby novú, ktorá sa však zrútila po odstránení podporných pilierov a lešenia.⁹ Po tomto nešťastí sa jezuiti vďaka dobročinnosti Kataríny, dcéry Mikuláša Pálfiho, manželky palatína Žigmunda Forgáča, snažili aspoň svätyňu kostola zastrešiť, ale zabránilo tomu povstanie Gabriela Betlena.¹⁰ V roku 1619 bola však dokončená priestorná a vkusná Kaplnka Navštívenia Panny Márie vedľa svätyne starého kostola, v ktorej sa nachádzali dva oltáre a pod svätyňou krypta. Kaplnku vysvätil varadínsky biskup Ján Pyber a na slávnosti sa osobne zúčastnil aj palatín Žigmund Forgáč.¹¹

Komisári sedmohradského vojvodu a vodcu stavovského povstania Gabriela Betlena však odovzdali Kostol sv. Jána Krstiteľa na základe man-

¹ Bibliothèque nationale de France, Paris, sign. M 134647 (1617) – Idea scholarum et templi Tyrnaviensis. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 1.

² Bibliothèque nationale de France, Paris, sign. M 134643 (sine dato) – Idea Collegii, Templi, scholam Societatis Jesv Tyrnavie in Hungaria. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 2.

³ *Collège de Trnava, Slovaquie : plan d'ensemble (rez-de-chaussée), comprenant aussi celui de l'ancienne église; (Image fixe) : (dessin, plan)*. In The Bibliothèque nationale de France Catalogue Général [online] [cit. 2022-11-28]. Dostupné na internete: <<http://ark.bnf.fr/ark:/12148/cb422926003>>

⁴ VALLERY-RADOT, Jean (ed.). *Le recueil de Plans d'édifices de la Compagnie de Jésus conservé à la Bibliothèque Nationale de Paris*. Rome: Institutum Historicum S. I., 1960, s. 282, No. 912.

⁵ JANKOVIČ, Vendelín. *Budovy Trnavskej univerzity*. In *Monumentorum Tutela/Ochrana pamiatok 13*. Bratislava: Obzor, 1988, s. 366, 387.

⁶ Eötvös Loránd Tudományegyetem Budapest – Egyetemi Könyvtár (ďalej len ELTE – EK), *Collectio Prayana Tom. XXX/I. Diarium Georgii Dobronoki 1636 – 1640, fol. 26r*.

⁷ KAZIMÍR, Milan. *Nález zvyškov staršej stavby, zistených pri odvlhčení Univerzitného kostola svätého Jána Krstiteľa v Trnave*. In *Monumentorum Tutela/Ochrana pamiatok 13*. Bratislava: Národné pamiatkové a krajinárske centrum, Slovenský pamiatkový ústav, 1996, s. 142 – 143.

⁸ JANKOVIČ, Budovy Trnavskej univerzity, s. 366.

⁹ ELTE – EK, *Collectio Prayana Tom. XXX/I. Diarium Georgii Dobronoki 1636 – 1640, fol. 25r*.

¹⁰ Slovenská národná knižnica – Literárny archív v Martine (ďalej len SNK – LA), *Acta jesuitarum in Hungaria ab anno 1599 usque 1647. Pars I. Tyrnaviae, annum 1619, pag. 51, sign. RKHS 1425a*.

¹¹ SNK – LA, *Acta jesuitarum in Hungaria ab anno 1599 usque 1647. Pars I. Tyrnaviae, annum 1619, pag. 51-52, sign. RKHS 1425a*.

Kostol sv. Jána Krstiteľa na historickej pohľadnici, začiatok 20. storočia

Zdroj: Zbierka pohľadníc Adriany Švecovej

dátu z 28. decembra 1619 kalvínom a jezuitom ho vrátili až 16. mája 1621, keď bol už stavebný materiál pri kostole rozkradnutý.¹² Jezuiti museli opustiť nielen Trnavu, ale aj Uhorsko a vrátili sa až v roku 1623. Vojská povstalcov obsadili Trnavu aj v roku 1623 a odviekli i jezuitov. Až v roku 1624 mohla Spoločnosť Ježišova otvoriť školu a znova vyučovať.¹³

Na poste ostrihomského arcibiskupa bol v tomto čase už Peter Pázmaň, najvýraznejšia postava rekatolizácie v Uhorsku, ktorý rozhodujúco prispel k tomu, že z Trnavy ako centra uhorského katolicizmu sa stalo aj významné kultúrne a vzdelávacie stredisko. Arcibiskup Pázmaň bol pôvodne jezuita, neskôr pápežom dišpenzovaný od rehoľných sľubov. V Trnave sa snažil zabrániť výstavbe kostolov kalvínom i evanjelikom a finančne podporoval obnovu a prestavbu sakrálnych budov. Dal zreštaurovať katedrálny Kostol sv. Mikuláša, financoval prestavbu františkánske-

ho Kostola sv. Jakuba a kláštora, ako aj kláštora klarisiek.¹⁴

Postupne rozširoval aj sídelné zázemie jezuitov, keď pre ich chovancov kúpil meštianske domy na Pekárskej a Kapitulskej ulici pre konvikty (výchovno-vzdelávacie ústavy podobné internátom) v roku 1619 (Adalbertinum a šľachtický konvikt)¹⁵ či sedem domov na Ulici sv. Jána Krstiteľa a Jerichovej ulici pre rozšírenie kostola a jezuitského kolégia na východnej strane.¹⁶

Od roku 1625 bol uhorským palatínom Mikuláš Esterházi, strojca politického a majetkového vzostupu dovedty málo významného šľachtického rodu z Galanty. V priebehu niekoľkých rokov sa vďaka vlastným ambíciám, šikovnosti i obratnej sobášnej politike vyšvihol medzi elitu uhorskej aristokracie, získal grófsky titul a funkciu najvyššieho hodnostára – zástupcu panovníka v Uhorsku – palatína. V Trnave vlastnil meštiansky dom od roku 1637 na Halenárskej ulici (na mieste dnešné-

¹² JANKOVIČ, Vendelín. Ideové a spoločenské pomery v Trnave za sto rokov pred založením univerzity. In: ŠIMONČIČ, Jozef (ed.). *Trnava 1988*. Bratislava: Obzor, 1991, s. 75.

¹³ KRAPKA, Emil SJ – MIKULA, Vojtech SJ (eds.). *Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku*. Cambridge (Ontario): Dobrá kniha, 1990, s. 71; KAZIMÍR, Štefan. Trnava v rokoch 1526 – 1848. In: ŠIMONČIČ, Jozef (ed.). *Dejiny Trnavy. Zväzok prvý*. Trnava: Mesto Trnava, 2010, s. 159; SNK – LA, Acta jesuitarum I, annum 1623, pag. 55, sign. RKHS 1425a.

¹⁴ BITSKEY, István. Peter Pázmaň, mecén katolíckeho školstva v Uhorskom kráľovstve. In: HOLOŠOVÁ, Alžbeta et al. *Trnavská univerzita vo svetle dejín*. Trnava – Krakov: Ústav dejín Trnavskej univerzity v Trnave – Towarzystwo Slovaków w Polsce, 2012, s. 143 – 144.

¹⁵ MV SR, Štátny archív v Trnave, Magistrát mesta Trnavy (ďalej len ŠA TT, MGT), Listiny, č. 501.

¹⁶ ŠIMONČIČ, Jozef – ŠKOVIERA, Daniel – RÁBIK, Vladimír (eds.). *Trnavská univerzita v dokumentoch (1635 – 1998)*. Bratislava: Typi Universitas Tyrnaviensis a Veda, 2002, s. 13, č. 1.

ho Stephanea), podobne ako jeho bratia.¹⁷ Jezuitský kostol vybral ako miesto posledného odpočinku členov svojej rodiny. Ešte v roku 1619 do krypty pod bočnou Kaplnkou Navštívenia Panny Márie bola pochovaná jeho prvá manželka Uršula Deršfiová.¹⁸

Práve palatín Esterházi sa stal patrónom a mecénom výstavby nového Kostola sv. Jána Krstiteľa, ktorého meno je aj v nápisu na hlavnom západnom priečelí: DIVO IOANNI BAPTISTAE P[osuit] D[e] S[uo] / COMES NICOLAUS EZTERHAZI R[egni] H[ungariae] PAL[atinus], v preklade: Sv. Jánovi Krstiteľovi dal postaviť za svoje [peniaze] gróf Mikuláš Esterházi, palatín Uhorského kráľovstva. Ovplyvnil nielen konečnú podobu vonkajších fasád kostola, ale aj maliarsku, sochársku a štukovú dekoráciu.¹⁹ Na výstavbu a zariadenie kostola vynaložil z vlastných prostriedkov a darov 70 000 rýnskych zlatých, okrem práce a stavebného materiálu, ktoré palatín poskytol čiastočne z vlastného majetku a čiastočne získal z iných zdrojov.²⁰

Nová Kaplnka Navštívenia Panny Márie kapacitne nevyhovovala vzrastajúcemu počtu veriacich na bohoslužbách jezuitov vrátane ich študentov, preto sa spočiatku uvažovalo o zaklenuť stredovekého kostola. Zistilo sa však, že múry sú nedostatočne pevné a palatín súhlasil, že sa postará o asanáciu starého kostola, okrem veže a svätyne, ktoré chcel ponechať. Búranie začalo 29. mája 1629.²¹ V priebehu prác, po výstavbe jezuitského kostola vo Viedni v rokoch 1624 – 1631,²² sa palatín rozhodol inšpirovať touto sakrálnou novostavbou. Stredoveká veža medzi svätyňou a loďou sa mala zbúrať a postaviť dve nové veže po bokoch kostola, čo si vyžadovalo mohutnejšie a hlbšie položené základy. Mikuláš Esterházi si neskôr pri prehliadke stavby uvedomil, že múry nového kostola sú širšie ako múry starej svätyne, ktorá sa začala búrať 4. apríla 1630. Asanovaná bola aj Kaplnka Navštívenia Pan-

ny Márie. Jezuitom slúžila 12 rokov a jej výstavba stála viac ako 10 000 zlatých.²³

Projektanta nového Kostola sv. Jána Krstiteľa vybral tiež mecén, palatín Esterházi, keď stavbu kostola zadal muráskemu majstrovi Antonovi (*M. Antónius murarius*), ktorý v Eisenstadte v dnešnom Rakúsku na palatínových majetkoch staval kláštor františkánov.²⁴ Majster Anton na stavbu len dozeral, výstavbu zveril muráskemu majstrovi Petrovi Spazzovi.²⁵ Na klenbe nad sakristiou na južnej strane kostola začal majster Peter Spazzo pracovať 11. marca 1636 a 30. mája toho roku ukončil práce na oblúku, ktorý oddeľuje svätyňu od lode a zakrátko mal začať pracovať aj na klenbe svätyne.²⁶ Generál Spoločnosti Ježišovej v Ríme Mutio Vitelleschi v júni 1636 požiadal prefekta stavby, bývalého rektora trnavského kolégia Juraja Dobronockého, o zaslanie pôdorysu kostola, ktorý veľmi túžil vidieť.²⁷ V decembri 1636 sa v liste J. Dobronockému zmiňuje o dobrej správe, ktorú od neho dostal. Totiž, že výstavba jezuitského kostola v Trnave bola dokončená, na čom mal zásluhu palatín Mikuláš Esterházi. Zostala len povinnosť vysvätenia, na ktorej sa osobne generál nemohol zúčastniť, ale prisľúbil spievať chvály a zaobstarat' pre kostol relikvie.²⁸

V roku 1636 palatín vynaložil na stavbu kostola 6 000 zlatých a krypta jeho rodu mala byť vybudovaná uprostred lode po bokoch s kryptami pre členov rehole jezuitov.²⁹ Žiaľ, arcibiskup Pázmaň sa konsekrácie nedožil, umrel 19. marca 1637. Veľkolepý kostol bol dielom jezuitov, palatína Esterháziho a ostrihomského arcibiskupa. Najvyšší predstavitelia cirkevnej a politickej hierarchie v Uhorsku – Pázmaň s Esterházim – sa však v 30. rokoch 17. storočia dostali do konfliktu, obviňovali sa z mocenských ambícií a nezhodli sa v niektorých politických otázkach.³⁰ Aj napriek tomuto napätiu palatín, ako hlavný mecén s jasnou predstavou o podobe novej sakrálnej stavby, akceptoval požiadavku odoslať plány kostola na odsúhlasenie

¹⁷ DUCHOŇOVÁ, Diana. *Palatín Mikuláš Esterházy a jeho dvor. Spoločnosť, normy, rituály každodennosti*. Bratislava: Historický ústav SAV vo vydavateľstve Prodam, s. r. o., 2013, s. 65 – 66.

¹⁸ ELTE – EK, *Collectio Prayana Tom. XXX/I. Diarium Georgii Dobronoki 1636 – 1640*, fol. 25v.

¹⁹ DZURNÁKOVÁ, Zuzana. Univerzitný kostol sv. Jána Krstiteľa. In ŠIMONČIČ, Jozef – HOLOŠOVÁ, Alžbeta (eds.). *Dejiny Trnavskej univerzity 1635 – 1777/1992 – 2010*. Trnava: Trnavská univerzita, 2010, s. 297 – 298.

²⁰ Archivum Romanum Societatis Iesu, Provincia Austria (ďalej len ARSI, Austr.), 226 *Foundationes Austriae et Bohemicae 1576 – 1713*, fol. 28v.

²¹ ELTE – EK, *Collectio Prayana Tom. XXX/I. Diarium Georgii Dobronoki 1636 – 1640*, fol. 25v – 26r.

²² FIDLER, Petr. *Architektúra seicenta. Staviteľia, architekti a stavby viedenského dvorského okruhu v Rakúsku, Čechách na Morave a na Slovensku v 17. storočí*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV, 2015, s. 375.

²³ ELTE – EK, *Collectio Prayana Tom. XXX/I. Diarium Georgii Dobronoki 1636 – 1640*, fol. 26r – 26v.

²⁴ ELTE – EK, *Collectio Prayana Tom. XXX/I. Diarium Georgii Dobronoki 1636 – 1640*, fol. 26r.

²⁵ ELTE – EK, *Collectio Prayana Tom. XXX/I. Diarium Georgii Dobronoki 1636 – 1640*, fol. 26r; ŠTIBRÁNYOVÁ, Mária. Pietro Spazzo – staviteľ univerzitného kostola v Trnave. In ČIČAJ, Viliam (ed.). *Trnavská univerzita v slovenských dejinách*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1987, s. 275.

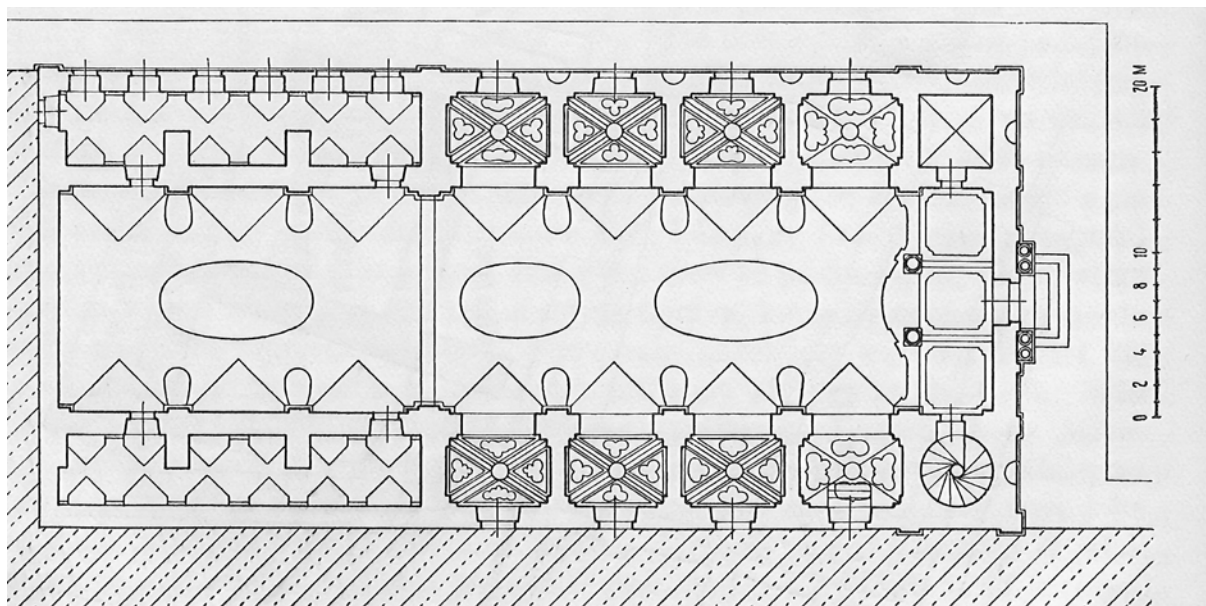
²⁶ ELTE – EK, *Collectio Prayana Tom. XXX/I. Diarium Georgii Dobronoki 1636 – 1640*, fol. 13v, 24v, 26r.

²⁷ ARSI, Austr., 5/I Epp. Gen. 1635 – 1641, fol. 143. Spomínaný plán kostola sa dosiaľ nepodarilo nájsť.

²⁸ ARSI, Austr., 5/I Epp. Gen. 1635 – 1641, fol. 207 – 208.

²⁹ ARSI, Austr., 136 *Historia Litterae annuae 1631 – 1636*, pag. 562.

³⁰ DUCHOŇOVÁ, Diana. *Palatín Mikuláš Esterházy a jeho dvor. Spoločnosť, normy, rituály každodennosti*, s. 34.

Pôdorys Kostola sv. Jána Krstiteľa

Zdroj: MENCL, Václav: *Univerzitní budovy v Trnavě*. In *Trnavský sborník. K 300. výročí založení univerzity v Trnavě*. Bratislava 1935, s. 46

najvyšším predstaviteľom Spoločnosti Ježišovej do Ríma.³¹

Nový kostol k úcte sv. Jána Krstiteľa vysvätil jágerský biskup Juraj Lipai 30. augusta 1637. Po vysviacke fundátor sľúbil 10 000 zlatých pre sochárov a maliarov, ak postavia oltár vysoký od podlahy po klenbu a na šírku kostola.³² V kostole sa konal na druhý deň aj pohreb šiestich detí z rodu Esterházióvcov, potomkov Mikulášových bratov, Daniela a Pavla. Pochovaní boli dočasne pod južnú sakristiu, kým sa nedokončila krypta v novom kostole.³³

V roku 1641 bola do krypty pochovaná s veľkou úctou druhá manželka Mikuláša Esterháziho, Kristína Ňariová a o štyri roky neskôr aj samotný palatín. K najpamätnejším a najokázalejším smútočným slávnostiam v Trnave však patril pohreb členov Esterházióvskeho rodu, ktorí položili život za vlasť v bitke pri Vozokanoch 26. augusta 1652. Syn Mikuláša Esterháziho Ladislav umrel ako 26-ročný, synovia palatínovho brata Daniela Gašpar len vo veku 24 rokov a Tomáš ako 27-ročný. Štvrtým členom rodu Esterházi, ktorý vtedy padol v boji proti Osmanom, bol 35-ročný František, syn palatínovho brata Pavla. Všetci boli pochovaní v rodinnej hrobke v Kostole sv. Jána Krstiteľa 26. novembra 1652.³⁴ Vo svätyni kostola sú medzi em-

porovými a oratóriovými oknami situované pohrebné štíty siedmich Esterházióvcov (palatína Mikuláša, jeho brata Daniela, syna Ladislava, dvoch synov Mikulášovho brata Pavla, Františka a Alexandra, Štefana, ktorý umrel 40-ročný vo Viedni 14. júla 1652 i člena rodu neznámeho mena) a Imricha Očkaja zo 17. storočia.³⁵

Kostol sv. Jána Krstiteľa je prvým príkladom ranobarokovej architektúry v rámci historického územia Uhorského kráľovstva. V jeho dispozícii sa odzrkadlili princípy nového slohu, pričom má longitudálne koncipovanú hlavnú loď. Ide o redukovaný typ tzv. rekatolizačného kostola, ktorý sa skladá z priestrannej siene so štyrmi dvojicami postranných kaplniek. Kaplnky sa otvárajú do lode polkruhovými arkádami. Hlavná loď je zaklenutá valenou klenbou s lunetami a v bočných kaplnkách sú krížové klenby. Svätýňa má rovné ukončenie a po oboch stranách sú umiestnené sakristie. Na západnej strane je dvojvežová hlavná fasáda so sochami v nikách a rodovým erbom Esterházióvcov nad hlavným portálom.³⁶ Náklady na osem veľkých kamenných sôch na priečelí kostola, ktoré zobrazovali členov Kristovej rodiny a boli vyhotovené v roku 1697, predstavovali 300 zlatých.³⁷

³¹ GRANASZTÓI, György. *A barokk győzelme Nagyszombatban. Tér és társadalom 1579-1711*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2004, s. 81.

³² ARSI, Austr., 137 *Historia Litterae annuae 1637 - 1639*, pag. 63.

³³ ELTE - EK, *Collectio Prayana Tom. XXX/I. Diarium Georgii Dobronoki 1636 - 1640*, fol. 115r - 115v.

³⁴ ARSI, Austr., 138 *Litterae annuae 1640 - 1641*, pag. 376; SNK -

LA, *Acta jesuitarum in Hungaria ab anno 1648 usque 1683. Pars II. Tyrnaviae, annum 1652*, pag. 41, sign. RKHS 1425a.

³⁵ DZURNÁKOVÁ, Zuzana. *Úvod do novodobej emblematiky a príklady aplikovaných emblémov v Trnave*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2019, s. 43, 47 - 58.

³⁶ DZURNÁKOVÁ, Univerzitný kostol sv. Jána Krstiteľa, s. 297 - 298.

³⁷ ARSI, Austr., 155 *Historia Litterae annuae 1697*, fol. 54v.

Interiér Kostola sv. Jána Krstiteľa, hlavný oltár, 2020

Foto: Barbora Likavská

Interiérová aj exteriérová výzdoba je výsledkom dlhodobého úsilia jezuitov o umeleckú dekoráciu Kostola s. Jána Krstiteľa. V roku 1640 bol dokončený hlavný oltár, dielo viedenského rezbára Baltazára Knillinga, trnavského sochára Víta Stadlera, viedenského maliara Kristiána Knerra, trnavského maliara Ferdinanda z Cífera a pozlacovača Vavrinca Knotha z Viedne.³⁸ Súčasne sa pracovalo na vnútornej výzdobe bočných kaplniek sv. Ignáca z Loyoly a sv. Štefana Prvomučeníka.³⁹ V roku 1651 bola dokončená aj kaplnka Panny Márie a sv. Barbory, pričom strieborné sochy sv. Barbory a sv. Kataríny boli zakúpené ešte v roku 1647.⁴⁰ Práce postupovali aj na kaplnkách sv. Jozefa a Anjelov strážcov, kde boli v roku 1656 postavené oltáre.⁴¹ Kaplnka sv. Františka Xaverského – Apoštola Indie bola v roku 1694 ozdobená mramorom a striebornými svietnikmi na náklady dobrodincov, pričom sa opravovala aj štko-

vá dekorácia troch ďalších kaplniek.⁴² Finančne na štukovú výzdobu a výmalbu dvoch (bližšie neoznačených) kaplniek univerzitného kostola prispel aj nitriansky biskup Jakub Haško.⁴³ Kaplnky Kráľovnej Anjelov a sv. Jozefa boli v roku 1723 vydláždené leštenými kameňmi, na ďalší oltár pribudla socha sv. Jána Nepomuckého⁴⁴ a o deväť rokov neskôr na náklady Kongregácie sv. Kríža za 200 rýnskych zlatých bol postavený nový oltár sv. Kríža v Kaplnke sv. Kríža.⁴⁵ V zasvätení kaplniek sa prejavoval istý systém. Prvá dvojica smerom od svätyne z východu na západ bola zasvätená rehoľným svätcom – sv. Ignácovi z Loyoly a sv. Františkovi Xaverskému, druhá dvojica Anjelom strážcom a sv. Štefanovi Prvomučeníkovi, tretí pár Bolestnej Panne Márii a sv. Jozefovi a napokon posledný pár bol bez zasvätenia, lebo sa do nich vstupovalo do kostola bočnými vchodmi.⁴⁶ V 18. storočí sa zasvätenie dvoch kaplniek zmenilo,

³⁸ DUBNICKÝ, Jaroslav. *Ranobarokový univerzitný kostol v Trnave*. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, 1948, s. 54 – 55.

³⁹ ARSI, Austr., 137 *Historia Litterae annuae 1637 – 1639*, pag. 333; ARSI, Austr., 138 *Historia Litterae annuae 1640 – 1641*, pag. 377 – 378; DUBNICKÝ, *Ranobarokový univerzitný kostol v Trnave*, s. 55 – 56.

⁴⁰ ARSI, Austr., 140 *Historia Litterae annuae 1647 – 1650*, pag. 66; ARSI, Austr., 141 *Historia Litterae annuae 1651 – 1657*, fol. 13v.

⁴¹ ARSI, Austr., 141 *Historia Litterae annuae 1651 – 1657*, pag. 314.

⁴² ARSI, Austr., 152 *Historia Litterae annuae 1694*, fol. 35v.

⁴³ ARSI, Austr., 153 *Litterae annuae 1695*, fol. 32r; SNK – LA, *Acta jesuitarum in Hungaria ab anno 1684 usque 1710. Pars III. Tyrnaviae, annum 1695*, pag. 160, sign. RKHS 1425a.

⁴⁴ ARSI, Austr., 180 *Historia Litterae annuae 1723*, fol. 39r.

⁴⁵ ARSI, Austr., 189 *Historia Litterae annuae 1732*, pag. 179.

⁴⁶ DUBNICKÝ, *Ranobarokový univerzitný kostol v Trnave*, s. 55.

Interiér Kostola sv. Jána Krstiteľa, pohľad na chór, 2020

Foto: Barbora Likavská

namiesto sv. Jozefa a Anjelov strážcov sa objavujú nové tituly – sv. Krížu a sv. Jánovi Nepomuckému.⁴⁷

Syn Mikuláša Esterháziho Pavol, ktorý tiež vykonával funkciu uhorského palatína a sám bol študentom Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity, sa neskôr stal podobne štedrým mecénom trnavských jezuitov.⁴⁸ Len v roku 1700 daroval viac ako 3 000 rýnskych zlatých na štukovú a maliarsku výzdobu Kostola sv. Jána Krstiteľa. Stropné maľby zo života sv. Jána Krstiteľa boli vytvorené umelcom z Viedne.⁴⁹ V 18. storočí sa spomína výzdoba oratórií na oboch stranách kostola.⁵⁰ V roku 1725 boli oporné stĺpy chóru ozdobené dekoratívnymi

hlavicami, kostol vydláždený a západné priečelie nabielené.⁵¹ Na chór medzi vežami, ktorý bol konkávny, vybudovaný na dvoch podlažiach, pričom spodné podopierali dva stĺpy a horné bolo bez pilierov, bol do stredu v roku 1757 umiestnený nový organ vyhotovený bratislavským majstrom.⁵²

V roku 1673 bola strecha kostola natoľko poškodená, že si vyžadovala opravu.⁵³ Neskôr silný vietor zapríčinil ďalšie škody na streche lode a jednej veže, takže boli nutné opravy v roku 1720 až za takmer 1 000 rýnskych zlatých.⁵⁴ Veže boli opravované aj v roku 1736, keď jedna bola nanovo pokrytá, druhá len opravovaná, ale obe natreté na červeno.⁵⁵ O dve dekády neskôr bolo do veže umiestnených päť zvonov požehnaných titulárnym dibinským biskupom, pomocným biskupom Ostrihomskej arcidiecézy Pavlom Révaiom. Zvony boli zasvätené Blahoslavenej Panne Márii, patrónovi – sv. Jánovi Krstiteľovi, sv. Františkovi Xaverskému (Apoštolovi Indie), sv. Imrichovi a sv. Alojzovi. Spolu s vežovými hodinami stáli takmer 6 000 zlatých.⁵⁶

Kostolu škodili nielen víchrice, ale aj povodne, napr. v roku 1768, keď voda siahala po najvyšší schod do kostola.⁵⁷ Obnovy exteriéru a interiéru Kostola sv. Jána Krstiteľa však neboli len dôsledkom naprávania škôd spôsobených vplyvom nepriaznivého počasia. Okrem Esterháziovcov prispeli finančnou hotovosťou alebo kúpou liturgických predmetov, rúch, umeleckých diel a pod. mnohí ďalší meceni z radov uhorskej aristokracie i nižšej šľachty, rovnako ako preláti a ďalší cirkevní hodnostári. Výstavbou tohto monumentálneho diela s dĺžkou 60 metrov, šírkou 28 metrov a výškou 20 metrov vstúpil na naše územie barokový sloh impozantným spôsobom,⁵⁸ pričom jeho pôdorys je čiastočne v lodi inšpirovaný stredovekým dominikánskym kostolom a do novostavby boli včlenené aj staršie murivá.⁵⁹

Schematický pôdorys kostola sa zachoval na náčrte budov univerzity a trnavského kolégia Spoločnosti Ježišovej z roku 1689 a ďalších dvoch nedatovaných plánoch pravdepodobne z rovnakého obdobia, keď sa pristavovalo severné

⁴⁷ HAIMAN, György – MUSZKA, Erzsébet – BORSÁ, Gedeon. *A nagyszombati jezsuita kollégium és az egyetemi nyomda leltára, 1773*. Budapest: Balassi Kiadó, 1997, s. 29.

⁴⁸ ŽAŽOVÁ, Henrieta. Az Esterházyak és a Nagyszombati Egyetem/Esterházyovci a Trnavská univerzita. In STREŠŇÁK, Gábor (ed.). *Az Esterházyak fraknói ifjabb ága/Mladšia fraknovská línia Esterházyovcov*. Senec: Mesto Senec, 2017, s. 323.

⁴⁹ ARSI, Austr., 157 Litterae annuae 1699 – 1700, fol. 129r, 129v.

⁵⁰ ARSI, Austr., 180 Litterae annuae 1723, fol. 39r.

⁵¹ ARSI, Austr., 182 Historia Litterae annuae 1725, fol. 70r.

⁵² ARSI, Austr., 214 Historia Litterae annuae 1757, fol. 48r.

⁵³ ARSI, Austr., 143 Historia Litterae annuae 1673, 1674, 1676, 1677, fol. 61v.

⁵⁴ ARSI, Austr., 177 Historia Litterae annuae 1720, pag. 81.

⁵⁵ ARSI, Austr., 193 Historia Litterae annuae 1736, fol. 57r.

⁵⁶ ARSI, Austr., 213 Historia Litterae annuae 1756, fol. 101v.

⁵⁷ ARSI, Austr., 223 Historia Litterae annuae 1768, fol. 53v.

⁵⁸ GRANASZTÓI, *A barokk gyözelme Nagyszombatban. Tér és társadalom 1579–1711*, s. 80.

⁵⁹ KAZIMÍR, *Nález zvyškov staršej stavby, zistených pri odvlhčení Univerzitného kostola svätého Jána Krstiteľa v Trnave*, s. 144.

krídlo.⁶⁰ Po zrušení jezuitskej rehole v roku 1773 a odsťahovaní univerzity do Budína o štyri roky neskôr, z konca 18. storočia sú jednotlivé podlažia kostola zakreslené na pôdorysoch bývalého jezuitského kolégia v Trnave s vysvetlivkami, ale nesignované.⁶¹ Rovnako aj na pôdoryse Juraja Karola Zillaka, ktorý vyhotovil po zrušení rehole

konvolút pôdorysov a plánov bývalých jezuitských objektov nielen v Trnave, ale aj pôdorysy objektov v Pešti a Budíne, ktoré by mohli byť využité pre univerzitu a semináre. J. K. Zillak na pláne č. VIII v rámci pôdorysu prvého nadzemného podlažia univerzitného areálu zakreslil aj Kostol sv. Jána Krstiteľa.⁶²

⁶⁰ Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár Budapest (ďalej len MNL – OL), Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. – 18. sz.) XII. No. 20 – Explicatio aedificii Academiae et Collegii Tyrnaviensis Soc. Jesu 1689. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 14; MNL – OL, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. – 18. sz.) XII. No. 18 (poškodený plán podobný ako No. 20 bez legendy). V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 12; MNL – OL, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. – 18. sz.) XII. No. 19 (poškodený plán podobný ako No. 20 bez legendy). V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 13.

⁶¹ MNL – OL, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 – 1875), S 12 Div. IX. No. 87:1 – 4. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plány č. 25 – 28.

⁶² Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. VIII – Grundriss des Collegiums der ausgehobenen Societaet in Tyrnau. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 19.

Jezuitské kolégium a školské budovy vo svetle výsledkov archívneho výskumu

Henrieta Žažová

Kostol sv. Jána Krstiteľa je situovaný južne v rámci uzavretého univerzitného areálu, ktorý pozostáva zo štyroch mohutných krídel a bol postavený na mieste pôvodného dominikánskeho kláštora a ďalších meštianskych domov a parciel. Každá budova vznikla ako dispozičný dvojtrakt, keď užší trakt mal pôvodne priamy kontakt s nádvorím v podobe arkádovej chodby. V súčasnosti sú arkády zaslepené.¹

V čase, keď jezuiti v roku 1615 získali kláštorné budovy, boli neobývateľné v dôsledku poškodenia priestorov požiarmi. Preto boli prví dvaja jezuiti spočiatku ubytovaní v novopostavenej budove knižnice pri arcibiskupskom paláci vedľa farského Kostola sv. Mikuláša.² Kolégium jezuitov otvoril a dominikánsky kláštorný areál Spoločnosti Ježišovej 1. októbra 1615 odovzdal do užívania v rámci slávnostnej ceremónie ostrihomský arcibiskup František Forgáč.³ Počas zimy 1615 – 1616 mal arcibiskup v pláne zabezpečiť materiál na obnovu a výstavbu kostola i tried pre gymnázium, na čo poskytol 2 800 zlatých. Nový superior – predstaviteľ jezuitského kolégia Martin Káldi konštatoval, že najprv je nutné poškodený kláštor vyčistiť od ruín, pripraviť a opatrit' lôžka, stoly, okná a pod. Od arcibiskupa prijal 444 zlatých a 9 denárov, aby si jezuiti mohli zabezpečiť nevyhnutnosti, pre ktoré sa 6. októbra 1615 vydali na cestu do Viedne. V liste provinciálovi Rakúskej provincie Spoločnosti Ježišovej vo Viedni tlmočil prosbu arcibiskupa, aby bol do Trnavy vyslaný nejaký, pravdepodobne školený architekt – staviteľ (coadjutor – pomocník) z Itálie, ktorý spomínanú stavbu kolégia od počiatku poctivo začne budovať.⁴ Jezuiti získali opäť do

vlastníctva majetky po premonštrátoch z Kláštora pod Znievom,⁵ kde už v rokoch 1586 – 1605 mali rezidenciu⁶ a mohli tieto majetky s panstvom v Šali a na okolí využívať ako hospodársku základňu pre zabezpečenie výstavby školských priestorov, obnovu kostola a nové kolégium. Už v roku 1616 bolo vybudovaných päť tried, spálne a ďalšie priestory (*officina*) pre bratov a v nasledujúcom roku postavené nové priestory kolégia, v ktorých mohlo byť ubytovaných 18 – 20 osôb. Náklady na výstavbu kolégia aj kostola (opravovala sa klenba) predstavovali 6 000 zlatých.⁷ Okrem toho boli položené základy vonkajšieho múru, ktorý oddeľoval kolégium na južnej, západnej a severnej strane od ulíc a susedných domov v dĺžke 88 stôp (približne 29 m).⁸ O dva roky neskôr bol múr oddeľujúci areál kolégia od susedných pozemkov dobudovaný a k štyrom triedam gymnázia pribudli ďalšie štyri triedy na severnej strane.⁹

Podľa plánu učební a trnavského kostola z roku 1617¹⁰ i nedatovaného plánu kolégia, kostola, škôl Spoločnosti Ježišovej z rokov 1615 – 1628¹¹

¹ ŽUFFOVÁ, Jaroslava. Nové poznatky o stavebnom vývoji univerzitných budov v Trnave. In *Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja* 2, 1998, s. 13.

² Archivum Romanum Societatis Iesu, Provincia Austria (ďalej len ARSI, Austr.), 225/I Fundationes Austriae et Bohemicae 1551 – 1667, fol. 99 – 101.

³ HERMANN, Eged. *A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig*. München: Aurora Könyvek, 1973, s. 260.

⁴ ARSI, Austr., 225/I Fundationes Austriae et Bohemicae 1551 – 1667, fol. 99 – 101.

⁵ ŽAŽOVÁ, Henrieta. *Stredoveké premonštrátske kláštory v slovenskej časti územia bývalého Ostrihomského arcibiskupstva*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2017, s. 201 – 233, 258.

⁶ ČIČO, Martin. Architektúra a stavebná prax jezuitov: východiská k budúcnemu spracovaniu. In KVASNICOVÁ, Magdaléna – ŠEREGI, Marek (eds.). *Architektúra kláštorov a rehoľných domov na Slovensku. Dejiny a pamiatková ochrana*. Bratislava: Slovenská technická univerzita vo Vydavateľstve SPEKTRUM STU, 2018, s. 186.

⁷ ARSI, Austr., 133 Historia Litterae annuae 1600 – 1617, pag. 439 – 440, 516.

⁸ Slovenská národná knižnica – Literárny archív v Martine (ďalej len SNK – LA), Acta jesuitarum in Hungaria ab anno 1599 usque 1647. Pars I. Tyrnaviae, annum 1617, pag. 39, sign. RKHS 1425a.

⁹ SNK – LA, Acta jesuitarum in Hungaria ab anno 1599 usque 1647. Pars I. Tyrnaviae, annum 1619, pag. 51, sign. RKHS 1425a.

¹⁰ Bibliothèque nationale de France, Paris, sign. M 134647 (1617) – Idea scholarum et templi Tyrnaviensis. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 1.

¹¹ V knižnom inventári zbierky architektonických plánov Spoločnosti Ježišovej uložených v Národnej knižnici v Paríži sa uvádza obdobie vzniku v rokoch 1615 – 1628. VALLERY-RADOT, Jean (ed.). *Le recueil de Plans d'édifices de la Compagnie de Jésus conservé à la Bibliothèque Nationale de Paris*. Rome: Institutum Historicum S. I., 1960, s. 282, No. 912. Vendelín Jankovič plán publikoval s prepisom legendy a datuje ho do roku 1628. JANKOVIČ, Vendelín.

*Nádvorie univerzitných budov
(východné krídlo, predĺženia
severného krídla s miestom
pre už nestojace observatórium)
a seminárov,
pohľad z východu, 1961*

Zdroj: Zbierka fotografií Adriany Švecovej

boli školské priestory pred západným priečelím stredovekého Kostola sv. Jána Krstiteľa vybudované na dvoch podlažiach na uzavretom nádvorí. V západnom krídle smerom na sever popri potoku a tiež severnom krídle boli situované izby bratov. Oproti vo východnom krídle pri sakristii bola jedáleň, kuchyňa a spoločné priestory na poschodí. Na školskom nádvorí sa na nedatovanom pláne z rokov 1615 – 1628 schodisko vyskytuje na západnej strane, kým v roku 1617 je umiestnené na južnej. Pôdorys nerešpektuje ani zástavbu meštianskych domov a západné krídlo dominikánskeho kláštora pokrýva štyri mestské parcely, ktoré ešte v 16. storočí boli zastavané domami.¹² V prípade kostola plány zodpovedajú aj zachovaným popisom a výsledkom pamiatkového výskumu,¹³ avšak v prípade školských budov a nádvoria sú nezrovnalosti a zobrazený stav nemusí zodpovedať skutočnosti. Pravdepodobne išlo o plán - zámer, keďže aj v legende pri opisoch sa používa budúci čas. Vzhľadom na absenciu špecializovaných architektonicko-historických či archeologických výskumov potvrdzujúcich, resp. popierajúcich zakreslený stav, ostáva hodnovernosť zobrazenia reality diskutabilná.

Na výstavbu nového kostola a kolégia však bol potrebný priestor, a tak v roku 1630 došlo k uzav-

retiu dohody medzi trnavským richtárom, palatínom Mikulášom Esterháziom a rektorom jezuitského kolégia Jurajom Dobronockým o odkúpení siedmich meštianskych domov od mesta pre jezuitov. Medzi dôvodmi, prečo samospráva nakoniec súhlasila, sa v úvode uvádza, že mesto môže získať ozdobu a vynikajúci klenot (neskôr čas ukázal správnosť tohto predpokladu), keďže M. Esterházi na vlastné náklady vybudoval impozantný nový Kostol sv. Jána Krstiteľa. Pre nedostatok priestoru a z dôvodu potreby rozšírenie priestorov kolégia magistrát dovolil pripojiť ku kolégiu domy priliehajúce odzadu k uvedenému chrámu a situované smerom na východ. Podmienkou bolo, aby palatín zaplatil ročné poplatky od uvedených domov.¹⁴

V rovnaký deň – 27. novembra 1630 – bola uzatretá aj kúpno-predajná zmluva s majiteľmi uvedených domov (išlo o štyri domy na Ulici sv. Jána Krstiteľa, jeden nárožný dom a dva domy na Jerichovej ulici),¹⁵ za ktoré Spoločnosť Ježišova zaplatila 1 907 zlatých a všetky vlastnícke práva prešli na kolégium okrem rolí (k mestským parcelám s domami patrila orná pôda na predmestiach), ktoré sa dostali do majetku mesta.¹⁶

Arcibiskup Peter Pázmaň otvoril 13. novembra 1635 univerzitu s filozofickou a teologickou fakultou,¹⁷ ktorú dal do správy jezuitom. V zakla-

Budovy Trnavskej univerzity. In *Monumentorum Tutela/Ochrana pamiatok 13*. Bratislava: Obzor, 1988, s. 366, 387. Bibliothèque nationale de France, Paris, sign. M 134643 (sine dato) – Idea Collegii, Templi, scholam Societatis Jesv Tyrnavie in Hungaria. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 2.

¹² ŽUFFOVÁ, Nové poznatky o stavebnom vývoji univerzitných budov v Trnave, s. 10.

¹³ KAZIMÍR, Milan. Nález zvyškov staršej stavby, zistených pri odvlhčení Univerzitného kostola svätého Jána Krstiteľa v Trnave. In *Monumentorum Tutela/Ochrana pamiatok 13*. Bratislava: Národné pamiatkové a krajinárske centrum, Slovenský pamiatkový ústav, 1996, s. 144.

¹⁴ ŠIMONČIČ, Jozef – ŠKOVIERA, Daniel – RÁBIK, Vladimír (eds.). *Trnavská univerzita v dokumentoch (1635 – 1998)*. Bratislava: Typi Universitas Tyrnaviensis a Veda, 2002, s. 13, č. 1.

¹⁵ ŽAŽOVÁ, Henrieta. Proces formovania univerzitného areálu v Trnave. In ŽAŽOVÁ, Henrieta (ed.). *Sapientia aedificavit sibi Domum. Budovy Trnavskej univerzity v Trnave*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Ústav dejín Trnavskej univerzity v Trnave, 2020, s. 35.

¹⁶ Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár Budapest (ďalej len MNL – OL), Magyar Kamara Archivuma, E-152 Acta jesuitica, Registrata, Coll. Tyrnaviense, fasc. 4, No. 13.

¹⁷ SNK – LA, Acta jesuitarum in Hungaria ab anno 1599 usque 1647. Pars I. Tyrnaviae, annum 1635, pag. 225.

dacej listine z 12. mája 1635 uviedol, aby zisk zo zloženej sumy 60 000 zlatých na univerzitu bol použitý aj na stavbu kolégia a jeho škôl.¹⁸ Plán výstavby kolégia bol odsúhlasený na schôdzke arcibiskupa Pázmaňa, palatína Esterháziho a rektora Dobronockého 30. januára 1636, na ktorej arcibiskup s palatínom rozhodli, že kolégium bude situované v kvádre na východe, škola s auditóriom a záhradou na západnej strane. Zmluvu na výstavbu kolégia uzavrel rektor 11. novembra 1635 s murárskym majstrom Petrom Spazzom, ktorý dozeral aj na stavbu nového Kostola sv. Jána Krstiteľa.¹⁹ Boli položené základy východného krídla, no v jeho budovaní sa pokračovalo až po výstavbe stredného krídla. Toto dvorové krídlo bolo postavené ako prvé v rokoch 1636 – 1640, ako to dokazujú výsledky architektonicko-historického výskumu J. Žuffovej.²⁰

Dôvodom, prečo sa oddialila stavba východného krídla, mohlo byť nedostatok priestranstva a potreba prikúpenia ďalších mestských parciel. Juraj Dobronocký chcel v zime 1636 od mesta prikúpiť ďalšie štyri celé parcely asi so siedmimi malými domami na ľavej strane potoka Trnávka, ktoré boli asi pristavané k vonkajšiemu múru kláštora. Majiteľov malo vyplatiť kolégium, resp. palatín, a mestu ponúkalo ornú pôdu v extraviláne patriacu k domom a 400 zlatých ako odškodné za mestské poplatky. Na výmenu dokonca ponúкло aj budovy Adalbertina na dvoch parcelách (na Pekárskej ulici), pričom J. Dobronocký apeloval na dobrý vzťah k mestu, záujmom palatína a prospechom mesta zo založenia univerzity, keďže do Trnavy prišlo študovať mnoho šľachticov. Ďalej uviedol, aký úžitok bude mať mestská samospráva, keď sa odstránia slamené domy na severnej strane kolégia, ktoré mali pripadnúť Adalbertinu a kočiarni kolégia. Čiastočne sa mal prekryť aj tok Trnávky, pričom rektor uisťoval magistrát, že obyvatelia zakúpených domov sa nebudú musieť vystaňovať v zime. O tejto záležitosti rokoval Dobronocký s grófom Pavlom Pálfi, ktorý jeho požiadavku predniesol magistrátu. Napokon 31. marca 1636 požiadaval rektor Juraj Forró senát Trnavy kvôli rozšíreniu konviktu o priestor na severnej strane od ulice pozdĺž hradieb ku kolégiu, no mestská komunita nesúhlasila s odôvodnením, že nemôže

znižovať počet zastavaných parciel, od ktorých sa odvádzali poplatky.²¹

Gróf Pavol Pálfi sa neskôr stal štedrým donátorom jezuitov, keď na všetky okná nového kolégia v Trnave daroval sklá zo svojej sklárne.²² Pavol Pálfi bol predsedom Uhorskej komory, teda riadil najvýznamnejší orgán pre štátne financie, a tým ovplyvňoval aj verejnú správu. A to viac ako dve desaťročia, v rokoch 1625 – 1646. Pavol Pálfi bol zároveň politickým súperom Mikuláša Esterháziho, ktorý si však udržal dominantné postavenie na uhorskej politickej scéne.²³

Generál Spoločnosti Ježišovej v Ríme Mutio Vitelleschi v júni 1636 poďakoval Jurajovi Dobronockému za prácu odvedenú vo funkcii rektora trnavského kolégia jezuitov a poveril ho iba prácou na výstavbe nového komplexu (*praefectus fabricae*)²⁴.²⁵ O funkčnom využití priestorov v strednom krídle, ktoré sa nazývalo chorvátskym (*Croatia/Kroatia*),²⁶ sa dozvedáme z neskorších popisov na pôdorysoch areálu z roku 1689 a konca 18. storočia,²⁷ ako aj z inventára majetkov trnavského kolégia spísaného po zrušení Spoločnosti Ježišovej v roku 1773.²⁸

Stredné – dvorové krídlo má obdĺžnikový pôdorys, je trojpodlažné a nepodpivničené. V rámci dispozičného dvojtraktu je užší – východný trakt

¹⁸ ŠIMONČIČ – ŠKOVIERA – RÁBIK (eds.), *Trnavská univerzita v dokumentoch (1635 – 1998)*, s. 17, č. 2.

¹⁹ Eötvös Loránd Tudományegyetem Budapest – Egyetemi Könyvtár (ďalej len ELTE – EK), *Collectio Prayana Tom. XXX/I. Diarium Georgii Dobronoki 1636 – 1640*, fol. 8r; JANKOVIČ, *Budovy Trnavskej univerzity*, s. 368 – 369.

²⁰ ŽUFFOVÁ, *Nové poznatky o stavebnom vývoji univerzitných budov v Trnave*, s. 12.

²¹ JANKOVIČ, *Budovy Trnavskej univerzity*, s. 367 – 369; ELTE – EK, *Collectio Prayana Tom. XXX/I. Diarium Georgii Dobronoki 1636 – 1640*, fol. 11r, 27v, 34v.

²² HUBINSKÁ, Nicol – JURÍKOVÁ, Erika. *Inaugurácia Trnavskej univerzity podľa spisu Ortus et progressus (1725)*. In JURÍKOVÁ, Erika – TKÁČIK, Ladislav et al. *Vivat, crescat, floreat Universitas Tyrnaviensis!* Trnava: Filozofická fakulta TU, Towarzystwo Slowaków v Polsce, 2013, s. 94 (Príloha: [TOLVAY, Emericus.] *Ortus et progressus almae archiepiscopalis Societatis Jesu universitatis Tyrnaviensis a primis illius initii ad annum usque 1660*. Tyrnaviae MDCCXXV, p. 111 – 114).

²³ FUNDÁRKOVÁ, Anna. *Barokový aristokrat*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2018, s. 79, 86.

²⁴ LUKÁCS, Ladislav S. I. (ed.). *Catalogi personarum et officiorum provinciae Austriae S.I. II (1601 – 1640)*. Romae: Institutum Historicum S.I., 1982, s. 444.

²⁵ ARSI, Austr., 5/I Epp. Gen. 1635 – 1641, fol. 143.

²⁶ Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. IX – Grundriss des Collegiums der ausgehobenen Societät in Tyrnau. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 20; MNL – OL, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 – 1875), S 12 Div. IX. No. 87:1 – 4. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plány č. 25 – 28.

²⁷ MNL – OL, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. – 18. sz.) XII. No. 20 – Explicatio aedificii Academiae et Collegii Tyrnaviensis Soc. Jesu 1689. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 14; MNL – OL, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 – 1875), S 12 Div. IX. No. 87:1 – 4. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plány č. 25 – 28.

²⁸ MNL – OL, Magyar Kamara Archivuma, E-152 Acta Jesuitica, Irregistra, doboz 239, Inventarium seu Conscriptio Collegii Suppressa Societatis JESU Tyrnaviensis, ejusque Bonorum, Caeterorum item Effectuum ubilibet reperibilium peracta Anno Domini 1773, pag. 1 – 363.

chodbou so slepými arkádami. Pôvodne bolo krídlo dvojpodlažné so schodiskom uprostred.²⁹ Neskôr bolo dvojramenné schodisko premiestnené na južný okraj krídla ku kostolu, čo je zakreslené aj na pláne z roku 1689³⁰ a objekt nadstavaný o tretie podlažie. Začiatkom 18. storočia, okolo roku 1716 malo stredné krídlo upravené fasády a získalo nový výraz charakteristický iluzívnym architektonickým členením.³¹

Podľa popisu z roku 1689 boli na prízemí tri izby na užívanie a sklady sodálov (členov kongregácií), izba otca prokurátora, jeho pomocníka, tiež izba lekárnik a lekárneň (ako posledná miestnosť pri dotyku so severným krídlom). Laboratórium s izbou lekárnikovho pomocníka a sluhu boli vyznačené už v priestoroch severného krídla. V priestoroch na južnej strane pri kostole medzi hlavným vstupom a stredným krídlom boli plánované miestnosti pre ošetrovateľa,³² ale podľa inventára z roku 1773 tu bol ubytovaný vrátnik a jeho pomocník. Stredné krídlo slúžilo predovšetkým na ubytovanie jezuitov, ako to vyplýva aj z podrobného popisu vyhotoveného po zrušení Spoločnosti Ježišovej. Okrem toho sa tu nachádzali sklady spoločnosti, hosťovské izby a na schodisku medzi prvým a druhým podlažím bolo oratórium s obrazom sv. Stanislava Kostku a pri kostole oltár Panny Márie s Ježiškom. Na prízemí sa v tomto čase, keď bola lekárneň premiestnená k svätyni kostola, v jej priestoroch nachádzala krajčírka dielňa, izba krajčíra a skladové priestory tlačiarne. Na prvom a druhom poschodí boli umiestnené obytné miestnosti členov rehole.³³

Predpokladalo sa, že k nadstavbe objektu došlo po založení právnickej fakulty v roku 1667.

Z uvedených popisov však nevyplýva, žeby tu boli priamo umiestnené prednáškové miestnosti poslucháčov právnickej fakulty. Je pravdepodobnejšie, že boli umiestnené, podobne ako gymnaziálne triedy, filozofická a teologická fakulta, iba v západnom krídle a ostatné objekty komplexu sa nevyužívali ako učebne, len pre potreby jezuitov. Avšak nepriamo založením právnickej fakulty logicky bolo potrebné zabezpečiť priestory pre väčší počet jezuitov a služobníctva.

Na právnickej fakulte prednášali jezuiti len kánonické právo, kým domáce a rímske právo prednášali členovia Ostrihomskej kapituly. Časť prednášok tak prebiehala mimo univerzitného areálu, v budove starého arcibiskupského paláca.³⁴ Palác dal vybudovať v roku 1562 ostrihomský arcibiskup Mikuláš Oláh na mieste pôvodného kamenného domu Oltárniectva sv. Jána Krstiteľa pri farskom Kostole sv. Mikuláša.³⁵ Rezidenciou ostrihomských arcibiskupov bol až do roku 1820 a nachádza sa v ňom Kaplnka sv. Jána Krstiteľa. Arcibiskup František Forgáč dal v roku 1615 pristavať bočné krídlo pre knižnicu a tlačiareň.³⁶ Ako sme už spomenuli, tu býval po príchode aj Martin Káldi a od roku 1667 sa tu uskutočňovali aj prednášky poslucháčov práva Trnavskej univerzity. Objekt dnes vlastní Trnavská arcidiecéza.

Východné krídlo malo položené základy ešte v roku 1636, ale nová dohoda na výstavbu bola s Petrom Spazzom podpísaná 2. mája 1643, no práce boli opäť prerušené a obnovené až podľa zmluvy z 8. júna 1649 o dokončení stavby.³⁷ Dôvodom prerušenia mohli byť nepokoje spôsobené povstaním Juraja Rákociho v rokoch 1644 – 1645. Autorom dvoch nedatovaných a nesignovaných náčrtov východného krídla je podľa J. Žuffovej pravdepodobne P. Spazzo.³⁸ Dobudované bolo v roku 1652,³⁹ keď už bol areál rozšírený o nové po-

²⁹ ŽUFFOVÁ, Nové poznatky o stavebnom vývoji univerzitných budov v Trnave, s. 14 – 16.

³⁰ MNL – OL, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. – 18. sz.) XII. No. 20 – Explicatio aedificii Academiae et Collegii Tyrnaviensis Soc. Jesu 1689. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 14.

³¹ ŽUFFOVÁ, Nové poznatky o stavebnom vývoji univerzitných budov v Trnave, s. 16 – 17.

³² MNL – OL, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. – 18. sz.) XII. No. 20 – Explicatio aedificii Academiae et Collegii Tyrnaviensis Soc. Jesu 1689. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 14.

³³ MNL – OL, Magyar Kamara Archivuma, E-152 Acta Jesuitica, Irregistrata, doboz 239, Inventarium seu Conscriptio Collegii Suppressa Societatis JESU Tyrnaviensis, ejusque Bonorum, Caeterorum item Effectuum ubilibet reperibilium peracta Anno Domini 1773, pag. 21 – 28; KÁDÁR, Zsófia. A nagyszombati jezuita kollégium, gimnázium és tanuló (1616–1773). In FAZEKAS, István – KÖKÉNYESI, Zsolt – TERNOVÁ CZ, Bálint – KÁDÁR, Zsófia (eds.). *A nagyszombati jezuita gimnázium diáksága. Anyakönyvi adattár (1616–1772). 1. kötet*. Budapest: Jézus Társasága Magyarországi Rendtartomány Levéltára, 2023, s. 18 (v tlači); HAIMAN, György – MUSZKA, Erzsébet – BORSA, Gedeon. *A nagyszombati jezuita kollégium és az egyetemi nyomda leltára, 1773*. Budapest: Balassi Kiadó, 1997, s. 23.

³⁴ LACLAVÍKOVÁ, Miriam – ŠVECOVÁ, Adriana. *Dejiny právnického vzdelávania na Trnavskej univerzite v Trnave*. Praha: Leges, 2017, s. 49, 53.

³⁵ DUBNICKÝ, *Ranobarokový univerzitný kostol v Trnave*, s. 30; MV SR, Štátny archív v Trnave, Magistrát mesta Trnavy, Ecclesiastica, Oltárniectvá (Altaristica) 1502 – 1838, šk. 2, No. 7 Altaristae, Fratres, Calendarum etc.

³⁶ HANUY, Franciscus (ed.). *Petri cardinalis Pázmány ecclesiae strigoniensis archi-episcopi et regni Hungariae primatis epistolae collectae I. (1601 – 1628)*. Budapestini: Typis Regiae scientiarum Universitatis, 1910, s. 193, č. 118.

³⁷ JANKOVIČ, Budovy Trnavskej univerzity, s. 370.

³⁸ MNL – OL, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. – 18. sz.) XII. No. 16. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 4; MNL – OL, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. – 18. sz.) XII. No. 17. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 3; ŽUFFOVÁ, Nové poznatky o stavebnom vývoji univerzitných budov v Trnave, s. 11.

³⁹ JANKOVIČ, Budovy Trnavskej univerzity, s. 370.

Portrét staviteľa Petra Spazza (1609 – 1671)

Zdroj: Ústav dejín Trnavskej univerzity

zemky. V roku 1650 kolégium zakúpilo na Jerichovej ulici jeden polovičný dom so záhradou,⁴⁰ druhý celý dom⁴¹ a v roku 1657 zase polovičný dom.⁴²

Východné krídlo je pozdĺžny dvojtrakt s chodbou situovanou na západnej strane. Štvorpodlažná budova je podpivničená s dvojramenným schodiskom za východnou stenou sakristie Kostola sv. Jána Krstiteľa a napojená na spojovaciu chodbu pri severnej stene kostola.

Východné krídlo sa označuje ako uhorské (*Hungaria/Ungerland*).⁴³ Na spomínaných dvoch nesignovaných a nedatovaných náčrtoch základov tohto krídla a kostola sú uvedené presné navrhované rozmery v rôznych dĺžkových mierach.⁴⁴ Na

pôdoryse z roku 1689 síce krídlo je zachytené, ale bez popisu.⁴⁵ Po výstavbe tu bola jedáleň spojená ambitom so sakristiou a na poschodí sa dalo prejsť na dolnú emporu nad sakristiou z oboch strán, kým horná empora bola prístupná z druhého podlažia východného krídla spojovacou chodbou. Takto mali bratia zabezpečený prístup do kostola a k oltáru.⁴⁶ Za severnou sakristiou sa nachádzalo reprezentatívne schodisko a neskôr tu bola aj lekáreň s ďalšími priestormi, ku ktorým boli do juhovýchodného nádvorja postavené (mimo hmoty východného krídla) jednopodlažné miestnosti. Za schodiskom smerom na sever boli izby, potravinové komory, kuchyňa a umýváreň.⁴⁷ Na poschodiach boli izby bratov jezuitov (rektora kolégia, otcov kazateľov v maďarskom, slovenskom a nemeckom jazyku, ošetrovateľa, sakristiána, profesorov atď.) a podľa súpisu z roku 1773 tu boli aj priestory otca provinciála, keď sa zdržoval v trnavskom kolégiu.⁴⁸ Tie sa plánovali aj podľa náčrtu z roku 1689 na prvé poschodie, ale nesprávne boli označené ako miestnosti stredného krídla.⁴⁹ Podľa popisu z roku 1773 tu boli aj sklady kníh a archív kolégia. Na schodisku medzi prvým a druhým podlažím bol situovaný oltár z dubového dreva so sochou sv. Ignáca, na ďalšom medziposchodí medzi druhým a tretím podlažím oltár so sochou sv. Jozefa. Na prvom poschodí sa nachádzala aj Kaplnka sv. Františka Borgiu.⁵⁰

Staviteľ kostola a dvoch krídiel kolégia, Peter (Pietro) Spazzo (1609 – 1671⁵¹) pochádzal z talianskej Lanzy d'Intelvi. V Uhorsku sa uvádza ako

⁴⁵ MNL – OL, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. – 18. sz.) XII. No. 20 – Explicatio aedificii Academiae et Collegii Tyrnaviensis Soc. Jesu 1689. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 14.

⁴⁶ ARSI, Austr., 140 Litterae annuae 1647 – 1650, pag. 38b, 40.

⁴⁷ MNL – OL, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 – 1875), S 12 Div. IX. No. 87:1 – 4. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plány č. 25 – 28.

⁴⁸ MNL – OL, Magyar Kamara Archívuma, E-152 Acta Jesuitica, Irregistrata, doboz 239, Inventarium seu Conscriptio Collegii Suppressa Societatis JESU Tyrnaviensis, ejusque Bonorum, Caeterorum item Effectuum ubilibet reperibilium peracta Anno Domini 1773, pag. 72, 75 – 77, 114 – 116; HAIMAN – MUSZKA – BORSA, *A nagyszombati jezsuita kollégium és az egyetemi nyomda leltára*, 1773, s. 23.

⁴⁹ MNL – OL, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. – 18. sz.) XII. No. 20 – Explicatio aedificii Academiae et Collegii Tyrnaviensis Soc. Jesu 1689. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 14.

⁵⁰ MNL – OL, Magyar Kamara Archívuma, E-152 Acta Jesuitica, Irregistrata, doboz 239, Inventarium seu Conscriptio Collegii Suppressa Societatis JESU Tyrnaviensis, ejusque Bonorum, Caeterorum item Effectuum ubilibet reperibilium peracta Anno Domini 1773, pag. 62, 71, 73, 114; HAIMAN – MUSZKA – BORSA, *A nagyszombati jezsuita kollégium és az egyetemi nyomda leltára*, 1773, s. 23.

⁵¹ KOPPÁNY, Tibor. Az Esterházy-család frankói ágának művészei és mesterei a 17. században. In *Ars Hungarica*, 2011, roč. 37, č. 4, s. 108.

⁴⁰ MNL – OL, Magyar Kamara Archívuma, E-152 Acta jesuitica, Registrata, Coll. Tyrnaviense, fasc. 4, No. 12.

⁴¹ MNL – OL, Magyar Kamara Archívuma, E-152 Acta jesuitica, Registrata, Coll. Tyrnaviense, fasc. 4, No. 13.

⁴² MNL – OL, Magyar Kamara Archívuma, E-152 Acta jesuitica, Registrata, Coll. Tyrnaviense, fasc. 4, No. 8.

⁴³ Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. IX – Grundriss des Collegiums der ausgehobenen Societate in Tyrnavi. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 20; MNL – OL, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 – 1875), S 12 Div. IX. No. 87:1 – 4. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plány č. 25 – 28.

⁴⁴ MNL – OL, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. – 18. sz.) XII. No. 16 a No. 17. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plány č. 4 a č. 3.

stavitel' viacerých sakrálnych stavieb, napr. fran-tiškánskeho kláštora sv. Kataríny v Dechticiach. Bol ocenený predstavenými jezuitskej rehole i ci-sárom Leopoldom I., ktorý ho povýšil do šľachtic-kého stavu za výstavbu mnohých budov, ale naj-mä za činnosť pre jezuitov v Trnave a Trenčíne.⁵² V roku 1657 generál Spoločnosti Ježišovej v Ríme, Goswin Nickel, súhlasil, aby mohol byť Spazzo po-chovaný v kostole jezuitov v Trnave.⁵³

Západné krídlo je situované priamo pozdĺž dnešnej Hornopotočnej ulice a Univerzitného námestia na juhu. Je to trojpodlažná budova bez suterénu. Má dva trakty, pričom chodbový trakt je na východe a uprostred má reprezentačné dvoj-ramenné schodisko. Južná časť krídla je prevýše-ná a v stredovej osi južného priečelia sa nachádza balkón na prvom poschodí. K severnému koncu je pričlenený objekt bývalej tlačiarne. Táto budova je nižšia, trojpodlažná, jednotraktová a prístupná schodiskom v južnej časti. Medzi západným kríd-lom a Kostolom sv. Jána Krstiteľa je zaklenutý pre-jazd umožňujúci priamy vstup do nádvorja z Uni-verzitného námestia.

Západné – školské krídlo sa budovalo v rokoch 1677 – 1689 a ďalšie úpravy prebiehali až do konca 17. storočia, keď bola pristavaná tlačiareň. Stavite-ľom bol Jakub Plachner, ktorého po smrti v roku 1680 nahradil Venerio Ceresola.⁵⁴ Pre rozšírenie areálu severným a západným smerom bol v roku 1650 zakúpený na Mlynskej ulici dom so záhra-dou,⁵⁵ o štyri desaťročia neskôr v roku 1691 jeden dom na celej parcele a tri polovičné domy pri mly-ne vedľa Hornej (Malženickej) brány, ako aj štyri domy pod hradbami.⁵⁶ S výstavbou sa začalo už koncom 70. rokov, ale v rokoch 1678 – 1686 vypuklo povstanie Imricha Tököliho, ktorého vojská mesto vyplenili a spôsobili obrovský požiar v roku 1683, najväčšiu pohromu v dejinách Trnavy. Dokonca z mesta vyviezli jezuitov, ale oheň Kostol sv. Jána Krstiteľa ušetril.⁵⁷ Do roku 1691 sa vybudovala dvojpodlažná budova od základov s dvomi trieda-mi a malým auditóriom. Vo veľkej aule, ktorá sa dovtedy nevyužívala a bola prázdna, na náklady palatína Pavla Esterháziho 2 000 zlatých postavili

drevenú podlahu, strop, boli vybudované dvere, okná a empora pre hudobníkov s novým pozitív-om.⁵⁸ V roku 1700 sa uvádza, že nová aula bola obložená, vybielená a dôstojná pre univerzitu, pričom bolo vybudované aj nové schodisko k nej vedúce z tried teológov, pretože starému hrozilo zrútenie.⁵⁹ No už o deväť rokov neskôr bola nutná oprava tried i auly.⁶⁰

Západné krídlo sa v písomných prameňoch aj na plánoch označuje ako škola alebo akadémia (*Scholae, Academia*). Pôdorys troch podlaží vy-hotovil Juraj Karol Zillak a tiež návrh na zmeny. Schodisko bolo uprostred, veľká a malá aula na druhom poschodí na opačných (severnej a juž-nej) stranách. Na všetkých podlažiach boli učebne a prednáškové sály.⁶¹ Na pláne z roku 1689 je už zakreslený pôdorys západného krídla, no ešte so starým schodiskom (lokalizovaným viac na sever ako súčasné). Nachádzala sa tu učebňa kazuistiky, teológie, metafyziky, fyziky, logiky, rétoriky, poeti-ky, schody do tried gymnázia, malá poslucháreň pre rečnícke cvičenia gymnazistov a miestnosť pre aktérov rečníckych cvičení. Medzi západným a dvorovým krídlom (pred výstavbou severného krídla) boli naplánované tri spojovacie priestory, ktoré mohli slúžiť ako zaklenuté sklady a stredná ako prechod medzi dnešným západojužným (škol-ským) nádvorím a severným (hospodárskym). Do školského nádvoria sa od juhu vstupovalo veľkou bránou pri kostole.⁶² V roku 1691 boli južne od kos-tola zakúpené dva domy⁶³ a postavený stĺp Panny Márie.⁶⁴

Po zakúpení domov na Mlynskej ulici bolo možné školské krídlo rozširovať smerom na se-ver⁶⁵ k mlynu a hradbám, kde bola pristavaná

⁵² ŠTIBRÁNYOVÁ, Pietro Spazzo – stavitel' univerzitného kostola v Trnave, s. 277 – 278, 280.

⁵³ ARSI, Austr., 7 Epp. Gen. 1656 – 1663, fol. 85r.

⁵⁴ JANKOVIČ, Budovy Trnavskej univerzity, s. 371 – 372, 377 (po-známka 33).

⁵⁵ MNL – OL, Magyar Kamara Archívuma, E-152 Acta jesuitica, Re-gestrata, Coll. Tyrnaviense, fasc. 4, No. 12.

⁵⁶ MNL – OL, Magyar Kamara Archívuma, E-152 Acta jesuitica, Re-gestrata, Coll. Tyrnaviense, fasc. 4, No. 10.

⁵⁷ KAZIMÍR, Štefan. Trnava v rokoch 1526 – 1848. In ŠIMONČIČ, Jozef (ed.). *Dejiny Trnavy. Zväzok prvý*. Trnava: Mesto Trnava, 2010, s. 174 – 176.

⁵⁸ ARSI, Austr., 150 Litterae annuae 1690, 1691, fol. 86v; SNK – LA, Acta jesuitarum in Hungaria ab anno 1684 usque 1710. Pars III. Tyrnaviae, annum 1691, pag. 92, sign. RKHS 1425a.

⁵⁹ ARSI, Austr., 157 Litterae annuae 1699 – 1700, fol. 130.

⁶⁰ ARSI, Austr., 166 Historia Litterae annuae 1709, pag. 92.

⁶¹ Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. I – Grundriss des Tyrnauer-Universitaets-Schulen-Hauses in dem dermaligen Standen a No. II – Grundriss über die in dem Tyrnauer-Universitaets-Schulen-Hause angetragene Abänderungen. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 17 a plán č. 18.

⁶² MNL – OL, Tervtár, T 86 jezsuíta rendi tervek (17. sz. – 18. sz.) XII. No. 20 – Explicatio aedificii Academiae et Collegii Tyrnavien-sis Soc. Jesu 1689. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 14.

⁶³ MNL – OL, Magyar Kamara Archívuma, E-152 Acta jesuitica, Re-gestrata, Coll. Tyrnaviense, fasc. 4, No. 10.

⁶⁴ ARSI, Austr., 150 Litterae annuae 1690, 1691, fol. 86v.

⁶⁵ Na reverze piateho návrhu novej dispozície kolégia a akadé-mie, ktoré V. Jankovič pripisuje Veneriovi Ceresolovi, sa uvádza, že bolo zakúpených 10 domov, ktoré ku kolégiu priliehali zo se-vernej strany. MNL – OL, Tervtár, T 86 jezsuíta rendi tervek (17. sz. – 18. sz.) XII. No. 21. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zame-rania budov Trnavskej univerzity plán č. 15; JANKOVIČ, Budovy Trnavskej univerzity, s. 372.

Budova bývalej tlačiarne, uličná fasáda, 2023

Foto: Henrieta Žažová

budova označovaná ako tlačiareň (*Typographia*). Už na pláne z roku 1689 sa počítalo s predĺžením tohto krídla.⁶⁶ Pôvodne bola tlačiareň už v spomínanom bočnom krídle arcibiskupského paláca postavenom v roku 1615, kde bola aj knižnica a prednášky študentov právnickej fakulty.⁶⁷ Koncom 17. storočia bola vybudovaná ako posledná, severná časť západného krídla, trojpodlažná budova označovaná ako tlačiareň. Je to jednotraktová stavba s vchodom od Mlynskej ulice a samostatným malým dvorom s vlastnou studňou, oddeleným od ulice ohradným múrom.⁶⁸ Zachoval sa aj nesignovaný a nedatovaný plán a popis,⁶⁹ ktorý sa pripisuje Martinovi Sentivánimu, a predpokladá sa, že tlačiareň bola vybudovaná v rokoch 1699 – 1700.⁷⁰ Na prízemí bol byt pedela univerzity, väznica pre študentov, na poschodí tlačiareň, knihárstvo a na druhom poschodí sušiarne, sklady s papierom a náradím. Neskôr boli sklady kníh vo východnom

krídle.⁷¹ Západné priečelie tlačiarne je zakreslené na pôdoryse z konca 18. storočia.⁷²

Na vedutách Trnavy z 18. storočia⁷³ je viditeľné, že západné krídlo tvorili tri výškovo rozdielne budovy. Na severe trojpodlažná tlačiareň, v strede štvorpodlažná budova postavená v rokoch 1677 – 1689 a na juhu opäť nižšia trojpodlažná budova s volutovým štítom a vežičkou. Dnes je na jej mieste trojpodlažná budova na hlavnom priečelí s balkónom na konzolách na prvom poschodí. Západné krídlo do dnešnej klasicistickej podoby upravil Juraj Karol Zillak v rokoch 1770 – 1773 na základe projektu Franza Hillebrandta a pod dozorom Vavrinca Landera.⁷⁴

Severné krídlo je štvorpodlažná, čiastočne podpivničená budova riešená ako pozdĺžny dvojtrakt s chodbou na južnej strane. Tá spájala severné krídlo so západným, východným aj stredným krídlom. Na západnom okraji je prejazd vedúci do hospodárskeho dvora. Dvojramenné schodisko je

⁶⁶ MNL – OL, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. – 18. sz.) XII. No. 20 – Explicatio aedificii Academiae et Collegii Tyrnaviensis Soc. Jesu 1689. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 14.

⁶⁷ RADVÁNI, Hadrián. Kníhtlačiareň 1646 – 1777. In ŠIMONČIČ, Jozef – HOLOŠOVÁ, Alžbeta (eds.). *Dejiny Trnavskej univerzity 1635 – 1777/1992 – 2010*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2010, s. 216.

⁶⁸ JANKOVIČ, Budovy Trnavskej univerzity, s. 372.

⁶⁹ MNL – OL, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. – 18. sz.) XII. No. 14 (pôdorys). V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 16; MNL – OL, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. – 18. sz.) XII. No. 15 – Delineatio et explicatio Typographiae Tyrn. S. J. (vysvetlivky). V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity zaradené za plánom č. 16.

⁷⁰ JANKOVIČ, Budovy Trnavskej univerzity, s. 372; HAIMAN – MUSZKA – BORSA, *A nagyszombati jezsuita kollégium és az egyetemi nyomda leltára, 1773*, s. 123.

⁷¹ RADVÁNI, Kníhtlačiareň 1646 – 1777, s. 216; MNL – OL, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. – 18. sz.) XII. No. 15 – Delineatio et explicatio Typographiae Tyrn. S. J. (vysvetlivky). V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity zaradené za plánom č. 16.

⁷² MNL – OL, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 – 1875), S 12 Div. IX. No. 87:2. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 26.

⁷³ Veduta Trnavy Jozefa Jágra z prvej polovice 18. storočia (Magyar Nemzeti Múzeum Budapest, sign. MTKcs 1089 T); Alegória Trnavskej univerzity Franza Leopolda Schmittera z roku 1742 (Magyar Nemzeti Múzeum Budapest, sign. MTKcs 1265 T).

⁷⁴ MENCL, Václav: Universitní budovy v Trnavě. In *Trnavský sborník. K 300. výročí založení univerzity v Trnavě*. Bratislava: Učená spoločnosť Šafaříkova v Bratislavě, 1935, s. 55; ŽUFFOVÁ, Nové poznatky o stavebnom vývoji univerzitných budov v Trnave, s. 13; JANKOVIČ, Budovy Trnavskej univerzity, s. 373.

Západná fasáda Kostola sv. Jána Krstiteľa, 2017

Foto: Henrieta Žažová

v strede krídla blízko spojovacej chodby stredného krídla. Východné predĺženie pristavané k východnému koncu je len trojpodlažné a jednotraktové.

Severné krídlo (*Transylvania/Siebenbürgen*) bolo projektované Veneriom Ceresolom, ktorý vyhotovil desať⁷⁵ štúdií na výstavbu severného a dostavbu západného krídla, čím sa uzatvoril areál a vzniklo školské nádvorie.⁷⁶ Plány sú zachované⁷⁷ a realizovaný bol šiesty návrh.⁷⁸ Podľa návrhu z roku 1689 tu mala byť umiestnená lekáreň s laboratóriom, izba lekárnikovoho pomocníka a sluhu, tri izby koadjútora (pomocníkov) a spojovacia chodba zo severnej strany (hospodárskeho dvora) kvôli nepriaznivým severným vetrom a zásobárni dreva a tiež toalety.⁷⁹ Táto chodba však bola vybudovaná na južnej strane a spojila severné krídlo so stredným dvorovým, východným aj školským krídlom.⁸⁰ Podľa popisu z roku 1700 nové krídlo

kolégia bolo vybudované od základov až po strechu na troch podlažiach a malo 15 izieb. Tiež bola postavená spojovacia chodba od novej brány kolégia (medzi kostolom a školskými budovami) pozdĺž kostola k starej budove kolégia (dvorovému krídlu) pre pohodlie študentov, ale aj pre osoby zvonka, ktoré mali takto suchý prístup od brány kolégia.⁸¹ O rok neskôr sa o tomto novom krídle dĺžky 28 siah (53 m) píše ako o takmer dokončenej stavbe, ktorá stála 4 000 rýnskych zlatých.⁸² V tejto fáze bola dokončená len časť medzi dvorovým a východným krídlom, čomu by zodpovedal aj počet spomenutých 15 izieb, pretože až v roku 1715 sa predĺžilo smerom ku škole na náklady takmer 6 000 zlatých.⁸³ V roku 1716 boli upravené fasády, čo financoval nitriansky biskup František Pálfi,⁸⁴ no o ukončení výstavby sa píše až v nasledujúcom roku.⁸⁵

Z inventára z roku 1773 vyplýva, že na prízemí severného krídla boli umiestnené izby hospodárskeho správcu a jeho pomocníka, šafára, správcu vínnej pivnice, pomocného skladníka, kuchára, pekára, obuvníka a sklady, na poschodí izby pomocného knihovníka a dve veľké študovne. Na

⁷⁵ V. Jankovič uvádza deväť nákresov, ale zachovalo sa ich desať. Autor pravdepodobne nepoznal plán podlaží severného krídla uchovávaný pod signatúrou: MNL – OL, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. – 18. sz.) XII. No. 28. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 10. JANKOVIČ, Budovy Trnavskej univerzity, s. 372.

⁷⁶ JANKOVIČ, Budovy Trnavskej univerzity, s. 371 – 372.

⁷⁷ MNL – OL, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. – 18. sz.) XII. No. 3, 4, 5, 12, 13, 18, 19, 21, 22, 28. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plány č. 9, 6, 7, 8, 5, 12, 13, 15, 11, 10.

⁷⁸ JANKOVIČ, Budovy Trnavskej univerzity, s. 372.

⁷⁹ MNL – OL, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. – 18. sz.) XII. No. 20 – Explicatio aedificii Academiae et Collegii Tyrnaviensis Soc. Jesu 1689. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 14.

⁸⁰ Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. VIII

– Grundriss des Collegiums der ausgehobenen Societaet in Tyrnau. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 19.

⁸¹ ARSI, Austr., 157 Litterae annuae 1699 – 1700, fol. 130r.

⁸² ARSI, Austr., 158 Historia Litterae annuae 1701, fol. 74r.

⁸³ ARSI, Austr., 172 Historia Litterae annuae 1715, pag. 94.

⁸⁴ JANKOVIČ, Budovy Trnavskej univerzity, s. 372.

⁸⁵ ARSI, Austr., 174 Historia Litterae annuae 1717, pag. 78.

druhom a treťom poschodí boli izby pedagógov – profesorov, scholastikov a magistrów. Uprostred schodov na druhé podlažie sa nachádzalo oratórium s obrazom maľovaným na plátne: sv. Štefan kráľ, ktorému odovzdáva kráľovskú korunu Panna Mária. Na medzипoschodí medzi druhým a tretím podlažím visel veľký obraz sv. Františka a na medzипoschodí na štvrté podlažie bol situovaný oltár s drevenou sochou sv. Jána Nepomuckého. Pod strechou sedmohradského krídla boli uskladnené kulisы pre divadelné hry študentov.⁸⁶

Spojovacia chodba pozdĺž severnej steny Kostola sv. Jána Krstiteľa je stredným krídlom rozdelená na dve časti. V západnej časti má tri podlažia a cez prejazd spája západné krídlo s ostatnými. Vo východnej časti má dve podlažia a spája navzájom stredné a východné krídlo.

K predĺženiu severného krídla (*Gallia/Neu Frankreich*) sa pristúpilo v roku 1753. Základy začali budovať 2. januára a 10. novembra bola dokonca strecha čiastočne pokrytá. Vtedy bol zbúraný dom, ktorý slúžil na ubytovanie hudobníkov a do ktorého sa zbíehali východné a severné krídlo. Na prízemí novostavby bola nová jedáleň, na prvom poschodí knižnica a na druhom poschodí miestnosti pre študentov a profesorov.⁸⁷ V jedálni visel podľa inventára z roku 1773 okrem jedenástich malých obrazov (Nepoškrvneného počatia Panny Márie, sv. Jozefa, sv. Jána Krstiteľa, sv. Štefana Kráľa, sv. Ladislava, sv. Imricha, sv. Františka Xaverského, sv. Františka Borgiu, kráľa Rudolfa II., kardinála Petra Pázmaňa, palatína Mikuláša Esterháziho) aj veľký obraz na plátne zobrazujúci Krista, ktorý nasýti päť tisíc ľudí na púšti.⁸⁸ Knižnica bola slávnostne otvorená v roku 1761. Pri tejto príležitosti profesor rečníctva, jezuita Wilhelm Jenamy vydal oslavný text,⁸⁹ v ktorom opisuje aj motívy maliarskej výzdoby štyroch stropných klenieb: starozá-

konný Mojžiš na vrchu Sinaj, múdry sudca – kráľ Šalamún, podoby znamení zvieratníka a obyvateľky Parnasu – Múzy.⁹⁰

Druhá (východná) časť tohto krídla bola o dve podlažia vyššia a pristavaná k záhradnému múru. Nachádzali sa tu prírodovedné kabinety a miestnosti pre astronómov.⁹¹ Práve budova observatória bola v rámci areálu najvyššia, keďže mala výšku viac ako 42 m a nad ostatnými budovami komplexu vyčnievala takmer o 6 m. Budova observatória je jediná stavba, ktorá bola zbúraná. Pravdepodobne k tomu došlo v prvej polovici 19. storočia.⁹² Juraj Karol Zillak zakreslil pôdorysy jednotlivých podlaží, ako i priečelie observatória, vďaka čomu poznáme jeho podobu.⁹³ Tiež zakreslil zvlášť pôdorysy prvého a druhého poschodia celého severného krídla a popísal funkciu jednotlivých miestností.⁹⁴

Na pôdorysoch J. K. Zillaka,⁹⁵ rovnako ako na zameraniach z konca 18. storočia neznámeho autora, ktoré sú popísané v nemeckom jazyku,⁹⁶ sú zároveň označené jednotlivé krídla kolégia názvami historických krajín Uhorského kráľovstva⁹⁷ a Belgicka. Najstaršie stredné krídlo je nazvané podľa Chorvátska, východné je označované ako Uhorsko, severné ako Sedmohradsko a najmladšia časť, dostavba severného krídla z roku 1753 ako Gália, resp. Nové Francúzsko. Toto jediné neoznačuje časť Uhorska, ale je nazvané podľa jezuitskej Galsko-belgickej provincie,⁹⁸ ktorá bola v roku 1763

⁸⁶ MNL – OL, Magyar Kamara Archivuma, E-152 Acta Jesuitica, Irregistrata, doboz 239, Inventarium seu Conscriptio Collegii Suppressa Societatis JESU Tyrnaviensis, ejusque Bonorum, Caeterorum item Effectuum ubilibet reperibilium peracta Anno Domini 1773, pag. 119, 122 – 128; HAIMAN – MUSZKA – BORSA, *A nagyszombati jezsuita kollégium és az egyetemi nyomda leltára, 1773*, s. 24. KÁDÁR, *A nagyszombati jezsuita kollégium, gimnázium és tanulói (1616–1773)*, s. 20.

⁸⁷ ARSI, Austr., 210 Historia Litterae annuae 1753, fol. 118r.

⁸⁸ MNL – OL, Magyar Kamara Archivuma, E-152 Acta Jesuitica, Irregistrata, doboz 239, Inventarium seu Conscriptio Collegii Suppressa Societatis JESU Tyrnaviensis, ejusque Bonorum, Caeterorum item Effectuum ubilibet reperibilium peracta Anno Domini 1773, pag. 62, 68, 71, 73, 114; HAIMAN – MUSZKA – BORSA, *A nagyszombati jezsuita kollégium és az egyetemi nyomda leltára, 1773*, s. 23.

⁸⁹ JENAMY, Guilielmus: *Panegyricus occasione novae Academici Societatis Jesu Tyrnaviae Collegii Bibliothecae concinnatus a P. Guiliemo Jenamy in eadem universitate eloquentiae professore anno Domini MDCCLXI*. Tyrnaviae: Typis Academicis Societatis Jesu, 1761, [10 fol.].

⁹⁰ Oslavný text napísaný pri príležitosti novej akademickej knižnice trnavského jezuitského kolégia pátrom Wilhelmom Jenamym, profesorom rečníctva na tej istej univerzite, v roku 1761. V Trnave, v akademickej tlačiarňi Spoločnosti Ježišovej v roku, ako je uvedený vyššie, [10 fol.]. Preklad: Erika Juríková. In *Universitas Tyrnaviensis. Časopis Trnavskej univerzity v Trnave*, 2023, roč. 12, č. 4, s. 35.

⁹¹ ARSI, Austr., 210 Historia Litterae annuae 1753, fol. 118r.

⁹² HOLOŠOVÁ, Alžbeta – ŽAŽOVÁ, Henrieta. *Dejiny observatória na Trnavskej univerzite 1756 – 1785*. Trnava: Pre Trnavskú univerzitu v Trnave, Ústav dejín Trnavskej univerzity v Trnave vydalo Vydavateľstvo Charis, s. r. o., 2012, s. 25 – 28, 55.

⁹³ Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. VII – Der Mathematische Thurn in Tyrnau. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 24.

⁹⁴ Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. XII – Des Tyrnauer Collegii sogenanter Siebenbürgische Trakt. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 23.

⁹⁵ Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. IX – Grundriss des Collegiums der ausgehobenen Societaet in Tyrnau; No. XII – Des Tyrnauer Collegii sogenanter Siebenbürgische Trakt. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plány č. 20 a č. 23.

⁹⁶ MNL – OL, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 – 1875), S 12 Div. IX. No. 87:1 – 4. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plány č. 25 – 28.

⁹⁷ JANKOVIČ, Vendelín – ŠIMONČIČ, Jozef. Plány budov Trnavskej univerzity zo 70. rokov 18. storočia. In *Vlastivedný časopis*, 1977, roč. 26, č. 1, s. 41 – 42.

⁹⁸ HAIMAN – MUSZKA – BORSA, *A nagyszombati jezsuita kollégium és az egyetemi nyomda leltára, 1773*, s. 186 – 188.

Letecký záber Trnavy – detail severovýchodnej časti mesta s bývalým jezuitským stavebným komplexom, druhá polovica 20. rokov, 20. storočia

Zdroj: Zbierka fotografií Mariána Boskoviča

Univerzitné námestie so západným krídlom, kostolom a časťou budovy lekárskej fakulty na pohľadnici z konca 19. storočia.

Zdroj: <https://www.trnava.sk/content/files/NzR/NzRd-j2023.pdf>

zrušená. Časť jezuitov s tejto provincie sa presídlila do Rakúskej provincie a niekoľkí bratia sa usadili aj v Trnave.⁹⁹ Pravdepodobne boli ubytovaní v tomto krídle, v priestoroch na druhom podlaží nad knižnicou. Celé predĺženie severného krídla tak bolo pomenované na ich počesť.

Prízemné hospodárske krídlo v rámci areálu je paralelné so severným, ale od západu na východ sa zužuje a má tvar nepravidelného štvoruholní-

ka. Iba jeden objekt v severovýchodnej časti tvaru písmena L je dvojpodlažný a podpivničený. Hospodárske stavby sú zakreslené na zameraniach vyhotovených po zrušení rehole,¹⁰⁰ ktoré odzrkadľujú v podstate aj súčasný stav, ale už aj na pláne z roku

⁹⁹ ŽAŽOVÁ, Henrieta. Trnava a Trnavská univerzita v cestopise Františka Xaviera de Felleri (1765 – 1769). In *Fons Tyrnaviensis* VI, 2015, s. 139.

¹⁰⁰ Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. VIII – Grundriss des Collegiums der ausgehobenen Societaet in Tyrnau; No. IX – Grundriss des Collegiums der ausgehobenen Societaet in Tyrnau. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plány č. 19 a č. 20; MNL – OL, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 – 1875), S 12 Div. IX. No. 87:1 – 2. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plány č. 25 – 26.

1689. Podľa tohto plánu sa hospodárske stavby mali nachádzať na mieste neskoršieho predĺženia severného krídla, konkrétne obydlia sluhov. Pri východnom múre oddelujúcom areál od Jerichovej ulice mali byť sklady náradia a miestnosť pre počestných. Kurín a prístrešia pre kone vidiečanov (pravdepodobne poddaných na jezuitských majetkoch, ktorí privážali potraviny, produkty či materiál) boli plánované k severnému múru. Navrhnuté boli aj chovné nádrže pre ryby, kam by mohla byť voda odvádzaná z potoka v miestach pred tlačiarňou,¹⁰¹ ale nerealizovali sa. Jezuitský areál mal vlastný vodovod a kanalizáciu.¹⁰² Kanály odvádzajúce vodu do potoka na hospodárskom nádvorí sú zakreslené aj na plánoch z konca 18. storočia a J. K. Zillaka. Na zameraní J. K. Zillaka sú stajne a ďalšie hospodárske budovy bez podrobnejšieho popisu,¹⁰³ no na pláne neznámeho autora z konca 18. storočia je ich presná identifikácia. Nachádzali sa tu v smere od západu na východ pri severnom a východnom múre (od tlačiarne po observatórium) stajne, komora na múku, kuchyňa, komora na ocot, kníhviazačská dielňa s izbou, obydlie hudobníka, obuvnícka dielňa, izby domácich sluhov, kováčska dielňa s bytom kováča, udiareň, jatky, toalety a šopa na úschovu vozov. Označené sú ako budovy svetských osôb,¹⁰⁴ čím sa myslí služobníctvo.

V rámci uzavretého areálu boli dve vychádzkové záhrady, menšia s ovocnými stromami, bylinkami a krytou studňou uprostred, ktorú obkolesoval kostol, východné, severné a stredné krídlo. Druhá záhrada sa nachádzala za svätyňou kostola, ohraničená východným krídlom a predĺžením severného krídla i východným a južným ohradným múrom. Bolo v nej vysadených niekoľko stromov, napr. lipy, ktoré poskytovali tieň.¹⁰⁵ Tiež tu bola v juhovýchodnom nároží studňa, podobne ako na

najrozsiahlejšom hospodárskom dvore i na malom dvorčeku pred budovou tlačiarne.¹⁰⁶ Spolu päť nádvorí, ktoré všetky – okrem uzavretého nádvoría kolégia tvaru nepravidelného lichobežníka (prvej záhrady) – boli prístupné aj z ulice štyrmi vstupnými bránami. Hlavná brána pri západnom priečelí kostola vedľa budovy školy viedla prejazdom do dvora medzi stredným, severným krídlom a školou. Menšia brána vedľa hlavnej sprístupňovala cez spojovaciu chodbu dvor kolégia (prvú záhradu) a nad vstupom má dodnes jezuitský emblém – monogram IHS (*Iesus Hominum Salvator* – Ježiš, spasiteľ ľudstva). Druhý vstup na južnej strane do nádvoría obdĺžnikového tvaru (druhej záhrady) bol za kostolom pri mieste neskoršej lekárne. Hospodársky dvor mal hlavnú bránu pre vozy z Jerichovej ulice vo východnom hradobnom múre za budovou dnes už nestojaceho observatória. Na západnej strane pri potoku bola aj malá bránka na dvor pred tlačiarňou.¹⁰⁷

Z uvedených faktov je možné rekonštruovať architektonicko-historický vývoj jezuitského areálu. Problematická je výstavba západného krídla. Pôvodne podľa plánu z roku 1628 mali byť školské priestory pred Kostolom sv. Jána Krstiteľa, no je otázne, či aj po vybudovaní monumentálneho západného priečelia nového kostola zostali na pôvodnom mieste na dnešnom Univerzitnom námestí. Stredná časť západného krídla a tlačiareň vznikli v poslednej štvrtine 17. storočia, problematická je práve južná časť krídla, ktorá bola v 70. rokoch 18. storočia klasicisticky upravená.

Uzavretý univerzitný areál sa rozprestiera na ploche takmer 2 hektárov (19 140 m²) s rozmermi 132 x 145 metrov¹⁰⁸ sa do súčasnosti zachoval takmer v autentickom stave v porovnaní so zameraniami z konca 18. storočia. Tvoria ho štyri krídla, ktoré uzatvárajú trojicu nádvorí severne od Kostola sv. Jána Krstiteľa. Oproti pôvodnému dominikánskemu kláštora sa plocha komplexu postupným skupovaním meštianskych domov zväčšila. Slúžila členom Spoločnosti Ježišovej a pre ich vzdelávacie inštitúcie, teda gymnáziu, filozofickej, teologickej a právnickej fakulte. Areál pôvodného jezuitského kolégia spolu s budovami gymnázia

¹⁰¹ MNL – OL, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. – 18. sz.) XII. No. 20 – Explicatio aedificii Academiae et Collegii Tyrnaviensis Soc. Jesu 1689. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 14.

¹⁰² JANKOVIČ, Vendelín. Zo stavebných dejín univerzitetnej budovy v Trnave (národná kultúrna pamiatka). In *Vlastivedný časopis*, 1980, roč. 29, č. 1, s. 41.

¹⁰³ Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. VIII – Grundriss des Collegiums der ausgehobenen Societæt in Tyrnau. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 19.

¹⁰⁴ MNL – OL, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 – 1875), S 12 Div. IX. No. 87:1. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 25.

¹⁰⁵ MNL – OL, Magyar Kamara Archivuma, E-152 Acta Jesuitica, Irregistrata, doboz 239, Inventarium seu Conscripctio Collegii Suppressa Societatis JESU Tyrnaviensis, ejusque Bonorum, Caeterorum item Effectuum ubilibet reperibilium peracta Anno Domini 1773, pag. 136; HAIMAN – MUSZKA – BORSA, *A nagyszombati jezsuita kollégium és az egyetemi nyomda leltára, 1773*, s. 24 – 25.

¹⁰⁶ MNL – OL, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 – 1875), S 12 Div. IX. No. 87:1. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 25.

¹⁰⁷ MNL – OL, Magyar Kamara Archivuma, E-152 Acta Jesuitica, Irregistrata, doboz 239, Inventarium seu Conscripctio Collegii Suppressa Societatis JESU Tyrnaviensis, ejusque Bonorum, Caeterorum item Effectuum ubilibet reperibilium peracta Anno Domini 1773, pag. 22; HAIMAN – MUSZKA – BORSA, *A nagyszombati jezsuita kollégium és az egyetemi nyomda leltára, 1773*, s. 22.

¹⁰⁸ HAIMAN – MUSZKA – BORSA, *A nagyszombati jezsuita kollégium és az egyetemi nyomda leltára, 1773*, s. 21.

a univerzity po presťahovaní univerzity do Budína v roku 1777 bol obývaný vojenskými invalidmi, a preto sa nazýval aj invalidovňa. Po druhej svetovej vojne tu boli až do roku 1967 kasárne Slovenského národného povstania.¹⁰⁹ Vtedy sem bol umiestnený Vojenský archív, ktorého Centrálna registratúra v historickom komplexe sídli dodnes.

---

¹⁰⁹ PETRÁŠ, Jozef. 50 rokov vojenského archívu v Trnave. 50 rokov vojenského archívniectva na Slovensku. In: RAGAČOVÁ, Júlia - RÁBIK, Vladimír (eds.). *Trnava 1238 - 2018 ...úspešný európsky príbeh...* Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2018, s. 203.

Lekárska fakulta vo svetle výsledkov archívneho výskumu

Henrieta Žažová

Lekársku fakultu Trnavskej univerzity zriadila kráľovná Mária Terézia ako poslednú v roku 1769. V Trnave sa však medici pripravovali na budúce povolanie spolu s pôrodnými asistentkami, magistrami chirurgie, pôrodníctva či farmácie len veľmi krátko, do roku 1777.

Mestské parcely situované v susedstve jezuitského kolégia odpredali majitelia jezuitom už v roku 1691. Pri kostole na Ulici sv. Jána Krstiteľa boli zakúpené dva celé domy: rožný dom šľachtica Leonarda Moroca (tzv. *Morocziana*) pri uličke a dom šľachtica Jána Očkaja (tzv. *Ocskaiana*) pri Konvikte s. Adalberta a univerzitnom kostole.¹ Následne bol pred kostolom na mieste domu L. Moroca postavený stĺp Panny Márie. Dom po Očkajovcoch bol opustený a pravdepodobne nevyužívaný.² V roku 1732 bola podpísaná medzi magistrátom a jezuitmi nová dohoda, podľa ktorej prázdny dom po šľachtickej rodine Očkajovcov mal po prestavbe slúžiť Generálnemu semináru, ktorého hlavná budova stála na protilahlej strane na Ulici sv. Jána Krstiteľa. Zo severnej strany očkajovský dom stál naproti kolégiu, pri stĺpe, kým na juhu v danom období susedil s domom Andreja Blahu.³ Dom bol obnovený a jeho dvor využívaný na hospodárske účely pre Generálny seminár podľa dohody, v lete na chov hydiny, ustajnenie koní, úschovu sudov a ďalších predmetov.⁴

Budova Lekárskej fakulty Trnavskej univerzity sa nachádza na južnej strane Univerzitého námestia, v blízkosti Kostola sv. Jána Krstiteľa, v spojnici ulíc Jána Hollého a Hornopotočnej ulice. Celkové dispozičné riešenie budovy fakulty už od jej počiatkov striktné súviselo s jej funkciou, teda teoretickou a praktickou výučbou medicíny. Vnútorňa dispozí-

cia bola prispôbená na vytvorenie ôsmich väčších miestností, niekoľko menších miestností, dvoch prednáškových sál, zborovne, pitevne a laboratórií. V súčasnosti má fakulta blokovú dvojpodlažnú dispozíciu, no v rokoch jej vzniku bola dvojpodlažná len centrálna časť s predstupujúcim schodiskovým rizalitom. Po bokoch boli situované dve prízemné krídla. Budova bola od počiatku zamýšľaná ako solitérny objekt, ktorý mal uzatvoriť južnú stranu Univerzitého námestia. Ide o klasicistickú stavbu s obdĺžnikovým pôdorysom, ktorá je príznačná svojou symetrickou skladbou, umocnenou centrálnym rizalitom. Symetria sa ukazuje nielen v celkovej hmote, ale aj v riešení výzdoby klasicistických fasád. Tie sú obohatené o profilované rímasy, segmentové uzávery okenných otvorov s jednoduchými šambránami a členené plochými pilastrami.

Zo 70. rokov 18. storočia pochádzajú pôdorysy dvoch podlaží budovy lekárskej fakulty, ktoré vyhotovil bratislavský staviteľ Juraj Karol Zillak. Na jednom nákrese sú pôdorysy vtedajšieho stavu budovy trnavskej fakulty medicíny, na druhom pôdorys s navrhovanými úpravami.⁵

Na juhovýchodnom nároží budovy je v súčasnosti umiestnená socha sv. Jána Nepomuckého z roku 1732. Pôvodne socha stála na kamennom podstavci na múre mosta, ktorý umožňoval prechod nad potokom Trnávka z Univerzitého námestia smerom na Trojičné námestie. Na svoje súčasné miesto bola socha premiestnená v rámci urbanistických zmien v tejto časti mesta, keď došlo k zakrytiu potoka niekedy po roku 1839⁶ do 50. rokov 19. storočia.⁷

¹ Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, Magyar Kamara Archivuma, E-152 Acta jesuitica, Registrata, Coll. Tyrnaviense, fasc. 4, No. 10.

² MV SR; Štátny archív v Trnave, Magistrát mesta Trnavy (ďalej len ŠAT T, MGT), Ecclesiastica, Kláštory (Religiosa) 1510 - 1823, šk. 2, No. 13 Acta seminarii rubrorum, fol. 38r; Listiny, č. 623.

³ ŠA TT, MGT, Listiny, č. 623.

⁴ Archivum Romanum Societatis Iesu, Provincia Austria, 189 Historia Litterae annuae 1732, pag. 289 - 290.

⁵ Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. III - Grundriss des Tyrnauer-Medicinischen Facultaets-Hauses in dem dermaligen Standen; No. IIII - Grundriss über die in dem Tyrnauer-Medicinischen Facultaets-Hauses angetragene Abänderungen. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plány č. 29 a č. 30.

⁶ Na mape Trnavy druhého vojenského mapovania z roku 1839 ešte potok preteká Hornopotočnou ulicou. *Trnava. Voj. mapovanie 2 - mapa rok 1839* [online] [cit. 2023-11-28]. Dostupné na internete: <<https://www.staremapy.sk/?zoom=16&lat=48.379918446014294&lng=17.587094306945804&map=VM2>>

⁷ KVETÁNOVÁ, Gabriela et al. *Mestská pamiatková rezervácia Trnava. Urbanisticko-historický výskum a návrh zásad na pamiatkovú*

Budova bývalej lekárskej fakulty a Adalbertina na historickej pohľadnici, začiatok 20. storočia

Zdroj: Zbierka pohľadníc Adriany Švecovej

Socha bola vysekaná z jedného kusu vápencového kameňa. Autorstvo je neznáme, avšak poznáme meno donátora z nemeckého nápisu na podstavci, ktorým bol nemecký krajčírsky majster Ján Gramam (Gramann) s manželkou Barbarou, hostinskou. Nápis na podstavci: 1 7 / ZU EHRENDES H. IOHAN / VON NEPOMUCK HAB ICH IO: / HAN ADAM GRAMAM BUR: / TEUTSCHER SCHNEIDI: / MEISTI: SAMBT MEINER / EHE WÜRTHIN BARBARA / DIESES STATUE SETZEN / LASSENDEN 5 AUGI: / 3 2, v preklade: Na počesť sv. Jána Nepomuckého som ja, Johann Adam Gramam, mestský nemecký krajčírsky majster, spolu s mojou manželkou, hostinskou Barbarou, nechal postaviť túto sochu dňa 5. augusta 1732. Socha bola reštaurovaná v roku 2002 akademickým sochárom Ľubomírom Sabom.

Hodnota objektu lekárskej fakulty je založená nielen na jej architektonicko-historických a umelecko-historických prvkoch, ale predovšetkým v hodnote urbanistickej, keď dotvorila Univerzitné námestie priestorovo a ukončila tak jeho vývoj. Je dokladom typologického stavebného druhu

Socha sv. Jána Nepomuckého v nároží budovy, 2020

Foto: Barbora Likavská

ochranu. Textová časť. Rukopis [online] [cit. 2022-11-28]. Trnava, 12/2012, s. 56, 60. Dostupné na internete: <<https://www.pamiatky.sk/fileadmin/documents/news/ZASADY/Trnava/0101-TT-text.pdf>>

Hlavná fasáda budovy bývalej lekárskej fakulty, 2023

Foto: Henrieta Žažová

školskej budovy z 18. storočia na našom území. Autorstvo projektu budovy postavenej v rokoch 1770 – 1772 sa pripisuje vienskému architektovi Franzovi Antonovi Hillebrandtovi (hlavnému architektovi Uhorskej komory)⁸ a tiež trnavskému staviteľovi Jozefovi Hausmannovi.⁹

Po presunutí univerzity v roku 1777 prešla budova, rovnako ako aj ďalšie, do držby Kráľovskej akadémie. Až v roku 1934 bol objekt pôvodnej fakulty prestavaný a usposobený na účely nemocnice, neskôr polikliniky a skladových priestorov. Od roku 1996 patrí objekt do vlastníctva Trnavskej univerzity v Trnave a jej priestory využíva Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity.

⁸ DZURNÁKOVÁ, Zuzana. Univerzitné budovy. In: ŠIMONČIČ, Jozef – HOLOŠOVÁ, Alžbeta (eds.). *Dejiny Trnavskej univerzity 1635 – 1777/1992 – 2010*. Trnava: Ústav dejín Trnavskej univerzity v Trnave, 2010, s. 292.

⁹ BENCOVÁ, Jarmila – FIDLER, Petr. Univerzitné budovy. Lekárska fakulta. Trnava. In: RUSINA, Ivan (ed.). *Barok. Dejiny slovenského výtvarného umenia*. Bratislava: Slovenská národná galéria, 1998, s. 413.

Budovy konviktov, seminárov a záhrady

Architektonicko-historický vývoj konviktov a seminárov

Henrieta Žažová

Súčasťou komplexu univerzitných budov v Trnave, ktoré boli v roku 1970 vyhlásené za národnú kultúrnu pamiatku, sú aj objekty konviktov a seminárov. Nachádzajú sa na Ulici Jána Hollého a Halenárskej ulici, umiestnené vedľa seba pozdĺž východného frontu ulíc.

Pri jezuitských gymnáziách v celej habsburskej monarchii pôsobili výchovno-vzdelávacie inštitúcie, tzv. šľachtické konvikty. Okrem Trnavy na našom území vznikli aj v Košiciach, Trenčíne, Levoči, Rožňave a piaristi viedli konvikty v Nitre a Sabinove. Mali vlastnú správu nezávislú od reholných škôl a disponovali vlastným majetkom. Ich poslaním bolo sociálne zaopatrenie chudobnej mládeže šľachtického pôvodu počas štúdia. Dôraz sa kládol na náboženskú výchovu a formovanie mravných a morálnych hodnôt chovancov, a to v kontexte silnejúcej protireformácie a rekatolizácie. Konvikty boli určené výhradne pre chovancov z radov aristokracie či nižších šľachtických vrstiev, ktorí boli rímskokatolíckeho vierovyznania alebo konvertiti. Neurodzení študenti mohli byť prijatí do konviktov iba v tom prípade, ak bol nedostatok kandidátov z privilegovaných vrstiev. Napriek tomu, že vzdelávanie na jezuitských školách bolo bezplatné, náklady spojené so štúdiom mimo bydliska mnohokrát presahovali finančné možnosti časti uhorskej šľachty.¹

Na čele konviktu stál regent, ktorý mal na starosti hospodárske a finančné záležitosti, zodpovedal za poriadok a disciplínu. Jeho zástupcom bol viceregent. Náboženskú výchovu a opakovanie učiva mali pod dozorom prefekti. Tento pedagogický personál tvorili členovia rehole, teda jezuiti, a pomocné práce vykonávali svetskí zamestnanci. Konvikty boli finančne zabezpečované fundáciou – základinou, ktorú tvoril najmä kapitál uložený na úroky. K prvotnej fundácii zakladateľov kon-

viktov z radov najvyšších cirkevných hodnostárov sa časom pridružili ďalšie menšie, ktoré zakladali uhorskí šľachtici.²

Z výnosov fundácií sa zabezpečoval personál, chovanci – štipendisti, ako i údržba budov a služobníctvo. Ročné náklady na jedného štipendistu sa pohybovali v sume 60 – 130 zlatých. Študenti, ktorí boli zabezpečení z výnosov jednotlivých fundácií (štipendisti), sa nazývali alumnisti a chovanci, ktorí si za stravu a ubytovanie platili, sa nazývali konviktori. Alumnisti žili v spoločných izbách pod dozorom prefekta. Konviktori mohli bývať v spoločnej izbe viacerí, pričom rovnakým dieľom si platili prefekta alebo žili oddelene a platili si vlastného prefekta. Život chovancov bol presne stanovený domácimi záväznými pravidlami a vymedzený denným režimom. Porušovanie prísnych ustanovení sa sankcionovalo, no študenti si obvykle našli spôsoby obchádzania poriadku.³

Prvý šľachtický konvikt na území Uhorska založil ostrihomský arcibiskup Peter Pázmaň v roku 1619 pri jezuitskom gymnáziu v Trnave, v danej dobe jednom z dvoch vyšších vzdelávacích inštitúcií katolíkov v Uhorsku (s gymnáziom v Humennom). Rok po druhom príchode jezuitov do Trnavy žiadali mešťania, rovnako ako šľachtici, otvorenie jezuitskej školy. A tak na gymnáziu začali jezuiti vyučovať 300 žiakov už 1. augusta 1616 v troch triedach pod vedením superiora Juraja Káldiho.⁴ O dva roky neskôr boli dostavané nové triedy a výučba na gymnáziu mohla prebiehať už v ôsmich triedach. V roku 1619 ju navštevovalo viac ako 800 žiakov, z čoho asi sto žiakov pochádzalo z magnátskych rodín.⁵

¹ KUŠNIRÁKOVÁ, Ingrid. *Piae foundationes. Zbožné fundácie a ich význam pre rozvoj uhorskej spoločnosti v ranom novoveku*. Bratislava: Historický ústav Slovenskej akadémie vied vo vydavateľstve PRO HISTORIA, 2009, s. 59 – 60, 77 – 81.

² KUŠNIRÁKOVÁ, *Piae foundationes. Zbožné fundácie a ich význam pre rozvoj uhorskej spoločnosti v ranom novoveku*, s. 61 – 63.

³ KUŠNIRÁKOVÁ, *Piae foundationes. Zbožné fundácie a ich význam pre rozvoj uhorskej spoločnosti v ranom novoveku*, s. 61, 81.

⁴ Slovenská národná knižnica – Literárny archív v Martine (ďalej len SNK – LA), *Acta jesuitarum in Hungaria ab anno 1599 usque 1647. Pars I. Tyrnaviae, annum 1619, pag. 31, sign. RKHS 1425a.*

⁵ HOLINKA, Rudolf. *Založení Trnavské university*. In *Trnavský sborník. K 300. výročí založení university v Trnavě*. Bratislava: Učená spoločnosť Šafaříkova v Bratislavě, 1935, s. 29.

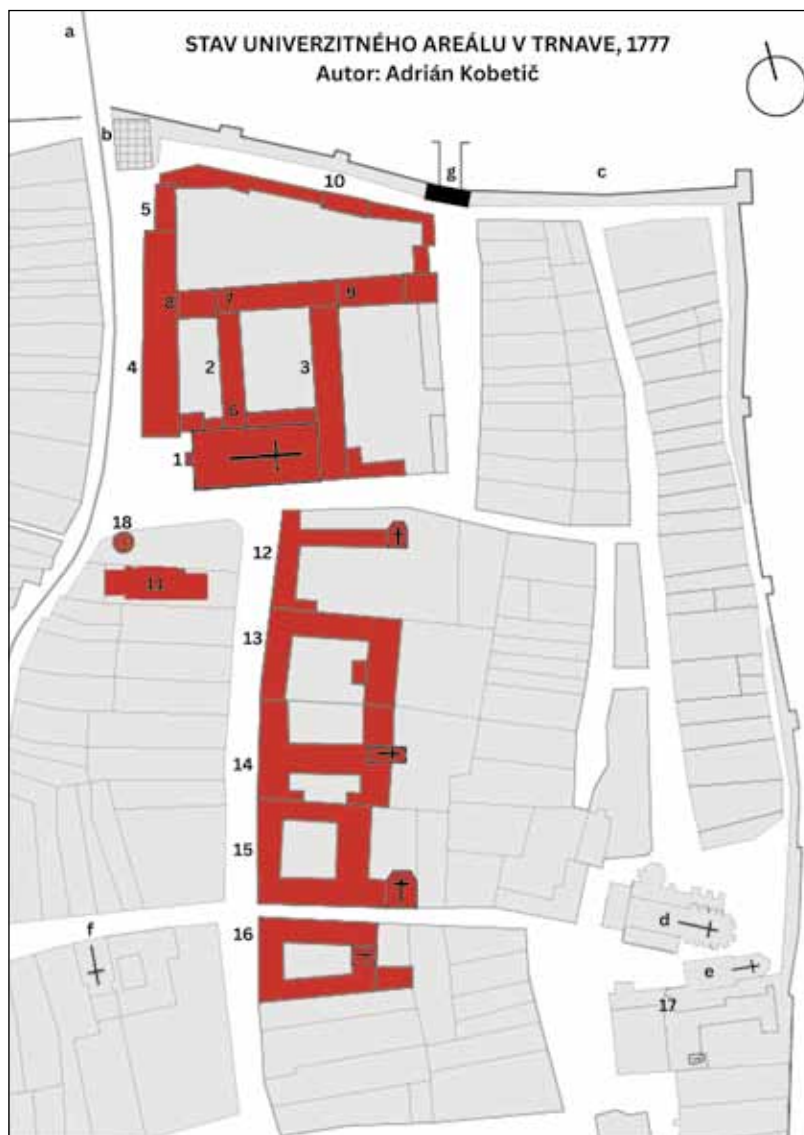
*Stav univerzitného areálu
v Trnave, 1777*

Autor: Adrián Kobetič

Legenda:

- 1 Kostol sv. Jána Krstiteľa /1629 - 1637/
- 2 Stredné krídlo - chorvátske /1636 - 1640/
- 3 Východné krídlo - uhorské /1636, 1643 - 1649, 1652/
- 4 Západné krídlo (školské) - Akadémia /1677 - 1689, 90. r. 17. stor./
- 5 Tlačiareň /pravdepodobne 1699 - 1700/
- 6 Spojovacia chodba (južná časť) /90. r. 17. stor./
- 7 Severné krídlo (stredná časť) - sedmohradské /1700 - 1701/
- 8 Severné krídlo (západná časť) /1715/
- 9 Severné krídlo (východná časť) s observatóriom - galské /1753/
- 10 Hospodárske budovy /koniec 17. stor., 60. roky 18. stor./
- 11 Lekárska fakulta /1770 - 1772/
- 12 Adalbertinum s Kaplnkou Bl. Panny Márie /60. r. 17. stor., 1. tretina 18. stor./
- 13 Generálny seminár /60. r. 17. stor., zač. 18. stor./
- 14 Marianum s Kaplnkou bl. Panny Márie /1694 - 1696/
- 15 Šľachtický konvikt s Kaplnkou sv. Jána Evanjelistu /1747 - 1756/
- 16 Stephaneum s Kaplnkou sv. Štefana kráľa /začiatok 18. stor./
- 17 Arcibiskupský palác s Kaplnkou sv. Jána Krstiteľa a budovou knižnice /1562, 1615/
- 18 Mariánsky stĺp /1691 - 1693/

- a Trnávka - mlynské rameno
- b mlyn
- c hradby
- d farský Kostol sv. Mikuláša
- e Kostol sv. Michala
- f Kostol sv. Anny (uršulínsky)
- g zamurovaná Malženická brána

Bolo nevyhnutné vyriešiť otázku ubytovania a mimoškolskej výchovy študentov. V roku 1619 ostrihomský arcibiskup Peter Pázmaň kúpil dva meštianske domy, ktoré boli určené na ubytovanie študentov. Dom na Pekárskej ulici za 400 zlatých odovzdal pod správu jezuitov a určil pre chudobných študentov (Burza sv. Vojtecha, tzv. Adalbertinum). Druhý dom na Kapitulskej ulici za 200 zlatých dostala do správy Ostrihomská kapitula a ubytovaní v ňom mali byť ostatní chovanci šľachtického pôvodu (tzv. šľachtický konvikt). Oba domy boli oslobodené od platenia mestských daní a akýchkoľvek bremien. V oboch bol zakázaný výčaj vína. Ak by k nemu došlo, sudy s vínom bolo možné zabaviť pre mestský špitál. V prípade, že by uvedené domy neboli využívané na stanovené účely, magistrát mesta mal Ostrihomskej kapitule vyplatiť 600 zlatých a obyvateľom mesta vrátiť domy do užívania so všetkými ťarchami a povinnosťami

platenia poplatkov a daní. Ďalej si predstavitelia mesta presadili podmienku, že na odporúčanie senátu môžu poslať dvoch mladých trnavských šľachticov na výučbu medzi alumnistov. Ak však títo nebudú rímskokatolíckeho vierovyznania, potom Ostrihomská kapitula nebola povinná ich prijať.⁶ Dom pre chudobných alumnistov Burzy sv. Vojtecha bol adaptovaný hneď a študenti do jeho užívania uvedení v rámci slávnostnej ceremónie. Dom určený pre šľachtický konvikt bolo potrebné prestavať, k čomu bol privezený stavebný materiál.⁷ Avšak po vypuknutí stavovského povstania Gabriela Betlena členovia Spoločnosti Ježišovej museli koncom roka 1619 opustiť Trnavu a sa-

⁶ MV SR, Štátny archív v Trnave, Magistrát mesta Trnava, Listiny, č. 501.

⁷ SNK - LA, Acta jesuitarum in Hungaria ab anno 1599 usque 1647. Pars I. Tyrnaviae, annum 1619, pag. 54, sign. RKHS 1425a.

Budovy konviktov a seminárov v detaile na výreze drevorezu Trnavy Jozefa Jägra zo 40. rokov 18. storočia

Zdroj: Magyar Nemzeti Múzeum Budapest, sign. MTKcs 1089 T

motný arcibiskup Pázmaň vydal fundačnú listinu pre šľachtický konvikt až po návrate jezuitov do Trnavy v roku 1624. Stal sa z neho najprestížnejší vzdelávací ústav v Uhorsku, ktorého vznik schválil panovník Ferdinand II. aj pápež Urban VIII.⁸ Oba konvikty sa neskôr presťahovali a sídlili na Ulici Jána Hollého. Medzi budovou Adalbertina a šľachtického konviktu sa nachádzali semináre, ktoré spravovali jezuiti. Stephaneum na Halenárskej ulici ako jediné riadila Ostrihomská kapitula a patronátne právo mali ostrihomskí arcibiskupi.⁹

Kňazské semináre sú výchovné a vzdelávacie inštitúcie, ktoré rovnako ako konvikty zabezpečovali pre študentov ubytovanie, stravu aj ošatenie. O študentov v seminároch, ktorí navštevovali miestne jezuitské školy, sa starali ich správcovia a dbali okrem odbornej prípravy na budúce povolanie predovšetkým o mravnú a náboženskú výchovu. Bohoslovci sa tu pripravovali na kňazské povolanie a okrem Trnavy boli v 17. a 18. storočí zriadené semináre aj v Bratislave, Košiciach a Nitre. Vplyvom reformácie a po Tridentskom koncile sa vo výchove budúcich

kňazov začali postupne uplatňovať nové princípy vychádzajúce práve z výchovných metód jezuitov. Jedným z uznesení Tridentského koncilu bolo ustanovenie, aby každý biskup vo svojej diecéze založil seminár na výchovu kňazov, ktorí by dokázali odolávať protestantskému učeniu.¹⁰

Prvý reformovaný seminár v duchu odporúčaní dekrétov Tridentského koncilu na našom území vznikol z iniciatívy ostrihomského arcibiskupa Mikuláša Oláha v roku 1566. Postaral sa aj o jeho finančnú dotáciu a dedikoval ho Blahoslavenej Panne Márii. Učiteľmi mali byť členovia Spoločnosti Ježišovej alebo iní vhodní učené katolíci, pričom vedenie seminára zveril Ostrihomskej kapitule. M. Oláh seminár pre bohoslovcov Ostrihomskej diecézy umiestnil v budove neďaleko farského domu, ktorú dal postaviť v predchádzajúcich rokoch.¹¹ Budova je dnes známa ako Oláhov seminár a stojí takmer oproti hlavnému vchodu do farského Kostola sv. Mikuláša. Neskôr bola poškodená a v roku 1590 podľa nápisu nad vchodom renovovaná: DOMVS SEMINARIJ VENERABILIS

⁸ Archivum Romanum Societatis Iesu, Provincia Austria, 226 Fundationes Austriae et Bohemicae 1576 - 1713, fol. 4r.

⁹ KUŠNIRÁKOVÁ, *Piae fundationes. Zbožné fundácie a ich význam pre rozvoj uhorskej spoločnosti v ranom novoveku*, s. 105.

¹⁰ KUŠNIRÁKOVÁ, *Piae fundationes. Zbožné fundácie a ich význam pre rozvoj uhorskej spoločnosti v ranom novoveku*, s. 99.

¹¹ BUCKO, Vojtech. *Mikuláš Oláh a jeho doba 1493 - 1568*. Bratislava: Vedecké ústavy mesta Bratislavy, 1940, s. 197.

Pohľad na severnú časť centra Trnavy (pravdepodobne z veže františkánskeho kostola a s mestskou vežou uprostred), medzi Kostolom sv. Jána Krstiteľa s bývalou lekárskou fakultou (vľavo) a približne Kostolom sv. Mikuláša (vpravo) komplex konviktov a seminárov, druhá štvrtina 20. storočia

Zdroj: Zbierka pohľadníc Adriany Švecovej

CAP[itu]LI STRIG[oniensis] RESTAVRA / TA PER R[everendum] D[ominum] MARCV M CHERODI DE FYLETHINZ P[raepositum] S[ancti] G[eorgii] DE VIRIDI CA[m] / PO ID TEMPORIS SEMINARII PRÆFECTVM A[nno] D[omini] MDLXXXX, v preklade: Tento dom seminára Ostrihomskej kapituly obnovil dôstojný pán Marek Cheródi z Filetincez

(Filetincez, Chorvátsko), prepošt (Prepoštstva) sv. Juraja na Zelenom poli (v Ostrihome), toho času prefekt seminára, roku Pána MDLXXXX. V súčasnosti má v tomto objekte expozície Západoslovenské múzeum v Trnave (Múzeum knižnej kultúry).

Údaje o výučbe nových kňazov v tomto seminári pochádzajú ešte z rokov 1598/1599, hoci jezuiti

Východný uličný front pôvodnej Ulice sv. Jána Krstiteľa s fasádami Adalbertina, Rubrora, Mariana a šľachtického konviktu, 2020

Foto: Barbora Likavská

Ulica Jána Hollého s radom seminárov a konviktov na východnej strane (sprava: Stephaneum, šľachtický konvikt, Marianum), 2020

Foto: Barbora Likavská

tu pôsobili len krátko. Ich prvé kolégium v Trnave zaniklo už po šiestich rokoch, v roku 1567.¹² Politické a náboženské pomery však spôsobili, že seminár zanikol a obnovil ho až Peter Pázmaň. Zasvätil ho sv. Štefanovi. Aj Pázmaňoví nástupcovia zakladali semináre, Juraj Lipai Generálny seminár (tzv. Rubrorum) a Juraj Selepčeni Mariánsky seminár (tzv. Marianum), ktorých budovy sa nachádzajú na Ulici Jána Hollého.

Všetky uvedené trnavské konvikty a semináre sú predmetom nasledujúcich častí tejto kapitoly, kde sú detailnejšie údaje o ich architektonicko-historickom vývoji. Zvláštna pozornosť je

venovaná najmä Adalbertinu, ktoré je vo vlastníctve Trnavskej univerzity v Trnave a rekonštruje sa pre jej potreby. Publikované štúdie sú príkladom interdisciplinárneho výskumu a prezentujú aktuálne a vyčerpávajúce informácie o urbanistickom, architektonickom a historickom vývoji zástavby na parcelách obsiahnutých Adalbertinom, o krovoch na objekte, ako i zámeroch pamiatkovej obnovy. Na záver je zaradená štúdia podrobne analyzujúca výsledky archeologického výskumu v univerzitných záhradách, časti za seminármi a šľachtickým konviktom na Ulici Jána Hollého.

¹² ŠIMONČÍČ, Jozef. A Nagyszombati Oláh-szeminarium. In *Magyar Sion, Új folyam*, 2017, roč. XI. (LIII.), č. 2, s. 266; ŠIMONČÍČ, Jozef. Štyristopät' desiate výročie Oláhovho seminára. In *Novinky z radnice. Život a kultúra Trnavy*, 2017, roč. XXVIII, č. 4, s. 20.

Adalbertinum vo svetle výsledkov archívneho výskumu

Henrieta Žažová

Konvikt sv. Adalberta (*Convictus sancti Adalberti*) je najstarší šľachtický konvikt na území Uhorského kráľovstva, ktorého zakladateľom bol ostrihomyjský arcibiskup Peter Pázmaň. Vznikol v roku 1619 a nazýva sa Burzou (zastaralé označenie pre spoločný domov študentov), neskôr Konviktom alebo Seminárom sv. Vojtecha, resp. sv. Adalberta. Bol pomenovaný na počesť patróna Ostrihomskej arcidiecézy – sv. Vojtecha (lat. *Adalbertus*). Pôvodne bol konvikt určený len svetským študentom, ale neskôr v ňom bývali aj budúci katolícki kňazi, bohoslovci, preto sa nazýval aj seminárom. Podľa zakladacej listiny sa o finančné a materiálne potreby chovancov malo postarať trnavské kolégium jezuitov, ktoré malo konviktu ročne poskytnúť 1 000 zlatých, tiež šatstvo, lieky a víno. Dochádzalo však k častým nezhodám, a tak bola v roku 1728 medzi vedením konviktu a rektorom kolégia uzavretá dohoda, podľa ktorej malo kolégium jedinou povinnosť – ročne vyplatiť konviktu päťpercentný úrok zo sumy 20 000 zlatých.¹

Arcibiskup Pázmaň kúpil pre potreby konviktu dom Tomáša Wankera na Pekárskej ulici za 400 zlatých, ktorý bol postavený na dvoch parcelách. Na severe susedil s hornou mestskou bránou a na juhu s domom nebohého Jána Obeckého. Odovzdal ho pod správu jezuitov a určil pre chudobných študentov.² Dom bol následne adaptovaný pre konvikt, ale po vypuknutí povstania Gabriela Betlena bola prerušená činnosť jezuitov do roku 1624.³

Po návrate bola Spoločnosť Ježišova nútená riešiť opätovne otázku budovania a výstavby vlastného kolégia, ako aj opravy kostola. Stavebné aktivity

sa stali ešte viac naliehavšími po založení Trnavskej univerzity v roku 1635. V zakladacej listine univerzity z 12. mája 1635 sa spomína aj Burza sv. Adalberta v klauzule o výnosoch zo základného kapitálu univerzity. Z celkového úroku 1 000 zlatých bola časť určená pre stravovanie chudobných študentov v burze, a to aj v prípade, ak sa burza presťahuje do inej budovy.⁴

Do budovy na rohu Ulice Jána Hollého a Invalidskej ulice, v súčasnosti známej pod názvom Adalbertinum, sa Konvikt sv. Adalberta presťahoval v polovici 17. storočia. Dohodu o nových priestoroch s predstaviteľmi slobodného kráľovského mesta Trnavy a za súhlasu Ostrihomskej kapituly podpísal v roku 1663 ostrihomyjský arcibiskup Juraj Lipai. Pôvodný dom na dvoch mestských parcelách na Pekárskej ulici zamenil za dom na jednej parcele, ktorý patril spišskému kanonikovi Jurajovi Soosovi a arcibiskup ho od neho odkúpil za 1 000 zlatých pre konvikt. Keďže pôvodne podľa zmluvy z roku 1619 bol pre konvikt zabezpečený dom na dvoch parcelách, náhradu za druhú parcelu (prázdny fundus o výmere celej parcely) získal arcibiskup od trnavského mešťana a murára Petra Spazza, staviteľa jezuitského kolégia a kostola, ktorý ju vydražil a nachádzala sa pri hradbách. Obe parcely, po Jurajovi Soosovi i Petrovi Spazzovi, boli oslobodené od platenia mestských daní a bremien, začo už zaplatil kardinál Pázmaň s podmienkou, že na novonadobudnutých zamenených parcelách sa nebude predávať víno. V prípade ukončenia užívania oboch parciel jezuitmi mesto malo 400 zlatých vrátiť kapitule a 200 zlatých náležalo za prázdny fundus kolégiu.⁵

O možnosti presťahovať konvikt do novej budovy sa zmieňuje už spomínaná zakladacia listina Trnavskej univerzity v roku 1635. V jezuitských záznamoch z roku 1637 je poznámka o dome sv.

¹ KUŠNIRÁKOVÁ, Ingrid. *Piae foundationes. Zbožné fundácie a ich význam pre rozvoj uhorskej spoločnosti v ranom novoveku*. Bratislava: Historický ústav Slovenskej akadémie vied vo vydavateľstve PRO HISTORIA, 2009, s. 63.

² MV SR, Štátny archív v Trnave, Magistrát mesta Trnavy (ďalej len ŠA TT, MGT), Listiny, č. 501.

³ KRAPKA, Emil, SJ – MIKULA, Vojtech, SJ (eds.). *Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku*. Cambridge (Ontario): Dobrá kniha, 1990, s. 71.

⁴ ŠIMONČIČ, Jozef – ŠKOVIERA, Daniel – RÁBIK, Vladimír (eds.). *Trnavská univerzita v dokumentoch (1635 – 1998)*. Bratislava: Typi Universitas Tyrnaviensis a VEDA, 2002, s. 17, č. 2.

⁵ ŠA TT, MGT, Listiny, č. 545.

Adalberta pre chudobných študentov, ktorý bol odovzdaný kolégiu kanonikov (Ostrihomskej kapitule), čím jezuitom odpadla veľká starosť.⁶ Pravdepodobne náklady na budovu konviktu na Pekárskej ulici v danej dobe prebiehajúcej výstavby kolégia presahovali finančné možnosti jezuitov. Navyše po obsadení Moravy švédskymi vojskami v roku 1642 mnohí bohoslovci z Olomouca prišli do Trnavy, aby tu dokončili teologické štúdiá. Arcibiskup Lipai týchto olomouckých seminaristov z dôvodu nedostatku ubytovacích priestorov pre kňazský dorast v seminároch umiestnil aj v priestoroch konviktov pôvodne určených len pre svetskú mládež, vrátane Konviktu sv. Adalberta.⁷

V rukopisných poznámkach neúradného charakteru, ktorých hodnovernosť je otázná, je uvedené, že okolo Veľkej noci v roku 1644 bol Seminár sv. Adalberta presťahovaný do domu Pyberiana.⁸ Dom v nasledujúcich rokoch 1646 – 1647 patril jezuitskému kolégiu, ktoré malo dvoch alumnistov a v roku 1649 bol odstúpený Generálnemu semináru. Tento dom, pomenovaný podľa rodiny Pyberovcov, bol pravdepodobne pôvodne vo vlastníctve trnavského farára Jána Pybera (1604 – 1627) a neskôr päťkostolského, varadínskeho a jágerského biskupa,⁹ a nachádzal sa na Ulici sv. Jána Krstiteľa. Na severe susedil s domom Jána Pinneya a z juhu čiastočne s domom Sebastiana Gukka. V roku 1650 ho pre potreby novozałożeného Generálneho seminára (nazývaný tiež kolégiom červených klerikov, tzv. Rubrorum) zabezpečil arcibiskup Lipai, ktorý za oslobodenie od platenia mestských daní zaplatil magistrátu 400 zlatých.¹⁰

Ďalej sa v poznámkach uvádza, že do pôvodného domu Seminára sv. Adalberta na Pekárskej ulici bola v roku 1648 nasťahovaná tlačiareň a pre seminár bol v roku 1656 zakúpený rožný dom Juraja Soosa vedľa jezuitského kostola na Ulici sv. Jána Krstiteľa,¹¹ o čom svedčí aj vyššie spomenutá dohoda z roku 1663. Spišský kanonik Juraj Soos v liste zo 4. októbra 1657 oznamuje richtárovi a prisáznym Trnavy, že pre Seminár sv. Adalber-

ta kúpil dom Martina Baiczého alias Gombketo,¹² ktorý bol teda pôvodným majiteľom. O situovaní nového domu Juraja Soosa sa dozvedáme zo svedectva arcibiskupa Juraja Lipaia z roku 1658. Dom, ktorý zaberá jednu celú parcelu na Ulici sv. Jána Krstiteľa, na severe hraničil s areálom jezuitského kolégia a na juhu s domom protonotára, magistra Jána Pinneya.¹³

Práve v tomto čase došlo aj k úprave jezuitského areálu, ktorý bol z juhu ohradený a vybudovaná verejná cesta (pravdepodobne dnešná Invalidská ulica). Rektor Martin Palkovič sa totiž v liste magistrátu z 13. februára 1658 sťažuje na špinu zo susedných domov, ktorá sa dostáva aj do kolégia, keďže jeho areál je otvorený a prístupný komunikáciou. Navyše sa obával nebezpečenstva požiaru, preto sa rozhodol v lete priestor na juhu kostola a kolégia ohradiť.¹⁴ Táto verejná cesta je spomenutá v dohode z roku 1663, podľa ktorej novonadobudnutý dom Juraja Soosa pre Seminár sv. Adalberta na severe už hraničil s verejnou cestou.¹⁵ Na juhu rodina Pinney vlastnila susedný dom ešte aj v roku 1688. Vtedy členovia rodiny Pinney, menovite Ján, František a Anna Mária, jej manžel Michal Kéry, spolu s Katarínou Munkáchy, vdovou po Jánovi Valym a so Štefanom Vidom protestovali proti tomu, že v roku 1687 sa na Ulici sv. Jána Krstiteľa staval Generálny seminár a vybudovali pritom okná do susediaceho múru.¹⁶

Tento dom Pinneyovcov medzi Seminárom sv. Adalberta a Generálnym seminárom v roku 1710 vlastnil Ladislav Pyber (1649 – 1719). Pravdepodobne ide o cirkevného hodnostára, kanonika Ostrihomskej kapituly, ktorý bol v roku 1687 aj trnavským farárom a neskôr dokonca i kráľovským radcom.¹⁷ Okrem tohto obývaného domu L. Pybera sa predmetom zmluvy podpísanej v roku 1710 reprezentantmi mestskej samosprávy a rektorom jezuitského kolégia i univerzity stali aj opustené, polovičné parcely medzi budovou Seminára sv. Adalberta a domom Martina Baznika. Ich vlastníckmi boli Juraj Kamenický a Ján Lehocký. Orná pôda patriaca k domom pripadla mestu a kolégium bolo oslobodené od platenia mestských poplatkov, ktoré sa každoročne vyplácali na sviatok

⁶ Archivum Romanum Societatis Iesu, Provincia Austria (ďalej len ARSI, Austr.), 136 Historia Litterae annuae 1631 – 1636, pag. 63.

⁷ ARSI, Austr., 139 Historia Litterae annuae 1642 – 1646, pag. 40, 176.

⁸ Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár Budapest (ďalej len MNL – OL), Magyar Kamara Archivuma, E-152 Acta jesuitica, Registrata, Coll. Tyrnaviense, fasc. 12, No. 47. Údaje o udalosti z roku 1644 sú preškrtnuté.

⁹ *Pyber János* [online] [cit. 2020-08-28]. Dostupné na internete: <<http://lexikon.katolikus.hu/P/Pyber.html>>

¹⁰ ŠA TT, MGT, Ecclesiastica, Albertinum a záhrada seminára rubrorum 1657 – 1852, šk. 1 (nepag. a nesig.).

¹¹ MNL – OL, Magyar Kamara Archivuma, E-152 Acta jesuitica, Registrata, Coll. Tyrnaviense, fasc. 12, No. 47.

¹² ŠA TT, MGT, Ecclesiastica, Albertinum a záhrada seminára rubrorum 1657 – 1852, šk. 1 (nepag. a nesig.).

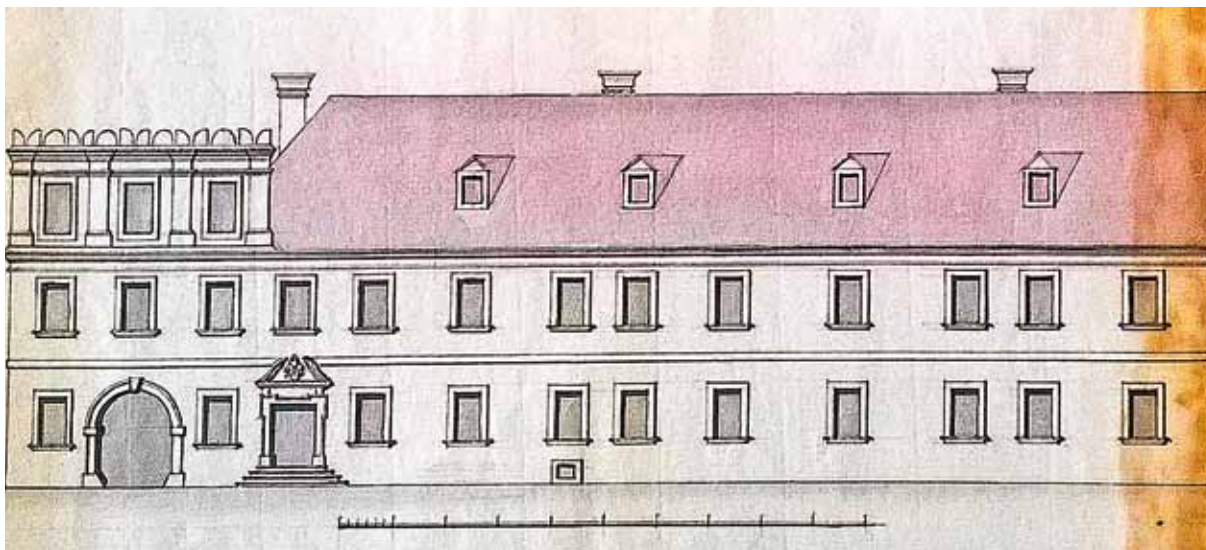
¹³ MNL – OL, Magyar Kamara Archivuma, E-152 Acta jesuitica, Registrata, Coll. Tyrnaviense, fasc. 12, No. 55.

¹⁴ ŠA TT, MGT, Ecclesiastica, Kláštor (Religiosa) 1510 – 1823, šk. 2, Acta Societatis Jesu 1618 – 1797 (nepag. a nesig.).

¹⁵ ŠA TT, MGT, Listiny, č. 545.

¹⁶ ŠA TT, MGT, Ecclesiastica, Kláštor (Religiosa) 1510 – 1823, šk. 2, Acta Societatis Jesu 1618 – 1797 (nepag. a nesig.).

¹⁷ *Pyber László* [online] [cit. 2020-08-28]. Dostupné na internete: <<http://lexikon.katolikus.hu/P/Pyber.html>>

Kresba priečelia Adalbertína z druhej polovice 18. storočia (nedat., nesign.)

Zdroj: Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, Tervtár, Icon 225a

sv. Michala v sume 36 zlatých. Jedno miesto chovanca v seminári malo byť rezervované pre študenta z Trnavy rímskokatolíckeho vierovyznania. V prípade nečinnosti seminára sa právny status mestských parciel mal viesť do pôvodného stavu a obnoviť všetky práva a povinnosti nových užívateľov vo vzťahu k magistrátu.¹⁸ Napokon bol v roku 1729 pre potreby Seminára sv. Adalberta zakúpený aj dom Martina Baznika¹⁹ na dnešnej Invalidskej ulici. Touto kúpou bol zavŕšený proces rozširovania pôvodného objektu Seminára sv. Adalberta na rohu Ulice Jána Hollého a Invalidskej ulice smerom na východ o dve polovičné a jednu celú parcelu a smerom na juh o jednu celú parcelu, čím nadobudol súčasný rozsah budovy a areálu Adalbertína.

V tomto období zároveň prebiehali stavebné úpravy budovy seminára. Na kamennom vstupnom portáli s plastikou sv. Vojtecha sa nachádza latinský nápis – chronostikon s letopočtom 1715: *HONORI DIVI ADALBERTI PRÆSVLIS ERECTA / ÆDES* (v preklade: Budova postavená na počesť sv. Vojtecha biskupa); *HAC VIRTVS DITAT SAPIENTIA IN ÆDE DECORAT* (v preklade: V tejto budove cnosť štedro obdarováva a múdrosť ozdobuje). V roku 1716 bol vyzdvihnutý krov starej (pravdepodobne pôvodnej rožnej) budovy nad jedálňou, jedáleň rozdelená na dve miestnosti a spálňu magistra, pričom samotná jedáleň bola preložená do nových priestorov. V nasledujúcom roku sa počítalo s ukončením stavby z finančných prostriedkov

plynúcich z výnosov a majetkov seminára. Celá stavba bola potiahnutá omietkovou vrstvou, natretá vápnom a opatrená oknami. Väčšina spální bola z estetických dôvodov dekorovaná štukovou výzdobou, ale miestnosti boli vlhké. Po kúpe domu Martina Baznika v roku 1727 s ornou pôdou za 250 zlatých bol zväčšený priestor seminára v dĺžke 11 siah (21 m) a položená nová strecha. Výstavba pokračovala aj v roku 1730 v nádeji, že v lete nasledujúceho roku budú stavebné práce ukončené.²⁰

Zrekonštruovaná, resp. nanovo zariadená bola v roku 1731 študovňa a kaplnka.²¹ O rok neskôr bola kaplnka dokončená a nasledujúci rok do nej pribudol nový mramorovaný oltár. Uprostred sa nachádzala socha Panny Márie s Ježiškom obklopená lúčmi (gloriola). Po bokoch sa nachádzali sochy obľúbených svätcov sv. Vojtecha, sv. Jána Nepomuckého a jezuitských patrónov sv. Ignáca z Loyly a sv. Františka Xaverského. Dielo bolo korunované vyobrazením Boha Otca s Duchom Svätým na oblakoch.²² V zbierke jezuitských plánov Maďarského národného archívu – Krajinského archívu v Budapešti sa zachoval aj plán s názvom Nová súčasná budova v konvikte z roku 1696 spolu s legendou.²³ Je otázne, či tu zakreslená budova

¹⁸ ŠA TT, MGT, Listiny, č. 608.

¹⁹ ŠA TT, MGT, Ecclesiastica, Kláštor (Religiosa) 1510 – 1823, šk. 2, Acta Societatis Jesu 1618 – 1797 (nepag. a nesig.).

²⁰ RÁBIKOVÁ, Zuzana. Zisťovací archívny prieskum. Rukopis, 2007. In ŽUFFOVÁ, Jaroslava. *Architektonicko-historický výskum fasád budov a fasád kaplnky Adalbertína v Trnave*. Rukopis. Bratislava, 02/2020, s. 23. Výskumná správa je archivovaná na Krajskom pamiatkovom úrade v Trnave.

²¹ ARSI, Austr., 188 Historia Litterae annuae 1731, pag. 482.

²² ARSI, Austr., 190 Historia Litterae annuae 1733, pag. 168.

²³ MNL – OL, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. – 18. sz.) XII. No. 2. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 31.

Adalbertinum, vstupný portál, 1961

Zdroj: Zbierka fotografií Adriany Švecovej

plánovaná s dvomi poschodiami a kaplnkou bola skutočne projektom budúcej kaplnky v Adalbertine s časťou konviktu alebo ide o náčrt iného, dosiaľ neidentifikovaného objektu. Teoreticky, na základe podobnosti pôdorysu zakreslenej kaplnky a súčasnej kaplnky, by mohlo ísť o staršiu sakrálnu stavbu v Adalbertine situovanú západnejšie voči dnešnému stavu kaplnky vzhľadom na kratšie severné krídlo pozdĺž Invalidskej ulice. O jej existencii však dosiaľ nie sú známe údaje.

V roku 1736 sa spomína nová časť Adalbertina postavená od základov v dvoch podlažiach, ktorá poskytovala ubytovanie na prízemí v dvoch izbách pre konviktorov a na poschodí pribudli väčšie miestnosti, kde sa uchovávali rúcha klerikov. Pri tejto príležitosti sa ďalšie tri izby zrenovovali a jedáleň sa vybielila. Bola v nej inštalovaná aj nová pec. Celá obnova stála 1 000 rýnskych zlatých.²⁴ Okrem toho bol rok predtým vybudovaný múr v záhrade²⁵ a v roku 1740 aj múr vo výške jednej

siahy (1,896 m), ktorý oddeľoval seminár od ulice. Tiež postavili dve nové izby pre služobníctvo.²⁶

K Semináru sv. Adalberta bola doplnená aj fundácia Janiana pre gréckokatolíckych študentov zo Sedmohradska.²⁷ V roku 1757 tak kapitál fundácií pre 30 klerikov nadobudol hodnotu 66 150 zlatých a kapitál fundácií pre 21 svetských študentov 36 436 zlatých. V 60. rokoch 18. storočia došlo k zmenám v spravovaní fundácií, ktoré dovtedy patrili do kompetencie Spoločnosti Ježišovej. Ostrihomský arcibiskup František Barkóci rozhodol, že fundácie konviktu určené na podporu klerikov budú pripojené ku Generálnemu semináru a fundácie pre svetských študentov z mariánskeho seminára pričlenil ku Konviktu sv. Adalberta. Tak sa stal konvikt opäť inštitúciou vychovávajúcou iba svetských študentov. Na základe dekrétu Márie Terézie z roku 1766 bola správa majetku konviktov podriadená dozoru Miestodržiteľskej rady, čo prakticky znamenalo, že jezuiti v Trnave stratili kontrolu nad výchovnými zariadeniami. Disponovať majetkom konviktu mohli ich regenti len so súhlasom zástupcov rady. Bol stanovený presný počet štipendistov, náklady na ich stravu a ošatenie, počet prefektov, služobníctva, výdavky na ich mzdu a údržbu budov. Panovníčka okrem toho nariadila v konviktoch vyučovanie nemeckého, maďarské a francúzskeho jazyka, a ďalšie predmety ako aritmetika, architektúra, geografia, krasopis i tanec.²⁸

V roku 1763 bola budova Adalbertina pokrytá novou strechou, v spodnom ambite boli zväčšené a vynovené priestory a celá budova rekonštruovaná.²⁹ O tri roky neskôr boli realizované ďalšie stavebné úpravy na budove Adalbertina, keď sa malo vybudovať nové pódium (tribúna) v študovni poslucháčov Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity a zdvojiť – zväčšiť okná smerom k Univerzitnému námestiu. Tiež sa tri izby chovancov mali opatriť novými dverami a oknami, s pridaným pletivom (okenicami alebo sieťkami) zelenej farby slúžiacimi na odrážanie slnka. Napokon dlažba na chodbe (ambite) prízemia sa mala vyložiť kamenými kockami.³⁰

Pravdepodobne s týmito architektonickými i riadiacimi zmenami súvisí vyhotovenie pôdorysu prízemia a poschodia šľachtického Konviktu sv. Adalberta v Trnave s pripojeným hospodárskym

²⁴ ARSI, Austr., 193 *Historia Litterae annuae 1736*, fol. 88r.

²⁷ MNL – OL, Magyar Kamara Archivuma, E-152 Acta jesuitica, Registrata, Coll. Tyrnaviense, fasc. 11, No. 26.

²⁸ KUŠNIRÁKOVÁ, *Piae fundationes. Zbožné fundácie a ich význam pre rozvoj uhorskej spoločnosti v ranom novoveku*, s. 65 – 66, 87 – 88.

²⁹ ARSI, Austr., 218 *Historia Litterae annuae 1763*, fol. 70r.

³⁰ RÁBIKOVÁ, *Zisťovací archívny prieskum*, s. 23.

²⁴ ARSI, Austr., 193 *Historia Litterae annuae 1736*, fol. 88r.

²⁵ ARSI, Austr., 192 *Historia Litterae annuae 1735*, fol. 65 r.

Univerzitné námestie v polovici 19. storočia s budovou Adalbertina

Zdroj: RUČKA, Štefan. *Trnava čili historicko-miestopisný nástin krutých osudov a pamätostí...* Skalica, 1868, s. 31

dvorom, ktorý v roku 1766 zakreslil Jozef Kende z Kólcse, konviktor a logik, teda študent 1. ročníka Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity, ktoré boli uložené v archíve Miestodržiteľskej rady. Na prízemí sa nachádzala jedáleň, kuchyňa, študovňa a spálňa gymnazistov, izba prefekta, sála určená pre tanec, dišputy a iné verejné aktivity, izba sluhov, vrátnika, kľúčiara, tiež ošetrovňa a pod kaplnkou komora. Na poschodí bola domáca kaplnka, študovňa a spálňa gymnazistov, izba prefekta, sluhov, súkromné izby pre konviktorov a schody, ktoré viedli na strechu. Na dvore bola studňa, okrasná záhrada a tiež spustnutý hospodársky dvor, stajňa a miesto na úschovu vozov.³¹

Zo 70. rokov 18. storočia pochádzajú pôdorysy Adalbertina, ktoré po zrušení jezuitskej rehole vyhotovil bratislavský staviteľ Juraj Karol Zillak. Na dvoch pôdorysoch je prízemie a prvé poschodie Adalbertina,³² rovnako ako na dvoch plánoch

jednotlivých podlaží troch susediacich objektov – Adalbertina, Rubrora a Mariana, no bez popisov.³³ J. K. Zillak navrhol aj rozšírenie a pomerne rozsiahlu prestavbu Adalbertina, ktoré sa však nerealizovali.³⁴

Po zrušení jezuitskej rehole v roku 1773 boli správou konviktov poverení členovia iných reholí alebo svetskí kňazi. Keď sa Trnavská univerzita o štyri roky neskôr presťahovala do Budína, slúžil Konvikt sv. Adalberta na ubytovanie študentov Kráľovskej akadémie až do zrušenia konviktov Jozefom II. v roku 1784. V roku 1778 sa zlúčili fundácie Adalbertina a šľachtického konviktu v Trnave s budínskym konviktom a fungovalo to takto až

³¹ MNL – OL, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 – 1875), S 12 Div. VIII. No. 434: 1 – 2. Ichnographia Accurrata Convictus Nobilium Sancti Adalberti Tyrnaviensis cum adsito Allodio, 1766; Ichnographia Superioris Ambitus Eiusdem Convictus Nobilium S. Adalberti 1766. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plány č. 32 a č. 33.

³² Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. XVII

– Das Adalbertische Convict in Türrau. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 34.

³³ Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. XIII – Grundriss des Adalbertischen Convicts, dann des Marianischen, und des Seminarii Rubrorum, No. XIV – Grundriss des Adalbertischen Convicts, dann des Marianischen, und des Seminarii Rubrorum. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plány č. 44 a č. 45.

³⁴ Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. XVIII – Worschlag wie das Adalbertische Convict in Türrau erweitert, und respective neu erbauet werden sollte. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 35.

*Adalbertinum,
západná fasáda, 1961*

Zdroj: Zbierka fotografií Adriany Švecovej

do roku 1784.³⁵ Ešte v roku 1783 kúpilo budovu bývalého Konviktu sv. Adalberta za 8 005 zlatých mesto³⁶ a premenilo ju na nájomný dom.³⁷ Boli tu ubytované rodiny dôstojníkov v rámci mestských kasární.³⁸

Aj v druhej polovici 19. storočia boli v objekte ubytovaní vojaci,³⁹ ale neskôr boli priestory opäť využívané na vzdelávacie a výchovné účely. Sídlila tu meštianska chlapčenská škola a od roku 1877 aj Učňovská remeselná a obchodná škola. Navyše od 80. rokov 19. storočia sem boli umiestnené aj niektoré triedy chlapčenskej ľudovej školy rímskokatolíckej cirkvi a verejná mestská knižnica. Knižnicu zriadila v roku 1886 trnavská pobočka Hornouhorského maďarského vzdelávacieho spolku (FEMKE),⁴⁰ ktorá v roku 1908 v priestoroch Adalbertina otvorila aj Mestské múzeum, slúžiace do roku 1918. Jeho zbierky boli po prvej svetovej vojne rozobraté a priestory zabraté pre potreby školstva. V knižnici sa usporadúvali výstavy, prednášky, kurzy a v roku 1930 tu bola otvorená aj verejná čítareň.⁴¹ V roku 1927 bola

totiž zriadená Verejná knižnica mesta Trnava a ako knihovník v nej pôsobil aj dramatik Ferko Urbánek.⁴² Fungovala do roku 1953, keď bola pretransformovaná na Okresnú ľudovú knižnicu a jej sídlom sa stala budova bývalej hospodárskej banky na Rázusovej ulici, v ktorej sídli dodnes pod názvom Knižnica Juraja Fándlyho.⁴³

Po vzniku Československa slúžilo Adalbertinum okrem knižnice naďalej aj vzdelávacím inštitúciám. V rokoch 1919 – 1954 tu sídlila Štátna meštianska škola chlapčenská a v rokoch 1919 – 1929 aj niektoré triedy ľudovej chlapčenskej školy.⁴⁴ Budova bola v roku 1922 nadstavaná firmou Pittel a Brausewetter za 525.600 Kč o jedno poschodie (3. nadzemné podlažie), pribudlo 9 učební s príslušenstvom. Škola bola vybavená okrem špeciálnych pracovní aj akváriom, teráriom, kvetinovou a zeleninovou záhradou, skleníkom a včelínom. Okrem toho tu boli v rokoch 1929 – 1936 umiestnené aj triedy verejnej obchodnej školy a zároveň v rokoch 1927 – 1937 i Odborná škola pre ženské povolania.⁴⁵ Od druhej polovice 20. storočia bola v Adalbertine základná škola, istý čas pomenovaná podľa Petra

³⁵ KUŠNIRÁKOVÁ, Pia. *fundationes. Zbožné fundácie a ich význam pre rozvoj uhorskej spoločnosti v ranom novoveku*, s. 72, 88.

³⁶ RUČKA, Štefan. *Trnava čili historicko-miestopisný nástin krutých osudov a pamätností...* Skalica: Tlačou F. X. Škarnicla synov, 1868, s. 31.

³⁷ *Magyarország vármegyei és városai. Pozsony vármegye*. Budapest, s. d., s. 192.

³⁸ ŠA TT, MGT, *Ecclesiastica, Albertinum a záhrada seminára rubrorum 1657 – 1852*, šk. 1 (nepag. a nesig.).

³⁹ RUČKA, *Trnava čili historicko-miestopisný nástin krutých osudov a pamätností...*, s. 43.

⁴⁰ DOBROTKOVÁ, Marta. *Trnava v rokoch 1848 – 1938*. In ŠIMONČIČ, Jozef (ed.). *Dejiny Trnavy. Zväzok prvý*. Trnava: Mesto Trnava, 2010, s. 263 – 264.

⁴¹ HOLOUBEK, V. *Poprevratové dejiny mesta Trnava*. In *Trnava 1238 – 1938*. Trnava: Rada mesta Trnava, 1938, s. 226; HOFMAN, Jan. *Osvaldovo múzeum*. In *Trnava 1238 – 1938*. Trnava: Rada mesta Trnava, 1938, s. 335.

⁴² POLAKOVIČ, Jaroslav. *Trnava v období kapitalizmu*. In ŠIMONČIČ, Jozef – WATZKA, Jozef (eds.). *Dejiny Trnavy*. Bratislava: Vydavateľstvo Obzor, 1988, s. 153.

⁴³ *Knižnica Juraja Fándlyho v Trnave: história* [online] [cit. 2023-11-28]. Dostupné na internete: <<http://www.kniznicatrnavy.sk/sk/historia/>>

⁴⁴ MOLNÁR, Július. *Spomienka na trnavské školy, ich pedagógov i abiturientov*. Trnava: Klescht, 2008, s. 22; *Trnava 1238 – 1938*, s. 265.

⁴⁵ HOLOUBEK, *Poprevratové dejiny mesta Trnava*, s. 211; MUSIL, Fraňo. *Dvadsať rokov národného školstva v Trnave*. In *Trnava 1238 – 1938*. Trnava: Rada mesta Trnava, 1938, s. 266; KOTVAN, Imrich. *Stredné a odborné školy v Trnave*. In *Trnava 1238 – 1938*. Trnava: Rada mesta Trnava, 1938, s. 308, 310; POLAKOVIČ, *Trnava v období kapitalizmu*, s. 152.

Jilemnického. Tento publicista a prozaik pôsobil na chlapčenskej meštianskej škole v Trnave ako výpomocný učiteľ v rokoch 1929 – 1932. V rokoch 2004 – 2018 sídlilo v budove aj Súkromné tanečné konzervatórium Dušana Nebylu a časť priestorov Adalbertina mala v prenájme od roku 2008 Trnavská univerzita. Univerzita v roku 2017 prevzala budovu do vlastníctva a v súčasnosti jej priestory rekonštruuje na účely moderného vysokoškolského vzdelávania.

Na základe súčasného stavu poznania archívnych písomných materiálov možno konštatovať, že objekt Adalbertina bol postupne vybudovaný na štyroch celých parcelách na rohu Ulice sv. Jána Krstiteľa v tretej mestskej štvrti. Do polovice 17. storočia, resp. začiatku 18. storočia, boli zastavané parcely v užívaní obyvateľov slobodného kráľovského mesta. Nasledujúce desaťročia objekty využívala rímskokatolícka cirkev pre potreby výchovného zariadenia. Podľa zmluvy z roku 1663 získala ako prvý dom Juraja Soosa (predtým Martina Baiczého alias Gombketo), v roku 1710 dom Ladislava Pybera (predtým rodiny Pinney) s po-

lovičnými domami Juraja Kamenického a Jána Lehockého a napokon v roku 1729 aj dom Martina Baznika. Jezuiti totiž strategicky postupným vykupovaním a úpravami starších meštianskych domov na východnej strane dnešnej Ulice Jána Hollého aditívne situovali južne od areálu kolégia s gymnáziom, univerzitou a Kostolom sv. Jána Krstiteľa do radovej zástavby budovy výchovných ústavov a seminárov. Priestory Adalbertina slúžili Burze sv. Adalberta, založenej v roku 1619 arcibiskupom Petrom Pázmaňom, chovancom konviktu – výchovného ústavu pre chudobných uhorských šľachticov, ktorí študovali na jezuitskom gymnáziu alebo Trnavskej univerzite, neskôr kráľovskej akadémii, až do roku 1784. Objekt sa vtedy dostal opätovne do užívania mesta, ktoré tu ubytovalo vojsko až do poslednej štvrtiny 19. storočia. Budovy boli adaptované na potreby základných a stredných škôl, kultúrnych zariadení ako knižnica, múzeum a spolkovú činnosť. Od roku 2017 je vlastníkom Adalbertina obnovená Trnavská univerzita, a tak naďalej slúži na vzdelávacie účely.

Urbanistický a architektonický vývoj zástavby na parcelách obsiahnutých Adalbertinom. K výsledkom pamiatkového výskumu

Jaroslava Žuffová

Seminár sv. Vojtecha, nazývaný aj Adalbertinom, sa nachádza na križovatke ulíc Jána Hollého a Invalidskej, južne od Kostola sv. Jána Krstiteľa. Je umiestnený v severnom ukončení radu palácových univerzitných stavieb, situovaných pozdĺž východného frontu Ulice Jána Hollého. Ide o mohutnú dvojkrídlú budovu pôdorysného tvaru písmena L, pričom hlavné krídlo vyplňa pozdĺž uličnej čiar Hollého ulice celú šírku rozmernej parcely a siaha až po križovatku s Invalidskou ulicou. Severné bočné krídlo, kolmé na hlavné, je situované paralelne s Invalidskou ulicou, je však odsadené od jej južnej uličnej čiar 9 metrov do hĺbky parcely. Severné krídlo ukončuje na východe objekt kaplnky s orientáciou kolmou na dlhšie strany krídla. Jej trojboký uzáver vystupuje z línie severnej steny krídla smerom k Invalidskej ulici. Krídla obkolesujú rozmerné nádvorie. Pozdĺž južného uličného frontu Invalidskej ulice sa nachádza novodobé utilitárne prízemné krídlo. Obe slohové krídla sú dvojtraktové s chodbovým traktom obiehajúcim nádvorie. Krídla majú tri nadzemné podlažia a sú prekryté sedlovými strechami. Výnimkou je severný úsek hlavného západného krídla, vybiehajúci od styku oboch krídiel po križovatku ulíc, ktorý má štyri nadzemné pod-

lažia a je prekrytý manzardovou strechou. Severné krídlo je podpivničené, pivnica z neho vbieha v podobe obdĺžnikového priestoru aj pod hlavné západné krídlo, kde siaha až po úroveň uličnej čiar Hollého ulice. Objekt sa nachádza na parcele širokej pozdĺž Hollého ulice 46 m a dlhej (pozdĺž Invalidskej ulice) 62 m.

Doterajšie poznatky z literatúry o tom, že Seminár sv. Vojtecha – Adalbertinum bol umiestnený už v dobe svojho vzniku v roku 1619 do dnešnej polohy, sa nezakladajú podľa najnovších zistení na pravde. Archívny výskum doložil, že pre prvý Seminár sv. Vojtecha kúpil kardinál Peter Pázmaň dom nie na nároží Hollého a Invalidskej ako sa v literatúre tradovalo, ale dom v úplne inej polohe mesta – na Pekárskej ulici. Dom mal byť postavený na dvoch parcelách, pričom na severe údajne susedil s Hornou mestskou bránou. Prvý raz sa podľa týchto nových zistení stretávame s Adalbertinom v dnešnej polohe až v roku 1663, keď arcibiskup Juraj Lipai odkúpil od spišského kanonika Juraja Soosa jeho dom, situovaný na nároží ulíc Jána Hollého a Invalidskej ulice. Na základe tejto informácie, ako aj ďalších archívnych údajov, podľa ktorých neskôr dokúpili ďalší meštiansky dom pozdĺž

Západná fasáda Adalbertina orientovaná do Ulice Jána Hollého, súčasný stav

Foto: Jaroslava Žuffová

Západná polovica severnej fasády orientovanej do Invalidskej ulice, súčasný stav

Foto: Jaroslava Žuffová

*Východná polovica severnej fasády s predstupujúcim trojbo-
kým ukončením kaplnky, súčasný stav*

Foto: Jaroslava Žuffová

Nádvorie, pohľad od východu, súčasný stav

Foto: Jaroslava Žuffová

*Obežná chodba v prízemí so slepými arkádami, súčasný
stav*

Foto: Jaroslava Žuffová

Hollého ulice (situovaný medzi rožným domom – v tom čase už Adalbertinom a Rubrorom) a dve polovičné a jednu celú parcelu pozdĺž Invalidskej ulice začiatkom 18. storočia (1710 a 1729) je možné urobiť si späť predstavu o polohe a veľkosti pôvodného domu, ktorý stál na začiatku vývoja dnešného objemného objektu.¹

Stredoveký urbanizmus – parcelácia a uličné čiary

Hollého ulica je severnou polovicou severojužnej komunikácie pochádzajúcej už z predmestského

¹ ŽAŽOVÁ, Henrieta. Archívny výskum. In ŽUFFOVÁ, Jaroslava. *Adalbertinum, Trnava. Pamiatkový architektonicko-historický výskum, 2. etapa, interiér celého objektu*. Rukopis. Bratislava, 09/2020, s. 53 – 58. Výskumná správa je archivovaná na Krajskom pamiatkovom úrade v Trnave.

obdobia, keď ako diaľková cesta obchádzala od západu terénu vyvýšeniu s románskou osadou s centrálnym Kostolom sv. Mikuláša. Na severnom okraji viedla popri predpokladanej johanitskej komende,² na južnom konci románskej osady sa v blízkosti komunikácie uvažuje s hypotézou možnej existencie taktiež významnej predurbánnej stavby, predbežne neznámej funkcie.³ Po obklopení sídla hradbami sa severojužná komunikácia stala súčasťou základnej uličnej kostry vznikajúceho mesta, čo sa prejavilo po udelení mestských privilégií v roku 1238 v jej rýchlym zastavaní viacerými hodnotnými meštianskymi domami.⁴ Ulica spojila dve brány v opevnení – na juhu Lovčickú so severnou Malženickou bránou, pričom pri oboch bránach si na mieste predpokladaných predurbánnych predchodcov vybudovali svoje kláštory žobravé rády, na severe dominikáni, na juhu klarisky.

Pri identifikácii najstaršej stavebnej etapy v rámci dnešnej objektovej skladby Adalbertina sme sa tradične orientovali podľa polohy stredove-

² SLIVKA, Michal. Funkcia cirkevných inštitúcií pri urbanizácii Trnavy. In ŠIMONČIČ, Jozef (ed.). *Trnava 1988*. Bratislava: Obzor, 1991, s. 21 – 30.

³ ŽUFFOVÁ, Jaroslava. Diskontinuita tehlovej architektúry v 13. storočí v Trnave a okolí. Boli plevovky románske a prstovky gotické? In *Archaeologia historica*, 2022, roč. 47, č. 2, s. 551– 594.

⁴ Postupne, ako sa stavby komunikácie v priebehu rokov skúmajú, dozvedáme sa, že pôvodné stredoveké objekty v rôznej miere zachovania stále existujú. Honosné domy z 13. a 14. storočia sa podarilo objaviť v jadre stavieb na Halenárskej ulici č. 5, 6, 12, 14, v objekte Seminára sv. Štefana (Stephaneum), v uršulínskom kláštore (s adresou Hviezdoslavova ulica č. 8), v dome na Hollého ulici č. 1 a predovšetkým v klariskom kláštore. Pozostatky pôvodných honosných murovaných meštianskych domov z počiatkov mesta sa našli, aj keď už len pod terénom, na dvojici nezastavaných parcelí medzi objektom Seminára sv. Štefana a synagógou Status quo a taktiež v ploche pod dnes voľným nádvorím Seminára červených klerikov (Rubrorum).

Pôdorys prízemí, súčasný stav, slohová analýza

Autor: Jaroslava Žuffová

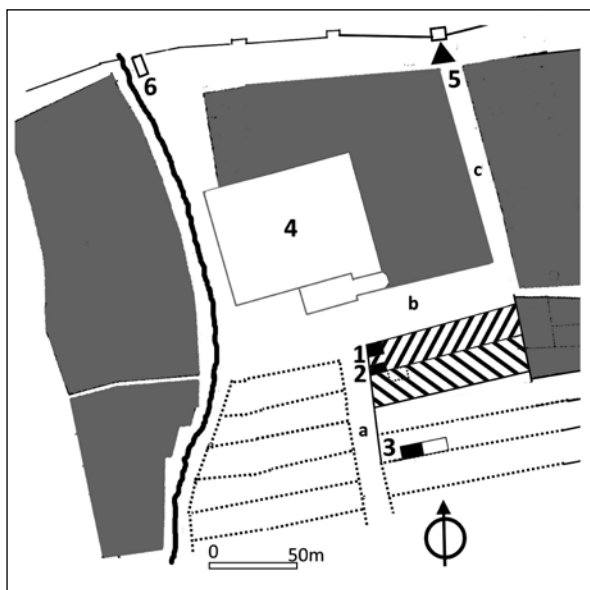
Bodkované čiary – zrušené pôvodné konštrukcie

Striedanie bielych a farebných pruhov – predpoklad slohu

Západná fasáda, súčasný stav, slohová analýza

Autor: Jaroslava Žuffová

Stredoveká parcelácia a zástavba na území budúceho Adalbertina a v jeho okolí, 3. tretina 14. storočia – 15. storočie

Autor: Jaroslava Žuffová

Legenda: 1. Prvý stredoveký murovaný dom – predchodca Adalbertina, 2. Druhý stredoveký murovaný dom – predchodca Adalbertina, 3. Južná z dvojice parcel na mieste neskoršieho Rubrorum s murovaným domom z 13. storočia, podľa: HRNČIARIK, Erik: Vývoj zástavby na území niekdajšieho Collegium Rubrorum v Trnave. In *Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja* 22, 2019, s. 15 – 24, 4. Obrys stredovekého areálu dominikánskeho kláštora podľa zameraní z roku 1617, podľa: JANKOVIČ, Vendelín: Budovy trnavskej univerzity. In *Monumentorum tutela/Ochrana pamiatok* 13, Bratislava: Obzor, 1988, s. 365 – 378, 5. Malženická brána v mestskom opevnení, 6. Mestský mlyn na severnom konci dnešnej Hornopotočnej ulice.

Šikmé srafovanie sklonené vpravo: parcela J. Soosa zakúpená pre Adalbertinum v roku 1663, šikmé srafovanie sklonené vľavo: parcela L. Pybera dokúpená pre Adalbertinum v roku 1710 (podľa: ŽAŽOVÁ, Henrieta. Archívny výskum. In ŽUFFOVÁ, Jaroslava. *Adalbertinum, Trnava. Pamiatkový architektonicko - historický výskum, 2. etapa, interiér celého objektu*. Rukopis. Bratislava, 09/2020, s. 57), šedé plochy: územie s parceláciou predbežne známou až od 16. storočia.

a: dnešná Ulica Jána Hollého, b: dnešná Invalidská ulica, c: dnešná Jerichova ulica – pôvodne mali všetky tri ulice pomenovanie Ulica sv. Jána Krstiteľa.

kej pivnice.⁵ Ukázalo sa, že archívne deklarovanej polohe domu „na nároží Hollého a Invalidskej ulice“, ktorý kanonik Juraj Soos predal arcibiskupovi Jurajovi Lipaiovi pre Adalbertinum,⁶ sa najviac približuje tá časť dnešného objektu, ktorá je podpivničená jednopriestorovou stredovekou pivnicou (miestnosť 1.0), situovanou v uličnej čiare Hollého ulice. Pivnica sa rozprestiera pod dnešnými dvoma traktmi uličného krídla Adalbertina (1.1 a 2.1

⁵ ŽUFFOVÁ, Jaroslava. *Adalbertinum, Trnava. Pamiatkový architektonicko-historický výskum, 2. etapa, interiér celého objektu*. Rukopis. Bratislava, 09/2020, s. 17 – 19, 173 – 176. Výskumná správa je archivovaná na Krajskom pamiatkovom úrade v Trnave.

⁶ ŽAŽOVÁ, Henrieta. Archívny výskum, s. 56 – 57.

– číslovanie miestností) a jej bočná stena je odstúpená od úrovne uličnej čiar dnešnej Invalidskej ulice o 9 m smerom na juh. Pivnica a priestor nad ňou tvorili celý najstarší murovaný stredoveký dom, ktorým končila na severe východná uličná fronta Hollého ulice pred jej vyústením do nezastavaného územia pri dominikánskom kláštore.

Od polohy stredovekého domu, ktorý sme identifikovali v hmote dnešného objektu, sme odvodili situovanie parcely v urbanistickom rozvrhu tohto územia a jej rozmery. Na základe analógií je totiž známe, že prvé murované obytné stavby lemovali vždy bočnú hranicu parcely preto, aby zvyšok jej šírky zostal voľný pre vjazd povozov. V prípade polohy parcely ako je naša, t. j. na križovatke ulíc, postavili dom vždy do nárožia, teda miesta, kde sa ulice priamo pretínali. Typický nárožný dom tak stál čelnou stenou v uličnej čiare jednej a bočnou v línii druhej ulice.⁷ Od tohto obvyklého spôsobu situovania murovaného domu na križovatke komunikácií sme odvodili polohu uličných čiar zvierajúcich náš dom. Keďže čelná fasáda domu stojí v línii východnej fronty Hollého ulice, usudzujeme, že dnešná poloha tohto uličného frontu je zhodná s jej stredovekým stavom. Inak je to však pri Invalidskej ulici. Ak mal dom stáť podľa dobových analógií svojou bočnou stenou v línii ulice križujúcej sa s Hollého ulicou, teda v línii ulice s dnešným názvom Invalidská, potom sa jeho južný front musel nachádzať voči dnešnému stavu južnejšie o 9 m. Z uvedeného vidno, že medzi našou parcelou a susediacim kostolom dominikánskeho kláštora bol pôvodne oveľa väčší voľný priestor ako je dnes. Skúmaný dom bol vzdialený od kostola až 28 m južným smerom.

Ak budeme predpokladať, že naša stredoveká parcela bola zastavaná spôsobom typickým pre mestský urbanizmus, potom okná z domu museli vždy smerovať do nezastavanej časti parcely patriacej k domu. Podľa polohy okien na južnej stene nášho domu môžeme teda konštatovať, že súčasťou parcely domu bol nezastavaný pozemok južne od stredovekej stavby.

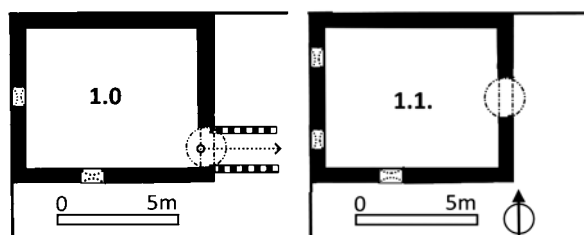
Na severnom okraji našej parcely stál teda malý blokový dom priamo na križovatke Hollého a Invalidskej ulice. Pozdĺžna severná hranica parcely bola totožná s vtedajšou líniiu južného frontu Invalidskej ulice, protiľahlá južná parcelná hranica bola situovaná v mieste dnešného výrazného zlomu v uličnej fasáde Adalbertina, z čoho vyplýva, že parcela mala v počiatkoch šírku 16 m. Od zlomu

⁷ ŽUFFOVÁ, Jaroslava. Doplnujúce poznatky k typu primárneho murovaného meštianskeho domu Trnavy. In *Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja* 12, 2009, s. 47 – 66.

vo fasáde smerom na juh až po dnešný Seminár červených klerikov (Rubrorum) bola situovaná ďalšia stredoveká parcela meštianskeho domu (ešte v roku 1688 sa spomína ako jej majiteľ rodina Pinney), ktorú odkúpili pre Adalbertinum až v roku 1710.⁸

Prvý stredoveký murovaný dom na parcele s neskoršou funkciou Adalbertina, tretia tretina 14. storočia - 15. storočie

Pôvodný drobný murovaný jednopriestorový dom, ktorý sa stal základom mohutnej, objektovej skladby Adalbertina, pozostával len z jednopriestorovej pivnice (miestnosť 1.0) a priestoru nad ňou (miestnosť 1.1), ktorý pri zväčšovaní domu v 17. storočí rozdelili vo východozápadnom smere na dve samostatne zaklenuté miestnosti 1.1a a 1.1b (pozri pôdorys prízemnia na strane 56).

Pôdorys pivnice prvého stredovekého murovaného domu na parcele budúceho Adalbertina, 3. tretina 14. storočia - 15. storočie

Autor: Jaroslava Žuffová

Pôdorys prízemnia prvého stredovekého murovaného domu na parcele budúceho Adalbertina, 3. tretina 14. storočia - 15. storočie

Autor: Jaroslava Žuffová

Stredoveký dom mal tvar obdĺžnika s vnútornými rozmermi: 7 m (vo východozápadnom smere) x 5,5 m. Bol to prízemný dom vybudovaný zo stredovekých tehál - prstoviek (rozmerov: 26,5 x 12,5 x 5,5 - 6,5 cm), od začiatku s omietnutými konštrukciami. Južne od domu bol nezastavaný priestor dvora (dnes ho vyplňa miestnosť 3.1), ktorým vchádzali do parcely povozy. Primárny dom sa k dvoru obracal pozdĺžnou južnou fasádou, ktorú perforovali dva okenné otvory nad sebou. Po pivničnom okne sa zachovali stopy len zo strany interiéru pivnice, z druhého okna, osvetľujúceho prízemie, sme zistili zvyšky okna ako zo strany interiéru, tak aj z niekdajšej fasády. Na interiérovom líci miestnosti v prízemí sa podarilo odkryť omietnutú okennú niku s dnu rozovretými špaletami a segmentovým záklenkom. Na fasáde

Pohľad od západu do interiéru pivnice prvého stredovekého murovaného domu na parcele budúceho Adalbertina, súčasť stav s mladšou klenbou

Foto: Jaroslava Žuffová

(dnešná stena medzi miestnosťami 2.1 a 3.1) mal okenný výrez tvaru stojateho obdĺžnika širokého 100 cm, vysokého 134 cm a jeho parapet sa nachádzal vo výške 90 cm nad úrovňou podlahy dnešnej miestnosti 3.1. Dokonca sa zachovali aj kapsy v murive po drevenom ráme osadenom priamo v murive fasády. Nezodpovedanou zostáva poloha vonkajšieho terénu v tomto období. Dnešný vstupný otvor do stredovekej pivnice 1.0, situovaný na južnom okraji východnej steny, je polohou zhodný s polohou primárneho vstupu. Z vonkajšieho terénu k nemu viedla podľa analógií murovaná šija, smerujúca nadol ku štítovej - východnej stene v kolmom smere. Pivnica aj priestor nad ňou boli prekryté rovným trámovým stropom.⁹

Presnejšie časové zaradenie tejto stavby, charakteristickej použitím muriva z tehál prstoviek je problematické, pretože nemá iné datovacie prvky ako stredoveký stavebný materiál. Evidentne už ale nepatrí ku skupine primárnej meštianskej zástavby Trnavy, ktorá mala steny režné (neomietané) iba s úpravou malty vo vysokých ložných škárach. V našom prípade sa uplatnilo murivo s nízkymi ložnými škárami a líca stien už pokrývala omietka. Škárovaním upravené režné stavby sa zvyknú v Trnave a okolí datovať najvyššie do konca druhej

⁹ V polohe nad pivnicou bola v prízemí doložená prítomnosť stredovekých stien - južnej, ktorá tvorila pôvodnú pozdĺžnu fasádu najstaršieho domu (dnes sa nachádza medzi miestnosťami 1.1b a 3.1) a štítových stien západnej - uličnej a východnej - dvorovej. Stredoveké murivo sa pri nich však zistilo len do výšky približne 300 cm nad dnešnou podlahou prízemnia, kde sme našli stopy po pôvodnom strope. Murivo poschodia je už novoveké, čo svedčí o tom, že pôvodný dom bol len prízemný. Kvôli využívaniu dnešnej vrátnice počas výskumu nebolo možné sondážne overiť charakter muriva severnej steny nad pivnicou, ktorá je súčasťou vrátnice.

⁸ ŽAŽOVÁ, Archívny výskum, s. 57.

Na južnej fasáde prvého stredovekého murovaného domu na parcele budúceho Adalbertina vyznačený nález okna prekrytého pri vložení muriva dodatočnej klenby prejazdu

Autor: Jaroslava Žuffová

tretiny 14. storočia a tehly prstovky sa nahrádzajú novovekými tehľami bez žliabkov približne od polovice 16. storočia. Podľa toho by naša omietnutá stavba mala vzniknúť v rozpätí tretej tretiny 14. storočia – v 15. storočí, bez možnosti bližšieho určenia.

Druhý stredoveký murovaný dom na parcele, 15. storočie – začiatok 16. storočia

Pozdĺž protihľahlej (južnej) parcelnej hranice sa zistila prítomnosť zvyškov ďalšej solitérnej stredovekej murovanej budovy. Pozostatky jej obvodových stien nachádzame už len v prízemí; obklopujú dnešnú miestnosť 4.1. O dispozično-priestorovom riešení tohto druhého stredovekého domu nevieme, vzhľadom na jeho deštrukciu povedať nič viac, než len že mal tvar obdĺžnika s hĺbkovou orientáciou a stál v úrovni uličnej čiary Hollého ulice. Možno dnešná miestnosť 4.1 o rozmeroch: 7 m (vo východozápadnom smere) x 4,5 m bola celým domom, ale možno dom siahal hlbšie do parcely, kde ho však zničili prestavby. Táto prízemná stavba mohla byť, podobne ako jej južný sused, tiež podpivničená, čo sa však na súčasnom stupni poznania nedalo overiť. Na existenciu jej podpivničenia indikuje malé pivničné okno, ktoré je zachytené v historickej kresbe uličnej fasády, pochádzajúcej z obdobia okolo polovice 18. storočia.¹⁰

¹⁰ Sondáž do fasády v mieste okna zachyteného v kresbe však nepriniesla jednoznačnú odpoveď a v iných polohách sa počas architektonicko-historického výskumu existencia pivnice predbežne overiť nedala. Ozrejmienie situácie si sľubujeme od archeologického výskumu, so zavedením sondy jednak pod podlahu

Bližšie datovanie stavby, ktorá ohraničila stredovekú parcelu na juhu je, podobne ako v prípade jej severného suseda, opäť problematické. Oba stredoveké objekty, stojace v uličnej čiare Hollého ulice boli naďalej len solitérnym objektmi, spočiatku navzájom neprepojenými zastropeným prejazdom; pretrvával tu len voľný vjazd do parcely z Hollého ulice.

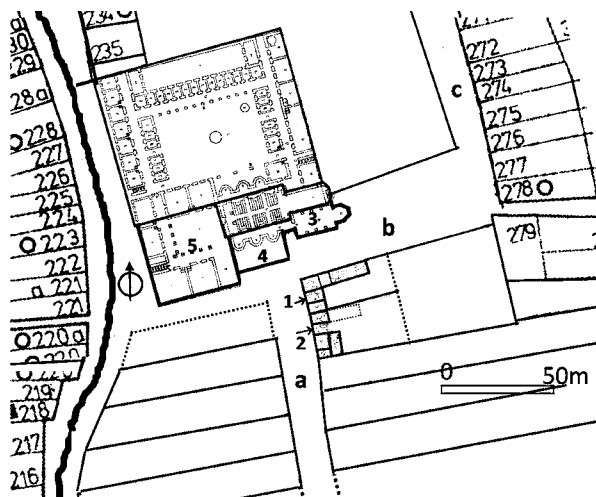
Renesančná etapa, okolo polovice 16. storočia

Najstaršiu jednopriestorovú stavbu stojacu pri severnej parcelnej hranici predĺžili v nasledujúcej etape smerom na východ (do hĺbky parcely) krátkou prístavbou. O zväčšení pôvodnej stavby informuje už len pivničný priestor (miestnosť 2.0) o rozmeroch: 8 m (v severojužnom smere) x 5 m, pristavaný na východe k najstaršej pivnici. Zatiaľ čo jeho severná stena pokračovala v línii severnej steny najstaršej pivnice, južná stena predstúpila pred líniu južnej steny pivnice o približne 2,5 m na juh. Toto predstúpenie novej pivnice voči pôvodnej umožnilo pristaviť pozdĺž pôvodnej pivnice komunikáciu (schody?), vedúcu v smere od vjazdu do parcely z Hollého ulice, nadol na východ. Vstupný otvor, ktorým komunikácia vnikala do pivnice už zachovaný nie je, ale na jeho niekdajšiu existenciu upozorňuje anomália v tvare čela klenby nad pristavaným priestorom.¹¹ Nová prístupová komunikácia nahradila stredovekú murovanú šiju, ktorá musela zaniknúť, keďže dostavba vznikla na jej mieste.

O nadzemí tejto dostavby, ktorá bola stále súčasťou bežného meštianskeho domu, vieme ešte menej než o najstaršom dome. Je to spôsobené radikálnymi zásahmi do jej dispozície, ako v nadzemí, tak aj v úrovni pivnice, napr. východná stena dostavanej pivnice úplne zanikla (až na torzo juhovýchodného kúta) v súvislosti s dobudovaním ďalších pivničných priestorov (4.0 a 5.0). Vzhľadom na charakter tehál môžeme považovať pivnicu za novovekú, avšak kvôli použitiu čisto hlinenej malty je možné uvažovať s jej vznikom nie veľmi vzdialeným od najstaršej stavby, ktorá je taktiež vybudovaná s použitím čisto hlinenej malty.

miestnosti 4.1 a tiež pod terén dnešného nádvorja. Archeologický výskum by sa mal uskutočniť súčasne s obnovou Adalbertina.

¹¹ Do juhozápadného kúta pivnice je vložený úsek plynkej segmentovo valenej klenby s vysoko položeným nábehom na bočnej stene. Plytký úsek klenby umožnil otvoriť vstupné vráta smerom k interiéru pivnice bez toho, aby sa dostali do kolízie so zvyškom polkruhovo valenej klenby. Aj keď zaklenutie je mladšie, konzervuje polohu pôvodného vstupu do pristavanej pivnice 2.0.

Parcelácia a zástavba na území a v okolí budúceho Adalbertína okolo roku 1628

Autor: Jaroslava Žuffová

Legenda: 1. Renesančný meštiansky dom Juraja Soosa na parcele budúceho Adalbertína, 2. Renesančný meštiansky dom Ladislava Pybera na parcele dokúpenej k Adalbertínu, 3. Kaplnka Panny Márie pristavená k dominikánskemu kostolu, 4, 5. Areál jezuitského kolégia, a: dnešná Ulica Jána Hollého, b: dnešná Invalidská ulica, c: dnešná Jerichova ulica; Identifikácia parciel na Jerichovej a Hornopotočnej ulici podľa: BOTŤÁNKOVÁ, Mária. Ku topografii mesta Trnavy v 16. stor. In ŠIMONČÍČ, Jozef (ed.). *Trnava okres a mesto*, Bratislava: Obzor, 1980, s. 61 – 145.

Renesančno-baroková etapa, druhá polovica 16. storočia – rok 1663

Šírka pôvodnej rozľahlej nezastavanej plochy medzi dominikánskym kostolom a našou parcelou sa po prevzatí areálu jezuitmi zmenšila najskôr v roku 1617 kvôli prístavbe Kaplnky Navštívenia Panny Márie k južnej stene presbytéria, v tom čase ešte stojaceho dominikánskeho kostola. Kaplnka nadviazala východným smerom na trojicu polygonálnych kaplniek pri južnej stene lode, ktoré vybudovali po požiari v roku 1567.¹² Nakoniec jezuitský pozemok oddelili od verejného priestoru ohradou, čo výrazne zredukovalo dovtedajšie voľné priestranstvo južne od kostola, a tým sa značne zúžila aj šírka komunikácie medzi našou parcelou a jezuitským areálom.

Zástavba nárožnej parcely, ešte pred jej predajom pre funkciu Adalbertína pokračovala v obvyklom novovekom vývoji bežného meštianskeho domu. Prejavilo sa to vybudovaním severného

krídla pozdĺž uličnej čiary Invalidskej ulice, v tom čase stále posunutej o 9 m južnejšie voči dnešnej polohe. Nové severné krídlo postavili ako plne podpivničené s pivnicou (4.0) v tvare obdĺžnika pretiahnutého v smere východ – západ. Jednopriestorová pivnica s rozmermi: 15 x 5,5 m, zaklenutá od začiatku valenou klenbou, nadviazala smerom do hĺbky parcely na pivnicu 2.0. Blokové viacpriestorové severné krídlo vzniklo však ešte bez chodbového traktu, ktorý pristavili až v roku 1710.¹³ Priestor dvora v hĺbke parcely za krídlom nebol zastavaný a predpokladáme tu druhý, v tom čase ešte nezastropený vjazd do parcely, tentoraz od severu – z Invalidskej ulice (vjazd bol na mieste dnešnej miestnosti 21.1). Hlavný vjazd pre povozy pretrvával naďalej z Hollého ulice.

Severné krídlo meštianskeho domu bolo spočiatku prízemné.¹⁴ Krídlo malo celkovú dĺžku 22 m (zaberalo dnešné miestnosti 16.1 – 20.1) a končilo na východe dnes už zaniknutou štítovou stenou, ktorej prítomnosť sme doložili sondážnym výskumom.

Najneskôr v tomto období zaznamenávame v uličnej fronte Hollého ulice scelenie 2 pôvodných malých blokových stavieb do jedného prejazdového krídla, pričom v osi jeho dĺžky vznikol na mieste voľného vjazdu do parcely zastropený prejazd (dnešná miestnosť 3.1). Tento vývoj, pri ktorom navzájom prepojili zastropeným prejazdom dovtedy samostatné stavby stojace v uličnej čiare pri protiahlych bočných hraniciach parcely reprezentuje typický vývoj zástavby trnavskej parcely v stredoveku, s vyššou frekvenciou výskytu v novoveku.¹⁵ Predpokladaný polkruhový kamenný vjazdový portál sa nezachoval, ale podarilo sa odkryť obrys portálovej interiérovej niky v uličnej stene miestnosti 3.0.

Po týchto stavebných úpravách dom získal pôdorysný tvar písmena L, s hlavným uličným krídlom

¹² KAZIMÍR, Milan. Nález zvyškov staršej stavby, zistených pri odvlhčení Univerzitného kostola svätého Jána Krstiteľa v Trnave. In *Monumentorum Tutela/Ochrana pamiatok 13*. Bratislava: Národné pamiatkové a krajinárske centrum, Slovenský pamiatkový ústav, 1996, s. 142 – 145.

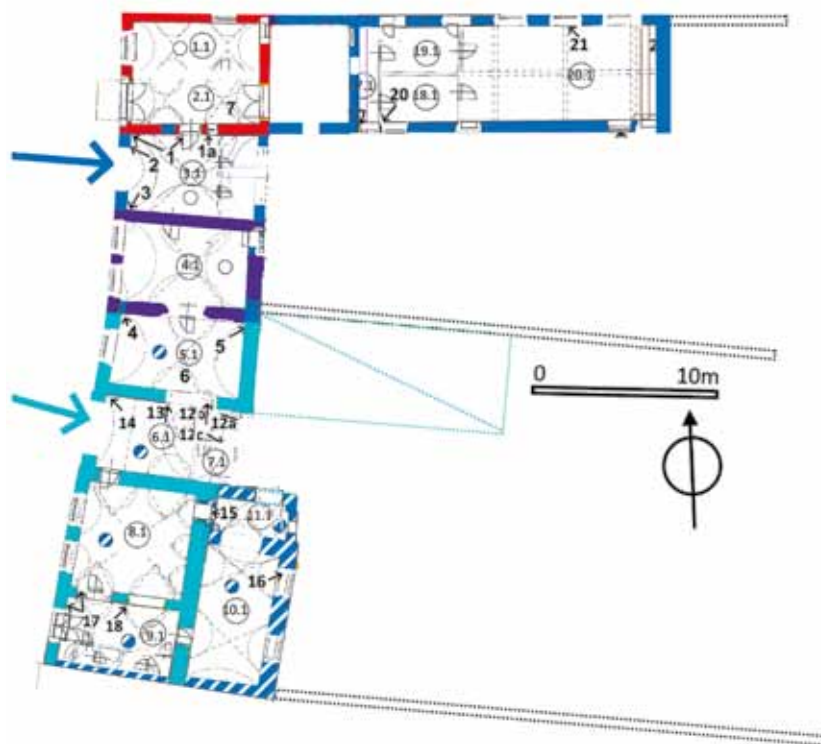
¹³ Starší pôvod pivnice 4.0 voči chodbe 5.0 naznačuje aj existencia zamurovaného okna v južnej stene pivnice, ktoré muselo smerovať do vonkajšieho priestoru. Pochybnosti o dodatočnosti chodby v podzemí môže vyvolávať prítomnosť portálu na východnom okraji južnej steny pivnice, ktorý je dnes orientovaný do chodby. Predpokladáme, že portál tu preživil z doby, keď k nemu viedla murovaná komunikácia – šija priamo z terénu dvora (od východu). Portál iste využívali aj po vybudovaní chodby, pretože sa priamo pri ňom, v čelnej – východnej stene chodby, nachádzala nika na uloženie osvetľovacieho telesa.

¹⁴ Ako naznačuje sondážou odkrytý priebežný drevený trám vo výške rozhrania medzi prízemím a poschodím vtiiahnutý do severnej steny. Trám, situovaný na pôvodnej korune severnej steny, by mal byť pomúrniciou krovu nad ešte prízemným severným krídlom.

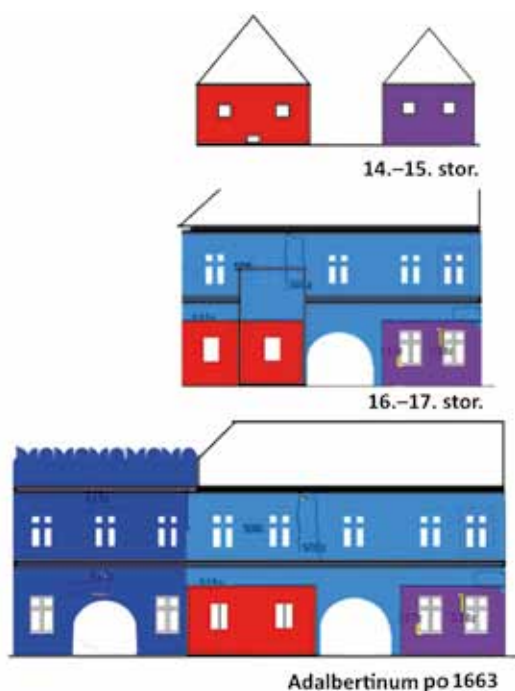
¹⁵ ŽUFFOVÁ, Jaroslava – KAZIMÍR, Milan. Prejazdový dom s jednorazovo vzniknutým uličným krídlom. K neznámemu typu prejazdového domu Trnavy. In *Forum Urbes medii aevi III*, 2006, s. 130.

Slohová analýza pôdorysov dvojice samostatných meštianskych domov v období pred kúpou rožného domu pre Adalbertinum, pred rokom 1663

Autor: Jaroslava Žuffová

Legenda: V hornej časti slohovej analýzy renesančný meštiansky dom Juraja Soosa na parcele budúceho Adalbertina. V dolnej časti renesančný meštiansky dom Ladislava Pybera na parcele dokúpenej ku Adalbertinu.

Vývoj západnej fasády rožného meštianskeho domu od vzniku prvej zástavby na parcele do začiatku jeho fungovania pre Adalbertinum, po roku 1663

Autor: Jaroslava Žuffová

lom pozdĺž Hollého a bočným uličným krídlom pozdĺž Invalidskej ulice. Pri prestavbe starších prízemných stavieb na nárožný dvojkřídlový dom prejazdového typu celý objekt nadstavili o poscho-

die.¹⁶ Dvojamenné schodisko vedúce do poschodia (resp. až do podkrovia) umiestnili v tomto čase už do dnešnej polohy, t. j. do styku oboch krídel. Schodisko malo však kratšiu dĺžku ramien, pretože podlažia boli voči dnešnému stavu nižšie.

K časovému určeniu vyvrcholenia vývoja zástavby na parcele na dom prejazdového typu, naďalej nemáme k dispozícii datovacie prvky. Na základe dobových analógií kladieme túto etapu do širokého rozpätia od polovice 16. storočia po rok 1663, keď dom odkúpil Juraj Lipai pre Seminár sv. Vojtecha – Adalbertinum.

Vstup funkcie Adalbertina do nárožného meštianskeho domu, rok 1663

Naša rámcová predstava o dispozično-priestorovom riešení domu v roku 1663, keď arcibiskup Juraj Lipai kúpil dom na nároží ulíc Hollého a Invalidskej od kanonika Juraja Soosa pre účely Adalbertina, sa opiera jednak o poznatky z terénneho

¹⁶ Sonda potvrdila, že podlaha na poschodí v miestnosti 2.0. (s prislúchajúcou časťou sivočierneho maľovaného soklového pásu nad ňou) bola oproti dnešnému stavu situovaná o viac ako 30 cm nižšie, čím by sa dnešná klenba nad prízemím dostala s ňou do kolízie. Predchodcom dnešnej klenby musel byť rovný trámový strop, ktorý sa nachádzal vo výške asi 300 cm nad podlahou prízemia.

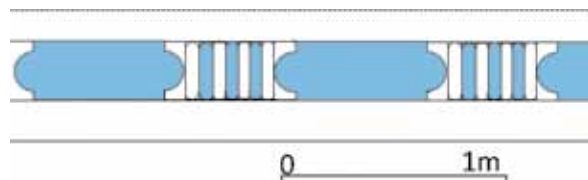
Oblúčkový tvar atiky a nárožné kvádrovanie severného výbežku západného krídla Adalbertina na detaile grafiky Alegória Trnavskej univerzity s areálom univerzitných budov a kostola, medirytina, autor: viedenský grafik František Leopold Schmitner

Zdroj: RADVÁNI, Hadrián. *Stará Trnava v obrazoch*. Trnava: Spolok sv. Vojtech Trnava, 1994, s. 29

Objav maľovanej výzdoby korunnej rímsy na dome susediacom od juhu s prvým Adalbertinom, polovica 17. storočia

Foto: Jaroslava Žuffová

Rekonštrukcia motívu maľovanej korunnej rímsy v podobe triglyfu lemujúceho z oboch strán zrkadlo s vypuklými bočnými stenami na dome susediacom s prvým Adalbertinom, polovica 17. storočia

Autor: Jaroslava Žuffová

výskumu zhrnuté v predošlých kapitolách, a tiež o archívne pramene. Parcela s nárožným domom sa nachádzala na severnom konci východného frontu Hollého ulice a siahala na juhu po parcelu patriacu v tom čase rodine Pinneyovcov.¹⁷ Jej dosah smerom do hĺbky (na východ) však výskumy neozrejmili.

Nárožný dom, ktorý začal slúžiť ako Adalbertinum, bol teda prejazdového typu, mal najmenej dve na seba navzájom kolmé uličné krídla, bol čiastočne podpivničený a v nadzemí mal dve podlažia. Uličné krídlo pozdĺž Hollého ulice bolo priečne trojtraktové s dvoma obytnými traktmi zvierajúcimi medzi sebou stredový prejazd, severné krídlo bolo pozdĺž-

ným jednotraktom. V dome s vyššie popísaným predpokladaným dispozičným riešením, typickým ešte pre bežný meštiansky dom, sídlilo Adalbertinum prvých 47 rokov. Po terénnom architektonicko-historickom výskume podporenom archívnyymi prameňmi je totiž isté, že susediaci meštiansky dom, ktorý stál od stredoveku pozdĺž Hollého ulice južne od nárožného Adalbertina, dokúpili a stavebne pripojili k Adalbertinu až v roku 1710.

Veľmi málo vieme o zásahoch, ktoré boli vykonané na dome v období od jeho kúpy pre Adalbertinum v roku 1663 po rok 1710, keď po prikúpení ďalších domov vytvorili jednotnú dispozíciu reprezentačného objektu palácového typu. Pri pôvodnom Adalbertine musíme rátať ešte s absenciou obežnej arkádovej chodby zo strany dvora, ako aj s jednoduchším výrazom fasád voči neskoršiemu, terénnymi výskumami overenému slohovému výrazu. Predpokladáme, že väčším stavebným zásahom bola len výstavba hranolovej poschodovej nepodpivničenej stavby (miestnosť 25.1), vybiehajúca z obvodu parcely pred bočnú

¹⁷ ŽAŽOVÁ, Archívny výskum, s. 57.

parcelnú hranicu na sever do vzdialenosti 9,5 m. Jej vysunutie na sever od nárožia dovtedajšieho domu umožnil fakt, že krátko pred kúpou domu pre Adalbertinum vybuďovali medzi ním a Kostolom sv. Jána Krstiteľa (v roku 1658) verejnú komunikáciu – dnešnú Invalidskú ulicu. Komunikácia je spomenutá v dohode z roku 1663, podľa ktorej novonadobudnutý dom Juraja Soosa pre Seminář sv. Adalberta na severe už hraničil s verejnou cestou.¹⁸ Zrejme nová cesta mala už uličné čiary v dnešnej polohe. Južná uličná čiara, ku ktorej bolo dovtedy primknuté Adalbertinum, sa od neho odsunula o približne 9 m na sever, čím získalo Adalbertinum pozdĺž svojej severnej parcelnej hranice voľný priestor, ktorý si oplotilo a začalo využívať ako vonkajšie nádvorie. Posunúť Invalidskú ulicu na sever bolo možné kvôli uvoľneniu priestoru pri jezuitskom (pôvodne dominikánskom) kostole. Došlo totiž k zbúraníu Kaplnky Navštívenia Panny Márie a taktiež k odstráneniu trojkrídlového jezuitského kolégia pred kostolom. Do nového nádvoria Adalbertina vytvorili prístup z Hollého ulice cez podjazd s kamenným polkruhovým portálom v dobudovanom nárožnom objekte.

Dvojpodlažný objekt vystupujúci od nárožia na sever obe krídla prevýšil. Jeho dominantný výraz podčiarklo samostatné nárožné kvádrovanie a atika s doznievajúcim renesančným tvaroslovím, zachytená ešte na vedutách z polovice 18. storočia. Niekde je zobrazená ako oblúčková, inde ako atika s lastovičímí chvostami. Pri nadstavbe nárožného objektu atika zanikla.

Vývoj domu susediaceho od juhu s Adalbertinom, renesancia, 16. – 17. storočie

O vývoji meštianskeho domu južne od Adalbertina pred jeho prikúpením k nemu vieme len veľmi málo. V čase, keď do nárožného domu vniesol arcibiskup Juraj Lipai funkciu Adalbertina (1663), patrilo susedný dom rodine Pinney (archívna zmienka z roku 1688). Neskôr ho odkúpil Ladislav Pyber, ktorý ho predal v roku 1710 Adalbertinu.

Dispozícia pôvodného samostatného meštianskeho domu L. Pybera sa zachovala až podnes v južnej polovici uličného krídla Adalbertina (dnešné miestnosti 10.1 a 11.1).

Podľa nálezov je zrejme, že meštiansky dom bol situovaný na parcele širokej pozdĺž Hollého ulice 19 m a pred kúpou pre Adalbertinum bol už

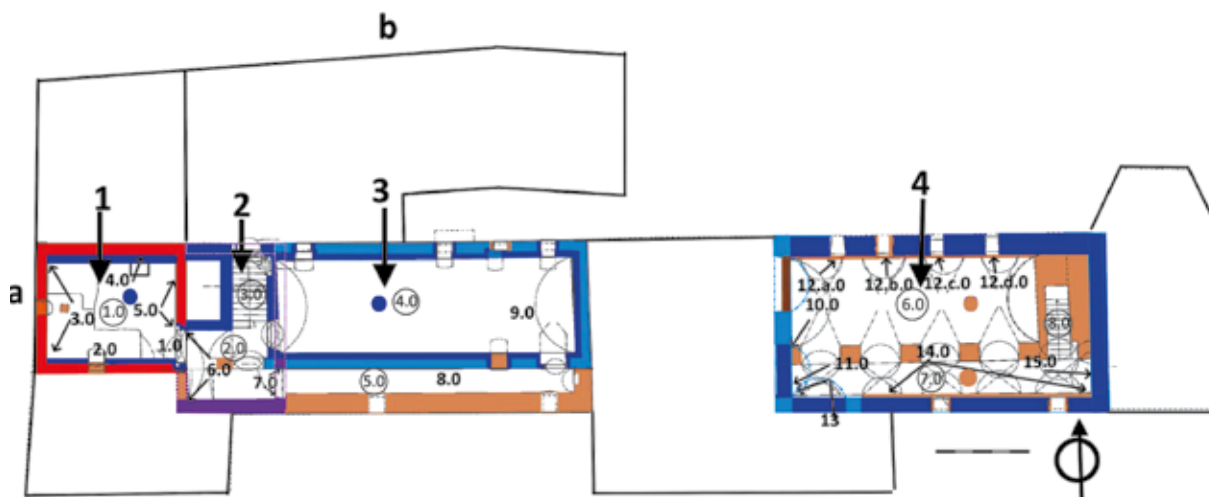
dvojpodlažnou stavbou prejazdového typu s prejazdom umiestneným približne v centrálnej časti svojho uličného krídla (dnešná miestnosť 6.1). Predpokladáme, že bočné hranice mohli lemoviť jedno alebo dve hĺbkovo orientované krídla a jestvovať mohlo aj krídlo paralelné s uličným, čím by vznikol uzatvorený dvor obklopený 4 krídlami. Dvorové krídla zbúrali pri tvorbe voľnej plochy nádvoria pre Adalbertinum.

Zatiaľ čo prejazd po zakúpení domu pre Adalbertinum zrušili a prejazdový trakt skrátili vložením obežnej arkádovej chodby, miestnosť južne od prejazdu (miestnosť 11.1) zostala zachovaná ako úzka, zrejme tzv. prikurovacía chodbička, obsluhovaná z dvora. Predstavu o bohatosti slohovej výzdoby pôvodne samostatného domu podáva napríklad zaklenutie miestnosti južne od pôvodného prejazdu klenbou s kútovými výsečami (dnešná miestnosť 8.1).

Hodnotnou bola aj neskororenesančná výzdoba jeho uličnej fasády, z ktorej pochádza nález zvyškov maľovanej korunnej rímasy s motívmi triglifov striedajúceho sa s obdĺžnikovými ležatými zrkadlami s polkruhovo vypuklými bočnými stenami. Motív, s obrysmi predškrabnutými ryskou, je tvorený hladným vápenným náterom v sivomodrej farebnosti. K motívu korunnej rímasy patrilo aj nárožné kvádrovanie v rovnakom kontraste hladných a drsných plôch a v rovnakej farebnej kombinácii. Pasívna plocha fasády bola pokrytá omietkou so štruktúrovaným povrchom bez náteru. Farba pasívnej plochy v tóne slonovej kosti bola daná farbou prírodnej hmoty omietky. Podľa lokálnych analógií sme motívy zaradili do obdobia pred polovicou 17. storočia. Územne blízkou farebnou a do istej miery aj tvarovou analógiou motívov je stredné krídlo univerzitného areálu (situované na rozhraní medzi oboma nádvormi). Kordónová rímsa je tu tvorená pruhom vedľa seba situovaných zrkadiel v tvare jednoduchých ležatých obdĺžnikov s hladným vápenným náterom v sivomodrej farebnosti (v tomto prípade bez triglifov a vypuklých bočných strán obdĺžnikov). Vznik výzdoby je tu presne datovaný podľa nálezu vročenia 1640 na jednom z komínov krídla.¹⁹

¹⁹ ŽUFFOVÁ, Jaroslava. Nové poznatky o stavebnom vývoji areálu univerzitných budov v Trnave. In *Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja* 2, 1998, s. 9 – 20. Sivomodrá farebnosť maľovaných (predškrabnutých) motívov na omietke (korunných a kordónových rímach, nárožnom kvádrovaní, pilastroch, ale napríklad aj na kamenných článkoch) bola v Trnave a širšom regióne v období okolo polovice 17. storočia mimoriadne frekventovaná, našli sme ju počas výskumov napríklad na nárožnom, bývalom Kuzmányovskom dome na Hlavnej ulici č. 1, dnes súčasť radnice, s datovaním na pôvodnej dvorovej fasáde 1670, na korunnej rímse Kostola Narodenia Panny Márie v Smoleniciach s vročením na

¹⁸ ŽAŽOVÁ, Archívny výskum, s. 57.

Pôdorys pivnič Adalbertina, slohová analýza, súčasný stav

Autor: Jaroslava Žuffová

Legenda: 1. Stredoveká pivnica, 2. Renesančná pivnica pod krátkou prístavbou v mieste okraja neskoršieho severného krídla, 3. Renesančná pivnica pod severným krídlom, 4. Baroková pivnica vytvorená pre Adalbertinum dodatočne pod nepodpivničenou veľkou budovou susediacou s Adalbertinom od východu.

Vznik palácovej stavby Adalbertina po pripojení susediacich domov, roky 1710 – 1729

V roku 1710 bol k dovtedajšiemu Adalbertinu pri-kúpený od juhu s ním susediaci meštiansky (v tom čase bol jeho vlastníkom Ladislav Pyber), ktorý stál medzi dovtedajším Adalbertinom a Rubrorom.²⁰ Dom vtiahli do dispozície Adalbertina a počas jeho stavebných úprav predĺžili pôvodné uličné krídlo Adalbertina rozprestierajúce sa pozdĺž Hollého ulice o 19 m.

Zatiaľ čo v otázke rozvoja zástavby pozdĺž Hollého ulice máme jasno, problémom zostáva zosúladenie výsledkov archívneho výskumu s terénnym architektonicko-historickým výskumom, pokiaľ ide o počet parciel pozdĺž Invalidskej ulice vtiahnutých do celku Adalbertina. Podľa archívneho výskumu malo v roku 1710 prebehnúť aj dokúpenie dvoch parciel, čelom orientovaných k Invalidskej ulici, t. j. parciel susediacich dovtedy s východným koncom Adalbertina. Malo ísť o tzv. polovičnú usadlosť Juraja Kamenického a polovičnú usadlosť Jána Lehockého.²¹

Z terénneho výskumu je však zrejmé, že predchodkyňou dnešnej dispozície Adalbertina bola v predpokladanej polohe polovičných usadlostí jedna veľká stavba (zaberajúca rozsah dnešných miestností 22.1 a 23.1 severného krídla). Stavba tvaru

obdĺžnika lemovala uličný front Invalidskej ulice. O jej začlenení do dobovej parcelácie pred jej vtiahnutím do Adalbertina, ani o jej funkcii nie sú žiadne informácie. Problémom voči archívnemu zisteniu je to, že išlo o enormne veľkú budovu, ktorej dĺžka pozdĺž Invalidskej ulice bola až 17 m a šírka 9 m. Ak by budova vyplňala popri ulici celú šírku samostatnej parcely (kolmej na parcelu Adalbertina), potom takú širokú parcelu asi nemožno nazvať polovičnou usadlosťou. Tvar a poloha budovy vo vzťahu k uličnej čiare Invalidskej ulice – obdĺžnikový pôdorys situovaný dlhšími stranami paralelne s ulicou a umiestený priamo v uličnej čiare – naznačujú, že budovu by bolo možné charakterizovať ako uličné krídlo domu. Keď túto pôvodne veľkú budovu pripojili v roku 1710 k dovtedajšej zástavbe Adalbertina, čiastočne rozobrali jej prízemie a nadstavili ho aj spolu s poschodím už v koncepcii dispozičného riešenia seminára. Aby stavebne prepojili veľkú budovu s dovtedajším Adalbertinom, museli pôvodné krídlo predĺžiť prejazdom, a tým ho „pritiahnuť“ až k nej. Zaklenutým prejazdom sprístupnili dvor Adalbertina od Invalidskej ulice. Zaujímavosťou je, že veľká šírka tejto pôvodnej samostatnej budovy (9 m) sa stala určujúcou pre šírku dvojtraktového severného krídla seminára (obytného traktu a chodby). Z toho dôvodu stačilo vložiť do dispozície veľkej budovy len pozdĺžny medzitraktový múr, čím vznikol obytný a chodbový trakt, ktoré oba napojili na chodbový a obytný trakt krídla Adalbertina. Na mieste dovtedajšieho, len polozahĺbeného priestoru veľkej budovy vytvorili už plne zahĺbenú pivnicu (miestnosť 6.0). Pri tvorbe podpivničenja odkryli a ponechali vizuálne exponované základové

portáli 1644, na fasádach kúrie v Bučanoch a na mnohých ďalších stavbách.

²⁰ ŽAŽOVÁ, Archívny výskum, s. 57.

²¹ ŽAŽOVÁ, Archívny výskum, s. 57 – 58.

*Adalbertinum na výreze veduty
Jozefa Jágra zo 40. rokov
18. storočia*

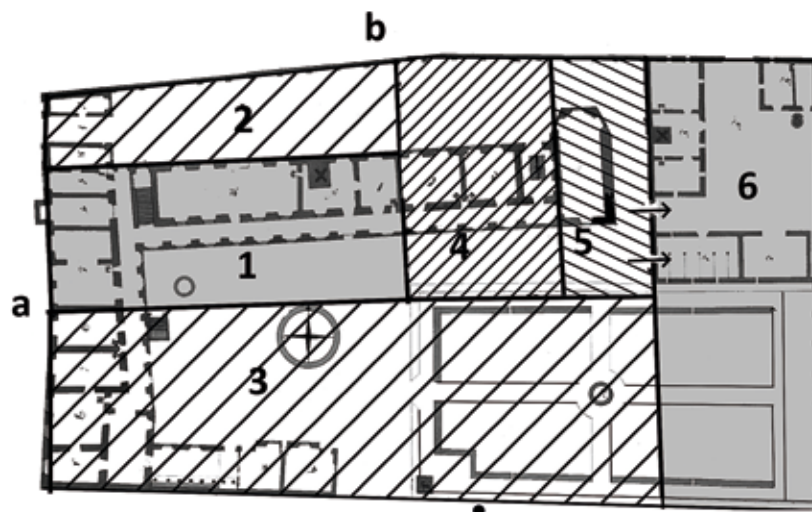
Zdroj: RADVÁNI, Hadrián. *Stará Trnava
v obrazoch*. Trnava:
Spolok sv. Vojtech Trnava, 1994, s. 31

*Predpoklad pôvodnej parcelácie
územia overenej pamiatkovým
výskumom, premietnutej
do zamerania Adalbertina*

Autor zamerania: Jozef Kende z Kólcse,
logik, rok 1766

Legenda: 1. Dom Juraja Soosa zakúpený pre prvé Adalbertinum, rok 1663, 2. Pričlenený pozemok pre vonkajší dvor Adalbertina po posune uličnej čiary Invalidskej ulice, po roku 1663, 3. Dom Ladislava Pybera dokúpený v roku 1710, 4. Veľká samostatná budova vťahnutá do severného krídla Adalbertinu v roku 1710 (jedna pôvodná polovičná usadlosť?) 5. Druhá pôvodná polovičná usadlosť? 6. Majer pre želiarov (Baznikov dom?).

murivo pôvodnej budovy (viditeľné v dnešnej pivnici 6.0). Novú jednopriestorovú pivnicu rozčlenili po dĺžke (pod medzitraktovou nadzemnou stenou) masívnymi piliermi, o ktoré opreli nábehy výsečí valenej klenby.

Pri snahe definovať staršiu parceláciu podľa archívneho výskumu vo východnej polovici dnešného areálu Adalbertina tak narážame na problém, ak sa pokúšame rozdeliť zvyšok areálu počnúc od východného okraja veľkej budovy po východný okraj areálu medzi dve staršie samostatné pozemky - západný, ktorý by mal byť druhým polovičným domom a východný - tzv. Baznikov dom, dokúpený až v roku 1729.

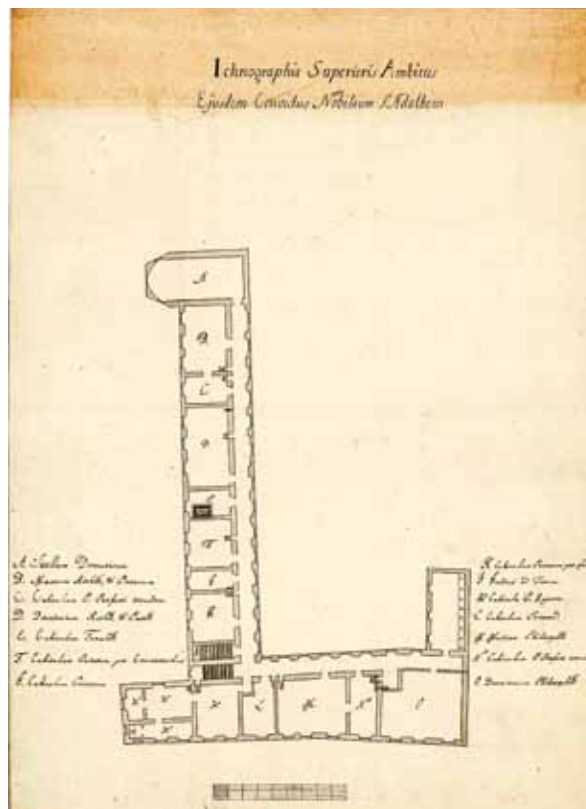
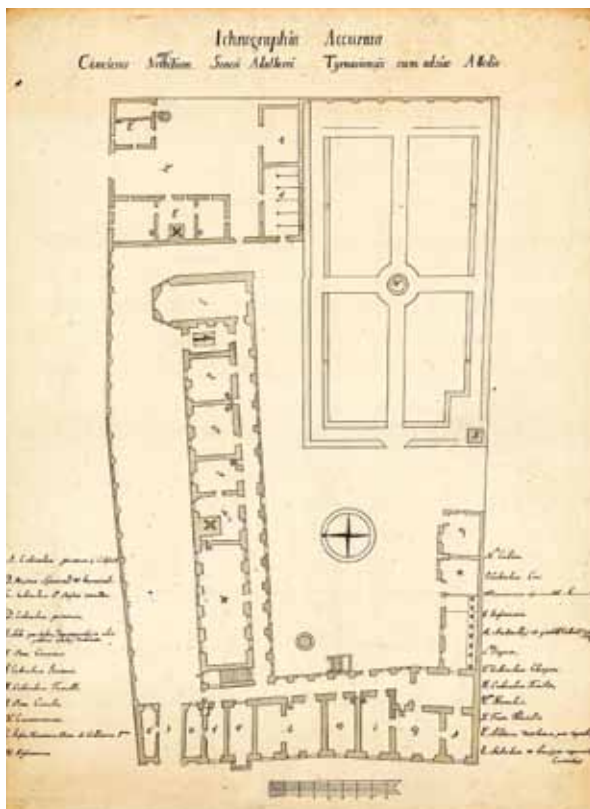
Na pôdoryse z roku 1766²² vidíme na východ-

nom okraji dnešného pozemku areál majera so šírkou popri Invalidskej ulici až 24 m. Ak by bol majer tým Baznikovým domom a od počiatku mal šírku 24 m, potom už na druhú polovičnú usadlosť, ktorá mala byť dokúpená ešte v roku 1710, zostáva len extrémne úzky pozemok - široký iba 10 m. Tento pozemok neskôr zabrala len kaplnka s úzkym priestorom východne od nej. Ako vidno, otázka parcelačných predchodcov východnej polovice územia dnešného areálu nie je zatiaľ spoľahlivo vyriešená.

Po zväčšení objemu Adalbertina v roku 1710 pozostávala objektová skladba z dvoch dlhých na seba kolmých krídel (západného a severného) s výškou dvoch nadzemných podlaží. V pôvodnej

²² Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest (ďalej len MNL - OL), S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 - 1875), S 12 Div. VIII. No. 434: 1. Ichnographia Accurrata Convictus Nobilium

Sancti Adalberti Tyrnaviensis cum adsito Allodio, 1766. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 32.

Zameranie Adalbertina s vpísanými funkciami miestností, prízemie a poschodie

Autor: Jozef Kende z Kólcse, logik, 1766

polohe - v styku oboch krídel prežívalo dvojramenné schodisko. Schodisku však museli predĺžiť ramená, keďže sa zväčšili výšky podlaží. Nástup na schodisko bol už totožný s dnešným stavom, t. j. od chodbového traktu. Zároveň odčlenili jednoramenné schody vedúce do pivnice, ktoré sprístupnili priamo zo severného dvora kamenným polkruhovým portálom kvôli zjednodušeniu transportu tovaru z vonkajšieho terénu.

Keďže aj na stavbách dokúpených v roku 1710 sú dnes prítomné prvky, aké nachádzame na pôvodnom Adalbertine, ako je existencia obežnej chodby so slepými arkádami, typ jej zaklenutia a tiež výraz a farebné riešenie fasád, musíme uvažovať o tom, že buď v pripojených domoch vytvorili napodobeniny prvkov z Adalbertina alebo, čo sa nám javí ako pravdepodobnejšie, jednotiacia koncepcia s obežnými chodbami a zjednotenie slohového výrazu prebehlo naraz na celej zástavbe až po roku 1710, t. j. po dokúpení Pyberovho domu južne a domov východne od pôvodného Adalbertina. V tomto období vznikla arkádová chodba so slepými arkádami.

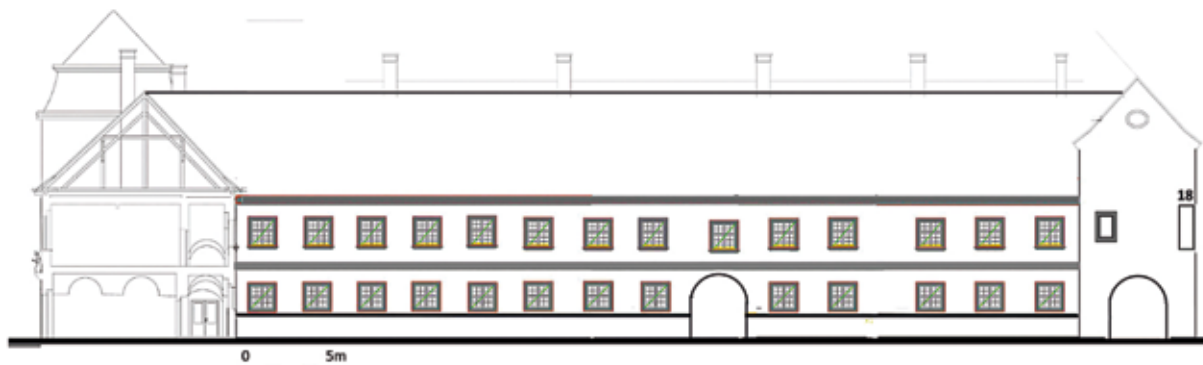
Dvorové steny rozčlenili od strany chodby pilastrami prepojenými polkruhovými archivoltami. Do plných zadných stien slepých arkád vložili okenné niky so segmentovými uzávermi. Vonkaj-

šie pravouhlé výrezy boli spočiatku bez výplní, avšak skoro do nich vložili z dôvodov ochrany pred nepriazňou počasia jednoduché presklenie. Dvorové fasády získali pravidelný okenný rytmus tvorený oknami štvorcového tvaru s orámovaním celého obvodu otvoru maľovanými sivočiernymi paspartami. Pred plošné pasparty plasticky predstupovali len obiehajúce omietkové lišty v rovnakom farebnom odtieni ako plochy paspart.²³ Pasparty v poschodí obohatili profilovanou podokennou kamennou rímsou.

Drahsie riešenie sa uplatnilo na vizuálne najexponovanejšej uličnej fasáde (orientovanej do Holého ulice). Okná v prízemí olemovali obežnými kamennými pravouhlými šambránami s lištou, na poschodí kamennými šambránami doplnenými profilovanými podokennými rímsami.²⁴ Použitie rovnakého druhu kamenného materiálu na šam-

²³ Toto cenovo a prácnosťou menej náročné riešenie než celokamenné šambrány sa uplatnilo napríklad v univerzitnom areáli pri oknách poschodia západnej fasády stredného krídla, situovaného medzi oboma nádvoriami. Výraz okien je tu datovaný do roku 1640. ŽUFFOVÁ, Nové poznatky o stavebnom vývoji areálu univerzitných budov v Trnave, s. 9 - 20.

²⁴ ŽUFFOVÁ, Jaroslava. *Architektonicko-historický výskum fasád budov a fasád kaplnky Adalbertina v Trnave*. Rukopis. Bratislava, 02/2020, s. 6 - 7. Výskumná správa je archivovaná na Krajskom pamiatkovom úrade v Trnave.

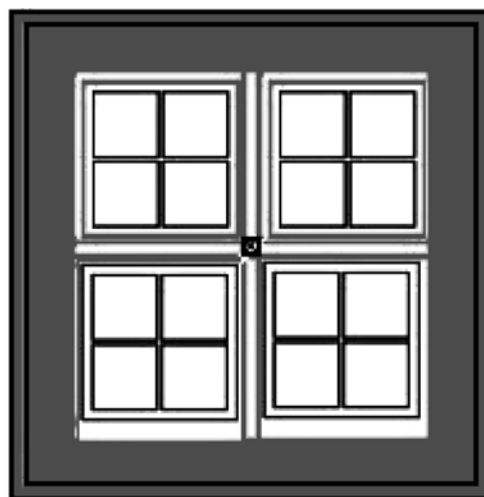
Rekonštrukcia slohového výrazu dvorovej fasády

Podľa nálezov výskumu vyhotovil: Pavel Ďurko

bránach v celom rozsahu fasády nás presvedčilo, že šambrány vznikli naraz, a teda až v rámci jednotiacej úpravy pre Adalbertinum (po roku 1710) a nie sú pozostatkami viazanými ešte na staršie domy – predchodcov Adalbertina.²⁵ Na severnej fasáde orientovanej do Invalidskej ulice bol kamenný materiál uplatnený len na podokenných rímsach poschodia, inak bola výzdoba tejto fasády, považovanej za podružnejšiu voči fasáde orientovanej do Hollého ulice, zrejme zhodná s plošnou – maľovanou – výzdobou tiež menej exponovaných dvorových fasád. Na severnom výbežku západného krídla sme doložili náročné sivočierne kvádrovanie a na uličnej fasáde severného krídla zas miniatúrny fragment sivočierneho horizontálneho pásu v polohe korunnej rímasy. V tomto období – po roku 1710 teda už prevládla sivočierna farebnosť maľovaných prvkov fasád oproti staršej sivomodrej farbe (napr. vyššie spomínaných triglifov na korunnej rímse Pyberovho domu z polovice 17. storočia), a aj kamenné šambrány, pochádzajúce z obdobia po zjednotení domov v roku 1710 už majú sivočiernu farebnosť.²⁶

²⁵ Našu pôvodnú dilemu ohľadom doby vzniku podnes zachovaných kamenných šambrán na uličnej – západnej fasáde vyriešil reštaurátorský výskum fasád, ktorého autor nás informoval o použití rovnakého typu kameňa (pochádzajúceho z okolia Grazu) na šambrány okien v južnej aj v severnej polovici západnej fasády. Za informáciu ďakujem reštaurátorovi Jurajovi Puškárovi, ktorý paralelne s naším architektonicko-historickým výskumom realizoval terénny reštaurátorský výskum, pozri aj: PUŠKÁR, Juraj. *Budova seminára sv. Vojtecha v Trnave (Adalbertinum). Správa z reštaurátorského výskumu a Návrh na reštaurovanie*. Rukopis. Bratislava, 10/2020. Výskumná správa je archivovaná na Krajskom pamiatkovom úrade v Trnave.

²⁶ Maľovaný čierny hladký pás v polohe korunnej rímasy bol odkrytý aj na neďalekom Seminári sv. Štefana, kde je datovaný podľa stavebných súvislostí do obdobia po roku 1724, pozri: SABADOŠOVÁ Elena – HAVLÍK, Marián a kol. *Seminár sv. Štefana v Trnave – Stephaneum. Architektonicko-historický a umelecko-historický výskum interiéru a dvorových fasád*. Rukopis. Bratislava, 07/2020. Výskumná správa je archivovaná na Krajskom pamiatkovom úrade v Trnave.

Rekonštrukcia výtvarného orámovania typického okna dvorovej fasády v prízemí

Podľa nálezov výskumu vyhotovil: Pavel Ďurko

Pokiaľ ide o dispozično-priestorové riešenie Adalbertina, novovzniknutý chodbový trakt v prízemí zastropili valenou klenbou so styčnými výsečami, na poschodí vytvorili nad chodbami drevený rovný strop. V obytnom trakte zostali prežívať buď klenby ešte zo starších obytných domov, alebo vytvorili nové valené klenby s výsečami, pričom na poschodí vložili trámové stropy aj do obytných priestorov. Vytvorením obežnej chodby okolo nádvorja vstúpili razantne do pôdorysov všetkých starších domov, ktorých zlúčením Adalbertinom vzniklo. Ich dvorové krídla odstránili, aby si uvoľnili priestor pre veľké reprezentačné nádvorie.²⁷

Pôvodné samostatné prejazdy sprístupňujúce dvory starších meštianskych domov zanikli. Funkčný zostal len jeden prejazd cez severný vý-

²⁷ O drobnom južnom krídle s funkciou záchodov, postavenom pozdĺž bočnej steny Rubrora a zachytenom už len na starších plánoch sa domnievame, že nebolo súčasťou pôvodného domu L. Pybera, ale vzniklo až v súvislosti s jednotiacou koncepciou celého areálu seminára. Situácia sa však už nedá overiť, pretože krídlo bolo medziasom zdemolované. Naposledy sa objavilo na katastrálnej mape z roku 1895.

Vstupný portál v západnej fasáde Adalbertina, súčasný stav
Foto: Jaroslava Žuffová

Vstupný portál v západnej fasáde Adalbertina - detail nadpražia so sochou sv. Vojtecha a štukovou rastlinnou dekoráciou, súčasný stav
Foto: Jaroslava Žuffová

bežok západného krídla, vedúci z Hollého ulice do pozemku severne od budovy Adalbertina (zачytený na zameraniach a doložený aj výskumom fasád). Prejazd bol podľa zamerania z roku 1766 armovaný kamenným polkruhovým portálom. Zároveň doplnili nový prejazd vedúci z Invalidskej ulice do vnútorného nádvorja cez dostavanú časť severného krídla (v mieste východného konca dnešnej miestnosti 21.1).

Jednotiacia stavebná úprava a výtvarná koncepcia vyvrcholila osadením reprezentačného vstupného kamenného portálu do západnej fasády. Kamenný portál s ušami má rovný preklad, nad ktorým sa nachádza kladie ukončené výrazne predstupujúcou profilovanou rímsou. V nadpraží rozoklaný je tympanon. Nad stojkami portálu je kladie dekorované plastickou štylizovanou rozetou. V líci kladia je vytesaný latinský nápis: HONORI DIVI ADALBERTI PRÆSVLIS ERECTA / ÆDES / HAC VIRTVS DITAT SAPIENTIA IN ÆDE DECORAT, v preklade: Budova postavená na počesť sv. Vojtecha biskupa. V tejto budove cnosť štedro obdarováva a múdrosť ozdobuje. Z chronostika vyplýva dátum vyhotovenia portálu v roku 1715. Na výrazne predstúpenej rímse kladia je v osi šírky portálu umiestnená malá kamenná socha sv. Vojtecha. Postava svätca je zahalená plášťom, na hlave má biskupskú mitru. Plocha pozadia za plastikou je vyplnená reliéfnou štukovou rastlinnou dekoráciou s motívom kríka s prepletenými hrubými vetvami, z ktorých vyrastajú veľké šabľovité listy a okrúhle kvety. Na povrchu štukovej výzdoby sa zachovali zvyšky červenej a zelenej polychromie, predbežne bez možnosti vyhodnotenia doby jej vzniku voči motívu. Rastlinný motív rešpektuje prítomnosť podokennej kamennej rímsovia okna poschodia, situovaného nad portálom.

V staršom archívnom výskume sa spomína: „v roku 1716 bol krov starej budovy, ktorý je nad jedálňou, tento rok vyzdvihnutý, a tiež táto časť stavby – jedáleň, bola na dve miestnosti a spálňu magistra rozdelená a upravená. Samotná jedáleň bola z tohto dôvodu preložená.“²⁸ Môžeme vysloviť iba hypotetický predpoklad, že uvedená

²⁸ RÁBIKOVÁ, Zuzana. Archívny výskum. In ŽUFFOVÁ, Jaroslava. *Adalbertinum, Trnava. Pamiatkový architektonicko-historický výskum, 2. etapa, interiér celého objektu*. Rukopis. Bratislava, 09/2020, s. 48. Výskumná správa je archivovaná na Krajskom pamiatkovom úrade v Trnave. Zuzana Rábiková spracovala archívne podklady pre správu z 1. etapy výskumu v roku 2007: ŽUFFOVÁ, Jaroslava. *Seminár sv. Vojtecha, Adalbertinum. Architektonicko-historický a umelecko-historický výskum, 1. etapa (povrchový výskum na overenie prítomnosti slohových omietkových a náterových vrstiev a výtvarnej výzdoby s inventarizáciu slohových prvkov a detailov)*. Rukopis. Bratislava, 09/2007. Výskumná správa je archivovaná na Krajskom pamiatkovom úrade v Trnave.

informácia sa týka zmeny dispozície severného výbežku západného krídla, keďže v zameraní areálu z roku 1766 sa v severnom výbežku v úrovni druhého nadzemného podlažia nachádzajú tri miestnosti, dokonca s malou štvrtou miestnosťou samostatného záchoda. Dispozícia so záchodom, ako jediným samostatným záchodom v celej stavbe, svedčí o význame osobnosti, ktorá ju obývala. Na zameraní z roku 1766 je označená ako izby pátra/otca regenta. Ostatné záchody boli sústredné do spoločného celku – do oboch podlaží hĺbkového dvorového krídla na južnom okraji areálu. Z archívnych údajov pre rok 1717 vyplýva tiež dôležitý poznatok, podľa ktorého sa na stropoch spálni nachádzala štuková výzdoba.²⁹ Predpokladáme, že išlo o priestory na poschodí, kde sa podnes zachovali pôvodné drevené stropy. Pod ne boli v 20. storočí zo statických dôvodov vložené železobetónové prievlaky.

Na východe končí severné krídlo Adalbertina kaplnkou. Dvojpodlažný objekt kaplnky je situovaný priečne voči krídlu, t. j. dlhšími stranami v severojužnom smere. Zatiaľ čo na juhu (smerom do nádvorja) lícuje fasáda kaplnky s južnou fasádou krídla, na severe predstupuje pred krídlo trojbokým uzáverom. Kaplnka je nepodpivničená stavba s rovnakým typom zaklenutia valenou klenbou s podkasanými výsečami v oboch podlažiach. Samotný sakrálny priestor sa nachádza na poschodí. Tu je klenba zdobená bohatšie na rozdiel od prízemnia tým, že hrany výsečí lemujú široké profilované lišty a na prsia klenby aplikovali po dĺžke priestoru tri zrkadlá, dve krajné majú tvar elipsy, centrálne má tvar nepravidelného kvadrilobu. Navonok sa kaplnka pôvodne prezentovala vysokými oknami s polkruhovými uzávermi v stenách polygónu. V 19. storočí podmurovali polkruhové uzávery, takže okná získali podnes jestvujúce rovné preklady, pričom z interiéru zostali polkruhové uzávery okenných ník zachované. Vstupný portál do sakrálného priestoru sa nachádza na poschodí, na východnom konci chodby severného krídla. Kamenný portál s ušami a s rovným prekladom má vonkajšiu plochu dekorovanú viacnásobnou obežnou plastickou lištou, stojky dosadajú na hladkú soklovú pätku. V nadpraží sa na stene nachádza štukový reliéf patróna objektu – sv. Vojtech. Trojuholníková symetrická kompozícia s ústrednou postavou svätca a anjeli po jeho bokoch vyrastá priamo z kamenného nadpražia portálu. Sv. Vojtech s biskupskou mitrou je zobrazený v polcelku ako postava zahalená v plášti splyvajúcim z ramien, ktorý je na hrudi zopnutý ozdobnou spo-

²⁹ RÁBIKOVÁ, Archívny výskum, s. 48.

Vstupný portál do kaplnky Adalbertina, kresba K. Voľučka, 1947

Zdroj: Výber z kresieb Karla Voľučku. Trnava: Fotar pre Mesto Trnava, 2005

nou. Spod zdobeného plášťa je vidieť nariasený spodný odev. Na hrudi má zavesený náprsný kríž. Prstami oboch rúk pred sebou pridrža stuhu, položenú na hornej hrane erbu biskupa Jakuba Haška s vyobrazením symbolov trojuholníka a kotvy. Po pravici sv. Vojtecha sa nachádza putti držiaci berlu a ratolesť, putti po jeho lavici drží v náručí svätcov atribút – zväzok troch šípov a ratolesť. Pozadie figurálnej zostavy tvoria voľne rozptýlené zhluky oblakov. Horný okraj výzdoby bol prekrytý pri znížení stropu nad chodbou v súvislosti s veľkou obnovou v roku 1968.

Zvláštnosťou je, že spodné podlažie kaplnkového objektu, hoci tiež ukončené polygónom, bolo vlastne v dobe vzniku len prejazdom, v neskoršom období (v roku 1766) dokonca skladovacím priestorom, špajzou. Zaklenutý prejazd spájaj Invalidskú ulicu s nádvorím. Veľký vjazdový otvor sme doložili v rovnom úseku uličného polygónu aj dvorovej južnej stene v podlaží pod sakrálnym priestorom. Z prejazdu bol prostredníctvom rebríkového schodiska vytvorený dodatočný prístup do sakrálného priestoru nad ním cez otvor v klenbe.

Otázka vzniku kaplnky nie je doposiaľ spohľadlivo vyriešená. Podľa viacerých autorov mala vzniknúť v roku 1710, čo by navodzovalo dojem,

Vstupný portál do kaplnky Adalbertina, detail nadpražia s polpostavou sv. Vojtecha a súvisiacou figurálnou a rastlinnou dekoráciou, súčasný stav

Foto: Jaroslava Žuffová

Interiér kaplnky so zaklenutím valenou klenbou s podkasanými styčnými výsečami, pohľad od juhu, súčasný stav

Foto: Jaroslava Žuffová

že ihneď po dokúpení všetkých parciel zároveň s veľkými úpravami areálu vybudovali aj kaplnku. Podľa nášho názoru je problémom typ jej zaklenutia valenou klenbou s podkasanými výsečami, ktoré by mali vzniknúť neskôr. Na základe rovnakého typu zaklenutia (valená klenba s podkasanými výsečami) s archívne doloženou jednotiacou etapou blízkeho Seminára sv. Štefana by sme mali

uvažovať so vznikom našej kaplnky až po roku 1724. V Stefaneu totiž vznikli klenby rovnakého typu po dostavbe východnej časti južného krídla, čo sa podľa archívnych zmienok udialo po roku 1724.³⁰ Takáto klenba sa v Adalbertine vyskytuje mimo kaplnky už len v jednom priestore, priamo susediacom s kaplnkou od západu. Inak je v celom areáli použitý iný typ klenby – valená klenba s výsečami bez podkasia. Na to, že pri prestavbe severného krídla Adalbertina okolo roku 1710 však už výstavbu kaplnky plánovali, poukazuje nález z výskumu fasád.³¹

Existencia erbu prepošta Jakuba Haška nad portálom kaplnky naznačuje, že s výstavbou kaplnky sa už rávalo koncom 17. storočia (Haško zomrel v roku 1695). Môžeme sa len domnievať, že tento veľký mecenáš umenia v testamente zanechal základinu na výstavbu kaplnky v Adalbertine; archívne sa to však zatiaľ doložiť nepodarilo.³²

Rok 1729 – 70. roky 18. storočia

Výsledné riešenie Adalbertina aj s nádvorím zachytáva zameranie z roku 1766 už po dokúpení poslednej parcely v roku 1729. Podľa archívneho výskumu bola posledným dokúpeným pozemkom parcela s tzv. Baznikovým domom.³³ Na zameraní z roku 1766 je na východnom okraji areálu Adalbertina zobrazená samostatne riešená zástavba s trojicou krídel obopínajúcich dvor, ktorá nesie v legende označenie pod písmenom Y – spustený hospodársky dvor, majer pre želiarov.³⁴

Majer, prístupný z Invalidskej ulice bol stavebne oddelený od nádvorja Adalbertina; medzi jeho západnou hranicou a bočnou – východnou stenou kaplnky Adalbertina zostal voľný priestor. Zo zamerania možno vyčítať, že z dvora Adalbertina viedli do majera dva vstupy, jeden do majerského

³⁰ SABADOŠOVÁ – HAVLÍK, *Seminár sv. Štefana v Trnave – Stephaneum, Architektonicko-historický a umelecko-historický výskum interiéru a dvorových fasád.*

³¹ Po výške dvorovej fasády severného krídla vystupujú zo steny na východe zubovite tehly, tzv. šmorce smerom k plánovanej výstavbe steny kaplnky. Šmorce vždy poukazujú na plánovanie dostavby.

³² Napríklad v trnavskom Kostole sv. Jána Krstiteľa Jakub Haško financoval vyhotovenie dvojice plastík biskupov sediacich nad archívnotou otvoru vedúceho do severozápadnej kaplnky. Jeho najvýznamnejším mecenášskym počínom bola prestavba a výzdoba Kostola Narodenia Panny Márie v Novom meste nad Váhom.

³³ ŽAŽOVÁ, *Archívny výskum*, s. 58.

³⁴ MNL – OL, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 – 1875), S 12 Div. VIII. No. 434: 1 – 2. Ichnographia Accurrata Convictus Nobilium Sancti Adalberti Tyrnaviensis cum adsito Alodio, 1766; Ichnographia Superioris Ambitus Ejusdem Convictus Nobilium S. Adalberti 1766. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plány č. 32 a č. 33.

Katastrálna mapa časti Trnavy z roku 1895 s vyznačením areálu Adalbertina

Zdroj: Katastrálny úrad v Trnave

dvora, druhý priamo do stajní. Dokúpením parcely s majerom sa celková dĺžka územia Adalbertina pozdĺž Invalidskej ulice vyšplhala na 82 m. O existencii majera v tejto polohe však archívny výskum nepriniesol žiadne informácie, nevieme tak potvrdiť, či sa vôbec dá zástavba majera zobrazeného na pôdoryse z roku 1766 stotožniť s archívne zmieňovaným Baznikovým domom.

Celý juhozápadný kút parcely Adalbertina zaberala geometricky riešená baroková záhrada s centrálnou dispozíciou (v juhozápadnom rohu vidno umiestnenú ľadovňu). Súčasťou jednotiackej barokovej koncepcie bolo aj vytvorenie veľké-

ho reprezentačného nádvorja, čo si vyžiadalo demoláciu pôvodných hĺbkových dvorových krídel starších meštianskych domov, z ktorých Adalbertinum vzniklo.³⁵

³⁵ Po týchto dvorových krídlach sa však mohli pod nádvorím podnes zachovať zvyšky konštrukcií, resp. pivničné priestory, ktorých prítomnosť by mohol doložiť archeologický výskum. Na existenciu pivnice pod nádvorím v polohe zrejme zaniknutého krídla, ktoré by bolo hĺbkovým južným krídlom rožnej parcely pôvodného Adalbertina poukazuje krátke schodisko zobrazené na zameraní z roku 1766. Jeho priebeh je paralelný s dvorovou stenou západného krídla. V blízkosti schodiska nachádzame na zameraní studňu, ktorá svojou polohou limituje východné ukončenie predpokladaného južného hĺbkového krídla.

Adalbertinum pred nadstavbou druhého poschodia, fotografia z roku 1921

Zdroj: Kronika meštianskej školy. Kronika sa nachádza v archíve Okresného úradu Trnava

Zameranie z roku 1766 je vynikajúcou pomôckou pre poznanie dispozično-priestorového riešenia zástavby a zároveň aj pre funkcie jednotlivých miestností. Dispozično-priestorové členenie architektúr a obsahové náplne miestností zodpovedali potrebám areálu jezuitského seminára. Pri jeho porovnaní s dnešným stavom je zrejmé, že najväčšie zmeny zaznamenalo severné krídlo v prízemí, kde došlo k vytvoreniu veľkopriestoru na mieste niekdajšej čiernej kuchyne a izby kuchára, ďalej došlo k dostavbe hygienických zariadení a schodiska ku dvorovej stene severného krídla a v porovnaní so zameraním už chýba južné dvorové krídlo. V severnom krídle na prízemí, v mieste jeho napojenia na západné krídlo, bol umiestnený refektár – jedáleň, s ktorým susedila od východu kuchyňa.³⁶ V priestore východne od kuchyne sa nachádzal podľa výsledkov architektonicko-historického vý-

skumu prejazd vedúci do dvora z Invalidskej ulice. Na zameraní z roku 1766 je však prejazd už zaniknutý a na jeho mieste nachádzame vykurovanú izbu kuchára (označenú písmenom O).

Približne desať rokov po zameraní, zameral opäť všetky objekty seminárov Juraj Karol Zillak.³⁷ Oproti zameraniu z roku 1766 pribudla v jeho výkresoch chodba pozdĺž východnej steny severného výbežku západného krídla; stopy po nej sme zistili aj terénnym výskumom. Na pláne z roku 1766 je zakreslené krátke schodisko pri dvorovej stene západného krídla. Schodisko mohlo viesť do pivnice prežívajúcej ešte z obdobia, keď patrila samostatnému meštianskemu domu pred jeho vťahnutím do Adalbertina. Schodisko už na Zillakovom zameraní absentuje, rovnako nie je na tomto pláne zakreslená studňa, ktorá sa ako bežná súčasť obytnej zástavby nachádza ešte na zameraní z roku 1766.

³⁶ Refektár zaberá miestnosti 17.1, 18.1, 19.1 a západnú polovicu 20.1 (pozri pôdorys na strane 56). V bývalej kuchyni je na zameraní zobrazená veľká pec. Pozostatky po jej riešení sme zachytili sondou do severnej steny miestnosti 20.1. Sonda odkryla veľký, polkruhovo ukončený otvor (niku?) so zadymenými omietnutými povrchmi. Pri tvorbe kuchyne a inštalovaní pece odstránili východný štítový múr severného krídla pôvodného Adalbertina a nahradili ho novým múrom, ktorý posunuli voči pôvodnému o niečo ďalej smerom na západ. Múr oddelil refektár od kuchyne. V severnej obvodovej stene vytvorili malú odkladaciu nikú s hrotitým uzáverom, ktorá sa stala súčasťou interiéru kuchyne. ŽUFFOVÁ, *Adalbertinum, Trnava. Pamiatkový architektonicko-historický výskum, 2. etapa, interiér celého objektu*, s. 186 – 187.

³⁷ Pri porovnaní oboch zameraní, t. j. z roku 1766 a Zillakovho zamerania vidíme v Zillakovom zameraní o jeden okenný otvor v dvorovej, aj uličnej – severnej – stene severného krídla viac. Je možné, že ide o omyl, pretože inak sa v zásade plány navzájom zhodujú. Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. XVII – Das Adalbertische Convict in Türrau. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 34.

Adalbertinum po nadstavbe druhého poschodia, kresba Karla Votlučku z roku 1947

Zdroj: *Výber z kresieb Karla Votlučku*. Trnava: Fotar pre Mesto Trnava, 2005

Osud stavieb po zániku Adalbertina, 1784 – 1922

V roku 1784 sa stavby dostali do užívania mesta, ktoré tu ubytovalo vojsko a táto funkcia pretrvala až do poslednej štvrtiny 19. storočia. Neskôr boli budovy adaptované na potreby základných a stredných škôl, kultúrnych zariadení ako knižnica, múzeum a spolkovú činnosť. V roku 1877 tu otvorili učňovskú remeselnícku a obchodnú školu a v roku 1886 sem umiestnili štvortriednu meštiansku školu a čiastočne rímskokatolícku ľudovú chlapčenskú a učňovskú školu. Bola tu i verejná knižnica župného maďarského vzdelávacieho spolku a mesto sem umiestnilo svoje muzeálne predmety. Cechové a mestské hmotné i písomné pamiatky vystavovali v priestoroch mestskej knižnice v Adalbertine v období 1908 – 1918. Každá z nových funkcií si iste vyžiadala určité stavebné úpravy, ktoré však už z dnešného pohľadu nie je zväčša možné určiť.

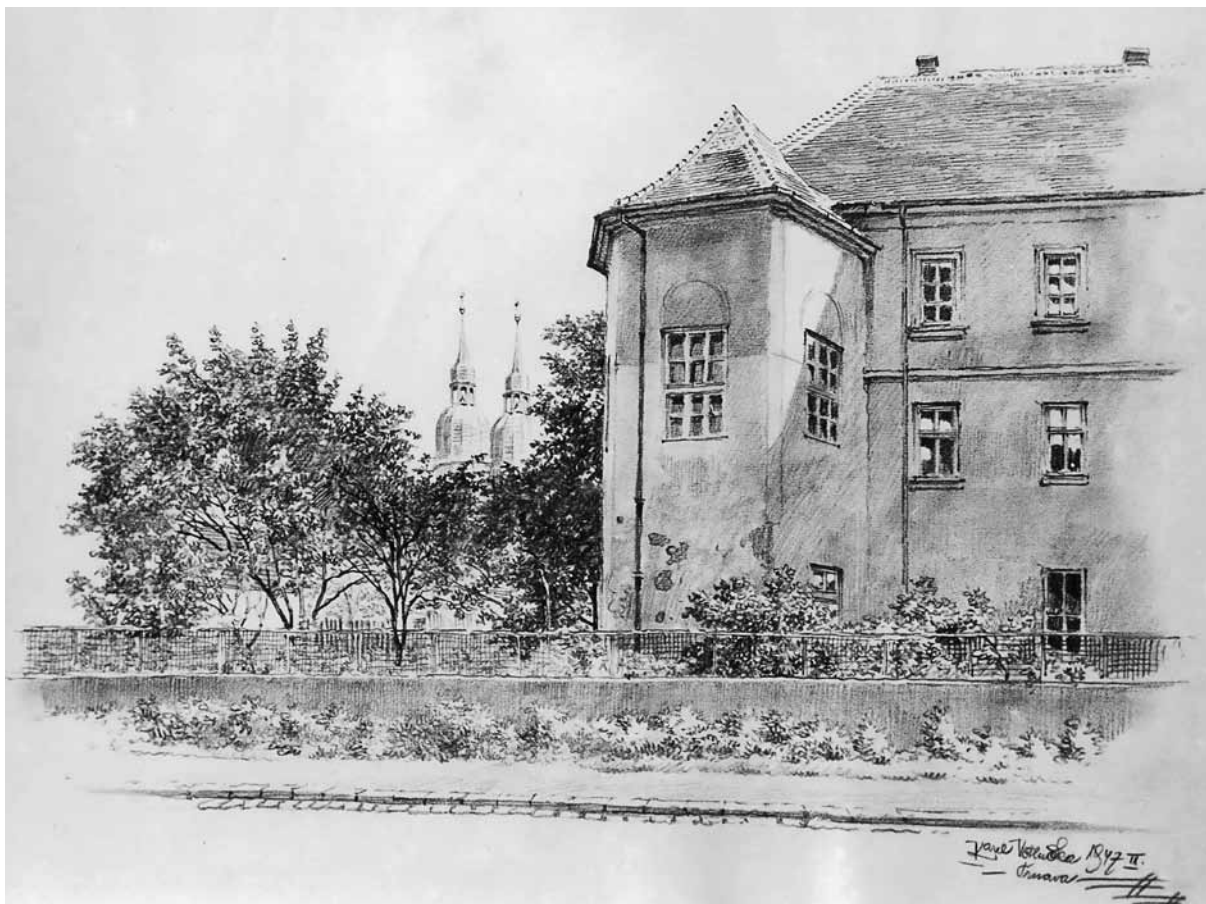
Do súčasnosti jestvuje pri dvorovej fasáde severného krídla prístavba. V jej východnej polovici sú umiestnené hygienické zariadenia, v západnej schodisko. Prístavba vznikla v dvoch etapách. Staršia je východná časť s hygienickým vybavením. Písomný doklad o jej vybudovaní nejestvuje, ale musela vzniknúť po roku 1895, keďže ju ešte nezobrazuje katastrálna mapa Trnavy z tohto roku,

naopak na mape sú stále zachytené záchody v južnom krídle, pristavenom k susediacemu Rubroru. Vznik hygienickej prístavby v dnešnej polohe (pri dvorovej fasáde severného krídla) je možné dávať do súvisu buď s inštalovaním funkcie múzea v roku 1908 alebo mohla vzniknúť až po roku 1914, keď by nahradila pôvodné záchody, prežívajúce pri Rubrore až do jeho prestavby v roku 1914.³⁸

Nadstavba celého objektu o druhé poschodie, 1922

Dovtedajší jednoposchodový objekt získal po nadstavbe druhého poschodia nový výraz. Zatiaľ čo sa interiérové zmeny diali plne v duchu najmodernejšej technológie a jej vizuálneho priznania, exteriérovým výrazom sa stavebník (Mesto Trnava) usilovalo vyvolať dojem, že celý objekt vrátane nadstavaného poschodia vznikol v baroku. Prejavilo sa to najmä zopakovaním hmotovej dominanty nad severným výbežkom západného krídla a vytvorením ilúzie barokového výrazu nadstavaného poschodia, čo dosiahli uplatnením lištových šambrán s podokennými rímsami na západnej

³⁸ Vstup do novej záchodovej prístavby vytvorili z chodby dverami prebúranými v mieste okna v pôvodnej slepej arkáde (pozri pôdorys na strane 56), kde je záchodová prístavba označená zelenou farbou.

Pohľad na kaplnku v severnej fasáde Adalbertina, kresba Karla Votlučku z roku 1947

Zdroj: Výber z kresieb Karla Votlučku. Trnava: Fotar pre Mesto Trnava, 2005

fasáde západného krídla a profilovaných podokenných ríms na uličnej a dvorovej fasáde severného krídla, ako aj napodobením viactabuľkových okenných výplní, aké preživali na prvých dvoch podlažiach objektu od baroka. Korunnú rímsu po zosekaní profilácie zväčša ponechali, pričom prevzala funkciu kordónovej rímsy, avšak z hlavnej fasády, orientovanej do Hollého ulice ju odstránili.

Pôvodnú hmotu a výšku vrátane profilovanej korunnej rímsy si zachovala kaplnka. Zmenený bol len tvar jej okenných výrezov v polygonálnom ukončení, ktoré rozšírili za súčasného zamurovania polkruhového uzáveru, čím okná získali pravouhlý tvar.

Hygienickú dvojpodlažnú prístavbu pri dvorovej stene severného krídla nadstavili v súlade s celkovou nadstavbou objektu o druhé poschodie. Preklenuli ju vo všetkých troch podlažiach plytkými segmentovými klenbičkami nesenými železnými traverezami. Zároveň k nej pribudovali od západu ďalšiu prístavbu, kde umiestnili rozmerné dvojramenné schodisko vedúce od prízemnia až do druhého poschodia.

Záver

Adalbertinum vo svojej výslednej podobe s jednoduchým pôdorysom tvoreným len dvoma navzájom kolmými krídlami, vzniklo zlúčením viacerých domov na susediacich parcelách orientovaných do dnešnej Hollého a Invalidskej ulice. Prvým z nich bol poschodový meštiansky dom na parcele situovanej priamo na križovatke oboch ulíc, ktorý zakúpil J. Lipai pre Adalbertinum v roku 1663. Pri tomto dome sa pamiatkovým výskumom podarilo najlepšie ozrejmiť jeho bohatý stavebný vývoj, na počiatku ktorého stála drobná stredoveká stavba. Dom sa nachádzal v území, ktorého vývoj od stredoveku ovplyvňovali čulé stavebné premeny významného konventu – dominikánskeho kláštora, neskôr jezuitskeho kolégia a univerzitného areálu. Stavebné úpravy areálu sa premietali do urbanistických korekcií územia, čo sa následne odzrkadlilo aj na skúmanom objekte, ktorý sa mohol po tom, ako získal funkciu Adalbertina, rozrásť severným smerom – ku Kostolu sv. Jána Krstiteľa.

Po roku 1710 - po dokúpení ďalších parciel (jednej celej pozdĺž Hollého ulice a dvoch polovičných usadlostí pozdĺž Invalidskej ulice) hmotovo-priestorový vývoj Adalbertina vyvrcholil. Pôdorys tvaru písmena L pozostával z dlhého západného a severného krídla s výškou dvoch nadzemných podlaží, s podpivničením severného krídla. Pri utváraní krídel Adalbertina zostali zachované zvyšky členenia pôvodných meštianskych domov vrátane ich klenieb. Aj keď bolo už v tejto koncepcii rátané s výstavbou kaplnky, tá vznikla až v krátkom časovom odstupe od ukončenia výstavby severného krídla (zrejme v 20. rokoch 18. storočia). Pred obe krídla doplnili arkádovú chodbu (so slepými arkádami), ktorá sa stala komunikačnou spojnicou medzi učebňami, spoločenskými a obytnými priestormi. Chodbu na prízemí zastropili valenou klenbou so styčnými výsečami, na poschodí dreveným rovným stropom. Vložením obežnej chodby vstúpili razantne do pôdorysov starších domov, zároveň, kvôli vytvoreniu veľkého reprezentačného nádvoria, odstránili všetky pôvodné dvorové krídla starších domov, siahajúce do hĺbky parciel.

Podľa archívneho výskumu dokúpili v roku 1729 ako posledný tzv. Baznikov dom, stojaci východne od Adalbertina. Na zameraní z roku 1766 je však na východnom okraji areálu Adalbertina zobrazená trojkrídlavá zástavba obopínajúca menší dvor, ktorá nesie v zameraní označenie spust-

nutý hospodársky dvor/majer pre želiarov. Zatiaľ zostáva otvorenou otázka, či je majer tým archívne spomínaným Baznikovým domom.

Výsledný výraz Adalbertina bol strohý, použité slohové prostriedky ako typ klenieb, portálov, šambrán a tiež výtvarné riešenie fasád nevybočili z rámca bežných meštianskych domov danej doby. Jediný výraznejší slohový počín reprezentoval hlavný vstupný portál do objektu s bohatou florálnou štukovou dekoráciou v nadpraží a tiež figurálna výzdoba nad portálom vedúcim do kaplnky na poschodí. Napriek jednoduchosti výrazu mal objekt vhodné hmotovo-priestorové dimenzie, ktoré znehodnotila až nadstavba ďalšieho podlažia v roku 1922.

Pamiatkové výskumy, mimo ozrejmenia slohového riešenia Adalbertina, priniesli informácie o parcelácii a zástavbe tohto významného trnavského územia, nachádzajúceho sa v bezprostrednom kontakte najskôr s kláštorom dominikánov, neskôr s areálom jezuitského kolégia a Trnavskej univerzity. Poukázali na prítomnosť predchodcov Adalbertina v podobe renesančných domov prejazdového typu. V prípade pôvodného stredovekého domu na križovatke Hollého a Invalidskej ulice výskumy definovali aj to, akým spôsobom sa drobný stredoveký meštiansky dom vyvinul na viackrídlový prejazdový typ renesančného domu a tiež, ako sa ďalej vyvíjal pod vplyvom novej funkcie Adalbertina - Seminára sv. Vojtecha.

Historický krov nad novodobou nadstavbou Adalbertina

Daniela Zacharová

Súčasná podoba seminára sv. Vojtecha v Trnave je výsledkom rozsiahlej stavebnej úpravy objektu z roku 1922, keď bola v celom pôdorysnom rozsahu (okrem kaplnky) realizovaná nadstavba.¹ Pred vybudovaním tretieho nadzemného podlažia rozobrali pôvodný krov a znovu ho zložili nad nadstavbou. Nad podlažím z roku 1922 sa tak paradoxne nachádza staršia krovová konštrukcia.

Súčasťou priestoru hlavného podkrovia sú komínové telesá zoradené v pôdorysnej línii pozdĺžnej medzitraktovej steny objektu. Pôvodne nadstrešné, t. j. vonkajšie časti komínov aj so zachovanými, kedysi exteriérovými omietkami sa po nadstavbe ocitli v interiéri nového, zvýšeného podkrovia.

Krovy Seminára sv. Vojtecha predstavujú krokovo-hambáľkové konštrukcie s jednou úrovňou hambáľkov, iba v prípade manzardovej strechy s dvoma úrovňami. Obsahujú postranné stojaté stolice s diagonálnymi podkrokovými vzperami a v rozsahu hlavných krídel majú v hrebeňovej osi vešiak.

Plné priečne väzby pozostávajú z väzného trámu kámpovaného na pomúrnicu a z dvojice krokiev čapovaných do jeho koncov. Vo vrchole je dvojica krokiev spojená vrcholovým čapom – ostrihom. Zhruba v polovici výšky krovu sú krokvy spriahnuté a zároveň rozopierané hambáľkom. Ten je spodnou plochou kámpovaný na pozdĺžne lyžiny, načapované na vrch stojatých stĺpikov postranných stolíc. Prvky (stĺpiky a hambáľky) v priečnom smere stabilizuje dvojica vysokých diagonálnych podkrokových vzpier, ukončených v bočných stranách centrálného stĺpika – vešiaka. Takto spolu s vešiakom tvoria vešadlové ramená. Medzilahlé väzby pozostávajú z dvojice krokiev vo vrchole spojených ostrihom. Spodné konce kro-

kiev sú zhora čapované do skrátených väzných trávov – krátčat. V pozdĺžnom smere konštrukciu stabilizujú lyžiny načapované zvrchu na stĺpiky postranných stolíc. Stĺpiky sú v pozdĺžnom smere stabilizované pásikmi šikmo čapovanými do stĺpikov aj lyžín.

Konštrukcia hlavného krovu nad pôdorysom oboch krídel objektu je jeden konštrukčný celok, avšak vytvorený z troch v detailoch sa navzájom líšiacich častí.² Rozdiely sa prejavujú v absencii alebo prítomnosti niektorých prvkov (napr. horizontálne pozdĺžne rozpery vešiakov), či remeselnými detailmi (čelá stĺpikov predsadené pred lyžinou).

Krovové konštrukcie sú v celom rozsahu vytvorené z tesaných prvkov. Spájané sú tradičnými tesárskymi spojmi, využívajúc predovšetkým čapové a plátové spoje, kámpovanie. Spoje sú istené drevenými kolíkmi, pôvodný kovový spojovací materiál predstavujú kramle a strmene.

Vymeriavanie rozmerov profilov a spojov bolo primárne realizované rudkou. Montážne tesárske značenie má podobu pre obdobie novoveku typických sekaných rímskych číslic. Pre zjednodušenie zostavovania konštrukcie sú čísla na prvkoch protistrany doplnené rozlišovacím protiznakom v podobe samostatného šikmého záseku vedľa číslice; v strednej, náročnej časti krovu má značenie aj protiznačka charakter trojuholníkového záseku.³ Číslovanie krokiev je od značenia plných priečných väzieb nezávislé. Sled číslic na seba však v súčasnosti nenadväzuje – porušený bol evidentne počas opätovného skladania konštrukcie v roku

¹ ŽUFFOVÁ, Jaroslava. *Adalbertinum, Trnava. Pamiatkový architektonicko-historický výskum, 2. etapa, interiér celého objektu*. Rukopis. Bratislava, 09/2020. Materiál je archivovaný na Krajskom pamiatkovom úrade v Trnave. Súčasťou materiálu je aj archívny výskum, ktorý spracovala Henrieta Žažová.

² Pozri obrázok: Prehľad sledu tesárskeho montážneho číslovania priečných väzieb v jednotlivých blokoch konštrukcie nad pôdorysom oboch krídel budovy.

³ Ešte pred osadením krovu na budove sa konštrukcia poskladala na zemi, jednotlivé prvky konkrétnych väzieb sa v blízkosti spojov označili tesárskymi značkami. Následne sa konštrukcia rozobrala a dopravila na stavbu, kde sa podľa systému číslovania definitívne zmontovala. Aby bolo pri množstve samostatných prvkov zrejme nielen ktorý kus patrí do ktorej väzby, ale aj akou stranou, býval na označenie náprotivnej strany pridávaný rozlišovací znak – pri číselnom značení to bol zväčša jednoduchý šikmý zásek.

Seminár sv. Vojtecha, uličný pohľad od severozápadu

Foto: Daniela Zacharová

Seminár sv. Vojtecha, dvorový pohľad od juhovýchodu

Foto: Daniela Zacharová

1922. Na prvkoch, predovšetkým na krokách, sú prítomné aj ďalšie „vrstvy“ rôznych systémov číslovania – vrypové rímske číslice, arabské číslice písané rôznymi kriedami a tuhou (toto sa opakuje v celom pôdorysnom rozsahu krovu), čo poukazuje na viacero etáp opráv či úprav konštrukcie. Dominantná a stotožniteľná je fáza už zmieňovaného rozoberania a znovu vztyčovania krovu z roku 1922, ku ktorej možno priradiť arabské číslovanie písané tuhou a modrou kriedou.

Na viacerých prvkoch sú v rôznych polohách bez zjavného vzťahu ku konštrukčnému riešeniu či spojom prítomné závrty – buď prázdne alebo so zvyškami drevenej výplne. Ide o tzv. húžvy,⁴ prítomnosť ktorých je vždy dokladom transportu dreva vodnou cestou vo forme plti.

⁴ Ide o zvyšky systému spájania guľatiny do plti s použitím mladých konárov, vršatcov ihličnanov prípadne lián, teda ohybných a poddajných častí drevín umožňujúcich ich využitie na spôsob lana, ktorých konce boli zatĺkané do predvrtaných otvorov.

Súčasti a nálezy v rámci krovových konštrukcií a podkrovia

Z výpovedného hľadiska je najvýznamnejší nález dvojice vročení, situovaný na južnom stĺpiku plnej priečnej väzby č. III severného krídla. V polohe nad spojmi s pásikmi je tuhou zapísaný dátum:

1922

16 XI

Nižšie pod úrovňou pásikov sa nachádza vysekaný letopočet 1754.

Zároveň na južnej diagonálnej podkrokovovej vzpere tejto väzby sa nachádzajú pravidelne rozostúpené záseky kolmé voči dĺžke prvku. Ide o stopy po tzv. vrubľovaní, teda tesárskom procese hľadania trámu z guľatiny.

Z 20. storočia je v priestore viacero drobných nápisov viažucich sa k opravám strešnej časti budovy. V ploche steny patriacej štítu susednej budovy Rubrora sú napr. bielou farbou namalované

dátumy prevažne z prvej polovice 20. storočia, napr.:

1929

Š. K. 1939

1947 T. V. ARY

Z mladších období je tu na maltovej placke vyryté:

POKRIVÁČI

PARŠO J.

KRAJČOVIČ R.

ABSOLON V.

ŠANDOR J.

1. 1. 1958

Trnava

Alebo nápisy bielou kriedou typu 8. B 1989 viažuce sa k novodobému obdobiu školskej funkcie budovy.

Hodnotnou a výpovednou súčasťou podkrovia je tiež súbor komínov, ktorých pôvodne nadstrešné časti sa po nadstavaní budovy dostali do interiéru podkrovia. Zachované sú tu slohové exteriérové omietky aj s primárnou vrstvou vrátane náterov. V rámci viacerých plôch jednotlivých etáží vymedzených rôzne profilovanými rímsičkami sú badaateľné ryté rysky zrkadiel s vykrajovanými rohmi i bez nich. Na prvom komíne západného krídla v smere zo severu je na jeho južnej fasáde v úrovni tesne nad hornou rímsou identifikovaná dvojica šikmých liniek rytého kvádrovania, pravdepodobne vo forme jednoduchej obálky.

Pri päťach prvých dvoch komínov severného krídla v smere zo západu boli tiež identifikované odtlačky staršieho strešného plášťa, pôvodne o podlažie nižšie situovanej strechy. Na západnom z komínov sú na jeho bočných fasádach (západnej a východnej) v omietke odtlačky strešnej krytiny – drevených šindľov; zároveň sú v murive i kapsič-

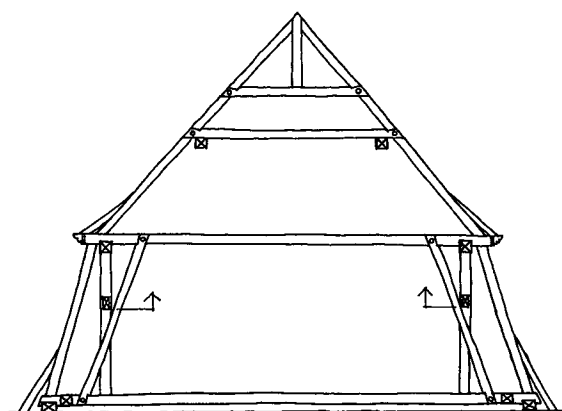

Schéma plnej priečnej väzby manzardového krovu tzv. „vežice“

Kresba: Daniela Zacharová

Podkrovia nad západným krídlom, pohľad so severu na juh

Foto: Daniela Zacharová

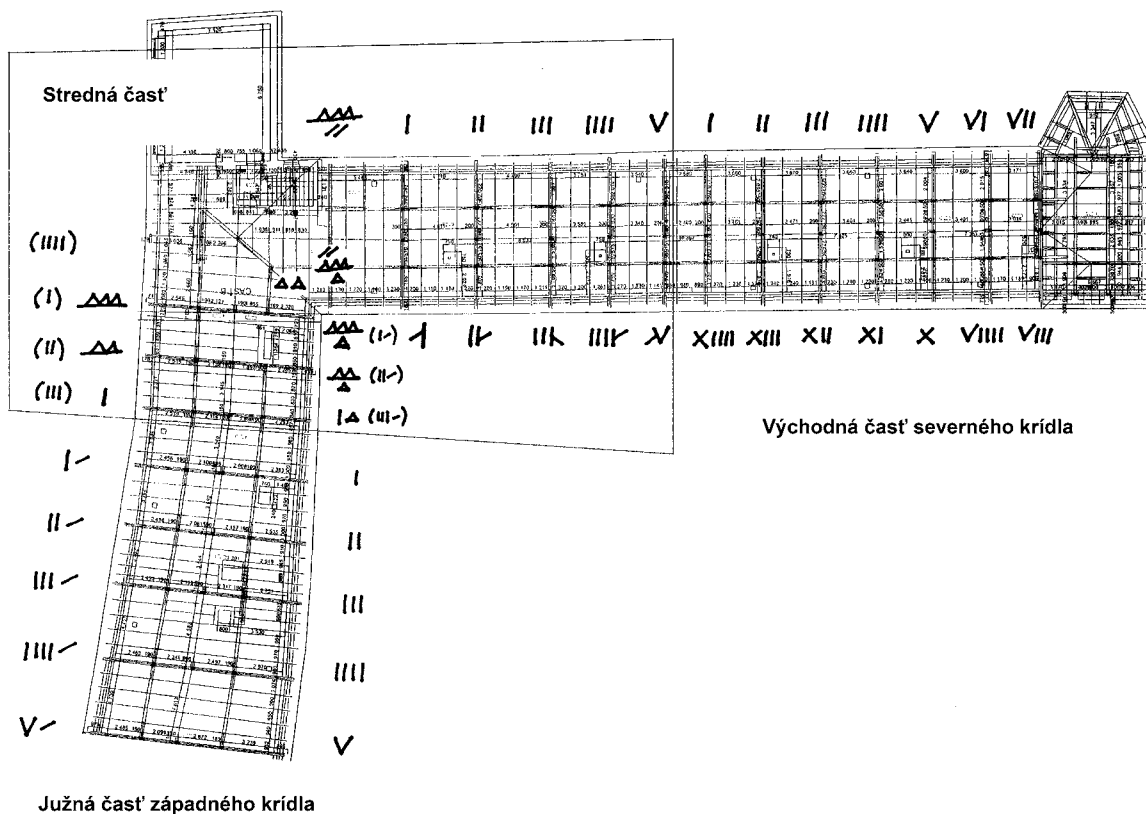
Podkrovia nad severným krídlom, pohľad zo západu na východ

Foto: Daniela Zacharová

ky po latovaní, dokonca aj so zvyškami strešných lát. Z odtlačkov tak možno odvodiť nielen materiál strešnej krytiny, ale aj sklon predchádzajúcej strechy (49°) a približné rozmery latovania (3,5 x 5 cm, zachovaná dĺžka 9 cm), pričom osová vzdialenosť medzi jednotlivými latami bola približne 35 cm. Dĺžku šindľov nie je možné určiť, hoci po prirátaní obvyklých 10 – 15 cm dlhých presahov na oboch koncoch latovania je možné uvažovať o pomerne bežných rozmeroch v rozmedzí 50 – 70 cm. Hrúbka šindľov bola 1,5 – 2 cm, čo predstavuje rozmer ustálený až do súčasnosti.

Všeobecný náčrt vývoja

V rámci strešných častí objektu sa nachádzajú historické krokovo-hambáľkové krovové konštrukcie. Ide o novoveký typ krovovej konštrukcie, v rámci ktorej je okrem krokovo-hambáľkového princípu základným prvkom systém pozdĺžnych postranných stojatých stolíc. Priečne stuženie zabezpečujú plné priečne väzby striedané s väzbami

Prehľad sledu tesárskeho montážneho číslovania priečných väzieb v jednotlivých blokoch konštrukcie nad pôdorysom oboch krídel budovy

Kresba: Daniela Zacharová

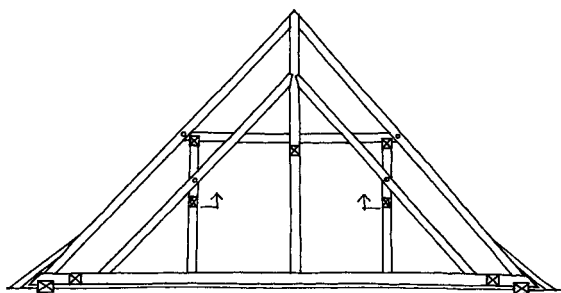
medzilahlými, ktoré majú väzné trámy skrátene do podoby krátcát a pozdĺžnych výmen. V závislosti od rozponu stavby je do schémy plnej priečnej väzby pridávané na stabilizáciu väzných trávov proti deformácii jedno alebo viac vešadiel. Iné faktory ako priečný rozpon nemajú na konštrukčnú schému takýchto krovov zásadný vplyv, pričom skladba prvkov sa v základnej podobe uplatňuje rovnako na streche sedlovej, valbovej či pultovej alebo na manzarde. Vplyv tu nemá ani pôdorysný tvar objektu – či už ide o centrálu, obdĺžnik, lichobežník či viackrídlový pôdorys s krídlami nerovnakého rozponu.

Za konštrukčné východisko pre tento typ krovu možno na našom území považovať barokové krovky. Tie sú síce charakteristické svojou typickou formou s ležatými stolicami, no v prípadoch viacúrovňových schém (t. j. krovky nad väčšími rozponmi) mávajú vo vyšších úrovniach pozdĺžne viazanie realizované aj vo forme stojatých stolic. Stojaté stolice sa teda v rámci barokových konštrukcií samostatne nevyskytujú, prítomné sú tu vždy iba ako sprievod ležatých stolic. V priebehu poslednej tretiny 18. storočia

však došlo k osamostatneniu stojatých stolic od podriadenosti voči ležatým stoliciam a začínajú vznikať aj krovky s pozdĺžnym viazaním tvoreným už výlučne stojatými stolicami. Nastalo tak obdobie koexistencie dvoch typologicky odlišných skupín.⁵

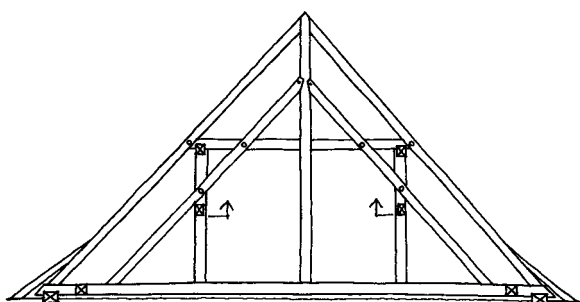
Časový výskyt tohto typu krovových konštrukcií je na našom území pomerne úzko ohraničený. Z doteraz známych prípadov sú doložené výlučne v rozmedzí druhej tretiny 18. storočia až prvej tretiny 19. storočia, v menšom rozsahu ešte aj neskôr. Keďže korešpondujú s obdobím klasicizmu, bývajú označované aj ako klasicistický typ krovu, i keď ich výskyt nie je striktne viazaný na slohové zaradenie objektu, na ktorom sa vyskytujú (rovnako sa uplatňujú aj na neskorobarokových objektoch). V závislosti od regiónu výskytu môže ich datovanie presahovať za zmieňované obdobie (napr. Liptov, Orava kde ich nachádzame aj po polovici 19. storočia).

⁵ K problematike vývoja krovov obdobia 17. storočia až začiatku 19. storočia podrobnejšie pozri: ZACHAROVÁ, Daniela. *Historicko-typologický vývoj barokových krovových konštrukcií na území Slovenska*. Dizertačná práca. Bratislava: Fakulta architektúry Slovenskej technickej univerzity v Bratislave, 2016.

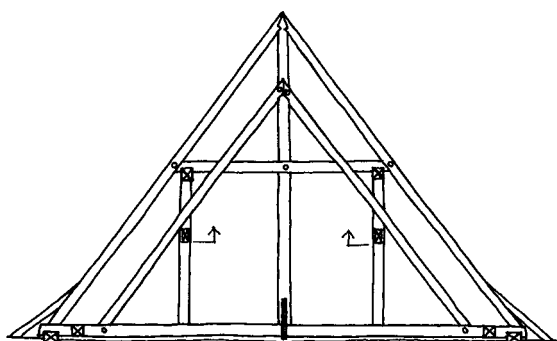
Schéma plnej priečnej väzby južnej časti krovu západného krídla

Kresba: Daniela Zacharová

Schéma plnej priečnej väzby strednej, nárožnej časti krovu

Kresba: Daniela Zacharová

Schéma plnej priečnej väzby východnej časti krovu severného krídla

Kresba: Daniela Zacharová

Krov nad loďou Kostola Panny Márie v Trstíne-Hájičku, pohľad z východu na západ

Foto: Daniela Zacharová

Najstaršia nateraz zistená je konštrukcia nachádzajúca sa v rámci trnavského regiónu, a to krov nad kostolom Sedembolestnej Panny Márie v Trstíne-Hájičku. Dendrochronologicky je datovaná zoťatím použitých drevín do rokov 1777/78 a 1778/79.⁶ Ojedinele možno uvažovať aj o včasnejšom výskyte tohto typu krovu, no doteraz takýto prípad nebol doložený.

Pre popisovanú skupinu krovových konštrukcií, charakterizovaných vďaka obdobiu výskytu ako klasicistický typ, zároveň platí, že predstavuje záverečnú vývojovú fázu niekoľko storočí sa vyvíjajúcich foriem priestorovo-stužujúceho systému historických krokovo-hambáľkových krovov. V priebehu 19. storočia sa postupne začali uplatňovať nové, tzv. moderné väznicové schémy. Tieto inžinierske riešenia v prvej polovici 20. storočia úplne nahradili historické, krokovo-hambáľkové sústavy.

Situácia v rámci mesta Trnava

Keďže popisovaná skupina krokovo-hambáľkových krovov so stojatými stolicami a podkrokovými vzperami (tzv. klasicistický typ krovu) predstavuje najmladšiu vrstvu krokovo-hambáľkových krovových konštrukcií, zostala na rozdiel od krovov predchádzajúcich, starších slohových období zachovaná v najpočetnejšom zastúpení. Ako reprezentant stavebných úprav z obdobia klasicizmu ostala prítomná aj na viacerých objektoch mesta Trnava. Kým nad prevažne sakrálnymi stavbami (kostoly, kláštory, univerzitné budovy) sú zachované najmä barokové krovy s ležatými stolicami, tak klasicistické typy krovov – či už bezvešadlové alebo vešadlové s rôznymi počtami úrovní hambáľkov – sa v pomerne veľkom počte nachádzajú nad meštianskou architektúrou.

V rámci historického jadra sú to napríklad meštianske domy na Ulici Jána Hollého č. 1, Kapitulskej ulici č. 1, č. 24, č. 23 datovaný vročením do roku 1797, Trojičnom námestí č. 3 a č. 5., Štefánikovej ulici č. 4 a č. 37. Okrem meštianskych domov ich nájdeme na Hlavnej ulici nad hlavným uličným krídlom radnice a tiež nad západným

⁶ ZACHAROVÁ, Daniela. *Architektonicko-historický a umelecko-historický výskum Kostola Sedembolestnej Panny Márie v Trstíne-Hájičku*. Rukopis. Bratislava, 2019. Výskumná správa je archivovaná na Krajskom pamiatkovom úrade v Trnave. Súčasťou výskumu bol tiež dendrochronologický výskum (Dendrolab Brno, Ing. T. Kynel). Pozri tiež: ZACHAROVÁ, Daniela. *Nové poznatky k stavebnému vývoju románskeho Kostola Sedembolestnej Panny Márie v Trstíne-Hájičku*. In *Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja* 23, 2020, s. 35 – 42.

Opätovne poskladaný krov nad školskou budovou kláštora uršulínok na Halenárskej ulici v Trnave, pohľad z juhu na sever

Foto: Daniela Zacharová

krídlom radnice, ako aj na budove školy a kláštora uršulínok alebo na veži mestského opevnenia nachádzajúcej sa v areáli záhrady františkánskeho kláštora. Zachované sú aj na niekoľkých samostatných objektoch novovznikajúcich od konca 18. storočia mimo plochy mesta vymedzeného opevnením: záhradný pavilón dnes známy ako rotunda Spiegelsaal (1792), letohrádok na dnešnej Sadovej ulici (krov datovaný nápisom 1818), tzv. Emmerov dom (po roku 1809).

Krov nad objektom Seminára sv. Vojtecha (Adalbertinum)

V rámci realizovaného dendrochronologického výskumu krovov Seminára sv. Vojtecha sa odobrané vzorky nepodarilo časovo určiť.⁷ Z celkových 27 odobratých vzoriek priniesli pozitívne výsledky len dve. Ako prvá bola datovaná jedna z krokiev západného krídla, ktorá bola vykresaná z dreva zoťatého v lete 1848. V rámci konštrukcie však ide o sekundárny prvok, ktorý zjavne určil jednu z viacerých predpokladaných opráv. Druhá pozitívna vzorka pochádza z krovu nad kaplnkou, z pásika severného stĺpika východnej pozdĺžnej stolice. Drevena, z ktorej bol predmetný prvok vyrobený, bola zoťatá v zimnej ťažbe 1713/14. Tento údaj korešponduje s obdobím výstavby kaplnky v rokoch 1710 – 1715. Zo situácie však nie je jasné, či ide o primárny prvok, alebo o druhotne použitý starší prvok z pôvodnej, dnes však už zaniknutej konštrukcie. Istým vodítkom hypoteticky poukazujúcim na primárnosť celého dnešného krovu

⁷ Dendrochronologický výskum realizoval ako súčasť architektonicko-historického výskumu Ing. Tomáš Kyncl (Dendrolab Brno).

kaplnky (1710 – 1715) by mohlo byť previazanie stĺpikov prvej priečnej väzby s murivom predsadených zosilňujúcich pilierikov južného štítu pomocou kutej skoby. Tu sa však javí, že dvojica predstupujúcich pilierikov je voči murivu štítu dodatočná. Hypotézu o prípadnej primárnosti dnešného krovu tiež narúša aj rozhádzané poradie montážneho číslovania jednotlivých priečných väzieb. Ako jediné primárne in situ zachované drevené prvky sa javia dva trámy zabudované v rube klenby kaplnky, avšak ich funkcia či prípadný vzťah s krovmi nie je známa. Môže totiž ísť o stužujúce prvky bez spojitosti s krovovou konštrukciou. Navyše, ani tieto prvky sa nepodarilo datovať. Ako najpravdepodobnejšie sa teda javí predpoklad, že dnešný krov pochádza z bližšie neurčeného obdobia 18. storočia, ktorý vznikol s čiastočným využitím prvkov buď z pôvodnej krovovej konštrukcie, či už samotnej kaplnky alebo inej časti budovy. Ako vo svojej štúdii uvádza Henrieta Žažová, v roku 1716 bol vztýčený napríklad krov starej budovy nad jedálňou.⁸

Vychádzajúc z doterajších poznatkov, bez relevantných dendrodát a písomných prameňov, by sme na základe typológie celú skupinu krovov prítomných na objekte zaradili do bližšie neurčeného rozpätia tretej tretiny 18. storočia až prvej tretiny 19. storočia, s vyhodnotením, že ide o typický príklad krovov, ktoré sú na našom území charakteristické výskytom výlučne v období klasicizmu.

Vo všeobecnosti platí, že letopočty nachádzané na krovoch vznikali primárne ako zaznamenanie roku ich vztýčenia, sekundárne ako datovania jednotlivých opráv. Vyskytujú sa aj zápisy vytvorené ako dobové „grafiti“, čiže ako voľné, dodatočné dátumy bez vzťahu ku krovu či zásahom (na spôsob: bol som tu, XY, roku Pána). S prípadom antedatovania sme sa doteraz nestretli. S letopočtom 1754 vysekaným na južnom stĺpiku plnej priečnej väzby v severnom krídle preto nateraz uvažujeme ako s dátumom vytvoreným v roku vztýčenia krovu Adalbertina. Z písomných prameňov vyplýva, že v období okolo polovice 18. storočia sa na objekte priebežne realizovalo viacero stavebných akcií – v roku 1736 bola postavená od základov nová časť Adalbertina v dvoch podlažiach, v roku 1740 dve nové izby pre služobníctvo⁹. Potom v roku 1763 sa uvádzajú väčšie rekonštrukčné práce vrátane pokrytia budovy novou strechou.¹⁰ Tu by od pisate-

⁸ Pozri kapitolu: ŽAŽOVÁ, Henrieta. Adalbertinum vo svetle výsledkov archívneho výskumu, s. 49.

⁹ Pozri kapitolu: ŽAŽOVÁ, Henrieta. Adalbertinum vo svetle výsledkov archívneho výskumu, s. 50.

¹⁰ Pozri kapitolu: ŽAŽOVÁ, Henrieta. Adalbertinum vo svetle výsledkov archívneho výskumu, s. 50.

Montážne tesárske značenie a protiznačka v podobe trojuholníkových zásekov

Foto: Daniela Zacharová

Rok 1922, datovanie nadstavby objektu

Foto: Daniela Zacharová

Prevrstvenie viacerých systémov montážneho tesárskeho značenia pochádzajúcich z rôznych etáp opráv

Foto: Daniela Zacharová

Rok 1754, predpokladané datovanie vzniku jestvujúceho krovu

Foto: Daniela Zacharová

Ia záznamu pomohla bližšia špecifikácia, čo bolo myslené onou „novou strechou“. Aj v súčasnosti sa bežne povie, že objekt dostal novú strechu, pričom sa však zväčša myslí len jej strešný plášť – čiže krytina a nie samotný krov. Je totiž možné, že ak bol rok 1763 rokom završenia takpovediac väčšej, dlhodobej prestavby Adalbertina, samotný krov už v tom čase mohol dávnejšie jestvovať a zmieňované práce sa mohli týkať napríklad zjednocujúcej pokládky strešnej krytiny. Odhliadnuc od toho, či vzniku krovovej konštrukcie Adalbertina zodpovedá vysekané vročenie 1754, alebo o čosi mladšie písomné datovanie do roku 1763, v oboch prípadoch platí, že skúmané konštrukcie je potrebné predbežne považovať za najstarší (resp. zatiaľ známy najstarší) krov tohto typu na našom území.

Jednoznačnosť vývoja hlavného krovu objektu môže zdanlivo zneprehľadniť skladba konštrukcie nad dvojicou krídiel, tvorená troma takmer iden-

tickými časťami. Keďže sa nenašli stopy po etapovitosti výstavby, je zrejmé, že z časového hľadiska ide o jeden celok, ktorý z dôvodu rýchlejšieho postupu zastrešenia krídiel väčšej dĺžky vyrábali pravdepodobne naraz traja realizátori (tri tesárske skupiny). V Trnave obdobný príklad nachádzame napr. na krídlach bývalej školskej budovy Trnavskej univerzity, dnes Centrálnej registratúry Vojenského archívu.¹¹

Radikálnym zásahom do strešnej konštrukcie bolo celkové rozobratie krovu (okrem kaplnky) v roku 1922, pričom po zvýšení budovy o nové podlažie bola celá rozobraná konštrukcia opätovne vztyčená. Priečne aj pozdĺžne väzby znovu poskladali pomerne precízne podľa pôvodného mon-

¹¹ ZACHAROVÁ, Daniela. Výsledky predbežného prieskumu krovov areálu bývalej Trnavskej univerzity. In *Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja* 17, 2014, s. 7 - 14.

Krovová konštrukcia nad kaplnkou

Foto: Daniela Zacharová

Odilačok pláštia strechy objektu pred nadstavaním 3. nadzemného podlažia so stopou šindľovej krytiny spolu s kapsami dvoch radov strešných lát

Foto: Daniela Zacharová

tážneho tesárskeho značenia; pôvodné poradie nebolo podľa číslovania striktné dodržané len pri krokviach. S podobným prípadom opätovnej montáže krovu po rozobratí sa v rámci Trnavy stretávame aj na neďalekom objekte uršulínskeho kláštora a školy v nárožnej časti komplexu (Hviezdoslavova ulica a Halenárska ulica).¹²

¹² Kým v rámci severného krídla na Hviezdoslavovej ulici ostal krov v pôvodnej polohe, konštrukcia pokračujúca nad východným krídlom orientovaným do Halenárskej ulice bola rozobratá a po prestavbe a zvýšení o jedno podlažie opätovne poskladaná.

Vyhodnotenie

Z typologického hľadiska predstavujú jednotlivé krovov nad objektom Adalbertina typické príklady krovov označovaných ako tzv. klasicistické, keďže výskyt tohto typu na našom území pokrýva obdobie poslednej tretiny 18. storočia až prvej polovice 19. storočia. Javí sa však, že práve na objekte trnavského Adalbertina sa tento konštrukčný typ vymyká zažitým štandardom. Odhliadnuc od skutočnosti, či vzniku krovovej konštrukcie Adalbertina zodpovedá vysekané vročenie 1754, alebo o čosi mladší písomný záznam z roku 1763, v oboch prípadoch by platilo, že vznikom tesne po polovici 18. storočia by predstavoval najstarší zistený krov tohto typu na Slovensku. Ak vezmeme do úvahy výstavbu tohto typu konštrukcie na spomínanom filiálnom vidieckom kostole v Trstíne-Hájičku, skoršia prítomnosť v správnom centre by nebola prekvapivá.¹³ Paralelou môže byť situácia v oproti Adalbertinu stojacom pôvodne jezuitskom Kostole sv. Jána Krstiteľa (1636). Tu vplyvom investorov (palatín Mikuláš Esterházi, ostrihomský arcibiskup, jezuita Peter Pázmaň) so živými kontaktmi na viedenské prostredie a Štajerský Hradec (Graz v Rakúsku) s jezuitskou univerzitou vznikla už so storočným predstihom (30. roky 17. storočia) konštrukcia so všetkými znakmi vyspelého barokového krovu, aká sa na našom území začala plošne uplatňovať až v priebehu 18. storočia. A keďže aj investormi budovy Seminára sv. Vojtecha boli najvyšší cirkevní hodnostári Uhorska, nie je vylúčené, že k podobnej situácii došlo aj v prípade Adalbertina.¹⁴

Pre podporu, potvrdenie či vyvrátenie nateraz nie stopercentne uzavretého datovania vzniku krovov Seminára sv. Vojtecha bude preto do budúcnosti zaujímavé priebežné dohľadávanie

¹³ Za konzultáciu problematiky možného výskytu tohto typu konštrukcie v polovici 18. storočia ďakujeme kolegom venujúcim sa výskumu historických krovov v Českej republike, konkrétne Jiřímu Bláhovi (Ústav teoretické a aplikované mechaniky Akademie věd České republiky, Centrum Telč) a Ondřejovi Belšíkovi (Národní památkový ústav Olomouc).

¹⁴ Podrobnejšie pozri: ZACHAROVÁ, Daniela. Krovová konštrukcia Katedrály sv. Jána Krstiteľa v Trnave. In *Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja* 19, 2015, s. 31 - 36. Podobných krovov vzniklo v priebehu 17. storočia akiste viacero. Sledujúc pôsobenie písomne doložených majstrov pracujúcich pre významných stavebníkov je možné očakávať vznik obdobnej konštrukcie aj na Bratislavskom hrade počas prestavby (1636 - 1642), v rovnakom čase tiež na rezidencii Vila Suburbana (ŠULCOVÁ, Jana. Stavba Pálffyovskej záhradnej rezidencie v Bratislave. In *ARS*, 1991, č. 2, s. 140), a predpokladať ju môžeme aj v prípade prestavby Bojnického hradu (kde sa v rozsahu na Huňadiho krídle zachovala dodnes). Avšak aj tieto známe či predpokladané, no dnes už zväčša nejestvujúce realizácie vznikli až po výstavbe trnavského Kostola sv. Jána Krstiteľa.

možných analogických príkladov, ako aj ďalších prípadných zdrojov, predovšetkým v blízkom zahraničí (Rakúsko, prípadne Česká republika). Potvrdenie tak skorého vzniku konštrukčného typu nachádzaného na našom území zväčša v období prelomu 18./19. storočia až polovice 19. storočia by posunulo doterajšie uvažovanie o vývoji mimo doteraz zažitého datovacieho rámca.

Krovové konštrukcie Seminára sv. Vojtecha sú hodnotným dokladom v súčasnosti už takmer mŕtveho remesla - tesárstva, so zachytením jednotlivých fáz prípravy a opracovania dreva z gualatiny do hnaných prvkov, spôsobu prepravy

materiálu vo forme pltenia po rieke, spôsobu opracovania povrchu dreva tesaním, ako aj konštrukčných postupov ako sú vymeriavanie, spájanie a istenie spojov či značenie prvkov pre montáž väzieb a v neposlednom rade aj rozoberania a opätovnej montáže. Rutinérsky zvládnuté rozobratie a opätovné zloženie krovu v roku 1922 sa z dnešného pohľadu javí ako ťažko predstaviteľný počín, no v minulosti podobné zásahy nepredstavovali výnimčnosť (čo podčiarkuje obdobný príklad na neďalekom uršulínskom kláštore). Zároveň dokladá, že ešte v medzivojnovom období bolo ovládanie tesárskeho remesla úplnou samozrejmosťou.

Pamiatková obnova Seminára sv. Vojtecha (Adalbertinum) v Trnave z pohľadu architekta

Pavel Ďurko – Jozef Ďurko – Ľuboš Vagala

Objekt Seminára sv. Vojtecha – Adalbertinum patrí ku komplexu pôvodných objektov univerzity v Trnave. Pamiatkový objekt ako architektonický a urbanistický prvok komplexu univerzity je nositeľom pamiatkových hodnôt: architektonickej, urbanistickej, umelecko-remeselnej, výtvarnej hodnoty, hodnoty veku, historického dokumentu a ojedinelosti.

Z hľadiska architektonicko-historického vývoja, problematiky reštaurovania a archívnych výsku-

mov sa Adalbertinu venuje pozornosť hlavne od roku 2007. V tomto období sa v objekte ukončila činnosť základnej školy. Mesto Trnava ako vlastník poskytol západné krídlo pre Trnavskú univerzitu a severné krídlo slúžilo Baletnej škole Dušana Nebylu. V tom čase sa ešte na pôde mesta začali pripravovať prvé kroky k pamiatkovej obnove objektu.

Zameranie objektu vykonali Ing. Stanislav Jablonický a Ing. Jozef Ušák v septembri 2007. Na zá-

Letecký pohľad na časť historického jadra s Adalbertínom (so šípkou)

Zdroj: <https://www.google.com/intl/sk/earth/about/>

Okno v tvare elipsy v štíte kaplnky – pohľad z podkrovia na budovu seminára Rubrorum

Foto: Pavel Ďurko

Okno v tvare elipsy v štíte kaplnky, pohľad na fasádu, 2019

Foto: Pavel Ďurko

klade vtedajších nájomných zmlúv a navrhované funkčné využitie bola následne spracovaná architektonicko-dispozičná štúdia (Ing. arch. Pavel Ďurko). Dôležitým podkladom pre štúdiu bol architektonicko-historický výskum (1. etapa), ktorý spracovala Ing. arch. Jaroslava Žuffová, CSc.¹ Kolektív pod vedením Ing. Stanislava Jablonického († 2017) následne vyhotovil projektovú dokumentáciu pre stavebné povolenie v novembri 2007, ktorá v tom čase veľmi podrobne a kvalitne riešila

¹ ŽUFFOVÁ, Jaroslava. *Seminár sv. Vojtecha, Adalbertinum. Architektonicko-historický a umelecko-historický výskum, 1. etapa (povrchový výskum na overenie prítomnosti slohových omietkových a náterových vrstiev a výtvarnej výzdoby s inventarizáciou slohových prvkov a detailov)*. Rukopis. Bratislava, 09/2007, s. 5. Výskumná správa je archivovaná na Krajskom pamiatkovom úrade v Trnave.

požiadavky na komplexnú obnovu objektu. Stavebné povolenie bolo vydané 22. septembra 2008 v nádeji, že sa podarí získať finančné prostriedky na celkovú rekonštrukciu objektu.

Ako už bolo spomenuté, Mesto Trnava bolo vlastníkom objektu a v nájomnom vzťahu bola Trnavská univerzita a Baletná škola Dušana Nebylu. Táto situácia neumožňovala získanie prostriedkov na záchranu seminára. Z uvedeného dôvodu rozhodlo mestské zastupiteľstvo o odpredaji objektu Trnavskej univerzite. Zmena vlastníka v roku 2017 aktivovala činnosti smerujúce k záchrane stavby. Prioritne bolo potrebné riešiť strechu a krov, ktoré boli v havarijnom stave. V októbri 2018 bola spracovaná projektová dokumentácia rekonštrukcie krovu a strechy. Od augusta do decembra 2019 bola realizovaná obnova strechy a krovu.

Už spomínaná zmena vlastníka mala na pripravovanú obnovu pozitívne dôsledky. Bolo možné rehabilitovať dispozično-prevádzkové riešenie z obdobia poslednej „univerzitnej“ koncepcnej obnovy objektu z roku 1766. Dispozícia prízemí a poschodia sa dali obnoviť vrátane polohy okených a dverných otvorov,² ako aj slohového výrazu fasád.³ V roku 2021 bola spracovaná nová projektová dokumentácia, ktorá aktualizovala požiadavky pamiatkovej obnovy, dispozície, technických a požiarnych noriem.

Podmienkou dobrej obnovy objektu je spracovanie podrobných výskumov. V rokoch 2018 – 2020 boli zrealizované špecializované výskumy.⁴

Pri návrhu obnovy taktiež významnou mierou prispeli poznatky, ktoré vychádzali z dobových fotografií a iných materiálov poskytnutých PaedDr.

² ŽUFFOVÁ, Jaroslava. *Adalbertinum, Trnava. Pamiatkový architektonicko-historický výskum, 2. etapa, interiér celého objektu*. Rukopis. Bratislava, 09/2020, s. 220 – 223. Výskumná správa je archivovaná na Krajskom pamiatkovom úrade v Trnave.

³ ŽUFFOVÁ, Jaroslava. *Architektonicko-historický výskum fasád budov a fasád kaplnky Adalbertína v Trnave*. Rukopis. Bratislava, 02/2020, s. 131. Výskumná správa je archivovaná na Krajskom pamiatkovom úrade v Trnave.

⁴ ŽUFFOVÁ, Jaroslava. *Adalbertinum, Trnava. Pamiatkový architektonicko-historický výskum, 2. etapa, interiér celého objektu*, 2020; ŽUFFOVÁ, Jaroslava. *Architektonicko-historický výskum fasád budov a fasád kaplnky Adalbertína v Trnave*, 2020; PÁLJ, Luboš. *Statický posudok objektu NKP Univerzita (Adalbertinum)*. Rukopis. Bratislava, 2020; PUŠKÁR, Juraj. *Budova seminára sv. Vojtecha v Trnave. Správa z reštaurátorského výskumu a návrh na reštaurovanie*. Rukopis. Bratislava, 2020; REINPRECHT, Ladislav. *Dendrologický posudok na drevený krov v budove Adalbertinum, Hollého ul. 8, Trnava*. Rukopis. Zvolen, 2018; KYNCL, Tomáš. *Dendrochronologické datovanie konštrukčných prvků krovů budovy Adalbertina, (Jána Hollého 8) v Trnave*. Rukopis. Brno, 2018; PRIECHODSKÝ, Vladimír. *Diagnostika stropu objektu Seminára svätého Vojtecha v Trnave*. Rukopis. Bratislava, 2018; PICHOVÁ, Marta. *Sanačný posudok príčin zavlhňania objektu s návrhom opatrení. Objekt Adalbertinum, Hollého 8, Trnava*. Rukopis. Bratislava, 2020. Výskumné správy sú archivované na Krajskom pamiatkovom úrade v Trnave.

Simonou Jurčovou (Západoslovenské múzeum v Trnave), Mgr. Zuzanou Rábikovou (Krajský pamiatkový úrad v Trnave) a fotodokumentácia z Kroniky meštianskej školy (v roku 2007 sa nachádzala v archíve Odboru školstva Okresného úradu v Trnave).

Zásahy do objektu Adalbertina po prvej svetovej vojne z hľadiska architektonického a konštrukčno-materiálového riešenia

Nadstavba objektu v rokoch 1922 – 1923

Na fotografii z Kroniky meštianskej školy z roku 1921 je škola zobrazená ako dvojpodlažná (pozri obrázok na strane 72). Na základe informácií z kroniky kapacitne nepostačovala potrebám školy, a preto bola oslovená pravdepodobne trnavská pobočka firmy Pittel a Brausewetter, aby zrealizovala nadstavbu školy o jedno podlažie. Uvedená nadstavba z rokov 1922 – 1923 bola v tom čase zrealizovaná bez potrebných povolení úradu – Štátneho referátu na ochranu pamiatok na Slovensku. V snahe zachovať „pamiatkový charakter objektu“ boli na najvyššom podlaží vytvorené profilované parapetné rímasy. Pred prvými obhliadkami v roku 2007 sa predpokladalo, že na tomto podlaží boli parapetné rímasy sekundárne použité z prízemia. Na veľké prekvapenie boli vytvorené ako betónové kópie originálnych ríms.

Firma, ktorá stavbu realizovala, mala veľké skúsenosti so železobetónovými konštrukciami. Do trámikových stropov boli vložené hladké výstuže s priemerom 20 mm.⁵ Uvedené technické riešenie umožnilo pri zohľadní technických podmienok aj vytvorenie využiteľného podkrovia. Nadstavba nárožného objektu tzv. „vežice“ a ostatných nosných múrov bola zrealizovaná z betónových dutých tvaroviek.

Najväčším prekvapením počas výskumu bola skutočnosť, že nad nadstavbou z 20. storočia sa nachádza krov z obdobia klasicizmu. Z vyhodnotenia konštrukčných prvkov krovu sa podarilo na základe dendrochronológie datovať dva jedľové trámy.⁶ Datovaný trám krovu nad západným krídlom je z roku 1848. Krov nad kaplnkou z roku 1713/14. Na stípike severného krídla je vyryté da-

⁵ PALAJ, *Statický posudok objektu NKP Univerzita (Adalbertinum)*, s. 30.

⁶ Dendrochronologický výskum realizoval ako súčasť architektonicko-historického výskumu Ing. Tomáš Kyncl (Dendrolab Brno).

Chodba prízemnia severného krídla, 2019

Foto: Pavel Ďurko

Chodba prízemnia severného krídla, 50. roky 20. storočia

Zdroj: Kronika meštianskej školy. Kronika sa nachádza v archíve Okresného úradu Trnava

tovanie 1754. Na základe uvedených skutočností je možné konštatovať, že pri nadstavbe objektu došlo k rozobratiu krovu a jeho opätovnému poskladaniu o „poschodie vyššie“. Taktiež krov „vežice“ je pôvodný v novej polohe. Dokonca sa zachovala aj

pôvodná profilovaná drevená rímsa manzardovej strechy.

Na základe fotodokumentácie sa dá overiť, že pôvodné – slohové omietky v tom čase zostali zachované. Korunná rímsa bola zosekaná. Pravdepodobne vzhľadom na nedostatok prostriedkov boli zachované aj slohové okná v dvorovej časti, ktoré sú zobrazené ešte na kresbách Karla Votlučku z roku 1947.

Prestavba objektu v 60. rokoch 20. storočia

Vzhľadom na nevyhovujúci technický stav objektu sa v druhej polovici 60. rokov 20. storočia začala pripravovať obnova objektu. Na projektovej dokumentácii, ktorú spracoval Okresný stavebný podnik v roku 1965, sú vyznačené jednotlivé zásahy. V konečnom dôsledku mali vtedajšie zásahy na objekt významne deštruktívne dôsledky. Bolo to spôsobené nedostatočnou odbornou a remeselnou úrovňou vtedajšieho stavebníctva a hlavne „socialistickým“ spôsobom obnovy pamiatok. Celoplošne boli odstránené pôvodné slohové omietky, ktoré nahradili cementovými a brizolitovými omietkami. Pôvodné povalové stropy boli v roku 1968 zosilnené oceľovými výmenami primárnych a sekundárnych I nosníkov (vidno pod stropom). V chodbovom trakte stropy prerobili na železobetónové s výnimkou prízemí. Odstránili sa všetky slohové okenné a dverné výplne. Stavebné zásahy nerešpektovali pôvodné architektonické a dispozičné riešenie objektu. Z dôvodu nedôslednosti pri realizácii tejto stavebnej úpravy sa aspoň čiastočne zachovali slohové omietky v miestach dažďových zvodov a elektrickej konzoly na západnej fasáde.

Nádvorie objektu bolo neúmerne navýšené, steny boli z interiérovej strany „zaizolované“, čo spôsobilo enormné zvýšenie vlhkosti objektu. Práce boli ukončené v roku 1969.

Na základe uvedených skutočností je možné konštatovať, že tieto zásahy mali veľmi negatívny dosah na stavebno-technický a pamiatkový stav Adalbertina.

Výmena okien v roku 1988

Pri príležitosti výročia udelenia výsad slobodného kráľovského mesta v roku 1988 sa v Trnave riešil zúfalý stav niektorých objektov aspoň „kozmetickými“ zásahmi v rámci finančných možností. Na Adalbertine boli vymenené okenné výplne západnej fasády za výplne, ktoré rešpektovali pôvodný princíp členenia okien.

Zrealizované a navrhované zásahy do objektu Adalbertina v 21. storočí z hľadiska architektonického a konštrukčno-materiálového riešenia

Rekonštrukcia krovu a strešného pláštá v roku 2019

Predmetom rekonštrukcie v mesiacoch august až december 2019 bol strešný plášť a krov celého komplexu Adalbertina, t. j. hlavného uličného a dvorového krídla, strechy nad kaplnkou ako i strechy nárožného objektu „vežice“. Strešná konštrukcia bola v havarijnom stave, dochádzalo k zatekaniu do objektu, krov bol čiastočne poškodený. Po obnove strechy boli vytvorené podmienky pre využitie podkrovia uličného a dvorového krídla, ktoré bude predmetom ďalšej etapy rekonštrukcie.

Vzhľadom na skutočnosť, že konštrukcia krovu pochádza z obdobia klasicizmu, bola predmetom pamiatkovej ochrany a bolo nutné ju zachovať. Dali sa vykonať iba lokálne výmeny a spevnenie poškodených prvkov s použitím nových drevených prvkov, keďže pri obnove kultúrnej pamiatky platí zásada použitia tradičných materiálov. Nové drevené prvky krovu boli dôkladne očistené od kôry, aby sa zabránilo zaneseniu drevokazného hmyzu do krovu. Z dôvodu prezentácie pamiatkových hodnôt krovu sa používali na chemické ošetrenie dreva transparentné nátery.

Strechu pokryla pálená krytina typu bobrovka. Oplechovanie a žľaby boli vytvorené z titanizinku. V podkroví seminára sa zachovali barokové komínové telesá, ktoré sa pôvodne nachádzali nad strešným plášťom. Po zvýšení objektu o jedno podlažie sa dostali do súčasného podkrovia a boli nadmurované. Historické časti komínových telies majú zachovanú povrchovú úpravu v podobe slohových omietok a výzdoby. Z dôvodu zachovania slohových omietkových a náterových vrstiev bolo potrebné vykonať reštaurátorský zisťovací výskum a následné reštaurovanie zamerané na očistenie, konsolidáciu a konzerváciu povrchových úprav.

Komplexná pamiatková obnova objektu v rokoch 2023 – ?

Základom pamiatkovej obnovy je rehabilitácia urbanistickej a architektonickej štruktúry seminára. V zmysle usmernenia pamiatkovej inštitúcie, architektonicko-historických výskumov a územného plánu je navrhované odstránenie utilitárnych

Realizácia obnovy, 2019

Foto: Pavel Ďurko

Realizácia obnovy, pohľad z nárožného objektu „vežice“ na juhovýchodnú stranu, 2019

Foto: Pavel Ďurko

prístavieb zo strany Invalidskej ulice, ktoré výrazným spôsobom negatívne ovplyvňujú hodnoty objektu. V úrovni dlažby bude vyznačený pôvodný parcelný múr zo severnej strany komplexu. Na „vežici“ bude v náznaku prezentovaný portál vedúci do pôvodného podjazdu. Terén dvorovej časti sa zníži na barokovú niveletu. Parková úprava bude riešená ako ideová rekonštrukcia podľa slohových grafických podkladov. Schodisko v dvorovej časti sa nahradí tak, aby bolo možné obnoviť prejazd cez severné krídlo a aby niveleta schodiska nadväzovala na pôvodnú barokovú úroveň terénu.

Návrh rieši komplexnú obnovu fasád do obdobia poslednej koncepcnej úpravy v druhej polovici 18. storočia na základe výskumov a grafických podkladov. Nadstavba z roku 1922 bude výrazovo odlišená vo svojom utilitárnom riešení.

Súčasťou riešenia bude aj obnova pôvodnej dispozície. Z toho dôvodu sa odstránia sekundárne nenesné priečky, vybudované v druhej polovici 20. storočia, ktoré deformujú pôvodnú koncepcnú barokovú dispozíciu. Zároveň sa vyberú zámurovky z pôvodných dverných otvorov.

Poloha okien a dverí, ako aj ich výplní boli pri prestavbách v rokoch 1922 – 1923 a 1968 význam-

Strecha nad severným krídlom počas obnovy, 2019

Foto: Pavel Ďurko

Obnovená strecha nad západným krídlom, 2019

Foto: Pavel Ďurko

*Vizualizácia západného priečelia
Adalbertina po plánovanej obnove*

Autor: Ateliér DV

*Vizualizácia severného priečelia
Adalbertina po plánovanej obnove*

Autor: Ateliér DV

*Vizualizácia nádvorja Adalbertina
po plánovanej obnove*

Autor: Ateliér DV

ne narušené. Z toho dôvodu návrh obnovy upravuje tvar a polohu okien a vyplní otvorov do stavu pred nekonceptnými prestavbami v 20. storočí. Nové okná a dvere budú drevené, riešené ako rekonštrukčné kópie pôvodných okien a dverí. Ich návrh vychádza z dobových analógií a z fotodokumentácie.

Navrhované dispozičné riešenie

Navrhované dispozičné riešenie je určené funkčným využitím a pamiatkovou ochranou objektu. Objekt bude slúžiť na pedagogické účely Trnavskej univerzity s nasledovnými funkčnými podcelkami. Priestory na prízemí, prvom poschodí, druhom poschodí, časti tretieho poschodia, podkrovia a časti suterénu objektu budú využívané ako posluchárne a učebne fakúlt univerzity so zázemím. Z uvedeného dôvodu bolo potrebné preriešiť slohové hlavné schodisko s výťahom v dvorovej časti, ktoré plní aj funkciu únikového schodiska. Na prízemí vytvára táto prestavba možnosť obnovy prejazdu, kde vzniká vstupný foyer (informačno-komunikačný priestor). Parková úprava nádvorja bude mať potenciál stať sa oddychovým a rela-

čným priestorom pre študentov a návštevníkov univerzity.

Na prízemí v západnom krídle bude umiestnená škôlka pre potreby výučby pedagogiky so samostatným vstupom z Ulice Jána Hollého a oddelenou prevádzkou od ostatných priestorov. Škôlka bude využívať aj časť barokovej záhrady pre exteriérovú pohybovú výchovu detí.

Pevne veríme, že objekt Adalbertina sa podarí komplexne pamiatkovo obnoviť a bude dobre slúžiť pre študentov a pedagógov Trnavskej univerzity.

Poďakovanie za pozitívnu spoluprácu, poznatky a informácie patrí pracovníkom Krajského pamiatkového úradu v Trnave: Mgr. Marekovi Zelinovi, Ing. Milanovi Kazimírovi, Ing. arch. Gabriele Kvetanovej, Mgr. Daniele Zacharovej, PhD. Tak tiež ďakujeme za výbornú spoluprácu kolektívu odborníkov na Trnavskej univerzite, najmä prof. PhDr. Marekovi Majdanovi, MSc., PhD., a Ing. Ľubomírovi Krišicovi. Na záver by sme chceli vysloviť vďaka Ing. arch. Jaroslave Žuffovej, CSc., autorke architektonicko-historického a umelecko-historického výskumu za množstvo cenných poznatkov a konzultácií.

Rubrorum vo svetle výsledkov archívneho výskumu

Henrieta Žažová

Generálny seminár vznikol na základe rozhodnutia synody rímskokatolíckych biskupov Uhorska v roku 1648. V dôsledku nedostatku kňazov bolo potrebné založiť seminár na ich výchovu, a tak bol v roku 1649 v Trnave zriadený Generálny seminár Uhorského kráľovstva (*Collegium Generale Regni Hungariae*; tiež *Generale cleri Hungariae collegium*), ktorý mal vychovávať kňazov pre všetky diecézy Uhorska. Na rozdiel od staršieho Stephanea, ktorý vychovával Bohoslovcov len na potreby Ostrihomskej arcidiecézy. Správou nového seminára boli poverení jezuiti a ich zverenci sa riadili domácim poriadkom, ktorý platil v nemecko-uhorskom kolégiu v Ríme (*Collegium Germanico-Hungaricum*, 1580 – 1783). Chovanci uhorského Generálneho seminára aj rímskeho Germanica nosili červený odev, podľa čoho sa často volal aj seminárom červených (*Seminarium rubrorum*).¹ Z tohto pomenovania vzniklo označenie budovy tohto seminára Rubrorum.

Zakladateľom seminára bol ostrihomský arcibiskup Juraj Lipai,² spoluzakladateľ právnickej fakulty historickej Trnavskej univerzity, ktorý v roku 1649 pre seminár zakúpil dom pomenovaný podľa rodiny Pyberovcov (tzv. *Pyberiana*). Tento dom bol pravdepodobne pôvodne vo vlastníctve Jána Pybera, v rokoch 1604 – 1627 trnavského farára, neskôr päťkostolského, varadínskeho a jágerského biskupa.³ Dom sa nachádzal na Ulici sv. Jána Krstiteľa. Na severe susedil s domom Jána Pinneya a z juhu čiastočne s domom Sebastiána Gukka. V roku 1650 bola medzi mestom a arcibiskupom Lipaiom podpísaná dohoda, pričom arcibiskup za oslobodenie domu od platenia mestských daní za-

platil magistrátu 400 zlatých.⁴ Najneskôr koncom 80. rokov 17. storočia sa dostal do vlastníctva Generálneho seminára aj dom Sebastiána Gukka, ktorý v čase kúpy vlastnili Tosegiovcí.⁵

Na základe výsledkov archeologického výskumu na nádvorí a v interiéri Generálneho seminára sa potvrdilo, že arcibiskup Lipai dal zbúrať pôvodný meštiansky dom Pyberovcov aj s jeho dostavbou, aby získal priestrané nádvorie. Medzi nálezmi z tohto výskumu je pozoruhodný prsteň s nápisom IHS, z čoho možno usudzovať, že patril členovi jezuitskej rehole.⁶ Na základe ikonografických prameňov sa predpokladá,⁷ že uličné krídlo seminára malo dve podlažia a v úrovni strechy atiku vo forme lastovičích chvostov.⁸ Do budovy sa vchádzalo dvomi dvojkrídlými bránami a do súčasnosti sa z pôvodnej hmoty tohto novovekého objektu zachovalo iba zadné východné krídlo, orientované do záhrady. Čelné západné a severné krídlo sú novostavby postavené v roku 1914 pre arcibiskupské gymnázium.⁹

Z písomných zápisov sa dozvedáme sporadicky o stavebných zmenách či dekoráciách seminára. V roku 1713 sa uvádza, že domáca kaplnka seminára

⁴ MV SR, Štátny archív v Trnave, Magistrát mesta Trnavy (ďalej len ŠA TT, MGT), Ecclesiastica, Albertinum a záhrada seminára rubrorum 1657 – 1852, šk. 1 (nepag. a nesig.).

⁵ ŠA TT, MGT, Ecclesiastica, Kláštory (Religiosa) 1510 – 1823, šk. 2, No. 13 Acta seminarii rubrorum, fol. 38r.

⁶ HRNČIARIK, Erik. Vývoj zástavby na území niekdajšieho Collegium Rubrorum v Trnave. In *Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja* 22, 2019, s. 18 – 23.

⁷ Veduta Trnavy Jozefa Jágra z prvej polovice 18. storočia (Magyar Nemzeti Múzeum Budapest, sign. MTKcs 1089 T); Kresba priečelí jednotlivých konviktov a seminárov v Trnave z druhej polovice 18. storočia (Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, Tervtár, Icon 225); Obraz sv. Jozefa s časťou hlavného priečelia generálneho seminára a južnej fasády univerzitného kostola pravdepodobne z 19. storočia, dnes v budove Adalbertinum v Ostrihome v Maďarsku (Prímási Levéltár Esztergom, Adalbertinum).

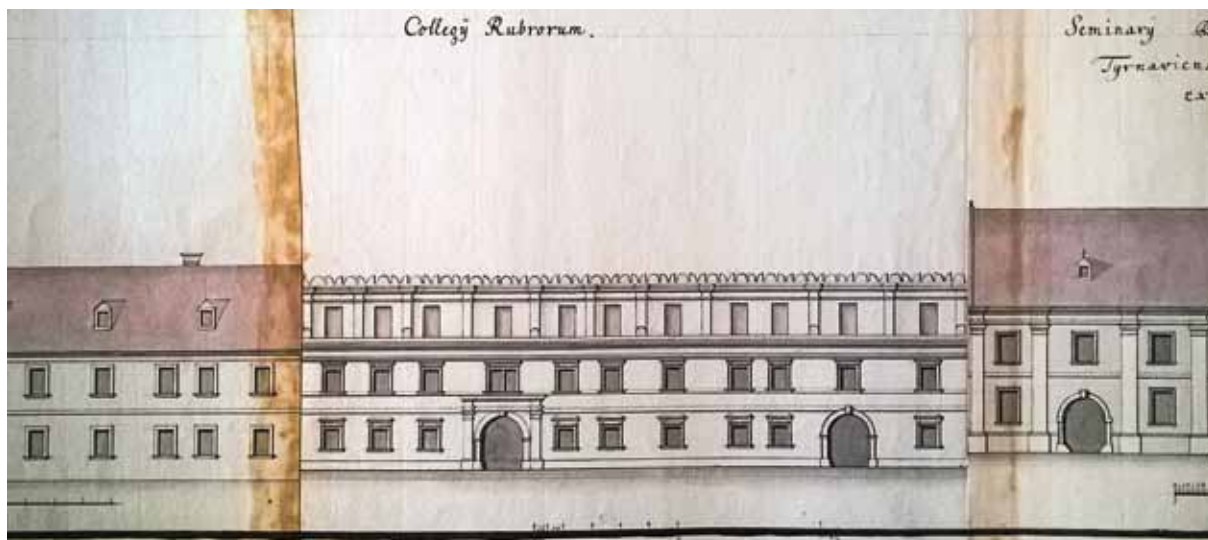
⁸ HRNČIARIK, Erik. Vývoj zástavby na území niekdajšieho Collegium Rubrorum v Trnave, s. 21.

⁹ GOJDIČ, Ivan. Generálny seminár – Rubrorum – najmladší objekt univerzitných budov v Trnave. In ŽAŽOVÁ, Henrieta (ed.). *Sapientia aedificavit sibi Domum. Budovy Trnavskej univerzity v Trnave*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Ústav dejín Trnavskej univerzity v Trnave, 2020, s. 58 – 60.

¹ KUŠNIRÁKOVÁ, Ingrid. *Piae foundationes. Zbožné fundácie a ich význam pre rozvoj uhorskej spoločnosti v ranom novoveku*. Bratislava: Historický ústav Slovenskej akadémie vied vo vydavateľstve PRO HISTORIA, 2009, s. 102, 105.

² Archivum Romanum Societatis Iesu, Provincia Austria (ďalej len ARSI, Austr.), 226 Foundationes Austriae et Bohemicae 1576 – 1713, fol. 4r.

³ *Pyber János* [online] [cit. 2020-08-28]. Dostupné na internete: <<http://lexikon.katolikus.hu/P/Pyber.html>>

Kresba priečelia Generálneho seminára z druhej polovice 18. storočia (nedat., nesign.)

Zdroj: Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, Tervtár, Icon 225b

ra k úcte Panny Márie bola vymalovaná na náklady jágerského biskupa Štefana Telekešiho, ktorý tu študoval a na poschodí bolo upravené ubytovanie pre magistra.¹⁰ V 20. rokoch 18. storočia prebiehala pravdepodobne výstavba budovy seminára, alebo jeho časti, pretože v roku 1723 boli vykonané stavebné práce na základoch¹¹ a o štyri roky neskôr strecha pokrytá škridlou.¹² Bola vybudovaná nová jedáleň a v roku 1728 portál zdobený erbom zakladateľa Juraja Lipaia v dolnej časti so stĺpmi podopieraný dvomi tigrami a vo vrchnej časti medzi dvomi orlami sochárske dielo na pamiatku Ferdinanda III.¹³ V tejto novej časti seminára bol v roku 1749 ambit vyložený dlažbou z kvádrových kameňov za 1 700 zlatých.¹⁴ Strecha bola opravovaná o dva roky neskôr, keď boli vybudované aj nové kanály.¹⁵ Počas archeologického výskumu sa zistilo, že na nádvorí sa nachádza unikátna kamenná baroková studňa, jediná známa z Trnavy.¹⁶ V roku 1741 bola opatrená strieškou, keď sa upravovalo nádvorie.¹⁷ Je zakreslená aj na nedatovanom a nesignovanom pôdoryse z druhej polovice 18. storočia.¹⁸ V tomto období bolo už Rubrorum spojené

s budovou Mariana, potom, čo sa zrušili deliace múry medzi budovami Generálneho a Mariánskeho seminára v roku 1761. Vtedy ostrihomský arcibiskup František Barkóci zreformoval vzdelávacie a výchovné inštitúcie rímskokatolíckej cirkvi. Vynímal Generálny seminár spod správy jezuitov, spojil ho s Mariánskym seminárom a nariadil všetkým seminaristom, ktorí bývali v konviktoch, aby sa presťahovali do Generálneho seminára alebo Stephanea. V roku 1777 sa do Budína mal presťahovať s Trnavskou univerzitou aj Generálny seminár, ale pre nedostatok priestorov bol neskôr umiestnený do Bratislavy na hrad.¹⁹

Podľa pôdorysov budovy seminára z druhej polovice 18. storočia predné krídlo na západe bolo dvojpodlažné, rovnako ako severné, spojovacie a východné bolo až trojpodlažné. Z popisu jednotlivých miestností vyplýva, že na prízemí, v západnom krídle bola izba kníhviazača, šatník na mieste bývalého vjazdu, krajčírska dielňa, komora a izba hospodára, ďalší šatník na mieste vrátnice a spálňa na mieste bývalej kaplnky. Druhá kníhviazačská dielňa bola v spojovacom krídle s komorou, kuchyňou, druhou komorou, ktorá bola predtým jedálňou, spálňou na mieste bývalej špajze a so sklodom dreva. Vo východnom krídle boli pekáreň, kuchyňa, dielňa a jedáleň. Na prvom poschodí boli štyri študovne, izba a komora prefekta poslucháčov filozofickej fakulty, ďalšia izba, dve spálne, umyváreň. Na druhom poschodí východného krídla boli dve študovne a izba prefekta spevákov. Budova bola na všetkých podlažiach prepo-

¹⁰ ARSI, Austr., 170 *Historia Litterae annuae 1713*, pag. 174.

¹¹ ARSI, Austr., 181 *Historia Litterae annuae 1724*, fol. 64r.

¹² ARSI, Austr., 184 *Historia Litterae annuae 1727*, fol. 79v.

¹³ ARSI, Austr., 185 *Historia Litterae annuae 1728*, fol. 116r.

¹⁴ ARSI, Austr., 206 *Historia Litterae annuae 1749*, fol. 40v.

¹⁵ ARSI, Austr., 208 *Historia Litterae annuae 1751*, fol. 55v – 56r.

¹⁶ HRNČIARIK, *Vývoj zástavby na území niekdajšieho Collegium Rubrorum v Trnave*, s. 20.

¹⁷ ARSI, Austr., 198 *Historia Litterae annuae 1741*, pag. 102.

¹⁸ Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár Budapest (ďalej len MNL – OL), S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 – 1875), S 12 Div. VIII. No. 441: 1 *Delineatio infimae Condignationis Collegii Rubrorum*. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plán č. 36.

¹⁹ KUŠNIRÁKOVÁ, *Piae foundationes. Zbožné fundácie a ich význam pre rozvoj uhorskej spoločnosti v ranom novoveku*, s. 71, 107, 118.

Budovy Mariana, Rubrora a Adalbertina (sprava), 2020

Foto: Barbora Likavská

jená chodbami vo východnom aj západnom krídle s Marianom. Točité schody boli v severnej časti západného krídla a druhé schodisko vo východnom krídle ako prístavba vo vnútornom nádvorí.²⁰ Z popisov funkčného využitia budovy Generálneho seminára vyplýva, že ide o zakreslenie stavu po roku 1761, teda po spojení s budovou Mariana.

Ďalšie novšie zachované pôdorysy budovy Rubrorum pochádzajú zo 70. rokov 18. storočia. Vyhotovené boli po zrušení jezuitskej rehole (1773) Jurajom Karolom Zillakom, staviteľom z Bratislavy. Na dvoch plánoch sú zakreslené pôdorysy jednotlivých podlaží troch susediacich objektov – Adalbertina, Rubrora a Mariana, no bez popisov.²¹ J. K. Zillak pripravil aj projekt, ako by sa mohol prestavať vtedajší generálny seminár v Trnave (spojený s bu-

Detail vstupného portálu Rubrora, 2020

Foto: Barbora Likavská

²⁰ MNL - OL, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 - 1875), S 12 Div. VIII. No. 441: 1 - 3 Delineatio infimae Condignationis Collegii Rubrorum; Media Condignationis Rubrorum; Suprema Condignationis Rubrorum. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plány č. 36 - č. 38.

²¹ Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. XIII - Grundriss des Adalbertischen Convicts, dann des Marianischen, und des Seminarii Rubrorum, No. XIV - Grundriss des Adalbertischen Convicts, dann des Marianischen, und des Seminarii Rubrorum. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plány č. 44 a č. 45.

dovou Mariana).²² Naplánoval obrovské priestory – študovne a spálne pre 10, 12, 16 a 20 osôb, aulu a poslucháreň, dokonca jedáleň pre 100 osôb. V severovýchodnej časti malo byť hospodárske zázemie, stajňa s komorou pre náradie a ovos, kôlna, chlievy pre ošípané či menšie stavby pre chov hydiny. Táto veľkorysá prestavba sa nerealizovala, lebo v roku 1777 sa seminár presťahoval do Budína. I keď je súčasné uličné krídlo novostavbou zo začiatku 20. storočia, zachoval sa portál s latinským dedikačným nápisom s vročením 1649: **GEORGIVS LIPPAI ARCHIEPISCOPIVS STRIGONIENSIS / PRIMAS VNGARIAE LEGATVS NATVS / VNIVERSO CLERO REGNI APOSTOLICI** (v preklade: Juraj Lipai, ostrihomský arcibiskup, prímás Uhor-

ska, určený pápežský legát celej cirkvi apoštolského kráľovstva). No erb zakladateľa Juraja Lipaia nahradil erb iniciátora modernizácie a výstavby nových gymnaziálnych budov, kardinála Jána Černocho.²³ Čitateľné sú aj heslá ostrihomského arcibiskupa Jána Černocho (1912 – 1927): **TUA / LUCE / DIRIGE** (Veď ma svojím svetlom) a arcibiskupa Juraja Lipaia (1642 – 1666): **CONIVNGERE / DEO ET / SUSTINE** (Pevne sa spoj s Bohom a vytrvaj).

Od roku 1852 v budove Rubrora sídlilo arcibiskupské gymnázium, neskôr štátne gymnázium.²⁴ V súčasnosti po obnove slúži vzdelávacím inštitúciám Trnavského arcibiskupstva – Gymnázium biskupa Pavla Jantauscha a Strednej odbornej školy pedagogickej blahoslavenej Laury.

²² Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. XV – Worschlag, wie das Seminarium Generale zu Türnau erbauet werden könnte; No. XVI – Worschlag, wie das Seminarium Generale zu Türnau erbauet werden könnte. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plány č. 42 – č. 43.

²³ GOJDIČ, Generálny seminár – Rubrorum – najmladší objekt univerzitných budov v Trnave, s. 63 – 64.

²⁴ KAZIMÍR, Milan – ZACHAROVÁ, Daniela. *Trnava na starých pohľadniciach*. Bratislava: Dajama, 2007, s. 58.

Marianum vo svetle výsledkov archívneho výskumu

Henrieta Žažová

Mariánsky seminár (*Seminarium Mariano-Szelep-csenyianum*, *Seminarium Marianum*) založil ostrihomský arcibiskup Juraj Selepčeni v roku 1678 a patronátne právo rozdelil medzi ostrihomského arcibiskupa a rektora trnavského kolégia Spoločnosti Ježišovej.¹ Seminár bol najprv zriadený v istom dome na konci Ostrožnej ulice (dnešná Hviezdoslavova ulica)² a k jeho fundácii patrilo 50 000 zlatých, spomínaný dom a záhrada s rybníkom na predmestí.³

K výstavbe nového seminára na Ulici sv. Jána Krstiteľa došlo koncom 17. storočia po kúpe troch meštianskych domov medzi generálnym seminárom a šľachtickým konviktom. Dohoda o kúpe domov pre seminár bola s mestom podpísaná v roku 1687⁴ a prikúpená bola aj ďalšia štvrtá parcela.⁵

Pravdepodobne v rokoch 1694 – 1696 sa uskutočnila výstavba troch krídel novej budovy seminára tvaru písmena H. Mala tak dve menšie (severné a južné) nádvorcia.⁶ Už v roku 1694 sa odporúčalo, aby v krídle, kde bude jedáleň, boli postavené tri podlažia a ostatné dve krídla mali mať len dve podlažia. Podľa neskorších pôdorysov troch podla-

ží Mariana z druhej polovice 18. storočia je zrejmé,⁷ že dve poschodia malo východné krídlo. Už vtedy sa však počítalo s variantom, ak to bude potrebné, že aj dve zvyšné krídla budú nadstavané o druhé poschodie.⁸ V roku 1696 bolo trojpodlažné krídlo novopostavenej budovy Mariánskeho seminára zastrešené⁹ a aj ostatné krídla takmer dostavané.¹⁰ O dva roky neskôr sa 6. novembra 1699 presťahovali chovanci seminára do novej budovy, čo si nasledujúci rok pripomenuli na slávnosti.¹¹ Domáca kaplnka bola dedikovaná Blahoslavenej Panne Márii¹² a nachádzala sa vo východnom dvojposchodovom krídle na prvom poschodí. Kaplnka s polygonálnym uzáverom je orientovaná do dvora a podľa plánov z druhej polovice 18. storočia, ktoré sú ne-signované a nedatované, s ňou susedila sakristia.¹³ Rok 1700 ako letopočet výstavby je aj na pamätnom nápise na kamennom vstupnom portáli s nikou pre plastikú korunovanej Panny Márie s Ježiškom a dvomi levmi po stranách, ako aj s erbom donátora J. Selepčeniho:¹⁴ HONORI GLORIOSISSIMAE VIRGINIS ORBIS COELIQUE REGINÆ / POSVIT

¹ KUŠNIRÁKOVÁ, Ingrid. *Piae foundationes. Zbožné fundácie a ich význam pre rozvoj uhorskej spoločnosti v ranom novoveku*. Bratislava: Historický ústav Slovenskej akadémie vied vo vydavateľstve PRO HISTORIA, 2009, s. 102, 105.

² MV SR, Štátny archív v Trnave, Magistrát mesta Trnavy (ďalej len ŠA TT, MGT), Listiny, č. 573.

³ KUŠNIRÁKOVÁ, *Piae foundationis. Zbožné fundácie a ich význam pre rozvoj uhorskej spoločnosti v ranom novoveku*, s. 70.

⁴ ŠA TT, MGT, Listiny, č. 573.

⁵ ŠA TT, MGT, Ecclesiastica, Kláštory (Religiosa) 1510 – 1823, šk. 2, No. 13 Acta seminarii rubrorum, fol. 38r; ŽAŽOVÁ, Henrieta. Proces formovania univerzitného areálu v Trnave. In ŽAŽOVÁ, Henrieta (ed.). *Sapientia aedificavit sibi Domum. Budovy Trnavskej univerzity v Trnave*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Ústav dejín Trnavskej univerzity v Trnave, 2020, s. 49 – 50.

⁶ Archivum Romanum Societatis Iesu, Provincia Austria (ďalej len ARSI, Austr.), 9 Epp. Gen. 1679 – 1695, pag. 719; KÁDÁR, Zsófia. A nagyszombati jezsuita kollégium, gimnázium és tanulói (1616–1773). In FAZEKAS, István – KÖKÉNYESI, Zsolt – TERNOVÁČ, Bálint – KÁDÁR, Zsófia (eds.). *A nagyszombati jezsuita gimnázium diáksága. Anyakönyvi adattár (1616–1772) I*. Budapest: Jézus Társasága Magyarországi Rendtartomány Levéltára, 2023, s. 34 (v tlači).

⁷ Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár Budapest (ďalej len MNL – OL), S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 – 1875), S 12 Div. VIII. No. 441:4 – 5 Delineatio infimae Condignationis Seminarii Mariano-Szelep-siniani; Supremae Condignationis Seminarii Mariani; MNL – OL, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 – 1875), S 12 Div. VIII. No. 440 Media Condignationis Seminarii Mariani. Tento posledný plán je v Maďarskom národnom archíve v Budapešti, resp. na webovom sídle www.hungaricana.hu nesprávne popísaný ako plán budovy Stephanea, pričom je to druhé nadzemné podlažie Mariana. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plány č. 39, č. 41 a č. 40.

⁸ ARSI, Austr., 9 Epp. Gen. 1679 – 1695, pag. 719.

⁹ ARSI, Austr., 154 Litterae annuae 1696, fol. 51v.

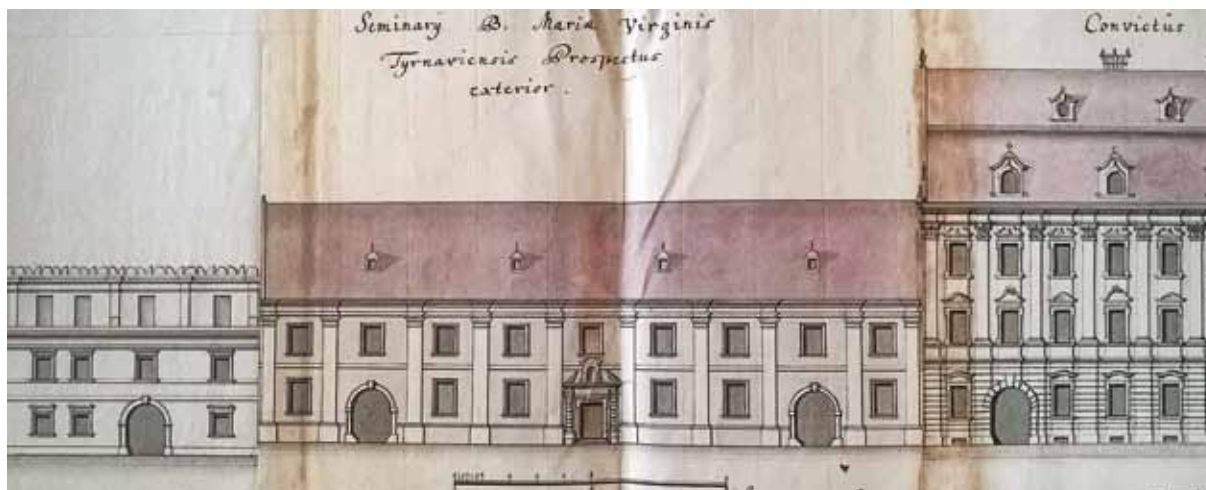
¹⁰ KÁDÁR, A nagyszombati jezsuita kollégium, gimnázium és tanulói (1616–1773), s. 34.

¹¹ ARSI, Austr., 157 Litterae annuae 1697 – 1700, fol. 130v.

¹² ARSI, Austr., 170 Historia Litterae annuae 1713, pag. 175.

¹³ MNL – OL, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 – 1875), S 12 Div. VIII. No. 440 Media Condignationis Seminarii Mariani. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plány č. 40.

¹⁴ MENCL, Václav: Universitní budovy v Trnavě. In *Trnavský sborník. K 300. výročí založení univerzity v Trnavě*. Bratislava: Učená společnost Šafaříkova v Bratislavě, 1935, s. 53.

Kresba priečelia Mariánskeho seminára z druhej polovice 18. storočia (nedat., nesign.)

Zdroj: Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, Tervtár, Icon 225c

PIVS PRINCEPS GEORGIVS SZELEPCSENI / ARCHIEPISCOPVS STRIGONIENSIS (v preklade: Na počesť najslávnejšej Panny, kráľovnej sveta a neba, postavil zbožný hodnostár Juraj Selepčeni, ostrihomský arcibiskup).

V čase zakreslenia pôdorysov jednotlivých podlaží Mariánskeho seminára od neznámeho autora, bol už seminár zlúčený s Generálnym seminárom a aj stavebne prepojený chodbami na všetkých podlažiach.¹⁵ K spojeniu došlo z iniciatívy ostrihomského arcibiskupa Františka Barkóciho, ktorý v roku 1761 zreformoval vzdelávacie a výchovné inštitúcie rímskokatolíckej cirkvi. Vyňal Generálny seminár spod správy jezuitov, spojil ho s Mariánskym seminárom a nariadil všetkým seminaristom, ktorí bývali v konviktoch, aby sa presťahovali do Generálneho seminára alebo Stephanea. Po zlúčení sa mal Generálny seminár presťahovať do Budfna, ale pre nedostatok priestorov ho Jozef II. v roku 1784 umiestnil na hrad do Bratislavy.¹⁶ V budove v rokoch 1802 – 1850 sídlilo arcibiskupské lýceum, čo bol filozofický kurz pre budúcich bohoslovcov. Od roku 1852 tu malo priestory aj arcibiskupské gymnázium, neskôr štátne gymnázium.¹⁷

¹⁵ MNL – OL, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 – 1875), S 12 Div. VIII. No. 441:4 – 5 Delineatio infimae Condignationis Seminarium Mariano-Szelepcesiniani; Supremae Condignationis Seminarium Mariani; MNL – OL, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 – 1875), S 12 Div. VIII. No. 440 Media Condignationis Seminarium Mariani. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plány č. 39, č. 41 a č. 40.

¹⁶ KUŠNIRÁKOVÁ, *Piae fundationes. Zbožné fundácie a ich význam pre rozvoj uhorskej spoločnosti v ranom novoveku*, s. 71, 107, 118.

¹⁷ SZÖGI, László. *A Nagyszombati Érseki Liceum és papképző intézetek növendékei 1802 – 1850*. Esztergom: Prímási Levéltár – Budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtára és Levéltára, 2021, s. 25; KAZIMÍR, Milan – ZACHAROVÁ, Daniela. *Trnava na starých pohľadniciach*. Bratislava: Dajama, 2007, s. 58.

Západná fasáda Mariana so vstupným portálom, 2020

Foto: Barbora Likavská

Zo zachovaných pôdorysov sa v budove Mariana v druhej polovici 18. storočia nachádzali priestory hospodárskeho zabezpečenia a chodu. Bola tu vrátnica, dve kuchyne, pekáreň, izba služobníctva, správcu a vrátnika, hostovská izba, dielňa a na južnom nádvorí aj stajne a ohrady pre ošípané a hydinu. Na druhom (severnom) nádvorí sa nachádzala studňa. Okrem kaplnky so sakristiou na prvom poschodí boli izby prefekta, prebendátera (duchovný so stálym príjmom dôchodku – prebendy), knižnica, umyváreň, spálne, študovňa alebo ošetrovňa a izba otca spovedníka. Na druhom poschodí v východnom krídle bola jedna spálňa, malá izba pre chorých, študovňa a izba prefekta poslucháčov teológie. Dve schodiská boli umiestnené na južnom nádvorí pri spojovacom krídle.¹⁸

¹⁸ MNL – OL, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 – 1875), S 12 Div. VIII. No. 441:4 – 5 Delineatio infimae Condignationis Semi-

Nádvorie Mariana a východné krídlo s kaplnkou, 1961

Foto: Zbierka fotografií Adriany Švecovej

Ďalšie novšie zachované pôdorysy budovy Mariana vyhotovil po zrušení Spoločnosti Ježišovej v 70. rokoch 18. storočia stavitel' z Bratislavy, Juraj Karol Zillak. Na dvoch plánoch sú zakreslené pôdorysy jednotlivých podlaží troch susediacich objektov – Adalbertina, Rubrora a Mariana, no bez popisov.¹⁹ Kým budova Mariana mala tvar písmena H, susedný Generálny seminár mal tvar doľava otočeného písmena U a budova Adalbertina mala a dodnes má tvar písmena L. Stavitel' Zillak pripravil aj projekt prestavby vtedajšieho Generálneho seminára v Trnave, ktorý bol architektonicky spojený s budovou bývalého Mariánskeho seminára.

Vo východnom krídle Mariana mala byť jedáleň pre 100 osôb, kuchyňa, dielňa a sklad kuchynského riadu, v spojovacom krídle rozšírenom o šírku schodiska dve komory a v západnom krídle

jedenásť izieb a komôr pre domáce služobníctvo. Na prvom poschodí vo východnom krídle mala byť študovňa a spálňa pre 20 osôb, izba pre chorých s komorou na lieky a kaplnkou, v spojovacom krídle študovňa a spálňa pre 10 osôb a v západnom krídle byt prefekta a izby pre študijného prefekta, otca-spovedníka a prichádzajúcich hostí. Na druhom poschodí východného krídla naprojektoval J. K. Zillak študovňu a spálňu pre 20 osôb.²⁰

Budova Mariana stojí na štyroch mestských parcelách na Ulici Jána Hollého a v súčasnosti patrí Trnavskej arcidiecéze, ktorá ju zrekonštruovala a využíva na kultúrne podujatia. Z pôvodnej podoby sa zachovalo východné krídlo s kaplnkou, kým priečne spojovacie krídlo sa zbúralo.²¹ Barokový vstupný portál je tiež pôvodný.

narii Mariano-Szelepcsiniáni; Supremae Condignationis Seminarii Mariani; MNL – OL, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 – 1875), S 12 Div. VIII. No. 440 Media Condignationis Seminarii Mariani. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plány č. 39, č. 41 a č. 40.

¹⁹ Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. XIII – Grundriss des Adalbertischen Convicts, dann des Marianischen, und des Seminarii Rubrorum, No. XIV – Grundriss des Adalbertischen Convicts, dann des Marianischen, und des Seminarii Rubrorum. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plány č. 44 a č. 45

²⁰ Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. XV – Worschlag, wie das Seminarium Generale zu Törnau erbauet werden könnte; No. XVI – Worschlag, wie das Seminarium Generale zu Törnau erbauet werden könnte. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plány č. 42 a č. 43.

²¹ KAZIMÍR – ZACHAROVÁ, *Trnava na starých pohľadniciach*, s. 57.

Šľachtický konvikt vo svetle výsledkov archívneho výskumu

Henrieta Žažová

Šľachtický konvikt (*Convictus nobilium*) patril vo svojej dobe k najprestížnejším výchovno-vzdelávacím ústavom v Uhorskom kráľovstve. Dodnes sa zachovala palácová stavba šľachtického konviktu v pôvodnom výraze a slohovom dispozičnom riešení na rohu Ulice Jána Hollého a Mikuláša Schniedera-Trnavského. Patrí k významným reprezentatívnym budovám barokovej architektúry a umenia.

Najhorlivejší rekatolizátor na ostrihomskom arcibiskupskom stolci a výrazná osobnosť proti-reformácie v Uhorsku v prvej polovici 17. storočia, kardinál Peter Pázmaň po usadení jezuitov v Trnave a otvorení gymnázia pre študentov z radov šľachtických i meštianskych rodín, v roku 1619 zabezpečil priestory pre dva šľachtické konvikty. Pre Konvikt sv. Adalberta bol nový dom adaptovaný na užívanie chudobnými študentmi zo šľachtických kruhov hneď a odovzdaný do správy Spoločnosti Ježišovej. Avšak na budovu druhého šľachtického konviktu bol len privezený stavebný materiál.¹ Dom na Kapitulskej ulici za 200 zlatých dostala do správy Ostrihomská kapitula a ubytovaní v ňom mali byť ostatní chovanci šľachtického pôvodu.² Vypuknutím stavovského povstania, ktoré bolo súčasťou tridsaťročnej vojny v Európe na jej začiatku, keď jezuiti museli opustiť Uhorsko, boli prerušené aj aktivity arcibiskupa, keďže jezuitské gymnázium bolo zatvorené.

Po upokojení politickej situácie a návrate jezuitov arcibiskup Pázmaň vydal fundáciu listinu pre šľachtický konvikt v roku 1624. Potvrdil ju aj panovník Ferdinand II. a pápež Urban VIII.³ Chod konviktu zabezpečil príjmom z tzv. arcibiskupského piseta (finančná odmena za právo dozerat' na

razenie mincí) z Kremnickej mincovej komory, čo predstavovalo 5 000 zlatých ročne. Spravovanie konviktu zveril jezuitom, ale patronátne právo mal panovník.⁴ Avšak pôvodná stredoveká budova na Kapitulskej ulici č. 4, určená pre šľachtický konvikt v roku 1619,⁵ bola rozsiahlou prestavbou z iniciatívy kardinála Pázmaňa v roku 1630⁶ prestavaná na potreby Seminára sv. Štefana, ktorý tu bol umiestnený od roku 1631 do začiatku 18. storočia, keď sa sťahoval na Halenársku ulicu.⁷

Činnosť konviktu tak bola v roku 1630 na niekoľko rokov zastavená, až v roku 1638 sa obnovila, keď v ňom bolo miesto pre jedenásť chovancov.⁸ Priestory pre konvikt zabezpečil darom kaločský arcibiskup Ján Telegdi. Kľúče od svojho domu odovzdal ešte 11. februára 1637 palatínovi Mikulášovi Esterháziemu.⁹ V roku 1641 úradne daroval tento dom, ktorý patril jeho rodine a v dokumentoch sa označuje ako tzv. Telegdiho dom (tzv. *Telegdiana*), šľachtickému konviktu. Dom sa nachádzal na rohu Ulice sv. Jána Krstiteľa,¹⁰ čiže sa konvikt

¹ Slovenská národná knižnica – Literárny archív v Martine, Acta jesuitarum in Hungaria ab anno 1599 usque 1647. Pars I. Tyrnaviae, annum 1619, pag. 54, sign. RKHS 1425a.

² MV SR, Štátny archív v Trnave, Magistrát mesta Trnava (ďalej len ŠA TT, MGT), Listiny, č. 501.

³ Archivum Romanum Societatis Iesu, Provincia Austria (ďalej len ARSI, Austr.), 137 Historia Litterae annuae 1637 – 1639, pag. 203 – 204.

⁴ KUŠNIRÁKOVÁ, Ingrid. *Piae foundationes. Zbožné fundácie a ich význam pre rozvoj uhorskej spoločnosti v ranom novoveku*. Bratislava: Historický ústav Slovenskej akadémie vied vo vydavateľstve PRO HISTORIA, 2009, s. 67.

⁵ ŽAŽOVÁ, Henrieta. Jezuiti v kráľovskom meste: k výstavbe univerzitného areálu v Trnave v 17. storočí. In RAGAČOVÁ, Júlia – RÁBIK, Vladimír (eds.). *Trnava 1238 – 2018 ...úspešný európsky príbeh...* Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2018, s. 74.

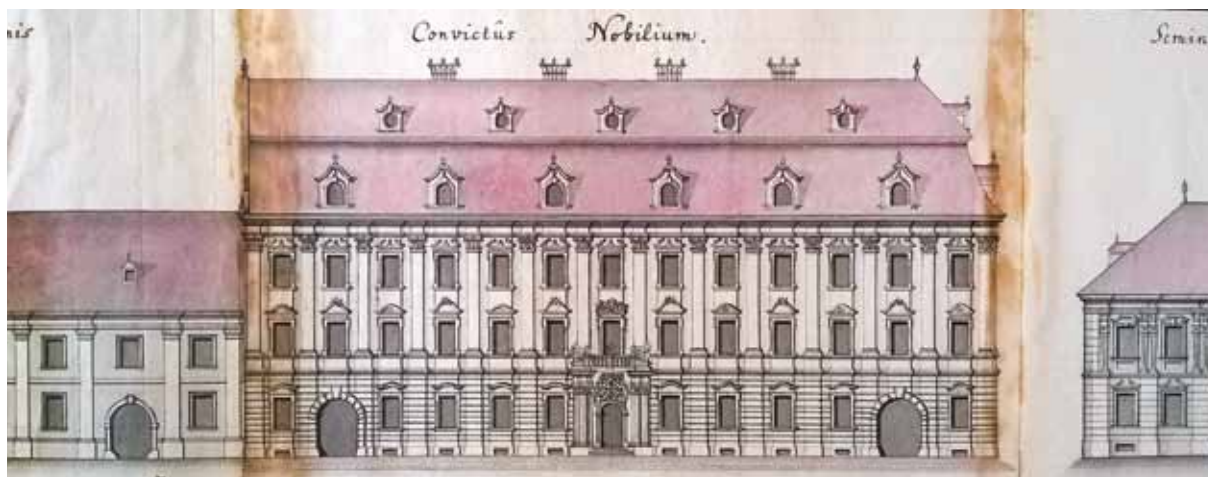
⁶ KÁDÁR, Zsófia. A nagyszombati jezsuita kollégium, gimnázium és tanulóí (1616–1773). In FAZEKAS, István – KÖKÉNYESI, Zsolt – TERNOVÁČZ, Bálint – KÁDÁR, Zsófia (eds.). *A nagyszombati jezsuita gimnázium diáksága. Anyakönyvi adattár (1616–1772) I*. Budapest: Jézus Társasága Magyarországi Rendtartomány Levéltára, 2023, s. 27 (v tlači).

⁷ *Trnava: Mestská pamiatková rezervácia*. Trnava: Ars Monument, 1997, s. 25.

⁸ ARSI, Austr., 226 *Foundationes Austriae et Bohemicae 1576 – 1713*, fol. 4r.

⁹ KARABOVÁ, Katarína. Zakladateľ Trnavskej univerzity Peter Pázmaň vo svetle súvekej literatúry. In JURÍKOVÁ, Erika – TKÁČIK, Ladislav et al. *Vivat, crescat, floreat Universitas Tyrnaviensis!* Trnava: Filozofická fakulta TU, Towarzystwo Slowaków v Polsce, 2013, s. 132 – 133 (Príloha: Samuel Timon: *Purpura Pannonica sive vitae et res gestae Sacrae Romanae Ecclesiae cardinalium*. Cas-soviae, 1745, s. 261 – 269).

¹⁰ ŠA TT, MGT, Ecclesiastica, Kláštor (Religiosa) 1510 – 1823, šk. 2, Acta Societatis Jesu 1618 – 1797 (nepag. a nesig.).

Kresba priečelia šľachtického konviktu z druhej polovice 18. storočia (nedat., nesign.)

Zdroj: Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, Tervtár, Icon 225d

prestáhoval do priestorov na južnom konci Ulice Jána Hollého. V dome na tejto parcele sídlili jezuiti v rokoch 1561 – 1567. Bolo tu teda aj prvé jezuitské kolégium.¹¹ Potom patrilo od roku 1568 rodine Telegdiovcov,¹² kým ho kaločský arcibiskup nedaroval konviktu. Arcibiskup Ján Telegdi dal vybudovať Kaplnku sv. Jána Evanjelistu a venoval aj finančné prostriedky na podporu konviktu a jeho študentov. V tomto období sa do šľachtického konviktu, ako aj Konviktu sv. Adalberta, nasťahovali po obsadení Moravy švédskymi vojskami, študenti z olomouckých jezuitských škôl, aby tu dokončili svoje štúdiá.¹³

Vedľajší dom po nebohom Martinovi Komáromim na Ulici sv. Jána Krstiteľa bol zakúpený pre šľachtický konvikt v roku 1668. V tom čase bol opustený a dedičia nebohého Martina Komáromiho ho so všetkými náležitosťami a ornou pôdou predali konviktu.¹⁴ V roku 1683 objekt vyhorel počas veľkého požiaru v meste.¹⁵ Ostrihomský arcibiskup Leopold Kolonič po nástupe do čela arcidiecézy vyčlenil na opravu konviktu a pre alumnistov 5 000 zlatých. Na treťom podlaží konviktu boli rekonštruované dve spálne a študovňa a nové krídlo postavené od základov až po strechu.¹⁶

Aj v 18. storočí mal konvikt ťažkosti, pretože v niektorých rokoch bol zavretý, napr. v rokoch 1711 – 1712.¹⁷ Obdobie rozkvetu nastalo až po ná-

stupe kráľovnej Márie Terézie. Ako patrónka konviktu zreformovala jeho fungovanie¹⁸ a dala vybudovať nové sídlo na mieste staršieho Telegdiho domu. Pre rozšírenie parciel na novostavbu bol zakúpený v roku 1748 dom Oltárnictva sv. Kataríny na dnešnej Ulici M. Schneidera-Trnavského, ktorý dovtedy obývali kanonici Ostrihomskej kapituly. Na výmenu získala kapitula dom na Jeruzalemskej ulici.¹⁹

Výstavbu nového sídla šľachtického konviktu mal na starosti člen jezuitskej rehole (*director fabricae convictus regii*),²⁰ ktorým bol Ignác Gruber.²¹ Autorom zachovaných projektov pôdorysov troch podlaží konviktu, členenia vonkajších aj dvorových fasád a dvoch profilov je Ján Anton Kessler, mestský murársky majster v Trnave. Na návrhu fasády a profilu je uvedené datovanie, 23. máj 1747. Všetky štyri návrhy boli schválené na zasadnutí členov Miestodržiteľskej rady 25. augusta 1747, čo potvrdil Michal Domsics. Podľa projektu na prvom podlaží boli plánované sklady, izba pohárnika, vrátnica, izba majstra pivnice, izby pre hostí, kuchyňa, izba kuchára, umyváreň, jedáleň a predzáhradka pred jedálňou, izba regenta. Vo vnútornom nádvorí obohanom štyrmi krídlami budovy bola studňa a zadné nádvorie susedilo so záhradou Mariánskeho seminára. Obytné priestory boli plánované na prvé poschodie, kde mali

¹¹ ŠA TT, MGT, Zápisnice magistrátu II/1, 1546 – 1561, pag. 255 – 258.

¹² ŠA TT, MGT, Zápisnice magistrátu II/1, 1546 – 1561, pag. 474.

¹³ ARSI, Austr., 139 Historia Litterae annuae 1642 – 1646, pag. 175 – 176.

¹⁴ ŠA TT, MGT, Listiny, č. 578.

¹⁵ GRANASZTÓI, György. *A barokk győzelme Nagyszombatban. Tér és társadalom 1579–1711*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2004, s. 99.

¹⁶ ARSI, Austr., 154 Litterae annuae 1696, fol. 51r.

¹⁷ KÁDÁR, A nagyszombati jezsuita kollégium, gimnázium és ta-

nulói (1616–1773), s. 25; ARSI, Austr., 170 Historia Litterae annuae 1713, pag. 176.

¹⁸ KUŠNIRÁKOVÁ, *Piae foundationes. Zbožné fundácie a ich význam pre rozvoj uhorskej spoločnosti v ranom novoveku*, s. 67.

¹⁹ ŠA TT, MGT, Ecclesiastica, Kláštor (Religiosa) 1510 – 1823, šk. 2, Acta Societatis Jesu 1618 – 1797 (nepag. a nesig.).

²⁰ KÁDÁR, A nagyszombati jezsuita kollégium, gimnázium és tanulói (1616–1773), s. 25.

²¹ MARTON, József. *Nagyszombat. In Magyarország vármegyei és városai. Pozsony vármegye*. Budapest, 1904, s. 194.

byť spálne, izby magistrův, konviktorův, regenta, študovne, ošetrovňa, kaplnka. Podobne aj na druhom poschodí boli navrhnuté spálne, izby magistrův, konviktorův, viceregenta, študovne, knižnica, modlitebňa, sklady. Na všetkých podlažiach bola spojovacia chodba a schodiská v západnom a východnom krídle.²²

V roku 1747 boli položené základy a konala sa slávnosť.²³ Štvorkrídlová budova so stredným pozdĺžnym dvorom má dvojtraktovú dispozíciu a okružnú do dvora orientovanú spojovaciu chodbu. Do roku 1756 bola dokončená výstavba troch podlaží, okrem izieb pre konviktorův a alumnistův či študovní, boli vybudované aj dve auly. Jedna pre výučbu chémie a fyziky, druhá na výuku geografie, hudby a na fyzické cvičenie.²⁴ V konvikte sa podľa záznamův vyučoval šerm, živé jazyky – nemčina, francúzština, maďarčina, krasopis, aritmetika, geografia aj architektúra.²⁵ O dva roky bola hotová divadelná sála s pódium aj oktogonálna Kaplnka sv. Jána Evanjelistu s kupolou elipsovitého tvaru a iluzívnou maľbou.²⁶ Autorom fresky Apokalypsy na kupole je Vavrínek Mussinger, ktorý ju signoval.²⁷ Na hlavnom priečelí na Ulici Jána Hollého je monumentálny kamenný stĺpový portál s balkónom a alegorickými plastikami od významného viedenského sochára Jána Jozefa Rösslera.²⁸ Neskôr v roku 1763 sa spomínajú v domácej kaplnke konviktu aj dva oltáre, ktoré boli namaľované.²⁹

Nesignované pôdorysy šľachtického konviktu, ale s popisom, sa zachovali z roku 1766. Podľa nich bola na prízemí situovaná izba vrátnika, krajčírskaa izba, izba zásobovača a kľúčiara, sluhov, pomocníkov a kuričov, komora, sklad, kuchyňa, sklad kuchynského riadu, jedáleň a druhá jedáleň pre sluhov, školské cvičisko a divadelná sála. Jedenásť izieb pre konviktorův, izby regenta, prefektův, študovňa poslucháčův filozofickej fakulty, študovňa a spálne študentův gymnázia boli na

²² Prímási Levéltár Esztergom, Tervrajzgyűjtemény, sign. 1604 – Specificatio der ersten Contignation; sign. 1605 – Specificatio der anderten Contignation; sign. 1606 – Specificatio der triden Contignation; sign. 2020 – Specificatio der außwendigen fachhada, wie auch der ein wendigen seithen und der zwey Profil. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plány č. 46 – č. 49.

²³ ARSI, Austr., 204 Historia Litterae annuae 1747, fol. 81r.

²⁴ ARSI, Austr., 213 Historia Litterae annuae 1756, fol. 117v – 118r.

²⁵ KUŠNIRÁKOVÁ, *Piae fundationes. Zbožné fundácie a ich význam pre rozvoj uhorskej spoločnosti v ranom novoveku*, s. 70.

²⁶ ARSI, Austr., 215 Historia Litterae annuae 1758, fol. 71r.

²⁷ MENCL, Václav: Universitní budovy v Trnavě. In *Trnavský sborník. K 300. výročí založení university v Trnavě*. Bratislava: Učená společnost Šafaříkova v Bratislavě, 1935, s. 54 (*Laurentius Muszinger pinx. A. D. 1758*).

²⁸ PUŠKÁR, Juraj. Reštaurovanie vstupného portálu Šľachtického konviktu. In *Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 4*, 2001, s. 39.

²⁹ ARSI, Austr., 218 Historia Litterae annuae 1763, fol. 124.

Ulica Jána Hollého, šľachtický konvikt (prvá budova sprava), 2020

Foto: Barbora Likavská

prvom poschodí a na druhom sedem izieb pre konviktorův, malá a veľká sála, študovne a spálne študentův gymnázia, izba ich prefekta, kaplnka až s tromi oltármi a ďalšie obytné miestnosti.³⁰ Ak porovnáme projekty z roku 1747 s pôdorysmi z roku 1766, pri realizácii došlo k odchýlkam, ale v hlavných rysoch boli plány zachované.

Pravdepodobne z druhej polovice 18. storočia pochádza aj tretí súbor pôdorysov jednotlivých podlaží budovy šľachtického konviktu, ktorý nie je datovaný ani signovaný. Funkcia priestorův bola podobná, na prízemí bola jedáleň, divadelná sála, kuchyňa a ostatné miestnosti zabezpečujúce chod konviktu, kým na dvoch poschodiach boli obytné priestory, študovne, knižnica a ošetrovňa.³¹

V roku 1773 bola Spoločnosť Ježišova zrušená a správou konviktorův boli poverení členovia iných

³⁰ Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár Budapest (ďalej len MNL – OL), S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 – 1875), S 12 Div. VIII. No. 443/1 – 3: Ichnographia Convictus Nobilium Regio – Archi-Episcopalis anno 1766. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plány č. 50 – č. 52 s legendou k pôdorysom.

³¹ Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár Budapest (ďalej len MNL – OL), S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 – 1875), S 12 Div. VIII. No. 330:1 – 3 Specificatio der ersten Contignation; Specificatio der anderten Contignation; Specificatio der triden Contignation. V kapitole Historické plány, pôdorysy, zamerania budov Trnavskej univerzity plány č. 53 – č. 55.

*Nádvorie
šľachtického
konviku
s oktogónálnou
kaplnkou, 2023*

Foto: Henrieta
Žažová

Západná fasáda šľachtického konviku so vstupným portálom, 2020

Foto: Barbora Likavská

reholí alebo svetskí kňazi. Po presťahovaní Trnavskej univerzity v roku 1777 do Budína, slúžil šľachtický konvikt na ubytovanie študentov Kráľovskej akadémie až do zrušenia konviktov Jozefom II. v roku 1784. V roku 1778 sa zlúčili fundácie Adalbertina a šľachtického konviku v Trnave s fundáciou budínskeho konviku. Jozef II. napokon v roku 1784 konvikty zrušil a ich kapitál prešiel do tzv. študijného fondu.³² Do roku 1850 tu bola vojenská škola a byty vojenských vyslúžilcov, potom opäť slúžil na výchovu mládeže pod kuratelou Ostrihomského arcibiskupstva.³³

Objekt patrí rímskokatolíckej cirkvi aj v súčasnosti, a to Trnavskej arcidiecéze. V 90. rokoch 20. storočia sa uskutočnila rekonštrukcia šľachtického konviku a dnes v ňom sídli Arcibiskupský úrad. Vstupný polkruhovo ukončený kamenný portál nesie balkón po bokoch s postavami Fortuny a Grácie (reprezentujú spojenie šťastia, vzdelania, krásy a cnosti – ideál šľachtického mládenca, ktorého konvikt mal vychovávať) a nápisom s letopočtom 1754, považovaným za rok ukončenia jeho výstavby: RELIGIONI BONIS ARTIBUS / MDCCLIV (v preklade: Zbožnosti, krásnym umeniam MDCCLIV).

³² KUŠNIRÁKOVÁ, *Piae fundationes. Zbožné fundácie a ich význam pre rozvoj uhorskej spoločnosti v ranom novoveku*, s. 72, 88, 94.

³³ MARTON, Nagyszombat, s. 194.

Stephaneum vo svetle výsledkov archívneho výskumu

Henrieta Žažová

Seminár sv. Štefana (*Seminarium Sancti Stephani Regis*) založil v roku 1630 ostrihomský arcibiskup Peter Pázmaň. V roku 1623 otvoril seminár na výchovu kňazského dorastu na potreby Ostrihomskeho arcibiskupstva vo Viedni, tzv. Pazmanium, ktoré slúžilo ako vzor aj pri zakladaní trnavského seminára. Po niekoľkoročných prípravách bol seminár otvorený v roku 1631 s cieľom vychovávať kňazov len pre pastoračiu vo farnostiach Ostrihomskej arcidiecézy. Obnovený bol aj prvý uhorský seminár Panny Márie, ktorý v roku 1566 vznikol na podnet Mikuláša Oláha, ale neskôr bol zlúčený so Seminárom sv. Štefana.¹ Patril pod správu Ostrihomskej kapituly a patronátne právo vykonával arcibiskup.²

V 17. storočí bolo sídlo seminára na Kapitulskej ulici č. 4,³ na parcele s meštianskym domom, ktorý kardinál Pázmaň pôvodne v roku 1619 kúpil pre šľachtický konvikt,⁴ a neskôr v roku 1630 prestaval pre seminár.⁵ Až na začiatku 18. storočia bol seminár umiestnený do dnešných priestorov na Halenárskej ulici. Išlo pôvodne o tri objekty, dve celé stredoveké parcely a časti dvoch ďalších parciel.⁶ V roku 1713 mestský palác Esterházióvcov (stojaci na dvoch stredovekých parcelách) predal Ostri-

homskej kapitule František Esterházi za 4 000 zlatých. Financie obratom daroval kapitule na potreby seminára.⁷ Okrem tohto rožného domu⁸ bol v roku 1724 zakúpený pravdepodobne aj susedný dom na východe patriaci Oltárniectvu sv. Alžbety na Ulici M. Schneidera-Trnavského.⁹ V uvedenom roku prikúpili aj polovičná usadlosť Jána Petoka na Halenárskej ulici.¹⁰

Zameranie objektov seminára sa nám nezachovalo, resp. nie je známe. Budova Stephanea si zachovala autentický slohový výraz a predpokladá sa, že je dielom rakúskeho architekta Johana Lucasa Hildebradta, resp. jeho okruhu. Štvorkrídlová dvojtraktová budova so stredným pozdĺžnym dvorom, okolo ktorého vedie spojovacia chodba, má nepravidelný obdĺžnikový až lichobežníkový pôdorys. Vstup do objektu je z Halenárskej ulice, pričom tu bol uplatnený pôvodný renesančný portál s dvomi viacfigurálnymi kamennými reliéfmi. Na reliéfoch sú znázornení svetskí a cirkevní hodnostári. Nad severným pilastrom portálu so znakom Uhorska drží kľačiaci sv. Štefan podušku v póze odovzdávania svojej kráľovskej koruny Panne Márii. Okrem sv. Štefana sú tu aj sv. Ladislav a sv. Imrich z Arpádovskej dynastie a ďalší biskupi. Na reliéfe nad južným pilastrom je umiestnený kľačiaci kardinál P. Pázmaň, stojaca postava štedrého donátora seminára – Štefana II. Koháriho s erbom Koháriovcov a ďalší meceni.¹¹ Pôvodné umiestnenie reliéfov nie je známe, ale na Stephaneum bolo umiestnené druhotne.¹²

¹ KUŠNIRÁKOVÁ, Ingrid. *Piae foundationes. Zbožné fundácie a ich význam pre rozvoj uhorskej spoločnosti v ranom novoveku*. Bratislava: Historický ústav Slovenskej akadémie vied vo vydavateľstve PRO HISTORIA, 2009, s. 101, 103 – 104; KÁDÁR, Zsófia. *A nagyszombati jezsuita kollégium, gimnázium és tanuló (1616–1773)*. In FAZEKAS, István – KÖKÉNYESI, Zsolt – TERNOVÁČZ, Bálint – KÁDÁR, Zsófia (eds.). *A nagyszombati jezsuita gimnázium diák-sága. Anyakönyvi adattár (1616–1772) I*. Budapest: Jézus Társasága Magyarországi Rendtartomány Levéltára, 2023, s. 27 (v tlači).

² KUŠNIRÁKOVÁ, *Piae foundationis. Zbožné fundácie a ich význam pre rozvoj uhorskej spoločnosti v ranom novoveku*, s. 104 – 105.

³ MV SR, Štátny archív v Trnave, Magistrát mesta Trnavy (ďalej len ŠA TT, MGT), Listiny, č. 545; *Trnava: Mestská pamiatková rezervácia*. Trnava: Ars Monument, 1997, s. 25.

⁴ ŠA TT, MGT, Listiny, č. 501.

⁵ ŠA TT, MGT, Ecclesiastica, Kláštory (Religiosa) 1510 – 1823, šk. 2, Acta Societatis Jesu 1618 – 1797 (nepag. a nesig.).

⁶ ŽUFFOVÁ, Jaroslava. Suterény Seminára sv. Štefana ako zdroj poznania stredovekej zástavby na križovatke významných trnavských komunikácií. In *Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 15*, 2012, s. 13 – 22.

⁷ KUČERA, Peter. Historický vývoj vlastníckych vzťahov Stephanea. In *Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 15*, 2012, s. 28.

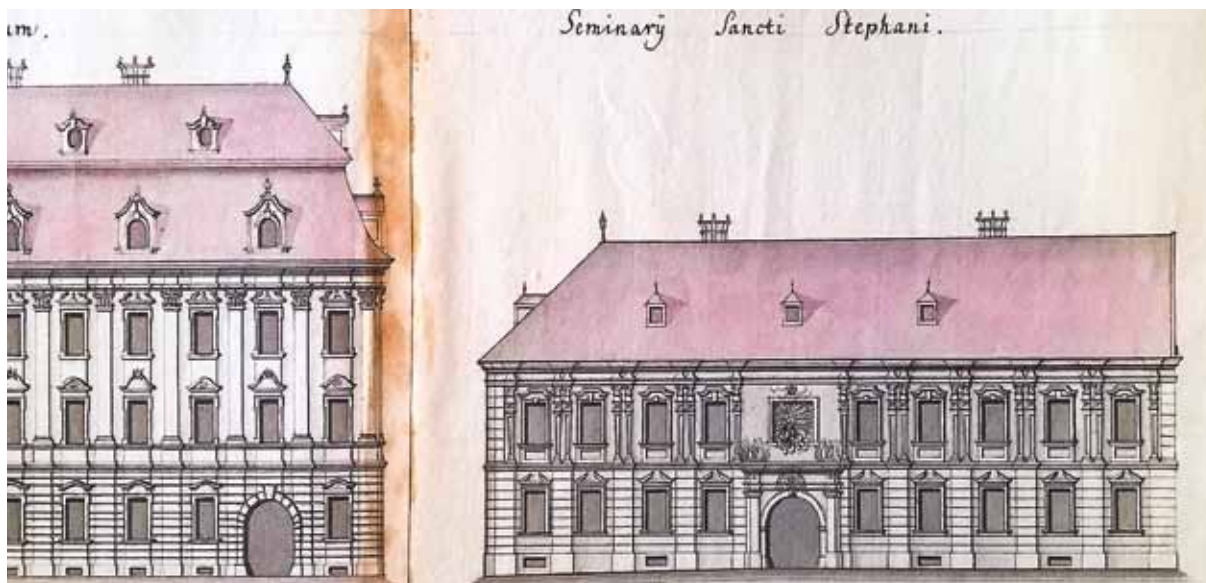
⁸ ŠA TT, MGT, Listiny, č. 611.

⁹ KUČERA, Historický vývoj vlastníckych vzťahov Stephanea, s. 28.

¹⁰ ŠA TT, MGT, Listiny, č. 617.

¹¹ ŽAŽOVÁ, Henrieta. Koháryovci a Trnavská univerzita. In ĎURIANOVÁ, Mária (ed.). *„Za Boha, kráľa a vlasť!“ Koháryovci v uhorských dejinách*. Zvolen: Národné lesnícke múzeum vo Zvolene pre Múzeum vo Svätom Antone, 2016, s. 170 – 171.

¹² SABADOŠOVÁ, Elena. Informácia o nálezoch na uličných fasádach bývalého Stephanea v Trnave. In *Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 15*, 2012, s. 32 – 33.

Kresba priečelia Stephanea z druhej polovice 18. storočia (nedat., nesign.)

Zdroj: Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, Tervtár, Icon 225e

Západná fasáda Stephanea so vstupným portálom, 2015

Foto: Henrieta Žažová

Funkčné využitie priestorov poznáme z inventárov seminára z 18. storočia. V roku 1715 sa tu nachádzali izby prefekta, študovňa, spálňa, sklady, izby kuchára, kuchyňa, jedáleň, sála a dreváreň. O tri roky neskôr bola opísaná nová veľká sála (*palatium novum*) s portrétmi arcibiskupov a ďalšie priestory ako malá študovňa, malá spálňa či komory. V kaplnke s maľovaným trámovým stropom bol nový drevený oltár s obrazom Najsv. Trojice a sv. Štefana. V schodiskovom priestore sa nachádzala modlitebňa

s obrazom sv. Štefana a sochami Ukrižovaného s Pannou Máriou. Na chodbe viselo 22 obrazov a mapa Uhorska. Na nádvorí bola studňa, pristané dielne aj chlievy.¹³

Reprezentačné priestory bolo obohatené štukovou ornamentálnou výzdobou v dvoch etapách, v barokovej po výstavbe na začiatku 18. storočia

¹³ HAVLIK, Marian – SABADOŠOVÁ, Elena. Seminár sv. Štefana – Stephaneum v Trnave po pamiatkovom výskume. In *Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja* 24, 2021, s. 3 – 5.

Reliéf nad severným pilastron portálu so znakom Uhorska s kľačiacim sv. Štefanom, stojacim sv. Ladislavom, sv. Imrichom a ďalšími biskupmi, 2015

Foto: Henrieta Žažová

Reliéf nad južným pilastron, kde je kľačiaci Peter Pázmaň, stojaca postava Štefana II. Koháriho s rodovým erbom a ďalší meceni, 2015

Foto: Henrieta Žažová

a v rokokovej z poslednej tretiny 18. storočia.¹⁴ V kaplnke vytvárajú iluzívnu kupolu nástenné maľby s Najsv. Trojicou a Pannou Máriou uprostred.

Seminár sv. Štefana ukončil svoju činnosť v dôsledku reforiem Jozefa II. v roku 1782.¹⁵ Neskôr v Trnave sídlil seminár opäť v objekte Stephanea od

roku 1790 až do roku 1850, keď budovu začal využívať ako svoje sídlo trnavský vikár. Sídlil tu do roku 1866, do zriadenia sirotinca.¹⁶ Neskôr bol do objektu umiestnený detský domov, ktorý sa odsťahoval v roku 1997, keď bola budova vrátená do majetku Trnavského arcibiskupstva. V súčasnosti prebieha obnova Stephanea.

¹⁴ HAVLIK - SABADOŠOVÁ, Seminár sv. Štefana - Stephaneum v Trnave po pamiatkovom výskume, s. 9 - 11.

¹⁵ KUŠNIRÁKOVÁ, *Piae foundationis. Zbožné fundácie a ich význam pre rozvoj uhorskej spoločnosti v ranom novoveku*, s. 107; HAVLIK - SABADOŠOVÁ, Seminár sv. Štefana - Stephaneum v Trnave po pamiatkovom výskume, s. 11.

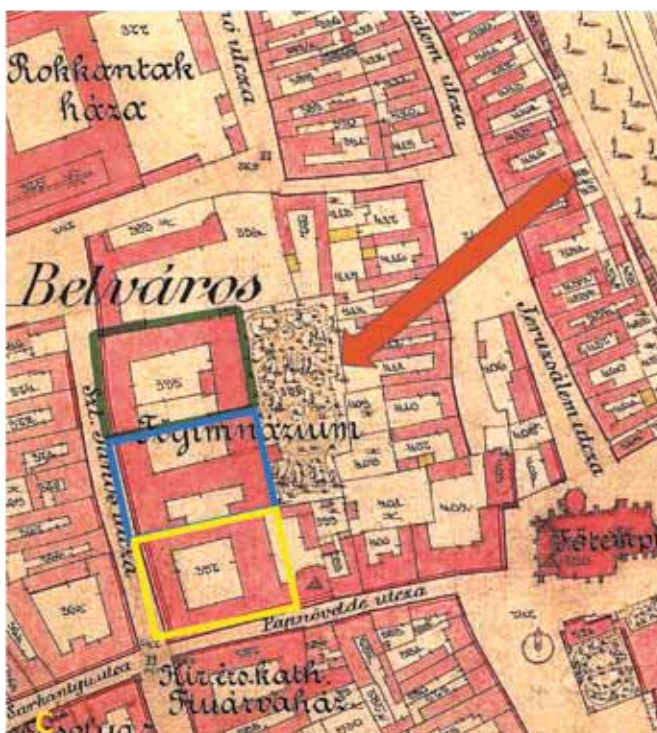
¹⁶ MARTON, József. Nagyszombat. In *Magyarország vármegyei és városai. Pozsony vármegye*. Budapest, 1904, s. 196.

Archeologický výskum v záhradách univerzitných budov

Erik Hrnčiarik – Tomáš Kolon

V druhej polovici roka 2019 realizovala Katedra klasickej archeológie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave archeologický výskum v priestore zadného nádvorja (záhrady) bývalého univerzitného komplexu budov Generálneho seminára (tzv. Rubrorum), Seminára Panny Márie (tzv. Marianum) a šľachtického konviktu, situovaných na východnej strane dnešnej Ulici Jána Hollého v Trnave. Terénne práce sa uskutočnili na základe rozhodnutia Krajského pamiatkového úradu v Trnave. Ich dôvodom bol zámer investora (Trnavská arcidiecéza) vytvoriť dočasnú odstavnú plochu pre motorové vozidlá, príjazdovú komunikáciu v centrálnej a východnej časti a rozsiahlejšie

terénne a sadové úpravy v západnej časti dnešného nádvorja. Hlavným cieľom archeologického výskumu bola identifikácia pôvodnej úrovne terénu z obdobia baroka až 19. storočia. Ďalším zámerom bolo spresnenie pôdorysnej dispozície priestoru pôvodnej záhrady, zistenie prípadných pozostatkov po drobnej exteriérovej záhradnej architektúre a použitých konštrukčných detailoch. Staršie nálezové kontexty mali byť zdokumentované len na hornej úrovni ich zachytenia v nevyhnutnom rozsahu stanovenom Krajským pamiatkovým úradom v Trnave, čo by umožnilo ich ďalšie zachovanie a efektívnu ochranu do budúcnosti. Všetky novonadobudnuté informácie spoločne s archív-

Trnava, označenie plochy výskumu: A) na mape druhého vojenského mapovania z roku 1839; B) na súčasnem mapovom podklade; C) na katastrálnej mape z roku 1895

Zdroje: GOJDIČ, Ivan. Generálny seminár - Rubrorum - najmladší objekt univerzitných budov v Trnave. In ŽAŽOVÁ, Henrieta (ed.). *Sapientia aedificavit sibi domum. Budovy Trnavskej univerzity v Trnave*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Ústav dejín Trnavskej univerzity v Trnave, 2020, str. 59; <https://maps.arcanum.com/>

nými mapovými podkladmi a historickými správkami by mali v budúcnosti predstavovať východiskový bod pre trvalé architektonické a urbanistické riešenie celého priestoru.

Metodika výskumu

Realizované archeologické práce boli v prevažnej miere situované do priestoru s recentnou navážkou zo začiatku 20. storočia. Približná plocha výskumu dosahovala maximálne rozmery cca 69,75 m na dĺžku a 22,80 m na šírku. Avšak nie v každej časti bol výskum uskutočnený v rovnakom rozsahu a rovnakou metódou. Voľba terénneho odkryvu sa odvíjala od plánovaných výkopových prác, stavebných úprav a zadaných cieľov archeologického výskumu. V niektorých úsekoch bol novoveký násyp odstránený len z časti. V takých prípadoch sa v odkrývaní starších archeologických situácií nepokračovalo. Hlbšie nálezové kontexty pod recentnou navážkou boli tak cielene zdokumentované len na hornej úrovni ich zachytenia, aby nedošlo k ich ďalšiemu poškodeniu. Prvá etapa výskumu spočívala v odstránení novovekej navážky v priestore Sondy 2. Išlo o zisťovací rez o dĺžke 38,75 m a max. šírke 2,65 až 2,75 m. Výkop prebiehal v centrálnej časti nádvorja, pričom jeho hlavná os pozdĺžne pretínala celý násyp približne v severojužnom smere. Primárnym cieľom tohto rezu bolo zistiť stratigrafickú situáciu, datovať vznik jednotlivých častí násypu a určiť vplyv stavebných a výkopových zásahov z druhej polovice 20. storočia na stav dochovania historických štruktúr. Nasledujúca druhá a tretia etapa prebiehali v jesenných a zimných mesiacoch roku 2019. Terénne práce sa sústredili v priestore Sondy 1, ktorej približné rozmery dosahovali maximálnu dĺžku 69,75 m, minimálnu šírku 3,75 m a maximálnu šírku 21,5 m. Metodika odkryvu v druhej a tretej etape výskumu spočívala v postupnom odstraňovaní asfaltu a sutinového násypu až po úroveň archeologických situácií.

Analýza zistených nálezových situácií

Počas odstraňovania časti sutinového násypu a rôznych návažok stavebného materiálu a iného odpadu prevažne z 20. storočia bolo zdokumentovaných niekoľko archeologických situácií. K tým najdôležitejším prislúcha nájdenie pozostatkov parcelačného múru (SJ 2_4), ktorý priečne v sme-

re východ-západ rozdeľoval celý priestor záhrady. Jeho umiestnenie v priestore nie je náhodné a zohľadňuje sa s oddelením Generálneho seminára od Seminára Panny Márie. Horná koruna muriva sa nachádzala približne v hĺbke 0,59 m od pochôdznej úrovne násypu a mala šírku 0,49, resp. 0,60 m. Zhruba 0,70 m od dochovanej hornej hrany sa múr obojstranne rozširoval, čo korešponduje s niveletou základu. Tehly boli spájané hrubou sivou maltou s obsahom riečneho štrku, pričom na jeho severnej strane bola zachovaná aj časť sivej exteriérovej omietky. Z južnej strany múru nebol povrch nijako upravený a malta bola miestami voľne vytečená. Všetky tehly boli ručne robené do drevenej formy, pričom väčšina z nich bola neznačkováaná a len na jednej sa nachádzala signatúra v podobe písmena L v pozitíve. Tieto tehly sú predstaviteľmi barokového typu tehál. Vznik múru možno datovať približne do 18. až prvej polovice 19. storočia. Z historických záznamov vieme, že táto časť univerzitného areálu sa vyvíjala postupne. Prostredníctvom architektonicko-historických výskumov sú potvrdené pri jednotlivých budovách rôzne stavebné fázy. U takto rozsiahlych stavebných komplexoch bolo potrebné zabezpečiť dostatočne veľké pozemky. Kým Generálny seminár zaberá plochu dvoch pôvodných mestských parciel, Marianum až štyroch a šľachtický konvikt troch.¹ Nie je vylúčené, že priebeh identifikovaného múru možno stojí v stope staršieho múru z predchádzajúcej parcelácie. Členenie priestoru záhrady na tri samostatné časti (dve väčšie približne rovnaké časti obdĺžnikového pôdorysu a jednu menšiu) je zobrazené na mape druhého vojenského mapovania z roku 1839. Celá plocha je priečne rozdelená približne na rozhraní Rubrora a Mariana a potom v priestore kaplnky zadného dvorového krídla Seminára Panny Márie. V súčasnosti nevieme s istotou potvrdiť, či toto pôdorysné usporiadanie reflektuje stav z obdobia fungovania univerzity alebo je výsledkom až neskorších zmien po jej presťahovaní do Budína v roku 1777. Nájdený parcelačný múr v každom prípade musel existovať už v čase vyhotovenia tohto mapového podkladu a je teda v súla-

¹ ŽAŽOVÁ, Henrieta. Proces formovania univerzitného areálu v Trnave. In ŽAŽOVÁ, Henrieta (ed.). *Sapientia aedificavit sibi domum. Budovy Trnavskej univerzity v Trnave*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Ústav dejín Trnavskej univerzity v Trnave, 2020, s. 54; pozri tiež: ŽAŽOVÁ, Henrieta. Jezuiti v kráľovskom meste: k výstavbe univerzitného areálu v Trnave. In RAGAČOVÁ, Júlia - RÁBIK, Vladimír (eds.). *Trnava 1238 - 2018. ... úspešný európsky príbeh...* Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2018, s. 80 - 81; DZURNÁKOVÁ, Zuzana. Komplex univerzitných budov. In ŠIMONČIČ, Jozef - HOLOŠOVÁ, Alžbeta (eds.). *Dejiny Trnavskej univerzity 1635 - 1777/1992 - 2010*. Trnava: Ústav dejín Trnavskej univerzity, 2010, s. 288.

Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Plocha Sondy 1 a 2 (sutinový násyp), pohľad na sever – stav pred výskumom

Foto: Tomáš Kolon

de s jeho predpokladanou dobou výstavby v 18. až prvej polovici 19. storočia. V jeho bezprostrednej blízkosti, približne na úrovni rozšírenia základov, boli v priestore Sondy 2 torzovito zachované dve stratigrafické jednotky označené ako SJ 2_5a, SJ 2_5b. Obe pozostávali z tenkej vodorovnej vrstvičky rozdrvenej tehloviny. Nachádzali sa po oboch stranách (aj na južnej, aj na severnej). Ich horná hrana zodpovedala vodorovnej vrstve kompaktnej tmavohnedej hliny bez prímiesí, ktorej priebeh bol zároveň doložený na viacerých miestach skúmanej plochy, napr. v reze situovanom v južnej polovici Sondy 2 a takisto severnej časti Sondy 1 pod tzv. „kruhovým“ (SJ 1c_1), „pravouhlým“ (SJ 1b_11) a „šikmým“ (SJ 1b_13) objektom. Datovanie tejto úrovne do 19. storočia potvrdzuje aj nález medenej mince z prvej štvrtiny 19. storočia v priestore tzv. „kruhového“ objektu (SJ 1c_1), kde bol povrch tmavohnedej vrstvy vysypaný jemným štrkom. Na základe súčasného stavu bádania predpokladáme, že kompaktná tmavohnedá hlina bez prímiesí a v niektorých častiach na hornej styčnej ploche vysypaná jemným štrkom predstavuje pôvodnú pochôdznu úroveň záhrady v 18. až 19. storočí. Danú hypotézu priamo podporujú aj nálezy pozostatkov troch nemurovaných štruktúr v severnej časti Sondy 2. Prvou je tzv. „pravouhlý“ objekt. Ide o pracovné označenie stratigrafickej jednotky SJ 1b_11 pre torzovito zachovaný objekt vybudovaný z nasucho kladených tehál a ojedinele aj kameňov,

ktoré boli poukladané priamo na pevnú kompaktnú hnedú vrstvu. Medzi použitými tehľami sa našla aj tehla s hlavou Krista v osemšpicovom kolese s Reidnerovej tehelne z Trnavy, ktorú vieme bezpečne datovať do druhej polovice 19. storočia. Objekt bol porušený koreňovým systémom väčšieho stromu a mladšími výkopmi. Rovnakou stavebnou technikou bol zhotovený aj tzv. „šikmý“ objekt (SJ 1b_13), ktorý bol preskúmaný len z časti. Takisto pozostával z nasucho kladených tehál a niekoľkých menších riečnych okruhliakov. Použité tehly boli signované písmenom L v pozitíve. Najlepšie dochovanou archeologicky preskúmanou štruktúrou z pôvodnej záhrady bol tzv. „kruhový“ objekt (SJ 1c_1). Zachovala sa z neho časť kamenného základu približne okrúhleho pôdorysu o priemere 6,00 až 6,60 m, so šírkou základu od 0,4 m do 0,60 m. Ako materiál boli netypicky použité nasucho kladené veľké riečne okruhliaky, ale aj sekundárne použité opracované kamenné články a v menšom množstve takisto úlomky tehloviny. Vo východnej časti boli nad okruhliakmi umiestnené nespevnené fragmenty tehál poukladané do jednej vodorovnej roviny. Viaceré podobné kamenné články sa pritom našli aj počas archeologického výskumu priamo na nádvorí Generálneho seminára, kde sa pod vrstvou sutiny zachoval takmer nepoškodený chodník zo záveru 19. storočia. Zhotovený bol z tehál so znakom Trnavy v negatíve a písmenom R, ktoré po oboch stranách

lemovali druhotne použité opracované kamenné segmenty, pochádzajúce z portálov, prahov a ostení okien druhého podlažia budovy.² Vznik tzv. „kruhového“ (SJ 1c_1) a „pravouhlého“ (SJ 1b_11) objektu a chodníka priamo na nádvorí Rubrora možno preto klásť do približne rovnakého časového obdobia. Indikuje to zhodný typ použitých značkovaných tehál (hlava Krista v osemšpicovom kolese) a takisto sekundárne využitie kamenných článkov. Preskúmané pozostatky nemurovaných záhradných prvkov boli pritom súčasťou architektonického a kompozičného riešenia okrasnej záhrady v druhej polovici 19. storočia (resp. jeho záveru). Na pôvodnej katastrálnej mape vyhotovenej v roku 1895 je v mieste tzv. „kruhového“ objektu znázornená rozmerovo aj tvarovo podobná štruktúra. Z hľadiska pochopenia stratigrafického vývoja parcely je dôležité poznamenať, že zistená pochôdzna úroveň, niveleta drobných architektúr a odsadenie základu staršieho parcelačného múru vzájomne korešpondujú s príslušným stavebným komplexom bývalej univerzity. Je preto pravdepodobné, že v skúmanej časti záhrady v priebehu 18. až 19. storočia nedošlo k výraznejšiemu navýšovaniu terénu.

Uskutočnené úpravy sa zrejme týkali skôr samotného vzhľadu a riešenia záhrady. Najväčšie zmeny sa uskutočnili až po scelení celej plochy, keď boli odstránené dva priečne múry. S istotou vieme, že na katastrálnej mape z roku 1895 už zachytené nie sú a záhrada je znázornená ako jeden veľký priestor evidovaný pod číslom 396, pričom jeho rozmery v zásade korešpondujú so súčasným stavom. Zaujímavé je, že hoci sa jeden z pôvodných priečných múrov miestami zachoval až do výšky niekoľko desiatok centimetrov nad vtedajšiu predpokladanú úroveň terénu, na spomínanej mape absentuje. V niektorých úsekoch zrejme nedošlo k jeho úplnému rozobratiu a z časti bol dodatočne prispôsobený novému architektonickému riešeniu záhrady, napr. jeho prisýpaním alebo iným sekundárnym využitím v záhonoch. Záhrada po scelení nadobudla jasnú pozdĺžnu orientáciu približne v smere sever – juh, s miernym porušením symetrie v južnej tretine plochy. V súčasnosti nedisponujeme veľkým počtom informácií o jej presnom vzhľade. Jej predsa len obmedzený priestor neumožňoval uskutočniť rozsiahlejšiu krajinársku úpravu. Voľba symetrickej záhrady s geometrickým usporiadaním záhonov, chodníkovej siete a výtvarných prvkov v klasicistickom období sa

² HRNČIARIK, Erik. Vývoj zástavby na území niekdajšieho Collegium Rubrorum v Trnave. In *Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja* 22, 2019, s. 22.

Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Sonda 2: Stav po odstránení novovekého násypu – južná časť

Foto: Tomáš Kolon

pritom na našom území zväčša obmedzovala skôr na priestory reprezentačného nádvorja, príp. blízke okolie palácovej stavby a hospodárskeho dvora. Dá sa povedať, že v takejto symetrickej úprave boli realizované len v malom počte.³ K zániku tejto úpravy záhrady došlo niekedy začiatkom 20. storočia. Veľký objem stavebnej sutiny v niektorých častiach naznačuje, že to mohlo mať súvis s rozsiahlou prestavbou. Nie je možné vylúčiť, že minimálne severná časť skúmanej plochy bola zasypaná pri známej prestavbe Generálneho seminára v roku 1914. V severozápadnej časti Sondy 2 (severozápadne od tzv. „kruhového“ objektu) sa pod hlineným násypom nachádzala vrstva utlačenej čiernej škváry, ktorá pravdepodobne predstavuje jednu z neskorších úprav pôvodného terénu v prvých deceniách 20. storočia. Plocha vysypaná škvárou svojou niveletou takisto v zásade korešponduje s predpokladanou úrovňou terénu z 19. storočia (SJ 1c_5), resp. je bezprostredne nad ňou. V porovnaní s neďalekými objektami z druhej polovice 19. storočia však nebola neskôr zasypaná sutinou s veľkým obsahom kachlíc a keramiky,

³ LENHART, Jozef. Fenomén parkov a záhrad – história verus súčasnosť. In ŠENKIRIK, Rastislav – GEMBEŠOVÁ, Lucia – ŠKROVINA, Michal – BAKALJAROVÁ, Helena (eds.). *Historická zeleň, parky a záhrady v Bratislavskej župe. Zborník príspevkov z konferencie Bratislavského samosprávneho kraja – Dni európskeho dedičstva 2016*. Bratislava: Bratislavský samosprávny kraj, 2016, s. 33.

ale hnedou kompaktnou hlinou. Nemožno preto vylúčiť, že táto časť bola využívaná ešte v priebehu 20. storočia. Žiaľ, v mnohých častiach skúmanej plochy boli archeologické situácie z 18. až 19. storočia porušené alebo úplne zničené mladšími zásahmi a výkopmi (rôzne recentné stavebné a odpadové jamy s obsahom sutiny, popola, odpadu a pozostatkov betónových základov vojenských garáží). Napriek tomu priestor zadného nádvorja univerzitného komplexu seminárov predstavuje do budúcnosti významnú polohu s výrazným archeologickým potenciálom. Značná časť zistených recentných výkopov zasahuje v prevažnej miere len do vrstiev z obdobia 18. až 19. storočia. Z tohto dôvodu pri prípadných starších archeologických štruktúrach nemuselo dôjsť k ich výraznejšiemu poškodeniu v dôsledku intenzívnej novovekej stavebnej činnosti ako pri iných polohách v rámci historického centra Trnavy.

Analýza hnutel'ných nálezov

Stavebná keramika

Stavebná keramika je zastúpená najmä prostredníctvom tehál, v menšej miere i strešnej krytiny a dlaždíc. Z pohľadu datovania majú najväčšiu výpovednú hodnotu najmä tehly so zachovanou značkou výrobcu. Ich interpretáciu sťažuje skutočnosť, že väčšina nálezov pochádza zo sekundárnych až terciárnych polôh, príp. zo zberu. Celý súbor možno rozdeliť do dvoch rámcových skupín. Prvú reprezentuje stavebná keramika získaná priebežne počas strojového odstraňovania násypu z 20. storočia, príp. pochádzajúca z odkrývania zistených archeologických situácií, vrátane pozostatkov dochovaných architektúr (murovaných aj nemurovaných). Nálezy z druhej skupiny boli získané zberom v okolí skúmanej plochy, pričom časť z nich pochádza z rozoberania ohradného múru na severovýchodnom okraji a takisto z drobných stavieb na vedľajšej parcele. Vzorky týchto tehál boli odobraté za účelom získať vhodný komparatívny materiál k situácii na skúmanej ploche. Z tohto dôvodu sú obe skupiny vyhodnotené najprv samostatne a až následne vzájomne porovnateľné. Najstaršie tehliarske výrobky získané archeologickým výskumom možno datovať do obdobia stredoveku. Ich počet však nebol vysoký a všetky pochádzali zo sekundárnych až terciárnych polôh novovekého zásypu, kde sa dostali ako súčasť stavebného odpadu až v priebehu prvej tretiny 20. storočia. Ide o tzv. prstovky vyrobené zo železitej hliny, pre ktoré je príznačné, že na ich líčnej (lož-

Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Sonda 2 – východný profil

Foto: Tomáš Kolon

Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Sonda 2: Rez 2_1

Foto: Tomáš Kolon

nej) strane boli rôzne hlboké žliabky vytvorené pri zahladzovaní povrchu vlhkej hliny prstami ruky. V rámci Trnavy je možné z hľadiska morfológie a veľkosti rozlíšiť dve základné kategórie. Prvú predstavujú tzv. baštovice, ktorých povrch je značne vyklenutý a pripomínajú vysoké české tehly, tzv. gotické buchty. Ich rozmery sa podľa Jozefa Urminského zväčša pohybujú v rozpätí 25 – 28 × 13 – 14,5 × 6 – 8 cm,⁴ pričom v publikáciách Ivana Staníka sa uvádzajú aj jedince s mierne odlišnými metrickými údajmi – konkrétne s dĺžkou 24,5 – 27 cm, šírkou 12 – 13,5 cm a priemernou výškou 6 – 10 cm.⁵ V každom prípade z hľadiska slohovej architektúry ich možno zaradiť do obdobia ranej

⁴ URMINSKÝ, Jozef. Tehliarska produkcia v Trnave a Hlohovci v stredoveku a novoveku. In NAGY, Peter – ČURNÝ, Marián (eds.). *Laterarius. Dejiny tehliarstva na Slovensku. Zborník Slovenského národného múzea – Archeológia supplementum 3*, Bratislava: Slovenské národné múzeum – Archeologické múzeum, 2011, s. 70.

⁵ STANÍK, Ivan. Pôvodný zámer výstavby stredovekého opevnenia Trnavy a jeho postupná realizácia. In *Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja* 12, 2009, s. 29.

Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Sonda 1a: Rozšírenie 1a_1 - Prvá úroveň

Foto: Tomáš Kolon

Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Sonda 1a - Rozšírenie 1a_1, Druhá úroveň

Foto: Tomáš Kolon

Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Sonda 1a: detail

Foto: Tomáš Kolon

gotiky. Do tejto skupiny patrí jeden fragmentárne zachovaný kus o rozmeroch 20,0z × 13,2 × 6,5 cm (Tab. 2: 2). Predpokladá sa, že sa vyrábali od 13. do 14. storočia. Druhou kategóriou stredovekých tehál v Trnave sú klasické gotické tehly so žliabko-

vaným povrchom, avšak už bez vyklenutia hornej časti. Tento variant postupne v priebehu prvej polovice 14. storočia nahradili prstovky s rozmerovo menšími formátmi: dĺ. 25 - 28 × š. 12,5 - 14 × hr. 5 - 6,5 cm.⁶ Sem prislúchajú dve fragmentárne dochované tehly (Tab. 1: 4, 8).

Všetky ostatné tehly sú typickými zástupcami novovekého tehliarstva v okolí Trnavy. Obdobie baroka je doložené prostredníctvom niekoľkých typov značiek, pričom štvoršpicové koleso v pozitive (niekedy v publikovanej literatúre označované aj ako krížik v kruhu) umiestnené uprostred patrí k jednému z najbežnejších variantov signovaných tehál v meste (Tab. 1: 3). Početne zastúpený bol tento typ tehál v niektorých murivách zahĺbených objektov (obj. č. 17/2009, 18/2009, 19/2009 interpretované ako ľadnice - žumpy) preskúmaných pri výstavbe neďalekého hotela Holiday Inn, kde sa datujú do 17. až 18. storočia.⁷ Ich výskyt je potvrdený napr. aj v tretej stavebnej fáze trnavského mlyna v polohe Horné bašty č. 27 v Trnave, ktorá bola na základe architektonicko-historického výskumu datovaná do obdobia raného baroka približne okolo roku 1650.⁸ Takisto sa našli pri výskume zaniknutého trnavského lazaretu na trnavskej kalvárii.⁹ Rozmery tehly (29,5 × 14,8 × 5,5 - 5,8 cm) v zásade zodpovedajú dvom normalizovaným mieram zavedeným v roku 1715 cisárskym patentom.¹⁰ Všetky tieto skutočnosti indikujú, že ich produkciu možno predpokladať od 17. do 18. storočia. Z pohľadu datovania zistených pozostatkov záhradnej architektúry sú dôležité ďalšie dve značky. Prvou sú tehly s písmenom L v pozitive s odtlakami po drevenej forme. Počas výskumu sa vyskytli v dvoch variantoch - napísané v normálnej (Tab. 1: 5) aj v zrkadlovej (retrográdnej) podobe (Tab. 1: 2, 7, 8). V oboch prípadoch je táto značka umiestnená uprostred, pričom zhodné sú aj rozmery tehál (29,5 - 29,8 × 15,5 - 15,7 × 6,0 cm, 29,8 - 30,0 × 15,5 - 15,8 × 6,2 cm, 20,5z × 15,5 × 5,8 - 6,0 cm, 25,2z × 14,8 - 15,0 × 5,5 - 5,8 cm). Ojedinele bol

⁶ URMINSKÝ, Tehliarska produkcia v Trnave a Hlohovci v stredoveku a novoveku, s. 70.

⁷ NAGY, Peter. Archeologický výskum na dostavbe hotela Holiday Inn v Trnave. In *Archaeologia Historica* 37, 2012, č. 1, s. 117 - 118.

⁸ KAZIMÍR, Milan. Významné etapy vývoja Trnavského mlyna. In *Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja* 1, 1997, s. 25.

⁹ HRNČIARIK, Erik - KOLON, Tomáš. Tehly a iná stavebná keramika z archeologického výskumu lazaretu na trnavskej kalvárii. In HALÁSZOVÁ, Ingrid - MEGYEŠI, Peter - PROČKA, Richard E. (eds.). *Príbehy pamiatok a obrazov. Zborník príspevkov k sedemdesiatinám Ivana Gojdiča*. Trnava: Filozofická fakulta, 2018, s. 115, Kat. T. 14, T. 23.

¹⁰ HANUŠ, Martin - GRZNÁR, Peter - HLADÍKOVÁ, Katarína - BUDAJ, Marek - ČURNÝ, Marián. Výsledky archeologického výskumu kostola sv. Petra a Pavla v Holicách, okr. Dunajská Streda. In *Archaeologia Historica* 33, 2008, s. 314.

tento typ tehál použitý na výstavbu spomínaného parcelačného múru (Tab. 2: 8). V publikovanej literatúre sú doložené aj v častiach areálu bývalého univerzitného komplexu.¹¹ Ich výroba sa konvenčne datuje na prelom 17./18. storočia, čo je v súlade s odkrytými nálezmi v priestore záhrady. V danom momente je dôležité poznamenať, že väčšinu použitého stavebného materiálu tvorili jednoduché nesignované kusy (Tab. 2: 7), kým značkové varianty sú zastúpené len v minimálnom množstve. Z nasucho kladených tehál tohto typu bol postavený aj tzv. „šikmý“ objekt (SJ 1b_13; Tab. 1: 2). Zvyšné vyobrazené kusy (Tab. 1: 5, 7) pochádzajú zo sutinového zásypu v okolí tzv. „pravouhlého“ objektu (SJ 1b_11) datovaného do konca 19. až začiatku 20. storočia. Dva pozostatky drobných nespewnených architektúr (tzv. „kruhový“/SJ 1c_1 a „pravouhlý“/SJ 1b_11 objekt) obsahovali aj mladší typ signovaných tehál. Ide o známu značku vo forme mestského znaku Trnavy s hlavou Krista v osemšpicovom kolese v negatíve (Tab. 1: 1), ktorá bola produkovaná v Trnave v druhej polovici 19. storočia, resp. hlavne v jeho 80. až 90. rokoch. Hospodárska a priemyselná ročenka Bratislavskej župy v roku 1866 uvádza ako nájomcu mestskej tehelne v Trnave Johanna Gottlieba Reidnera („*Stadt-Gemeinde Pächter J. G. Reidner*“), ktorý bol zároveň aj nájomcom mestskej tehelne v Pezinku a vlastníkom tehelne v Bratislave.¹² Zo sutinového zásypu nad pochôdnou úrovňou záhrady z 18. až 19. storočia pochádza aj niekoľko ďalších signovaných tehál. Čiastočne zachovaná značka „[...]IE“ s absentujúcim začiatočným písmenom „C“ (Tab. 1: 6) sa zvykne spájať s významnou šľachtickou rodinou Erdődy.¹³ Úvodné nedochované písmeno zrejme predstavuje skratku slova „*C(omes)*“. Na druhej strane, tehly z Trnavy s iniciálami „EI“ a štylizovaným kolesom uprostred môžu podľa niektorých bádateľov teoreticky odkazovať aj na aktivity ostrihomského arcibiskupa Imricha Esterháziho (1663 – 1745), ktorý stál na čele arcidiecézy v rokoch 1725 – 1745.¹⁴ Pri nálezoch pochádzajúcich z areálu bývalej univerzity by nebolo vôbec prekvapujúce, ak by produkcia tehál určených na ich výstavbu bola priamo v réžii cirkevných

inštitúcií či cirkevných feudálov.¹⁵ S tehliarstvom pod záštitou Pálfiocov sa zvykne spájať značka „CIP“ v pozitíve. Z obdobia baroka pochádza aj časť signovanej tehly s iniciálami „CS[...]“ takisto v pozitíve (Tab. 1: 9). Absencia iných mladších tehliarskych výrobkov produkovaných v Trnave záverom 19. až začiatkom 20. storočia v týchto nemurovaných objektoch, ale takisto v sutinovom zásype, z interpretačného hľadiska podporuje dobu ich vzniku v druhej polovici 19. storočia a datuje dobu ich zasypania v prvých deceniách 20. storočia (okolo roku 1914?).

Tehly z druhej skupiny boli získané zberom v okolí skúmanej plochy a tiež z rozbierania ohradného múru na severovýchodnom okraji záhrady. Z hľadiska výpovednej hodnoty je prínosné najmä porovnanie skladby nálezov pochádzajúcich priamo z plochy archeologického výskumu a z rozbierania múru na východnom okraji záhrady. Napriek ich bezprostrednej blízkosti sú zrejmé značné rozdiely. V rozobratom murive sú zastúpené výlučne výrobky trnavských tehelní z konca 19. až prvých decenií 20. storočia, ktoré v sutinovom zásype a takisto medzi nálezmi z archeologicky preskúmaných štruktúr absentujú. Ide o variant tehly so samostatným nápisom „REIDNER“ umiestneným v zahĺbenej obdĺžnikovej kartuši so skosenými hranami (Tab. 3: 10), ktorý je v Trnave rozšírený v relatívne veľkom počte. Poznáme ho z viacerých polôh a objektov, napr. z areálu asanovaného mestského lazaretu v Trnave,¹⁶ ale bola z nich vymurovaná aj studňa zo začiatku 20. storočia (obj. 16/2009), odkrytá počas archeologického výskumu pri výstavbe neďalekého hotela Holiday Inn.¹⁷ Vo veľkom množstve boli zastúpené aj v piatej stavebnej etape prestavby trnavského mlyna v polohe Horné bašty č. 27 v Trnave, ktorá sa datuje na prelom 19./20. storočia.¹⁸ Všetky tieto nálezy podporujú oprávnenosť datovania produkcie daného typu tehál na koniec 19., resp. na prelom 19./20. storočia. Do rovnakého časového úseku prináleží aj činnosť tehelne Pavla Mittáčka (Mittacseka), ktorá pôsobila až do roku 1905. Doložený je variant s nápisom „MITTACSEK P.“ umiestneným v zahĺbenom obdĺžnikovom poli (Tab. 3: 7). S touto tehelnou sa zvyknú spájať tehly s iniciálami „M P 1889“ v obdĺžnikovej kartuši (Tab. 3: 3), ktoré boli nájdené pri rozobraní chlievu na vedľajšej parcele. V dobovej tlači sa v roku 1890

¹¹ NAGY, Peter – NAGYOVÁ, Daniela. *Register tehliarskych značiek na Slovensku. Zborník Slovenského národného múzea - Archeológia supplementum* 10. Bratislava: Slovenské národné múzeum – Archeologické múzeum, 2015, s. 156, i. č. 2284.

¹² ČÁNI, Ján. Priemyselné pamiatky Trnavského kraja. In *Pamiatky a múzea*, 2011, roč. 60, č. 1, s. 62.

¹³ NAGY – NAGYOVÁ, Register tehliarskych značiek na Slovensku, s. 66, i. č. 0137; URMINSKÝ, Tehliarska produkcia v Trnave a Hlohovci v stredoveku a novoveku, Obr. 2: 9.

¹⁴ ČÁNI, Ján. Príspevok k dejinám trnavského tehliarstva v období novoveku. In *Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja* 14, 2011, s. 16.

¹⁵ Pozri: ČÁNI, Príspevok k dejinám trnavského tehliarstva v období novoveku, s. 16.

¹⁶ HRNČIARIK – KOLON, Tehly a iná stavebná keramika z archeologického výskumu lazaretu na trnavskej kalvárii, s. 116 – 117.

¹⁷ NAGY, Archeologický výskum na dostavbe hotela Holiday Inn v Trnave, s. 117.

¹⁸ KAZIMÍR, Významné etapy vývoja Trnavského mlyna, s. 25.

spomínajú až dvaja majitelia tejto tehelne („*Mittacsek & Pohlner*“), kým v roku 1903 je uvedený už len Pavol Mittáček.¹⁹ Skladbu tehál trnavskej proveniencie z prvej štvrtiny 20. storočia dopĺňa aj kus s dochovanou značkou v podobe písmena J a číslice 4, ktoré sú umiestnené samostatne v negatívnom pravouhlom nápisovom poli (Tab. 3: 9). Predstavuje produkt tehelne Dušana Jurkoviča, ktorú so svojim bratom Ladislavom odkúpil v roku 1913.²⁰ Pri rozoberaní parcelačného múru na východnom okraji záhrady sa našla aj tehla s iniciálkami „KW“ v negatíve (r. 28,5 – 28,8 × 14,5 × 6,5 – 6,8 cm) datovaná na koniec 19. až prvej polovice 20. storočia (Tab. 3: 8). Analógie poznáme z viacerých blízkych lokalít, napr. Bučian, Košolnej či Budmeríc.²¹ Zvyšné vyobrazené tehly boli zozbierané buď priamo na parcele alebo v jej v bezprostrednom okolí, avšak bez známych nálezových okolností. Obdobie baroka zastupujú tri rôzne značky. Signatúra „PPIB“ vyhotovená v pozitíve do drevenej formy (Tab. 3: 1) sa zvykne interpretovať ako „*Primas Princeps Iosefus Batthyány*“.²² V takom prípade by indikovala produkciu činnú v druhej polovici 18. storočia spadajúcu priamo pod patronát kardinála Jozefa Batányho. Rámcovo do 18. storočia sa datujú aj tehly s písmenami AL vo forme ligatúry (Tab. 3: 6) a takisto exempláre so značkou „CAB“ (Tab. 3: 4, 5). Rovnaká tehla s ligatúrou sa našla v blízkom okolí skúmanej plochy – na Hornopotočnej ulici,²³ kým výrobky označované skratkou „CAB“ poznáme nielen z Trnavy – Hornopotočnej ulice, ale tiež z Bíňoviec a Leopoldova.²⁴ Otázny a do značnej miery veľmi problematický je pôvod tehly voľne položenej na palete v záhrade s písmenom C umiestneným v negatívnom pravouhlom nápisovom poli (Tab. 3: 2). Ide o výrobok Csernyákovej tehelne v Nitre – miestna časť Čermáň, ktorá bola obnovená v roku 1910 a fungovala až do 40. rokov 20. storočia.²⁵ V danom momente nemožno vylúčiť, že tento kus sa dostal do areálu záhrady ako stavebný materiál až dodatočne počas jej rekonštrukcie v 21. storočí.

¹⁹ Podrobne HRNČIARIK – KOLON, Tehly a iná stavebná keramika z archeologického výskumu lazaretu na trnavskej kalvárii, s. 117 – 118.

²⁰ Podrobne URMINSKÝ, Tehliarska produkcia v Trnave a Hlohovci v stredoveku a novoveku, s. 71; HRNČIARIK – KOLON, Tehly a iná stavebná keramika z archeologického výskumu lazaretu na trnavskej kalvárii, s. 118 aj s ďalšou literatúrou.

²¹ NAGY – NAGYOVÁ, Register tehliarskych značiek na Slovensku, s. 155, i. č. 0404.

²² NAGY – NAGYOVÁ, Register tehliarskych značiek na Slovensku, s. 195, i. č. 1793.

²³ NAGY – NAGYOVÁ, Register tehliarskych značiek na Slovensku, s. 39, i. č. 0736.

²⁴ NAGY – NAGYOVÁ, Register tehliarskych značiek na Slovensku, s. 58, i. č. 0110.

²⁵ NAGY – NAGYOVÁ, Register tehliarskych značiek na Slovensku, s. 57, i. č. 0107.

Medzi tehliarskymi výrobkami je zastúpená aj jedna štvorcová dlaždica bez úkosu o rozmeroch 17,0 × 16,9 × 2,1 – 2,2 cm (Te_032/2019; Tab. 2: 5). Našla sa v sekundárnom sutinovom zásype v priestore tzv. „kruhového“ objektu. Z hľadiska tvaru a rozmerov v súčasnosti evidujeme viacero analogických nálezov. V rámci Trnavy sa podobná dlaždica (r. 21,7 × 21,7 × 3,2 – 3,5 cm) našla počas archeologického výskumu bývalého lazaretu na trnavskej kalvárii.²⁶ Sekundárna poloha nálezu umožnila jej datovanie len rámcovo do obdobia baroka (?), resp. skôr až do 19. storočia. Ďalšie štvorcové dlaždice bez úkosu sú známe napr. z Nitry – Farskej ulice (r. 21,3 – 21,7 × 21 – 21,3 × 4 – 4,5 cm), Nitry – Mostnej ulice (r. 19,5 × 19,5 × 3,5 cm a 23,2 × 22,5 × 4,3 cm), z Mojmíroviec (r. 24,5 × 24,5 × 4,5 – 4,7 cm) či z Malaciek – Jánošíkovej ulice (21 × 21,3 × 3,8 – 4,0 cm), ktoré Marián Čurný datuje do časového rozmedzia od 19. až do prvej polovice 20. storočia.²⁷

Architektonické články

V sutinovom zásype v severnej časti plochy Sondy 1 sa našlo aj niekoľko väčších segmentov kamenných ostení okien (Tab. 11: 1 – 6). Ide o torzá jednoduchých nezdobených pravouhlých ostení, pričom všetky sa našli v blízkosti seba v hĺbke cca 50 – 70 cm od hornej (pochôdznej) úrovne násypu. Podobne ako v prípade kumulácie komorových kachlíc SJ 1b1_1 nie je vylúčené, že sa do zásypu dostali počas prestavby, resp. rekonštrukčných prác niektorej z okolitých budov bývalého univerzitného komplexu. Do úvahy prichádza jedna zo stavebných úprav Generálneho seminára z druhej polovice 19. až začiatku 20. storočia. Tá najrozsiahljšia pritom prebehla v roku 1914. Z dobových fotografií vieme, že pôvodné západné uličné krídlo malo dve podlažia, pričom fasáda mala ostenia okien zachované len na prvom podlaží, kým druhé podlažie bolo perforované okennými otvorami bez výzdoby.²⁸ Prestavba pre potreby gymnázia v roku 1914 zahŕňala aj nadstavbu a zúženie severného a západného krídla.²⁹ V rámci tejto architek-

²⁶ HRNČIARIK – KOLON, Tehly a iná stavebná keramika z archeologického výskumu lazaretu na trnavskej kalvárii, s. 121.

²⁷ ČURNÝ, Marián. *Tehla ako stavebný materiál stredovekej a novovekej architektúry na Slovensku. Pohľad archeológa*. Dizertačná práca. Nitra: Archeologický ústav SAV, 2008, s. 232.

²⁸ GOJDIČ, Ivan. *Generálny seminár – Rubrorum – najmladší objekt univerzitných bodov v Trnave*. In ŽAŽOVÁ, Henrieta (ed.). *Sapientia aedificavit sibi domum. Budovy Trnavskej univerzity v Trnave*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Ústav dejín Trnavskej univerzity v Trnave, 2020, s. 62.

²⁹ Porovnaj GOJDIČ, *Generálny seminár – Rubrorum – najmladší objekt univerzitných bodov v Trnave*, s. 63.

tonickej fázy došlo k asanácii starých murív a celá plocha bola splanírovaná. Novopostavené podpivničené trojposchodové západné (uličné) krídlo dokonca nerešpektovalo ani presný priebeh základov pôvodného západného krídla.³⁰ K odstráneniu nájdených kamenných architektonických článkov datovaných do 17. až 18. storočia mohlo teda dôjsť buď niekedy v druhej polovici 19. alebo začiatkom 20. storočia (okolo roku 1914?). Do sutinového zášpy v priestore záhrady sa následne dostali spolu s iným materiálom v priebehu prvej štvrtiny 20. storočia (okolo roku 1914?). Dva kamenné architektonické prvky boli sekundárne využité aj pri výstavbe základu tzv. „kruhového“ objektu (SJ 1c_1) vybudovaného prevažne z nasucho kladených veľkých riečnych okruhliakov a menších úlomkov tehloviny. Kamenné články z pôvodnej budovy niekdajšieho Generálneho seminára sa zároveň našli aj počas archeologického výskumu priamo na nádvorí tohto seminára, kde sa pod vrstvou sutiny zachoval takmer nepoškodený chodník zo záveru 19. storočia. Ten bol zhotovený z tehál s erbom Trnavy v negatíve a písmenom R, ktoré po oboch stranách lemovali druhotne použité opravené kamenné segmenty, pochádzajúce z portálov, prahov a ostení okien druhého podlažia budovy.³¹ Vznik tzv. „kruhového“ objektu situovaného v priestore skúmanej záhrady a chodníka nájdeného priamo na nádvorí Rubrora možno klásť do rovnakého časového obdobia. Indikuje to rovnaký typ použitých tehál a takisto sekundárne využitie kamenných článkov. Kruhový základ z nasucho kladených kameňov bol pritom súčasťou architektonického a kompozičného riešenia okrasnej záhrady v druhej polovici 19. storočia (resp. jeho záveru), ktoré máme schematicky zachytené na už skôr spomínanej katastrálnej mape z roku 1895.

Keramika

Keramické nálezy vo všeobecnosti prislúchajú k najviac zastúpeným artefaktom. Podobne ako pri iných archeologických výskumoch zrealizovaných v mestskom prostredí, aj v Trnave sa nádoby dochovali len vo fragmentárnom stave a len časť z nich bolo možné typologicky a tvarovo určiť. Z rozsahových dôvodov sú v predloženej príspevku vyhodnotené len najreprezentatívnejšie kusy. Takisto do obrazovej prílohy sme zaradili iba najcharakteristickejšie nálezy s najväčšou výpoved-

nou hodnotou. Skladba nálezov zodpovedá rozsahu uskutočneného archeologického výskumu, ktorý bol primárne zameraný na identifikáciu pôvodnej pochôdznej úrovne z časového horizontu baroka až 19. storočia. Väčšina keramiky pochádza zo zášpy vrstiev z prvých decénií 20. storočia. V získanom súbore sa ojedinele vyskytlo aj niekoľko výrazne starších nálezov. Z celkového hľadiska síce predstavujú nevelikú skupinu o niekoľkých jedincoch, ktoré však majú značnú výpovednú hodnotu. Dovedna tri kusy boli zhotovené bez použitia hrnciarskeho kruhu a možno ich spojiť s pravekým okolím lokality, resp. jej bezprostredného okolia. Jeden úlomok s piesčitým povrchom červeno-hnedej farby má dochovanú výzdobu v podobe plastického výčnelku a možno ho s určitou mierou opatrnosti datovať do obdobia mladšej až neskoršej doby kamennej (Tab. 15: 10). V strede oválneho výčnelku boli vedľa seba prstami vtlačené dva oválne nechťové vrypy, pričom celková modelácia pupčka spolu so vzájomnou pozíciou pripomína prasací rypák. Analógie k tomuto výzdobnému prvku poznáme na nádobách napr. ludanickej skupiny,³² ale takisto aj v prostredí iných kultúrnych komplexov, napr. kultúry s vypichovanou keramikou na území Čiech³³ či z obdobia záverečnej fázy kultúry s lineárnou keramikou (Lnk fáza V) až moravskej maľovanej keramiky II.³⁴ Podobný fragment sa našiel aj v kultúrnej vrstve v Sikenici – poloha Agátový dvor.³⁵ Polgulovité pupčky s jamkami po stranách (tzv. sovie hlavičky) bol obľúbený v prechodnej fáze Santovka medzi Lengyel I a Lengyel II,³⁶ avšak ich celkové stvárnenie je predsa len trochu odlišné ako pri náleze z Trnavy. V rámci priestoru historického centra mesta Trnava je v súčasnosti osídlenie z obdobia neolitu a eneolitu potvrdené vo viacerých polohách, t. j. medzi Bazilikou sv. Mikuláša a niekdajším kláštorom klarisiek, na Vajanského ulici,³⁷ v blízkosti Zeleného kríčka³⁸ a takisto

³⁰ HRNČIARIK, Vývoj zástavby na území niekdajšieho Collegium Rubrorum v Trnave, s. 20.

³¹ HRNČIARIK, Vývoj zástavby na území niekdajšieho Collegium Rubrorum v Trnave, s. 22.

³² PAVŮK, Juraj. Kommentar zu einem Rückblick nach vierzig Jahren auf die Gliederung der Lengyel-Kultur. In *Slovenská Archeológia*, 2004, 52, Abb. 3: 22, 30.

³³ PAVLŮ, Ivan – ZÁPOTOCKÁ, Marie. *Analysis of the Czech Neolithic Pottery: morphological and chronological structure of projections*. Praha: Academia, 1978, Fig. 24 : 8.

³⁴ ZÁPOTOCKÁ, Marie. *Bestattungsritus des böhmischen Neolithikums (5500-4200 B.C.)*. Praha: ARÚ AV ČR, 1998, s. 208, Taf. 74: 1.

³⁵ NOVOTNÝ, Bohuslav. Výskum v Sikenici, okr. Levice. In *Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského - MUSAICA 8*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1968, Tab. IX: 4.

³⁶ Pozri: PAVŮK, Juraj. Súčasný stav štúdia lengyelskej kultúry na Slovensku. In *Památky archeologické*, 1978, roč. 72, s. 272, 274, obr. 9: 1, 5, 6.

³⁷ HRNČIARIK, Vývoj zástavby na území niekdajšieho Collegium Rubrorum v Trnave, s. 16.

³⁸ ŽITŇAN, Andrej – HORÁKOVÁ, Lenka. Lengyelský sídliskový objekt a mestská priekopa na Zelenom kríčku č. 4 v Trnave. In *Památky Trnavy a Trnavského kraja 24*, 2021, s. 44.

v priestore Generálneho seminára, kde bolo archeologicky preskúmaných viacero pozostatkov zahĺbených sídliskových objektov.³⁹ Črep nájdený len niekoľko desiatok metrov od dvora Rubrorum môže na jednej strane indikovať pokračovanie sídliskového areálu aj v tejto polohe, príp. bol redeponovaný počas stavebných a výkopových prác v roku 1914. Ďalšie identifikované keramické reziduality nájdené počas archeologického výskumu záhrady sú výrazne mladšie a možno ich predbežne datovať do obdobia vrcholného stredoveku, príp. včasného novoveku (stredovek? – Tab. 16: 2; 20: 9, 12, 13, 27; stredovek/novovek? – Tab. 20: 34). Všetky predstavujú sekundárny až terciárny odpad, resp. reziduálny materiál, ktorý sa do stratigrafických jednotiek mohol dostať nielen z porušených starších objektov situovaných priamo v priestore skúmanej plochy, ale mohol byť prinesený spolu s množstvom novovekého a recentného materiálu navozeného v priebehu prvej polovice 20. storočia. Síce značná časť sutinového zásypu zrejme pochádza zo stavebnej a výkopyvej činnosti v bezprostrednom okolí lokality, napriek tomu treba byť pri interpretácii týchto ojedinelých nálezov obozretný. Rámcovo z obdobia novoveku (prevažne 17. – 19. storočie) pochádzajú drobné úlomky keramiky s prírastkovými číslami Ke_01/2019 (Tab. 12: 1, 2), Ke_09/2019 (Tab. 15: 6, 7), Ke_10/2019 (Tab. 15: 9), Ke_12/2019 (Tab. 15: 11, 12), Ke_14/2019 (Tab. 15: 13, 14), Ke_16/2019 (Tab. 16: 1), Ke_29/2019 (Tab. 20: 4 – 6), Ke_30/2019 (Tab. 20: 7) a Ke_037/2019 (Tab. 20: 16). Najväčšia skupina hrnčiarskych výrobkov pochádza až z druhej polovice 19. až začiatku (prvá štvrtina) 20. storočia. Koncentrácie týchto nálezov boli predovšetkým v zásypovej vrstve v severnej polovici Sondy 1, obzvlášť v priestore nad torzovito dochovanými pozostatkami záhradnej architektúry – nad tzv. „kruhovým“ (SJ 1c_1) a „šikmým“ objektom (Tab. 16: 5 – 14; Tab. 17 – 19). Homogenita vrstvy umožňuje datovať vznik tejto časti odpadového areálu do prvých desaťročí 20. storočia. Nie je vylúčená jeho spojitosť s rozsiahlymi stavebnými a rekonštrukčnými prácami uskutočnenými v roku 1914. Zastúpený je celý repertoár hrubších kuchynských nádob určených na varenie, transport a uskladňovanie, ale aj keramiky využívanej pri stolovaní a servírovaní. Pri úlomkoch rôznych hrncovitých tvarov s pásikavými uchami sú príznačné viacnásobne profilované okraje s vymodelovaným odsadením vnútornej strany pre vsadenie pokrievky. Na niektorých dnách sú viditeľné silné stopy po

³⁹ HRNČIARIK, Vývoj zástavby na území niekdajšieho Collegium Rubrorum v Trnave, s. 16.

Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Zaniknutý parcelačný múr medzi Rubrorom a Marianom – detail. Pohľad na sever

Foto: Tomáš Kolon

Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Zaniknutý parcelačný múr medzi Rubrorom a Marianom – detail. Pohľad na východ

Foto: Tomáš Kolon

Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Zaniknutý parcelačný múr medzi Rubrorom a Marianom – detail so zachovanou omietkou. Pohľad na juh

Foto: Tomáš Kolon

Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Zaniknutý parcelačný múr medzi Rubrorom (vpravo) a Marianom. Pohľad na západ

Foto: Tomáš Kolon

prepálení a ohni. Môže to naznačovať ich používanie v kuchyni ako hrncov na bočný ohrev. Pri varení na otvorenom ohni sa používali aj hlboké misy (panvice) na troch nôžkach – tzv. trojnožky (Tab. 12: 4; 16: 6; 20: 23). Z chronologického hľadiska úlomky trojnožiek z Trnavy prislúchajú k najmladším variantom, pre ktoré sú príznačné dlhé, štíhle

Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Zaniknutý parcelačný múr po rozobratí – detail odsadenia základového muriva

Foto: Tomáš Kolon

a von vyhnuté nôžky.⁴⁰ Väčšina z nich mala z vnútornej strany dochovanú glazúru. Zo sutinového zásypu pochádza aj fragment kónickej pokrievky s gombíkovitým držadlom (Tab. 18: 2). Z vonkajšej aj vnútornej strany bola na povrchu upravená glazovaním. Pokrievky pritom neboli vždy zhotovované pre konkrétny hrniec, ale využívali sa na pokrývanie akéhokoľvek hrnca v závislosti od potreby.⁴¹ Nádoby boli vo všeobecnosti pomerne kvalitne vypálené, pričom prevažuje oxidačne vypálená keramika s tehlovočervenou farbou črepu v lome. Redukčne vypálená sivá a dymovaná keramika je síce takisto zastúpená, avšak v oveľa menšej miere (napr. Tab. 18: 4; 19: 7). Povrchovú úpravu zelenou, žltou, olivovou alebo hnedou glazúrou hrnčiari aplikovali najmä na vnútornú stranu nádob, často len pri okraji, kým v prípade mis sa glazúra využívala na pokrytie celej vnútornej strany.⁴² Nanášanie glazúry na obe strany sa používalo najmä na vyššie tvary ako džbány. Farebne sa pritom glazúra na vonkajšej a vnútornej strane mohla líšiť, aby sa zvýšil kontrast a atraktivita výrobku. Napríklad, kým pohľadová vonkajšia strana mohla byť potiahnutá na tom istom kuse tmavozelenou glazúrou, vnútorná zas olivovou až hnedou. Na niekoľkých exemplároch glazovanie dopĺňajú viacnásobné ryté obežné ryhy (Tab. 16: 9, 14; 17: 2, 8; 18: 2; 19: 1, 2), vodorovná rytá vlnovka (Tab. 14: 4, 19: 1), plastické pupčeky a výčnelky umiestnené v hornej časti pásiakových úch (Tab. 19: 11, 13), okrúhle jamky v mieste napojenia ucha na telo nádoby (Tab. 19: 12) či plastické šikmé a zvislé žliabkovanie/rebrovanie (Tab. 16: 8, 10; 18: 3, 4). V sutinovom zásype sa nachádzal aj veľký počet nádob (najmä tanierov) vyhotovených z kameniny a jednoduchšie zdobeného porcelánu (Tab. 12: 7, 9, 10; 13: 1 – 14; 14: 1 – 7; 15: 1 – 5). Kameninové výrobky predstavovali akýsi medzičlánok medzi fajansou a porcelánom. Zhotovovali sa z masných ílov, do ktorých sa primiešaval jemne rozomletý kremeň a živec, príp. i kaolín.⁴³

⁴⁰ Pozri: REPKA, Dominik – SATER, Peter – ŠIMUNKOVÁ, Katarína. Archeologické nálezy z Oponického hradu: rozbor nálezov získaných počas sanácie hradu v rokoch 2001 – 2014 a archeologického výskumu v rokoch 2015 – 2016. In *Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV* 62, 2017, s. 188; STANEKOVÁ, Zuzana – BEDNÁR, Peter. Archeologické nálezy z výskumu hradu. In BEDNÁR, Peter – STANEKOVÁ, Zuzana – ŠIMKO, Peter (eds.). *Budatínsky hrad*. Žilina: Považské múzeum v Žiline, Archeologický ústav SAV Nitra, 2019, s. 129; ŠPANIHEL, Samuel. Stredoveká a novoveká keramika severozápadného Slovenska. In *Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV* 55, 2014, s. 150.

⁴¹ Pozri: STANEKOVÁ – BEDNÁR, Archeologické nálezy z výskumu hradu, s. 129.

⁴² STANEKOVÁ – BEDNÁR, Archeologické nálezy z výskumu hradu, s. 128.

⁴³ HALÁSZOVÁ, Ingrid. *Objekty pôvodu a úžitku. Kapitoly z dejín úžitkového umenia na Slovensku*. Trnava: Filozofická fakulta, 2017, s. 118.

Následne sa vypálili pri teplote 1100 až 1200 stupňov Celzia, čím získali belavú farbu. Nasledovalo prekrytie riedkou transparentnou olovnatou glazúrou. V niektorých dielňach dlho pretrvávala technika ručnej maľby s použitím šablóny na bordúry.⁴⁴ Jediná dlhodobá funkčná kameninová tovareň na území Slovenska sídlila v Kremnici, pričom na vrchole produkcie distribuovala svoje výrobky prakticky po celom Uhorsku – do Pešti, Debrecína, Banskej Bystrice, Trnavy, Banskej Štiavnice, Gyóru a Banátu.⁴⁵ Nálezy kameniny a lacného stolového porcelánu z Trnavy sa vo všeobecnosti vyznačujú pomerne jednoduchým flórálnym dekórom štylizovaného viniča modrej farby v dvoch vodorovných pásoch okolo okraja (Tab. 12: 7; 13: 2 – 14; 14: 3 – 7; 15: 2 – 5). Vyskytujú sa aj vetvičky voľne rozmiestnené po ploche (Tab. 14: 1; 15: 1) a takisto jeden obežný pás modrej, príp. tmavohnedej farby umiestnený na okraji tanierov (Tab. 12: 10; 15: 3) alebo v hornej polovici tela vyšších nádob (Tab. 13: 1). Na základe štýlového vyhotovenia je možné rozlíšiť tvorbu viacerých majstrov, pričom na niektorých je prítomná maľovaná značka (Tab. 13: 2, 3, 12; 14: 3, 4; 15: 5; 16: 3). Na niektorých dňoch sú čiastočne dochované aj kolký manufaktúr (Tab. 12: 7, 10; 13: 10, 13; 14: 1, 4; 15: 1, 2). Prítomnosť nádob kremnickej proveniencie dokladajú niektoré kolký na dne tanierov s vyrazenou značkou „KREMNI-TZ“ v negatívnej obdĺžnikovej kartuši (Tab. 15: 2, 5). Tanier s jednoduchým obežným modrým páskom pri okraji má zachovanú vyrazenú signatúru v troch riadkoch „N.G.F. XXIII 1“. Ide o výrobky z druhej polovice 19. storočia z českej dielne pôsobiacej na lokalite Kysibl/Giesshübel (neskôr premenovaná na obec Stružná) pod vedením Viliama Rytířa z Neuberku.⁴⁶ Import z územia dnešnej Českej republiky je doložený aj prostredníctvom ďalších kolkov. Na viacerých nálezoch je čiastočne dochovaná signatúra „ALTENROHLAU bey Karlsbad 2/3“ (Tab. 12: 7; 14: 4). S istou mierou opatrnosti ju možno priradiť k porcelánke sídliacej v Starej Roli v blízkosti Karlových Varov z obdobia, keď bol jej vedúcim August Nowotny (?). Početné zastúpenie kameniny a lacného stolového porcelánu v nálezovom súbore zreteľne odzrkadľuje zmeny na trhu vyvolané rozmachom nových alternatívnych materiálov v druhej polovici 19. a na začiatku 20. storo-

čia. Za úspechom ich manufaktúrnej výroby nestojí len nižšia obstarávacia cena v porovnaní napríklad náročnejšie zdobenej fajansy, ale aj jej dobré mechanické a funkčné vlastnosti.⁴⁷ Tento ťažký konkurenčný zápas napokon už o pár rokov neskôr vyústil do definitívneho ústupu používania keramiky ako bežného a každodenného materiálu a ponechala si už len úlohu funkčnej dekorácie.⁴⁸

Drobné nálezy

Kachlice

Najpočetnejšiu skupinu drobných nálezov tvoria komorové kachlice. Žiaľ, väčšina sa dochovala už len vo fragmentárnom stave. V rámci skúmanej plochy sa sporadicky vyskytovali prakticky v každej časti násypu z 20. storočia. Zvýšenú koncentráciu sme zaznamenali hlavne v dvoch polohách, odkiaľ pochádza aj prevažná časť vyobrazených kusov. Prvá kumulácia úlomkov kachlíc a keramiky sa nachádzala v sutinovom zásype bezprostredne nad tzv. „kruhovým“ objektom (SJ 1c_1; Tab. 4: 1 – 19, 9: 6 – 8). Zastúpené boli jednoduché komorové kachlice pravouhlého štvorcového formátu s hladkou čelnou stranou, ktorú zdobila zvyčajne len monochromatická glazúra rôznej farby (bledozelená, tmavozelená, bledomodrá, zelenohnedá, tmavohnedá, modročierna) a zriedkavejšie i polychrómna škvornitá glazúra. Vo všeobecnosti však prevládala bledomodrá, modrozelená a zelená glazúra. Druhá koncentrácia komorových kachlíc sa takisto našla v zásype datovanom do prvej tretiny 20. storočia (SJ 1b1_1 – sutinový zásyp severozápadne od tehlového parcelačného múru). V porovnaní s inými preskúmanými nálezovými kontextami v priestore bývalej záhrady sa v súbore vyskytovali aj väčšie a relatívne dobre zachované kusy (DN_009a-e/2019, DN_010/2019, DN_011/2019). Väčšina z nich z hľadiska použitého materiálu (farba črepu v lome), úpravy povrchu (tmavozelená glazúra) a výzdoby naznačuje, že zrejme pôvodne pochádzali z tej istej kachľovej pece. Zastúpené sú okrem štandardných riadkových štvorcových komorových kachlíc aj rohové a rímsovité (Tab. 6: 7 – 9, 7: 1 – 15, 8: 1 – 10, 9: 1 – 5). Na niektorých ku-

⁴⁴ BAKOŠOVÁ, Jindra – HERUCOVÁ, Marta – JANOVÍČKOVÁ, Marta. Slovenské secesné úžitkové umenie. In *Ročenka SNG – Galéria 2006*, s. 43.

⁴⁵ HALÁSZOVÁ, Objekty pôvodu a úžitku. Kapitoly z dejín úžitkového umenia na Slovensku, s. 118.

⁴⁶ BRAUNOVÁ, Alena. *Kouzlo keramiky a porcelánu*. Praha: Práce, 1978, s. 308 – 309; NOVOTNÁ, Renata. *Katalog vybraných keramických předmětů ze sbírek Městského muzea v Chrastí u Chrudimě*. Bakalárska práca. Brno: Masarykova univerzita, s. 35.

⁴⁷ Podrobne PLICKOVÁ, Ester. O niektorých otázkach štúdia keramiky na Slovensku. In *Slovenský národopis*, 1972, roč. 20, č. 1, s. 64 – 66.

⁴⁸ Pozri: ČURNÝ, Marián – PAŽINOVÁ, Noémi. Výbava meštianskej domácnosti v novovekom Komárne. In KUZMOVÁ, Klára – RAJTÁR, Ján (eds.). *Rímsky kastel v Iži: Výskum 1978 – 2008*. Nitra: Archeologický ústav SAV, s. 151.

soch sú prítomné aj záchytné otvory (perforácie) pre spájajúci drôt (Tab. 9: 1). Nie je vylúčené, že všetky tieto nálezy pochádzajú z pece deštruovanej začiatkom 20. storočia v niektorej z blízkych budov (rozobraná počas prestavby priestorov gymnázia?). Na jednom kuse sa dochoval z vnútornej strany aj kolok výrobcu so signatúrou „N. I.“ (Tab. 8: 10). Zároveň sa na dvoch menších úlomkoch z vnútornej strany nachádzalo vyryté písmeno M (Tab. 8: 7, 9). Netreba zabúdať, že secesné kachlice boli vo výrobnom programe nejednej továrne, ktoré ich zhotovovali sériovo a vo veľkom počte.⁴⁹ Tmavozeleno glazované kachlice z kumulácie SJ 1b1_1 sa vyznačujú bohatou a elegantnou rastlinnou ornamentikou (kombinácia rôznych úponkov, listov, palmiet, kvetov, listovca a vajcovca), ktoré sú doplnené drobnými geometrickými prvkami. Zo štylistického hľadiska tak predstavujú pekný príklad dobového vkusu druhej polovice 19. storočia (resp. jeho záveru). Do druhej polovice (resp. záveru) 19. až začiatku 20. storočia možno zároveň datovať aj väčšinu úlomkov kachlíc z ďalších nálezových kontextov. Danému časovému úseku zodpovedá aj predpokladaná priemerná doba používania kachľových pecí a druh výzdoby. Životnosť frekventovane používaných kachlíc sa zvyčajne odhaduje na cca 25 rokov, príp. u prác z 19. – 20. storočia sa ich životnosť mohla predĺžiť na cca 50 rokov.⁵⁰ Vznik sutinového zásypu v priebehu prvej tretiny 20. storočia tak z chronologického hľadiska v zásade korešponduje s vyššie uvedeným datovaním. Podobne ako v prípade už skôr spomínaných segmentov niekoľkých kamenných ostení nie je vylúčené, že minimálne časť kachlíc sa do zásypu mohla dostať počas prestavby niektorej z okolitých budov bývalého univerzitného komplexu. Do úvahy tak opäť prichádza najmä rekonštrukcia Generálneho seminára v roku 1914. V triedach gymnázia boli pre kachľové vykurovacie telesá vytvorené niky zaklenuté konchami, ktoré o niečo neskôr ešte v medzivojnovom období nahradili radiátory.⁵¹ Potrebu stavebných úprav tohto typu vykurovacích zariadení naznačuje aj text stavebného štatútu mesta Trnava, ktorý bol schválený magistrátom v roku 1910. Nariadenie obsahuje aj pasáž venovanú výlučne kachliam. Konkrétne ide

o § 24, kde sa uvádza, že „črepové kachle v izbách sa majú postaviť s ohňovzdorným základom, pod železnými kachľami nech je dlážka chránená plechovou platňou“.⁵² Hladké aj reliéfne zdobené glazované kachlice boli obľúbené v období klasicizmu aj secesie v závere 19. storočia. V niektorých prípadoch sa oba varianty kachlíc (reliéfne zdobené aj hladké) mohli vyskytnúť aj na tom istom vykurovacom telese. Takto je rekonštruovaná napr. klasicistická pec preskúmaná na hrade v Budatíne.⁵³ Problematickejšie je presné datovanie dvoch drobných úlomkov (Tab. 4:16, 5: 1) komorových reliéfnych kachlíc s florálnym motívom a bledohnedou glazúrou (18. – 19. storočie?) a najmä jedného úlomku takisto komorovej, oxidačne vypálenej kachlice s torzom reliéfnej výzdoby s tzv. reznou úpravou povrchu s absenciou stôp po engobe či glazúre (Tab. 9: 9). Tento typ nálezov sa objavuje už v období neskej gotiky a pretrváva aj v období renesancie.⁵⁴ Relatívne veľký počet dochovaných fragmentov kachlíc z archeologického výskumu v Trnave je v súlade s celkovou situáciou na iných podobných lokalitách mestského typu na území Slovenska. Kachľové pece sú bežné najmä v prostredí meštianskej a šľachtickej architektúry a takisto v areáloch kláštorov.⁵⁵ Avšak v priebehu 18. a 19. storočia sa postupne rozšírili aj na vidieku. O náraste ich obľuby svedčí aj skutočnosť, že napr. v 40. rokoch 20. storočia bolo na Slovensku činných až 68 kachliarskych lokalít, z ktorých najvýznamnejšie boli Prešov, Banská Bystrica, Bytča, Trenčín, Hrnčiarске Zalužany, Kežmarok, Kremnica, Martin, Michalovce, Nitra, Poprad, Bojnice, Pukanec, Trnava, Žilina a ďalšie.⁵⁶

Mince

Počas celého archeologického výskumu sa našiel len jeden exemplár mince. Predstavuje medenú mincu 1 grajciar (*Kreutzer*) z roku 1812 (Tab. 10: 12). Na averze je zobrazený portrét Františka II. hľadiaceho doprava, ktorý lemuje obežný nápis „FRANZ KAI V OES KÖ Z HU BÖ GAL U LO.“⁵⁷ Na reverze je

⁴⁹ BAKOŠOVÁ – HERUCOVÁ – JANOVÍČKOVÁ, Slovenské secesné úžitkové umenie, s. 44.

⁵⁰ GRŮŇOVÁ, Zuzana. Vývoj morfológie a tematiky kachlíc v dejinách. In *Historická architektúra 2015* [elektronický zdroj]. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou; 09. február 2015 Žilinská univerzita v Žiline, Stavebná fakulta. Žilina: Žilinská univerzita v Žiline, 2015, s. 39. CD-ROM.

⁵¹ Pozri: GOJDIČ, Generálny seminár – Rubrorum – najmladší objekt univerzitných bodov v Trnave, s. 65.

⁵² DUNAJSKÁ, Anna. Stavebný štatút mesta Trnava In *Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja* 4, 2001, s. 31.

⁵³ STANEKOVÁ – BEDNÁR, Archeologické nálezy z výskumu hradu, s. 133, 135, obr. 135 – 137.

⁵⁴ Pozri: KRASNOKUTSKÁ, Tereza. *Středověké a novověké kachle z Opavy*. Olomouc: Archeologické centrum, 2005, s. 60.

⁵⁵ Pozri: STANEKOVÁ – BEDNÁR, Archeologické nálezy z výskumu hradu, s. 132 – 133.

⁵⁶ GRŮŇOVÁ, Vývoj morfológie a tematiky kachlíc v dejinách, s. 44.

⁵⁷ FRANZ KAISER VON OESTERREICH KÖNIG ZU UNGARN, BÖHMEN, GALIZIEN UND LODOMERIEN, v preklade: František, cisár Rakúska, kráľ Uhorska, Česka, Haliče a Vladimírskia.

Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Tzv. „pravouhlý“ objekt

Foto: Tomáš Kolon

Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Tzv. „kruhový“ objekt

Foto: Tomáš Kolon

Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Tzv. „šikmý“ objekt

Foto: Tomáš Kolon

Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Tzv. „kruhový“ objekt - detail

Foto: Tomáš Kolon

Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Tzv. „kruhový“ objekt - detail

Foto: Tomáš Kolon

čitateľný uprostred nápis „1 KREUTZER“ v ornamente, okolo ktorého obieha text „SCHEIDMUNZE DER WIENER WAEHRUNG.“⁵⁸ Razba Františka II. z roku 1812 sa našla počas začistenia povrchu tmavej hnedej hliny v priestore tzv. „kruhového“ objektu (SJ 1c_1). Poloha mince je dôležitá z hľadiska datovania predpokladanej pochôdznej úrovne

⁵⁸ Preklad kruhopisu: 1 grajciar – drobný peniaz viedenskej meny.

záhrady v 18. až 19. storočí, nakoľko sa našla na jej hornej úrovni. Niveleta nálezu v zásade korešponduje s úrovňou horného odsadenia základu tehlového parcelačného múru, identifikovanej

barokovej úrovne záhrady v reze Sondy 2 a takisto rešpektuje úroveň okolitého stavebného univerzitého komplexu. To naznačuje, že ešte v 19. storočí úroveň terénu záhrady v danej polohe bola na tej istej úrovni ako v období baroka a k jej výraznému navýšeniu došlo až neskôr v priebehu prvej polovice 20. storočia.

Sklo

Predmety zo skla predstavujú počtom a charakterom nie príliš výraznú kategóriu huteľných artefaktov. Pri ich datovaní sa opierame najmä o nálezové okolnosti, nakoľko prevažná časť z nich pochádza z najmladšie datovaných nálezových kontextov na lokalite. Z tohto dôvodu väčšinu z nich datujeme až do prvej polovice 20. storočia. V prípade sklenených fľaštičiek zo SJ 1c_c (DN_019/2019 1c; Tab. 10: 8, 10) vieme s istotou povedať, že sa nachádzali nad úrovňou škvárovej úpravy terénu, ktorú datujeme nie skôr ako do záveru 19. až začiatku 20. storočia (roku 1914?). V súbore sú zastúpené menšie nádoby z číreho bezfarebného skla – rôzne fľaštičky. Drobné lekárske fľaštičky s von vyťahnutým okrajom majú analógie napr. medzi nálezmi z Budatínskeho hradu,⁵⁹ ale takisto z hornej vrstvy zasypanej priekopy mestského opevnenia v Trnave (Sonda 1) preskúmanej v blízkosti dnešného Zeleného krička.⁶⁰ Za posledné roky sa vďaka archeologickým výskumom v mestských jadrách zvýšil počet rôznych lekárnických a kozmetických obalov zo skla. Ich bližšie určenie je úlohou ďalšieho bádania, k čomu by mohla prispieť aj stotožnenie nápisov, ktoré sa na nich relatívne často vyskytujú.⁶¹ Príklady takýchto označení sa dochovali aj na nálezoch v Trnave. Jedna nádoba mala na dne značku „PKZ X“, kým baňatá nádoba na atrament pochádza od spoločnosti Waterman (Tab. 10: 1), ktorá bola založená v roku 1884. Vyššia fľaštička z číreho skla je známym produktom Josefa Veselého. Ten francovku pod názvom „ALPA“ uviedol na trh v roku 1913 (Tab. 10: 6). Zaujímavé sú aj dva dochované nápisy „FELLER STUBICA“ a „ELSA FLUID“ na tele drobného flakónu (Tab. 10: 10). Podľa dobovej inzertnej tlače išlo o akýsi „univerzálny prípravok“ vhodný na liečenie rozmanitých chorôb a problémov, ktorý produkoval od konca 19. storočia lekárnik Eugen Viktor Feller z Donja Stubica v dnešnom Chorvátsku.

⁵⁹ STANEKOVÁ – BEDNÁR, Archeologické nálezy z výskumu hradu, s. 135, obr. 138.

⁶⁰ ŽITNAN – HORÁKOVÁ, Lengvetský sídliskový objekt a mestská priekopa na Zelenom kričku č. 4 v Trnave, obr. 5.

⁶¹ ČURNÝ – PAŽINOVÁ, Výbava meštianskej domácnosti v novovekom Komárne, s. 150.

Fajky

Skupinu drobných nálezov dopĺňajú štyri fragmenty hlinených fajok (Tab. 9: 10 – 13). Na Slovensko fajčenie a fajky prenikli v priebehu 17. storočia hlavne zo západu a juhu Európy prostredníctvom žoldnierov bojujúcich v tridsaťročnej vojne. K ich rozšíreniu prispeli aj habáni a vojny s Osmanskou ríšou. Sprostredkovateľmi fajčenia boli okrem toho aj cestujúci obchodníci, zahraniční študenti, vandrujúci remeselníci a tovariši. Pod vplyvom katolíckej cirkvi nebolo fajčenie až do 18. storočia oficiálne povolené a výroba fajok sa realizovala len ako doplnková činnosť hrnčiarov.⁶² Rušenie prísnych protifajčiarskych opatrení, zavedenie štátneho monopolu na pestovanie tabaku v Uhorsku a všeobecné rozšírenie fajčenia tabakových fajok vrátane reklamy na tabak sa spája až s 19. storočím.⁶³ Postupne sa tento druh úžitkových predmetov začal tešiť čoraz väčšej obľube. Fajky sa vyrábali buď ako jednodielne (celé z keramiky), alebo neskôr dvojdielne. Dvojdielny variant pozostával z keramickej hlavičky a pipasára (trúbelky) vyhotoveného z brezovej kôry, čerešňového, príp. višňového dreva.⁶⁴ Všetky štyri úlomky nájdené počas archeologického výskumu v priestore záhrady prislúchajú pravdepodobne k tzv. dvojdielnym typom. Z prvého drobného fragmentu sa zachovala iba časť plastického prstenca hlavičky. Podobné ukončenie hlavičky má napr. fajka zo Zemného⁶⁵ a dva exempláre zo Šale.⁶⁶ Spoľahlivo určiteľné sú dve fajky. Jedna mala tmavosivú až čiernu farbu a lastúrovito vyformovanú podstavu osemhrannej hlavičky, ktorá bola zakončená plastickým prstencom (Tab. 9: 11). Žiaľ, kolok výrobcu oválneho tvaru umiestnený na krku v obdĺžnikovom nápisovom so zaoblenými hranami je poškodený a zle čitateľný. Zachované sú len útržky písmen „M. H[ÖNIG]“ (?) v hornom riadku zrejme z pôvodne dvojriadkového nápisu. Na druhej strane krku fajky je dochovaný menší kolok v podobe hviezdičky/rozetky. Najbližšie publikované analógie sú známe napr. z výskumu Budatínskeho hra-

⁶² BIELICH, Mário – ČURNÝ, Marián. Fajky. In BŘEZINOVÁ, Gertrúda – SAMUEL, Marián (eds.). *Tak čo, našli ste niečo? Svedectvo archeológie o minulosti Mostnej ulice v Nitre*. Nitra: Archeologický ústav SAV, 2007, s. 92; STANEKOVÁ – BEDNÁR, Archeologické nálezy z výskumu hradu, s. 130.

⁶³ MITÁŠ, Vladimír – POLÁKOVÁ, Zuzana. Keramicke fajky z archeologických nálezísk Gemera – Malohontu a Novohradu. In *Gemer – Malohont: Zborník Gemersko-malohontského múzea 11*. Rimavská Sobota: Gemerskomalohontské múzeum, 2015, s. 70.

⁶⁴ BIELICH – ČURNÝ, Fajky, s. 92.

⁶⁵ BIELICH, Mário. Nálezy fajok zo Šale a okolia. In *Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV 59*, 2016, obr. 11: 9.

⁶⁶ BIELICH, Nálezy fajok zo Šale a okolia, obr. 6: 14; 7: 6.

du⁶⁷ či z Nitry – Mostnej ulice,⁶⁸ pričom sa zhodne datujú na záver 19. storočia.⁶⁹ Od nález z Trnavy sa odlišujú len výzdobou prstenca. Hlavné morfológické prvky indikujú provenienciu týchto fajok v niektorej z dielní v Banskej Štiavnici, kde sa ujala ich výroba v polovici 19. storočia a v nasledujúcom období sa tešili značnej obľube. Danú hypotézu podporuje aj nápis na kolku. Ak torzovité časti písmen skutočne možno čítať ako „M. H[ÖNIG]“ (?), išlo by o produkt viacgeneračnej rodinnej firmy Hönigovcov. Dielňu založil približne v roku 1910 Anton Hönig a po jeho smrti vo výrobe pokračovala jeho manželka so synom, ktorý neskôr pravdepodobne tiež pracoval so svojim synom.⁷⁰ Druhý nález z výskumu záhrady v Trnave prislúcha k tzv. typu Café (resp. k tzv. gypsovčákam), pre ktoré je príznačné uplatnenie svetlo-bielej až bielo-okrovej kaolínovej hliny a v mnohých prípadoch aj označenie „CAFE“ (Tab. 9:13). Fajky boli zhotovované zo špeciálnej sadrovej zmesi lisovaním vo formách a vypaľované v bežných hrnciarskych peciach. Typická je vysoká hranolovitá hlavička a krátka trúbka s bohatým plastickým dekórom.⁷¹ Výzdoba sa koncentrovala predovšetkým na hlavičky fajok a vznikala odtlačéním vo forme. Najčastejšie išlo o rôzne geometrické lineárne vzory, ktoré boli doplnené o figurálne a iné motívy. Tieto fajky reflektujú módné trendy zo záveru 19. storočia, viažuce sa na kaviarne a kaviarenský život. Jedno z najznámejších výrobných centier sa nachádzalo Česku, konkrétne v podniku Mórica Mahlera v Kolíne. Nie je však vylúčené, že fajky typu Café sa vyrábali aj na Slovensku v Kremnici, pričom ich producentov mohlo byť v skutočnosti omnoho viac.⁷² Túto hypotézu naznačuje aj exemplár z Trnavy, ktorý má presnú analógiu vo fajke s bohatou geometrickou výzdobou v podobe drobných oválnych plastických výčnelkov na hlavičke zo Šale.⁷³ Mária Bielich dochovanú značku

číta ako písmeno L,⁷⁴ kým na fragmente z Trnavy sú dve slabo viditeľné písmená „[...]E/F D/E“ (?). Zhodná výzdoba, materiál aj umiestnenie značky a písmena „L/E/F“ môžu indikovať rovnakú provenienciu oboch kusov (?).

Záver

Cieľom predloženého príspevku bolo oboznámiť s hlavnými výsledkami archeologického výskumu uskutočneného v priestore zadného nádvorja (záhrady) bývalého univerzitného komplexu budov Generálneho seminára (Rubrorum), Seminára Panny Márie (Marianum) a šľachtického konviktu. Terénnym odkryvom sa podarilo zachytiť a dokumentovať niekoľko archeologických situácií z obdobia baroka až začiatku 20. storočia. K tým najdôležitejším prislúcha nájdenie pozostatkov parcelačného múru (SJ 2_4), ktorý priečne rozdeľoval celý priestor záhrady. Členenie tohto priestoru na tri samostatné časti je zobrazené na mape druhého vojenského mapovania z roku 1839. V tomto momente však nevieme s istotou povedať, či toto pôdorysné usporiadanie reflektuje ešte stav z obdobia fungovania univerzity v Trnave, alebo je výsledkom až neskorších zmien po jej presťahovaní do Budína v roku 1777. Horná hrana základu odkrytého parcelného múru zodpovedala vodorovnej vrstve kompaktnej tmavohnedej hliny bez prímiesí, ktorej priebeh bol zachytený na viacerých miestach skúmanej plochy. Datovanie tejto úrovne do 19. storočia potvrdzuje aj nález medenej mince z prvej štvrtiny 19. storočia v priestore tzv. „kruhového“ objektu (SJ 1c_1), kde bol povrch tmavohnedej vrstvy vysypaný jemným štrkom. Zároveň sa podarilo preskúmať aj niekoľko pozostatkov nemurovaných záhradných prvkov (tzv. „kruhový“ – SJ 1c_1, „pravouhlý“ – SJ 1b_11 a „šikmý“ objekt – SJ 1b_13), ktoré boli súčasťou architektonického a kompozičného riešenia okrasnej záhrady v druhej polovici 19. storočia (resp. jeho záveru). Identifikovaná pochôdzna úroveň záhrady z 19. storočia, niveleta nemurovaných drobných architektúr a odsadenie základu staršieho parcelačného múru vzájomne korešpondujú s prilahlými stavebným komplexom bývalej univerzity. Je preto pravdepodobné, že v skúmanej časti záhrady v priebehu 18. až 19. storočia nedošlo k výraznejšiemu navyšovaniu terénu. Vykonané úpravy sa zrejme týkali skôr samotného vzhľadu a riešenia záhrady. Najväčšie zmeny sa uskutočni-

⁶⁷ STANEKOVÁ – BEDNÁR, Archeologické nálezy z výskumu hradu, obr. 128.

⁶⁸ BIELICH – ČURNÝ, Fajky, obr. 93: d, n, o; BIELICH, Mária – ČURNÝ, Marián, Pipe finds from Nitra and Nitra pipe production. In *Studies in Post-Medieval Archaeology 3. Post-medieval ceramics. Production, assortment, usage*. Prague: Archaia, 2009, Fig. 7: d.

⁶⁹ STANEKOVÁ – BEDNÁR, Archeologické nálezy z výskumu hradu, s. 132.

⁷⁰ LOVÁSOVÁ, Eva, *Štiavničky 1796 – 1959. Hlinené fajky z Banskej Štiavnice*. Banská Štiavnica: Štiavnické vrchy o. z., 2014, s. 31.

⁷¹ BIELICH, Nálezy fajok zo Šale a okolia, s. 137.

⁷² BIELICH – ČURNÝ, Pipe finds from Nitra and Nitra pipe production, s. 354; ČURNÝ, Marián – ŠIMČÍK, Peter – BIELICH, Mária, Nálezy keramických fajok z archeologických výskumov a prospekcií na Slovensku. In *Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV 53*, 2013, s. 96 – 97; BIELICH, Nálezy fajok zo Šale a okolia, s. 138.

⁷³ BIELICH, Nálezy fajok zo Šale a okolia, obr. 7: 10.

⁷⁴ BIELICH, Nálezy fajok zo Šale a okolia, s. 138.

li až po scelení celej plochy, keď boli odstránené dva priečne múry. Záhrada po scelení nadobudla jasnú pozdĺžnu orientáciu približne v smere sever – juh, s miernym porušením symetrie v južnej tretine plochy. Jej relatívne obmedzený priestor neumožňoval uskutočniť rozsiahlejšiu krajinársku úpravu. K zániku tejto záhrady došlo niekedy začiatkom 20. storočia. Veľký objem stavebnej sutiny v niektorých častiach naznačuje, že to mohlo mať súvis s rozsiahlou prestavbou. Nie je možné vylúčiť, že minimálne severná časť skúmanej plochy bola zasypaná pri známej prestavbe Generálneho seminára v roku 1914. Väčšina pozostatkov starších štruktúr bola preskúmaná len na hornej úrovni ich zachytenia.

Z uskutočneného archeologického výskumu pochádza súbor stavebnej keramiky, kamenných ostení, fragmentov hrnčiarskych výrobkov, kameniny, porcelánu a v menšom počte aj niekoľko kategórií drobných nálezov (kachlice, minca, sklenené fľaštičky a úlomky fajok). Stavebná keramika je zastúpená najmä prostredníctvom tehál, v menšej miere i strešnej krytiny a dlaždíc. Najstaršie tehliarske výrobky možno datovať už do obdobia stredoveku. Ich počet nebol vysoký a všetky pochádzali až zo sekundárnych či terciárnych polôh novovekého zásypu, kde sa dostali ako súčasť stavebného odpadu v prvej tretine 20. storočia. Obdobie baroka je doložené prostredníctvom niekoľkých typov značiek, pričom štvoršpicové koleso (koleso s vpísaným krížikom) v pozitívne umiestnenej uprostred patrí k jednému z najbežnejších variantov signovaných tehál v Trnave (Tab. 1: 3). Z pohľadu datovania zistených pozostatkov záhradnej architektúry sú dôležité najmä dve značky. Prvou je signatúra v podobe písmena L v pozitívne s odťahkami po drevenej forme. Dva pozostatky drobných nespevnených architektúr (tzv. „kruhový“/SJ 1c_1 a „pravouhlý“/SJ 1b_11 objekt) obsahovali aj mladší typ signovaných tehál s vyobrazením mestského znaku Trnavy s hlavou Krista v osemšpicovom kolese v negatíve (Tab. 1: 1), aké boli produkované v Trnave v druhej polovici 19. storočia, resp. hlavne v jeho 80. až 90. rokoch. Väčšina hrnčiarskych výrobkov nájdených počas archeologického výskumu pochádza z druhej polovice 19. až začiatku (prvá štvrtina) 20. storočia. Koncentrovali sa v zásypovej vrstve v severnej polovici Sondy 1, obzvlášť v priestore nad torzovito dochovanými pozostatkami záhradnej architektúry – nad tzv. „kruhovým“ (SJ 1c_1) a „šikmým“ objektom (Tab. 16: 5 – 14; Tab. 17 – 19). Zastúpený je celý repertoár hrubších kuchynských nádob určených na varenie, transport a uskladňovanie, ale aj keramika využívaná pri stolovaní a servírovaní. Popri úlom-

koch rôznych hrncov s pásikavými uchami sa vyskytli aj hlboké misy (panvice) na troch nôžkach – tzv. trojnožky (Tab. 12: 4; 16: 6; 20: 23), fragment glazovanej kónickej pokrievky s gombíkovitým držadlom (Tab. 18: 2). Keramické nádoby boli vo všeobecnosti pomerne kvalitne vypálené, pričom prevažuje oxidačne vypálená s tehlovočervenou farbou črepu v lome. Redukčne vypálená sivá a dymovaná keramika je síce takisto zastúpená, avšak v oveľa menšej miere (napr. Tab. 18: 4; 19: 7). Povrchovú úpravu zelenou, žltou alebo hnedou glazúrou (najmä z vnútornej strany) hrnčiari aplikovali predovšetkým na vnútornú stranu nádob, často len pri okraji, kým v prípade mís sa glazúra využívala na pokrytie celej vnútornej strany. V sutinovom zásype sa nachádzal aj veľký počet nádob (hlavne tanierov) vyhotovených z kameniny a lacného stolového porcelánu (Tab. 12: 7, 9, 10; 13: 1 – 14; 14: 1 – 7; 15: 1 – 5). Nálezy z Trnavy sa vyznačujú pomerne jednoduchým flórálnym dekórom štylizovaného viniča modrej farby v dvoch vodorovných pásoch okolo okraja (Tab. 12: 7; 13: 2 – 14; 14: 3 – 7; 15: 2 – 5). Ich početné zastúpenie v nálezovom súbore odzrkadľuje zmeny na trhu vyvolané rozmachom nových alternatívnych materiálov (najmä kameniny, porcelánu a smaltu) v druhej polovici 19. a na začiatku 20. storočia.

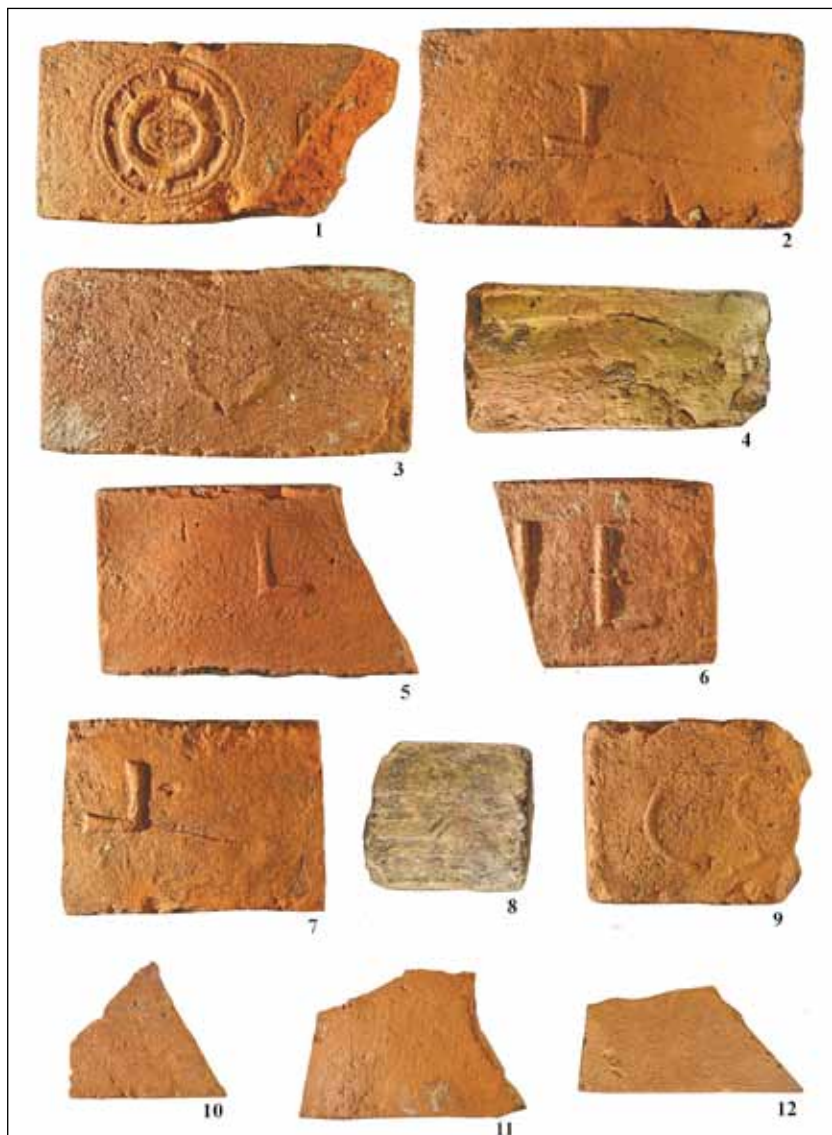
Najpočetnejšiu skupinu drobných nálezov tvoria komorové kachlice. Žiaľ, väčšina sa dochovala už len vo veľmi fragmentárnom stave. V rámci skúmanej plochy sa sporadicky vyskytovali prakticky v každej časti násypu z 20. storočia. Ich zvýšenú koncentráciu sme zaznamenali v hlavne v dvoch polohách. Prvá kumulácia úlomkov kachlíc a keramiky sa nachádzala v sutinovom zásype bezprostredne nad tzv. „kruhovým“ objektom (SJ 1c_1; Tab. 4: 1 – 19, 9: 6 – 8). Zastúpené boli jednoduché komorové kachlice pravouhlého štvorcového formátu s hladkou čelnou stranou, ktorú zdobila zvyčajne len monochromatická glazúra rôznej farby (bledozelená, tmavozelená, bledomodrá, zelenohnedá, tmavohnedá, modročierna) a zriedkavejšie i polychrómna škrvritá glazúra. Druhá koncentrácia komorových kachlíc sa takisto našla v zásype datovanom do prvej tretiny 20. storočia (SJ 1b1_1 – sutinový zásyp severozápadne od tehlového parcelačného múru). Vyznačujú sa bohatou a elegantnou rastlinnou ornamentikou (kombinácia rôznych úponkov, listov, palmiet, kvetov, listovca a vajcovca), ktoré sú doplnené drobnými geometrickými prvkami. Zo štylistického hľadiska tak predstavujú pekný príklad dobového vkusu druhej polovice 19. storočia (resp. jeho záveru). Počas celého archeologického výskumu sa našiel len jeden exemplár mince.

Predstavuje medenú mincu 1 grajciar (*1 Kreuzer*) z roku 1812 (Tab. 10: 12). Razba Františka II. z roku 1812 sa našla počas začistenia povrchu tmavej hnedej hliny v priestore tzv. „kruhový“ objekt (SJ 1c_1). Predmety zo skla predstavujú počtom a charakterom nie príliš výraznú kategóriu hnutelných artefaktov. Pri ich datovaní sa opierame najmä o nálezové okolnosti, nakoľko prevažná časť z nich pochádza z najmladšie datovaných nálezových kontextov v lokalite. Skupinu drobných nálezov dopĺňajú štyri úlomky hlinených fajok prislúchajúce k tzv. dvojdielnym typom (Tab. 9: 10 - 13). Z tohto počtu spoľahlivo určiteľné boli dva kusy. Morfológické prvky jednej fajky indikujú provenienciu v niektorej z dielní v Banskej Štiavnici (rodinná firma Antona Höniga?), kde sa ujala ich výroba v polovici 19. storočia a v nasle-

dujúcom období boli obľúbené a vyhľadávané. Druhý nález z Trnavy prislúcha k tzv. typu Café, pre ktorý je príznačné uplatnenie svetlo-bielej až bielo-okrovej kaolínovej hliny a v mnohých prípadoch aj označenie „CAFE“ (Tab. 9:13).

Zachytená stratigrafická situácia a takisto získané hnutelné artefakty z uskutočneného archeologického výskumu zadného nádvoria bývalých seminárov univerzity indikujú, že daná plocha predstavuje archeologicky významnú polohu situovanú priamo v intraviláne mesta Trnava, ktorá nebola výraznejšie poškodená stavebnou činnosťou od obdobia baroka až do 20. storočia. Ide tak o jednu z mála priestorovo rozsiahlejších nezastavaných polôh v historickom jadre s relatívne dobre zachovanými archeologickými komplexami a štruktúrami zo starších období.

Katalóg hnutelných nálezov (výber)

Tab. 1. *Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Stavebná keramika - výber nálezov*

Foto: Tomáš Kolon

1. Tehla značkovaná (Te_005/2019, Sonda 1b, SJ 1b_11, tzv. „pravouhlý“ objekt - sutinový zásyp (50 cm - dno), značka: hlava Krista v kolese v negatíve + zach. časť menšej negatívnej kartuše, r. 28,8 × 14,0z × 6,5 - 7,0 cm, dat. 2. pol. 19. stor.).

2. Tehla značkovaná (Te_008/2019, Sonda 1b/1c - rozhranie, SJ 1b_13, tzv. „šikmý“ objekt z tehál - tesne nad dnom, značka: písmeno L (retrográdne obrátené) v pozitíve, ručná výroba - stopy po drevenej forme, r. 29,8 - 30,0 × 15,5 - 15,8 × 6,2 cm, dat. 17./18. až 1. pol. 19. stor.)

3. Tehla značkovaná (Te_010/2019, Sonda 1b - severná polovica, SJ 1b_c - sutinový zásyp, hĺ. 50 - 80 cm, značka: štvoršpicové koleso v pozitíve, r. 29,5 × 14,8 × 5,5 - 5,8 cm, dat. 17. až 18. stor.).

4. Tehla (Te_016/2019, Sonda 1b, SJ 1b_c - sutinový zásyp v severnej polovici, hĺ. 30 - 80 cm, na hornej strane úprava povrchu prstovaním - tzv. prstovka, neznačkovaná, r. 23,8 × 11,8 × 5,0-5,2 cm, dat. 13. až 14. stor.).

5. Tehla značkovaná (Te_017/2019, Sonda 1b, SJ 1b_11, tzv. „pravouhlý“ objekt - sutinový zásyp, hĺ. 50 cm - dno, značka: písmeno L v pozitíve, ručná výroba - stopy po drevenej forme, r. 25,2z × 14,8 - 15,0 × 5,5 - 5,8 cm; dat. 17./18. až 1. pol. 19. stor.).

6. Tehla značkovaná (Te_018/2019, Sonda 1b - severná polovica, SJ 1b_c - sutinový zásyp, hĺ. 40 - 80 cm, značka: časť nápisu „[...]IE“ v pozitíve, ručná výroba - stopy po drevenej forme, r. 17,0z × 14,7 × 5,5 cm; dat. 18. stor.).

7. Tehla značkovaná (Te_019/2019, Sonda 1b, SJ 1b_c - sutinový zásyp - okolie tzv. „pravouhlého“ objektu (SJ 1b_11), značka: písmeno L (retrográdne obrátené) v pozitíve, ručná výroba - stopy po drevenej forme, r. 20,5z × 15,5 × 5,8 - 6,0 cm, dat. 17./18. až 1. pol. 19. stor.).

8. Tehla (Te_021/2019, Sonda 1b1 - severne od tehlového múru SJ 1a_3b, SJ 1b1_1 - popolová vrstva (pri kumulácii kachlíc), na hornej strane úprava povrchu prstovaním - tzv. prstovka, neznačkovaná, r. 12,5z × 12,2 × 6,0 cm, dat. 13. až 14. stor.).

9. Tehla značkovaná (Te_024/2019, Sonda 1b - severná časť, SJ 1b_c - sutinový zásyp, hĺ. 30 - 80 cm, značka: značka: časť nápisu „CS[...]“ v pozitíve, ručná výroba - stopy po drevenej forme, r. 18,0z × 14,5 × 4,8 - 5,0 cm; dat. 17./18. stor.).

10. - 12. Strešná krytina/škridla - fragmenty (Te_033/2019, Sonda 1b, SJ 1b_11, tzv. „pravouhlý“ objekt - sutinový zásyp, hĺ. 50 cm - dno, dat. novovek).

Tab. 2. Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Stavebná keramika - výber nálezov

Foto: Tomáš Kolon

1. Tehla značkováaná (Te_011/2019, Sonda 1c, SJ 1c_c - sutinový zásyp, hĺ. 30 - 80 cm, značka: „CIP“ v pozitíve, ručná výroba, r. 29,0 × 15,0 × 5,5 - 5,7 cm, dat. 18. až 1. pol. 19. stor.).

2. Tehla (Te_020/2019, Sonda 1c, SJ 1c_c - sutinový zásyp, hĺ. 30 - 80 cm, na hornej strane úprava povrchu prstovanim - tzv. prstovka - baštovica, neznačkováaná, r. 20,0z × 13,2 × 6,5 cm, dat. 13. až 14. stor.).

3. Tehla značkováaná (Te_023/2019, Sonda 1c, SJ 1c_c - sutinový zásyp, hĺ. 30 - 80 cm, značka (?): voľnou rukou (prstom/nástrojom) robené značky (?) - zach. časť dvoch kolmo na seba pretínajúcich sa línií - križ (?), ručná výroba - stopy po drevenej stieračke, r. 18,4z × 14,8 - 15,0 × 6,0 cm, dat. 18. až 1. pol. 19. stor.?).

4. Strešná krytina - fragment (Te_029/2019, Sonda 1c, SJ 1c_1, tzv. „kruhový“ objekt - SJ 1c1a/SJ 1b_12b (začistenie základu z riečnych okruhliakov stavebná keramika), na spodnej strane zachovaný nos, r. 12,6z × 13,5z × 1,2 (3,5) cm, dat. 18. - 19. stor.).

5. Dlaždica štvorcová (?) (Te_032/2019, Sonda 1c, SJ 1c_1, tzv. „kruhový“ objekt, sutinový zásyp, r. 17,0 × 16,9 × 2,1 - 2,2 cm, dat. 18. až 19. stor.).

6. Dlaždica (Te_036/2019, sonda 1c, SJ 1c_1, tzv. „kruhový“ objekt, sutinový zásyp, betónová dlaždica zdobená modrým geometrickým motívom - 3 kosoštvorce rámcované modrou líniou, výzdobný motív je v modrej farbe, pozadie je vo farbe „bledej kávy“, hrany sú zvislé (kolmé), r. 20,0 × 20,0 × 2,5 (2,7) cm, dat. 2. pol. 19. až 1. štvrtina 20. stor.).

7. Tehla (Te_002/2019, Sonda 2, SJ 2_4 - rozoberanie múru, hĺ. 60 - 70 cm), neznačkováaná, ručná výroba - drevená forma, r. 29,5 - 30 × 15,0 × 6,0 cm, dat. 18. - 1. pol. 19. stor.).

8. Tehla (Te_014/2019, Sonda 2, SJ 2_4 - rozoberanie múru, hĺ. 60 - 70 cm, značka: písmeno L (retrográdne obrátené) v pozitíve, ručná výroba - stopy po drevenej forme, r. 29,5 - 29,8 × 15,5 - 15,7 × 6,0 cm, dat. 17./18. až 1. pol. 19. stor.).

Tab. 3. Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Stavebná keramika - výber nálezov zo zberov v okolí skúmanej plochy

Foto: Tomáš Kolon

1. Tehla značkováaná (Te_001/2019, zber - voľne pohodeaná v záhrade vedľajšej parcely, značka: iniciály „PPIB“ v pozitíve, ručná výroba - drevená forma, r. 27z × 13,5 × 5,5 - 6,0 cm, dat. 18. stor.).

2. Tehla značkováaná (Te_003/2019, zber - voľne položená na palete v záhrade - pôvod?, značka: písmeno C v negatívne umiestnené v negatívnom obdĺžnikovom nápisovom poli, r. 29,5 × 14,5 × 6,5 cm, dat. koniec 19. až 1. pol. 20. stor.).

3. Tehla značkováaná (Te_007/2019, zber - rozoberanie chlievu v záhrade vedľajšej parcely, značka: iniciály „M P 1889“ v pozitíve umiestnené v negatívnom obdĺžnikovom nápisovom poli, strojová výroba, r. 28,5 × 14,5 × 6,5 cm, dat. r. 1889).

4. Tehla značkováaná (Te_0012/2019, zber - voľne pohodeaná v záhrade vedľajšej parcely, značka: „CAB“ v pozitíve, ručná výroba - odtlačky po drevenej forme, r. 29,5 × 14,7 × 6,0 cm, dat. 18. stor.).

5. Tehla značkováaná (Te_013/2019, zber - voľne pohodeaná v záhrade vedľajšej parcely, značka: „CAB“ v pozitíve, ručná výroba - odtlačky po drevenej forme, r. 29,0 × 14,5 × 6,0 - 6,5 cm, dat. 18. stor.).

6. Tehla značkováaná (Te_025/2019, zber - voľne pohodeaná v záhrade vedľajšej parcely, značka: písmená AL (ligatúra) v pozitíve, ručná výroba, r. 28,5 × 14,0 × 5,5 - 5,7 cm, dat. 18. stor.).

7. Tehla značkováaná (Te_004/2019, zber - rozoberanie parcelačného múru na východnom okraji záhrady, značka: „MITTACSEK P.“ v negatívne umiestnené v negatívnom obdĺžnikovom nápisovom poli, strojová výroba, r. 28,5 - 28,7 × 14,5 × 6,5 cm, dat. koniec 19. stor.).

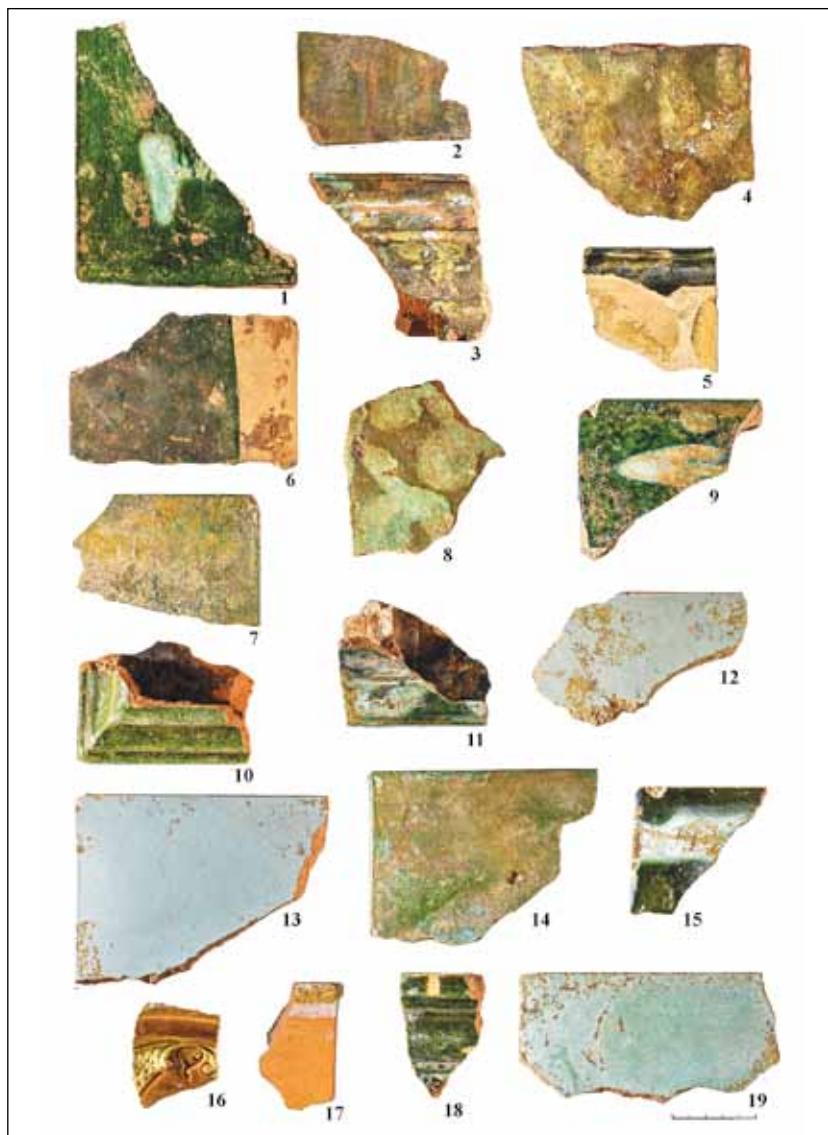
8. Tehla značkováaná (Te_006/2019, zber - rozoberanie parcelačného múru na východnom okraji záhrady, značka: iniciály „K W“ v negatívne, strojová výroba, r. 28,5 - 28,8 × 14,5 × 6,5-6,8 cm, dat. koniec 19. až 1. pol. 20. stor.).

9. Tehla značkováaná (Te_009/2019, zber - rozoberanie parcelačného múru na východnom okraji záhrady, značka: písmeno J a číslica 4 umiestnené samostatne každé v negatívnom pravouhlom nápisovom poli, r. 30,0 × 15,0 × 6,5 cm, dat. 1. štvrtina 20. stor.).

10. Tehla značkováaná (Te_015/2019, zber - rozoberanie parcelačného múru na východnom okraji záhrady, značka: „REIDNER“ v pozitíve umiestnený v obdĺžnikovej negatívnej kartuši, strojová výroba, r. 28,6 × 14,0 - 14,2 × 6,3 cm, dat. koniec 19. až začiatok 20. stor.).

Tab. 4. Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Komorové kachlice - výber nálezov

Foto: Tomáš Kolon

1. - 12. Kachlice komorové - fragmenty (DN_001/2019, Sonda 1c, SJ 1c_1, tzv. „kruhový“ objekt - sutinový zásyp, dat. posledná štvrtina 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).

13. - 19. Kachlice komorové - fragmenty (DN_002/2019, Sonda 1c, SJ 1c_1, tzv. „kruhový“ objekt - sutinový zásyp, hĺ. 50 cm až dno, dat. posledná štvrtina 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).

Tab. 5. Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Komorové kachlice - výber nálezov

Foto: Tomáš Kolon

1. Kachlica komorová - fragment (DN_003/2019, Sonda 1c, SJ 1c_c - odstraňovanie sutinového zásypu z cesty pri severnej bráne, hĺ. 30 - 50 cm, dat. 4. štvrtina 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).

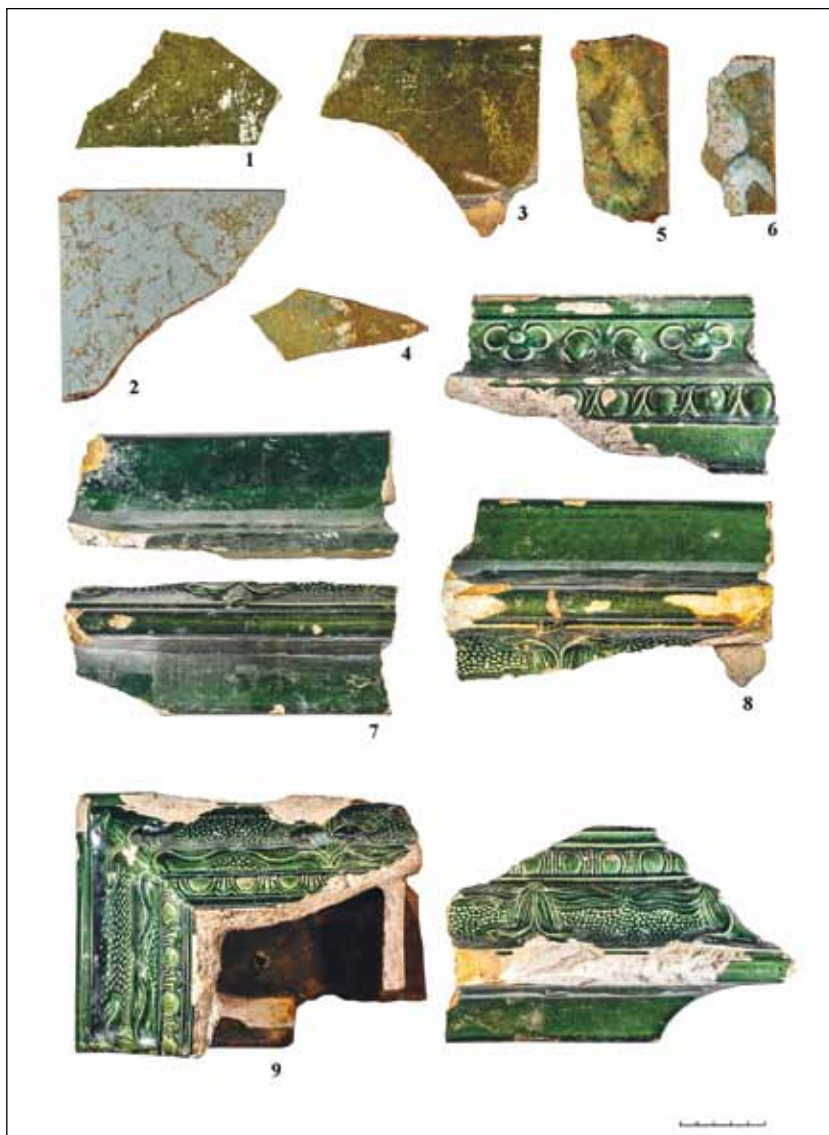
2., 4., 6. - 8. Kachlice komorové - fragmenty (DN_006/2019, Sonda 1b, SJ 1b_11, tzv. „pravouhlý“ objekt z nasucho kladených tehál - sutinový zásyp, hĺ. 50 cm až dno, 4. štvrtina 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).

3., 5. Kachlice komorové - fragmenty (DN_005/2019, Sonda 1b, SJ 1b_11, tzv. „pravouhlý“ objekt z nasucho kladených tehál - sutinový zásyp, hĺ. 50 cm až dno, dat. 4. štvrtina 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).

9. - 16. Kachlice komorové - fragmenty (DN_007/2019, Sonda 1b, SJ 1b_11, tzv. „pravouhlý“ objekt z nasucho kladených tehál - sutinový zásyp, hĺ. 50 cm až dno, dat. 4. štvrtina 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).

Tab. 6. Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Komorové kachlice - výber nálezov

Foto: Tomáš Kolon

1. Kachlica komorová - fragment (DN_007/2019, Sonda 1b, SJ 1b_11, tzv. „pravouhlý“ objekt z nasucho kladených tehál - sutinový zásyp, hĺ. 50 cm až dno, dat. 4. štvrtina 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).

2. - 6. Kachlice komorové - fragmenty (DN_008/2019, Sonda 1b, SJ 1b_11, tzv. „pravouhlý“ objekt z nasucho

kladených tehál - sutinový zásyp, hĺ. 50 cm až dno, dat. 4. štvrtina 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).

7. - 9. Kachlice komorové - fragmenty (DN_009a/2019, Sonda 1b1, SJ 1b1_1 - kumulácia kachlíc v sutinovom zásype severne od tehlového múru, hĺ. 50 - 70 cm, dat. 4. štvrtina 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).

Tab. 7. Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Komerové kachlice - výber nálezov

Foto: Tomáš Kolon

1. - 15. Kachlice komorové - fragmenty (DN_009b/2019, DN_009c/2019, DN_009b/2019, Sonda 1b1, SJ 1b1_1 - kumulácia kachlíc v sutinovom zásype severne od tehlové-

ho múru, hĺ. 50 - 70 cm, dat. 4. štvrtina 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).

Tab. 8. Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Komorové kachlice - výber nálezov

Foto: Tomáš Kolon

1. - 10. Kachlice komorové - fragmenty (DN_009d/2019, DN_009e/2019, Sonda 1b1, SJ 1b1_1 - kumulácia kachlíc v sutinovom zásype severne od tehlového múru, hĺ. 50 - 70 cm, dat. 4. štvrtina 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).

11. Kachlica komorová - fragment (DN_010/2019, Sonda 1b1, SJ 1b1_1 - kumulácia kachlíc v sutinovom zásype severne od tehlového múru, hĺ. 50 - 70 cm, dat. 4. štvrtina 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).

Tab. 9. Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Komorové kachlice a fajky - výber nálezov

Foto: Tomáš Kolon

1. Kachlica komorová - fragment (DN_09e/2019, Sonda 1b1, SJ 1b1_1 - kumulácia kachlíc v sutinovom zásype severne od tehlového múru, hĺ. 50 - 70 cm, dat. 4. štvrtina 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).

2. - 5. Kachlice komorové - fragmenty (DN_11/2019, Sonda 1b1, SJ 1b1_1 - kumulácia kachlíc v sutinovom zásype severne od tehlového múru, hĺ. 50 - 70 cm, dat. 4. štvrtina 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).

6. - 8. Kachlice komorové - fragmenty (DN_012/2019, Sonda 1c, SJ 1c_1, tzv. „kruhový“ objekt - začistenie základu z nasucho kladených riečnych okruhliakov, dat. 19. stor.).

9. Kachlica komorová - fragment (DN_013/2019, Sonda 2,

SJ 2_c, hnedá vrstva v západnej polovici sondy - odstránenie zásypu, hĺ. 80 - 130 cm, dat. 16. - 17. stor.?).

10. Fajka hlinená - fragment (DN_014/2019, Sonda 1b, okolie SJ 1a_3a - tehlový múr - začistenie po odstránení násypu, dat. 19. až 1. štvrtina 20. stor.).

11. Fajka hlinená - fragment (DN_015/2019, Sonda 1b/1c - rozhranie, SJ 1b_13, tzv. „šikmý“ objekt z nasucho kladených tehál, začistenie objektu, dat. 19. až 1. štvrtina 20. stor.).

12. - 13. Fajka hlinená - fragment (DN_016/2019, Sonda 1c, SJ 1c_1, tzv. „kruhový“ objekt - začistenie základu z nasucho kladených riečnych okruhliakov, dat. 19. až 1. štvrtina 20. stor.).

Tab. 10. Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Drobné nálezy (sklenené fľaštičky a medená minca) - výber náleзов

Foto: Tomáš Kolon

1. - 4. Fľaštičky sklenené (DN_017/2019, Sonda 1b, okolie vápenej jamy (SJ 1b_7) - sutinová výplň nad úrovňou zachytenia, dat. 20. stor.).

5. - 7., 9. Fľaštičky sklenené (DN_018/2019, sonda 1b, SJ 1b_c, sutinový zásyp - zber, dat. 20. stor.).

8., 10. Fľaštičky sklenené (DN_019/2019, Sonda 1c, SJ 1c_c - západná polovica nad vrstvou čiernej škváry - sutinový zásyp, dat. 20. stor.).

11. Fľaštička sklenená (DN_021/2019, Sonda 1b, SJ 1b_c - okolie vápenej jamy (SJ 1b_7), hĺ. 30 - 60 cm - sutinový zásyp nad úrovňou zachytenia, dat. 20. stor.).

12. Minca medená, razba František II., r. 1812, 1 grajciar/1 Kreuzer (DN_025/2019, Sonda 1c, SJ 1c_1, tzv. „kruhový“ objekt - začistenie povrchu tmavej hnedej hliny v južnej polovici objektu, dat. r. 1812).

Tab. 11. Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Kamenné ostenia - fragmenty nájdené v SJ 1b_c. Neinventarizované a ponechané v záhrade Arcibiskupského úradu v Trnave

Foto: Tomáš Kolon

1. - 6. Články kamenné - fragmenty ostení okien (Sonda 1 c, sutinový zásyp, dat. 17. - 18. stor.).

Tab. 12. Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Keramika a kamenina/porcelán - výber nálezov

Foto: Tomáš Kolon

1. - 2. Keramika - fragmenty (Ke_001/2019, Sonda 1 a 2 - tzv. Rozšírenie 1a_1, južne od tehlového múru, 1. úroveň - úroveň zachytenia po odstránení násypu, dat. 18. - 19. stor.).

3. - 4. Keramika - fragmenty (Ke_002/2019, Sonda 2, SJ 2_3 - tesne nad úrovňou objektu, hl. 96 cm - vrstva tehloviny a ílovitej hliny, dat. 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).

5., 6., 8. Keramika - fragmenty (Ke_003/2019, Sonda 1a/b - rozhranie, SJ 1a_3 - bezprostredné okolie tehlového

múru, začisťovanie po odstránení násypu, 1. úroveň, dat. 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).

7. Keramika - fragment (Ke_004/2019, Sonda 1c, SJ 1c_1, tzv. „kruhový“ objekt - začistenie profilu kontrolného bloku, dat. záver 19. až 1. tretina 20. stor.).

9. - 10. Keramika - fragmenty (Ke_005/2019, Sonda 1b - severný okraj, nad tzv. „pravouhlým“ objektom z tehál (SJ 1b_11) - sutinový zásyp, hl. 50 cm až dno, dat. záver 19. až 1. tretina 20. stor.).

Tab. 13. Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Kamenina/porcelán - výber nálezov

Foto: Tomáš Kolon

1. - 9. Keramika - fragmenty (Ke_005/2019, Sonda 1b - severný okraj, nad tzv. „pravouhlým“ objektom z tehál (SJ 1b_11) - sutinový zásyp, hĺ. 50 cm až dno, dat. záver 19. až 1. tretina 20. stor.).

10. - 14. Keramika - fragmenty (Ke_006/2019, Sonda 1b - severný okraj, nad tzv. „pravouhlým“ objektom z tehál (SJ 1b_11) - sutinový zásyp, hĺ. 50 cm až dno, dat. záver 19. až 1. tretina 20. stor.).

Tab. 14. Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Kamenina/porcelán - výber nálezov

Foto: Tomáš Kolon

1. - 4. Keramika - fragmenty (Ke_006/2019, Sonda 1b - severný okraj, nad tzv. „pravouhlým“ objektom z tehál (SJ 1b_11) - sutinový zásyp, hĺ. 50 cm až dno, dat. záver 19. až 1. tretina 20. stor.).

5. - 7. Keramika - fragmenty (Ke_007/2019, Sonda 1b - severný okraj, nad tzv. „pravouhlým“ objektom z tehál (SJ 1b_11) - sutinový zásyp, hĺ. 50 cm až dno, dat. záver 19. až 1. tretina 20. stor.).

Tab. 15. Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Keramika a kamenina/porcelán - výber nálezov

Foto: Tomáš Kolon

1. - 5. Keramika - fragmenty (Ke_007/2019, Sonda 1b - severný okraj, nad tzv. „pravouhlým“ objektom z tehál (SJ 1b_11) - sutinový zásyp, hĺ. 50 cm až dno, dat. záver 19. až 1. tretina 20. stor.).

6. - 8. Keramika - fragmenty (Ke_009/2019, Sonda 1b, SJ 1a_3a,b - odkopávanie tehlového múru severne od neho, zásyp múru až po úroveň začistenia, dat. 2 ks - 19. stor., 1 ks - bližšie neurčiteľný pravek (hrubá v ruke robená keramika).

9. Keramika - fragment (Ke_010/2019, Sonda 2, SJ 2_3, vrstva tehloviny, hĺ. 96 cm, dat. 18. - 19. stor.).

10. Keramika - fragment (Ke_011/2019, Sonda 2, SJ 2_3 -

zásyp pri objekte, hĺ. 60 - 110, ucho vo forme plastického výčnelku; dat. neolit/eneolit.

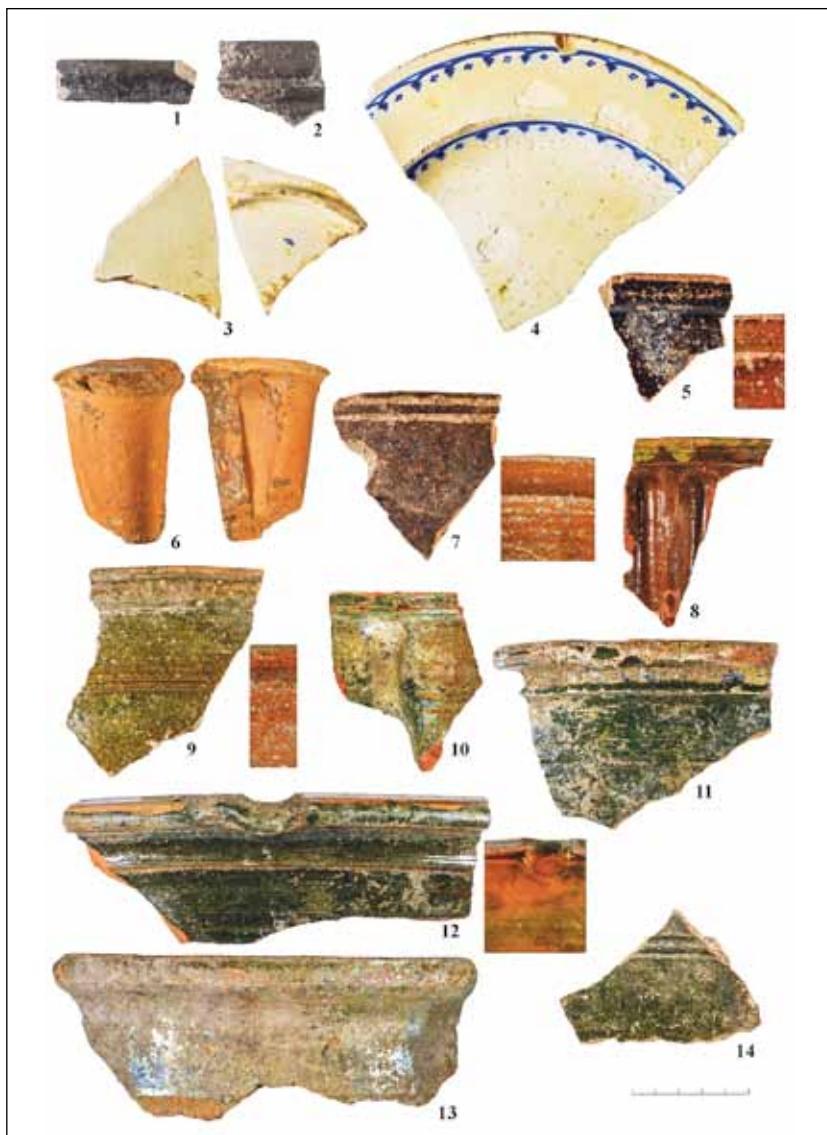
11. - 12. Keramika - fragmenty (Ke_012/2019, Sonda 1a, SJ 1a_3a - začistenie tehlového múru - južná strana, dat. 18. až začiatok 20. stor.).

13. - 14. Keramika - fragmenty (Ke_014/2019, Sonda 2, Rez 2_1, prehĺbenie barokovej úrovne, hĺ. 138 - 208 cm, dat. 18. - 19. stor.).

15. - 16. Keramika - fragmenty (Ke_015/2019, Sonda 2, SJ 2_c1 - sutinový zásyp, hĺ. 40 - 90 cm, dat. 19. až začiatok 20. stor.).

Tab. 16. Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Keramika a kamenina/porcelán - výber nálezov

Foto: Tomáš Kolon

1. Keramika - fragment (Ke_016/2019, Sonda 2, SJ 2_2 - začistenie vrstvy tehloviny, hĺ. 133 - 145 cm, dat. 18. - 19. stor.).

2. Keramika - fragment (Ke_017/2019, Sonda 2, Rez 2_2 - tmavá hnedá vrstva, dat. stredovek (?), včasný novovek (?).

3. - 4. Keramika - fragmenty (Ke_018/2019, Sonda 1b/c - rozhranie, SJ 1b_13, tzv. „šikmý“ objekt z nasucho kladených tehál - začistenie, dat. záver 19. stor. až 1. tretina 20. stor.).

5. - 13. Keramika - fragmenty (Ke_019/2019, Sonda 1b/1c, SJ 1c_1, tzv. „pravouhlý“ objekt z tehál - sutinový zásyp, hĺ. 50 cm až dno, dat. 19. stor. až 1 štvrtina 20. stor.).

14. Keramika - fragment (Ke_020/2019, Sonda 1b, SJ 1b_11, tzv. „pravouhlý“ objekt z tehál - sutinový zásyp, hĺ. 50 cm až dno, dat. 2. pol. 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).

Tab. 17. Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Keramika - výber nálezov

Foto: Tomáš Kolon

1. - 5. Keramika - fragmenty (Ke_020/2019, Sonda 1b, SJ 1b_11, tzv. „pravouhlý“ objekt z tehál - sutinový zásyp, hl. 50 cm až dno, dat. 2. pol. 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).

6. - 7. Keramika - fragmenty (Ke_021/2019, Sonda 1b, SJ 1b_11, tzv. „pravouhlý“ objekt z tehál - sutinový zá-

syp, hl. 50 cm až dno, dat. 2. pol. 19. stor. až 1 štvrtina 20. stor.).

8. - 11. Keramika - fragmenty (Ke_022/2019, Sonda 1c, SJ 1c_1, tzv. „kruhový“ objekt - sutinový zásyp, hl. 50 cm až dno, dat. 2. pol. 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).

Tab. 18. *Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Keramika - výber nálezov*

Foto: Tomáš Kolon

1. - 8. Keramika - fragmenty (Ke_022/2019, Sonda 1c, SJ 1c_1, tzv. „kruhový“ objekt - sutinový zásyp, hĺ. 50 cm až dno, dat. 2. pol. 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor., 1 drobný fragment - pravek?).

9. - 14. Keramika - fragmenty (Ke_023/2019, Sonda 1b, SJ 1b_11, tzv. „pravouhlý“ objekt z tehál - sutinový zásyp, hĺ. 50 cm až dno, dat. 2. pol. 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).

Tab. 19. Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Keramika - výber nálezov

Foto: Tomáš Kolon

1. - 2. Keramika - fragmenty (Ke_024/2019, Sonda 1b, SJ 1b_11, tzv. „pravouhlý“ objekt z tehál - sutinový zásyp, dat. 2. pol. 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).

3. - 6. Keramika - fragmenty (Ke_025/2019, Sonda 1a2, SJ 1a_1 - vrstva tesne nad rozdrvenou tehlovinou, dat. 2. pol. 19. stor. až 1. tretina 20. stor.).

7. - 8., 12. Keramika - fragmenty (Ke_026/2019, Sonda 1a2, SJ 1a_1 - vrstva tesne nad rozdrvenou tehlovinou, začistenie vrstvy rozdrvenej tehloviny, dat. 2. pol. 19. stor. až 1. tretina 20. stor.).

9. - 11. Keramika - fragmenty (Ke_027/2019, Sonda 1b/c - rozhranie, SJ 1b_13, tzv. „šikmý“ objekt z nasucho kladených tehál - začistenie, dat. 2. pol. 19. stor. až 1. tretina 20. stor.).

13. - 14. Keramika - fragmenty (Ke_028/2019, Sonda 1b, SJ 1b_11, tzv. „pravouhlý“ objekt z tehál - sutinový zásyp, hĺ. 50 cm až dno, dat. 2. pol. 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).

Tab. 20. Trnava, archeologický výskum v priestore záhrady bývalých seminárov univerzity na Ulici Jána Hollého. Keramika - výber nálezov

Foto: Tomáš Kolon

1. - 3. Keramika - fragmenty (Ke_028/2019, Sonda 1b, SJ 1b_11, tzv. „pravouhlý“ objekt z tehál - sutinový zásyp, hĺ. 50 cm až dno, dat. 2. pol. 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).

4. - 6. Keramika - fragmenty (Ke_029/2019, Sonda 2, SJ 2_c1, hĺ. 80 - 130 cm, hnedá vrstva pri západnom profile, dat. 18. - 19. stor.).

7. Keramika - fragment (Ke_030/2019, Sonda 2, SJ 2_c1 - sutinový zásyp, hĺ. 40 - 110 cm, dat. 18. až začiatok 20. stor.).

8. - 9. Keramika - fragmenty (Ke_032/2019, Sonda 2, SJ 2_1 - začistenie úrovne zachytenia objektu, hĺ. 73 cm - tesne nad vrstvou tehloviny, dat. 19. stor. až začiatok 20. stor., 1 ks - stredovek/novovek?).

10. - 11. Keramika - fragmenty (Ke_033/2019, Sonda 2, SJ 2_c2 - Rozšírenie 2_2 (tzv. severné) - hnedá vrstva + sutina, hĺ. 90 - 140 cm, dat. 2. pol. 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).

12. - 13. Keramika - fragmenty (Ke_035/2019, Sonda 2, Rez 2_2a, hĺ. 167 cm, stredovek/novovek?).

14. - 15. Keramika - fragmenty (Ke_036/2019, Sonda 2, SJ 2_c1, začistenie hnedej vrstvy, hĺ. 42 cm, dat. 2. pol. 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).

16. Keramika - fragment (Ke_037/2019, Sonda 2, Rez 2_2, tmavá hnedá vrstva, dat. 18. - 19. stor.).

17. Keramika - fragment (Ke_038/2019, Sonda 2, Rez 2_2, dat. 18. - 19. stor.).

18. Keramika - fragment (Ke_039/2019, Sonda 1b, SJ 1b_c - sutinový zásyp, hĺ. 20 - 40 cm, dat. 4. štvrtina 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).

19. - 20. Keramika - fragmenty (Ke_040/2019, Sonda 2, SJ 2_c1 - v blízkosti SJ 2_2, hĺ. 125 - 135 cm, dat. 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).

21. - 22. Keramika - fragmenty (Ke_041/2019, Sonda 1a1 SJ 1a_c, sutinový násyp, hĺ. 20 - 60 cm, dat. 4. štvrtina 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).
23. Keramika - fragment (Ke_042/2019, Sonda 2, SJ 2_3 - ílovitá vrstva pod rozdrvenou tehlovinou, hĺ. 116 cm, dat. 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).
24. Keramika/kachlica (?) - fragment (Ke_043/2019, Sonda 1a, SJ 1a_3a,b - začistenie tehlového múru, dat. 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).
25. - 26. Keramika - fragmenty (Ke_049/2019, Sonda 1c, SJ 1c_1, tzv. „kruhový“ objekt - začistenie dna, dat. 2. pol. 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).
27. Keramika - fragment (Ke_044/2019, Sonda 2, v blízkosti objektu SJ 2_3 - hnedá vrstva, dat. stredovek?).
28. Keramika - fragment (Ke_045/2019, Sonda 2, SJ 2_c1, pri a nad SJ 2_2 - začistenie, dat. 19. stor.).
- 29., 35. Keramika - fragmenty (Ke_050/2019, Sonda 2, SJ 2_c1 - začistenie hnedej vrstvy severne od obj. 1 (SJ 2_1), dat. 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).
- 30., 36. Keramika - fragmenty (Ke_051/2019, Sonda 2, SJ 2_6, hĺ. 0 - 40 cm. dat. 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).
31. Keramika - fragment (Ke_046/2019, Sonda 2, SJ 2_c1 - odstraňovanie zásypu pri západnom profile, hĺ. 80 - 125 cm, hnedá vrstva, dat. 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).
32. - 33. Keramika - fragmenty (Ke_047/2019, Sonda 2, SJ 2_c1 - odstraňovanie zásypu pri západnom profile, hĺ. 90-120 cm - hnedá vrstva, dat. 19. stor. až 1. štvrtina 20. stor.).
34. Keramika - fragment (Ke_048/2019, Sonda 1a, Rez 1a_2 - výkop pre kanalizáciu, hĺ. 0 - 30 cm, dat. stredovek/novovek)

Univerzitné námestie
a historická architektonická
dokumentácia

Forum academicum a mariánsky stĺp

Adrián Kobetič

Obdobie 17. a 18. storočia bolo mimoriadne krutým pre celú strednú Európu, zmietajúcu sa v bojoch s Osmanskou ríšou. Charakteristické tiež bolo živelnými katastrofami, morovými epidémiami či stavovskými povstaniami. Aj napriek zložitým spoločensko-politickým podmienkam išlo o obdobie, v ktorom sa zrodila významná vzdelávacia ustanovizeň – Trnavská univerzita. Zásadný podiel na tom mala Spoločnosť Ježišova, poverená vedením univerzity od jej založenia. V Trnave našli jezuiti miesto svojho dlhodobého pôsobenia, späť okrem iného s intenzívnou umeleckou a architektonickou produkciou. Jej výsledky sa do dnešných dní zachovali v podobe komplexu budov univerzitného areálu. Okrem samotnej výstavby sa však jezuiti podieľali aj na koncipovaní verejných priestranstiev, kľúčových v rekatolizačnom úsilí, ktorého sa stali hlavnými organizátormi.

Spoločenský kontext

V roku 1543 sa Trnava stala rezidenčným mestom ostrihomských arcibiskupov a vďaka tomu aj najvýznamnejším centrom uhorského katolicizmu. Keďže v novoveku bola rekatolizácia jednou z kľúčových úloh katolíckej cirkvi, bolo pochopiteľné, že jej hlavní aktéri pôsobili v Trnave. Do mesta prichádzali klerici, ktorí so sebou prinášali najvyššiu úroveň dobového vzdelania a zároveň aj najnovšie umelecké smerovania.

Tak ako iné mestá, aj Trnava sa ocitla v konfesijných zápasoch, keď sa časť jej obyvateľstva hlásila k evanjelickej cirkvi augsburského i helvétskeho vyznania. Stúpenci reformácie sa aktivizovali v stavovských povstaníach, ktoré sa preniesli aj na pôdu mesta. V priebehu 16. a 17. storočia sem prichádzali z obsadených južných častí Uhorska mnohí kalvíni a evanjelici, pokúšajúci sa v meste vytvoriť pre svoje komunity duchovné a vzdelávacie zázemie.¹

¹ DUBNICKÝ, Jaroslav. *Ranobarokový univerzitný kostol v Trnave*. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, 1948, s. 29.

Zástupcovia katolíckeho duchovenstva rýchlo pochopili význam školstva v náboženských zápasoch a preto povolali do prvej línie konfesijných bojov jezuitskú rehoľu, ktorá im mohla poskytnúť účinnú pomoc pri obrane záujmov rímskokatolíckej cirkvi, ktorá bola v celom Uhorsku v nepriaznivej situácii.² Na krátko prichádzajú jezuiti do Trnavy prvýkrát na pozvanie ostrihomského arcibiskupa Mikuláša Oláha už v roku 1561. Onedlho na to je však v roku 1567 ich kolégium rozpustené a do Trnavy sa vracajú až takmer po piatich desaťročiach.³

Za opätovným návratom jezuitov do Trnavy v roku 1615 stál kardinál František Forgáč.⁴ Ten bol pôvodne protestant, ktorý konvertoval na katolicizmus, vďaka čomu azda sám dobre rozumel možnostiam a potrebám rekatolizácie. Zároveň bol sympatizantom jezuitov, preto bolo logické, že práve oni sa stali nástrojom jeho rekatolizačného úsilia podobne ako v iných krajinách Európy.

Príchod jezuitov do Trnavy však nebol celkom hladký a predstavitelia mesta žiadali dodržanie niekoľkých podmienok. Medzi nimi bola podmienka, aby sa v budúcnosti areál bývalého dominikánskeho kláštora, ktorý bol jezuitom pridelený, nerozširoval. Na túto požiadavku odpovedal František Forgáč tak, že pátri nikdy násilne žiadne hranice neprekročia, ale ak pre svoj úžitok budú potrebovať priestor, ten môžu požadovať za spravodlivú cenu a nikto im v tom nezabráni.⁵ Ako sa neskôr ukázalo, netrvalo dlho a jezuiti začali s rozširovaním svojho areálu postupným skupovaním okolitých zastavaných pozemkov. Ich činnosť na krátky čas prerušilo povstanie sedmohradského

² KRAPKA, Emil – MIKULA, Vojtech (eds.). *Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku*. Cambridge (Ontario): Dobrá kniha, 1990, s. 26 – 27.

³ KRAPKA – MIKULA, Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku, s. 28 – 36.

⁴ FAZEKAS, István. Oláh Miklós, az Ósrégi Szeminárium alapítója. In *Magyar Sion, Újfolym*, 2017, roč. 53, č. 2, s. 226.

⁵ Slovenská národná knižnica – Literárny archív v Martine, Acta jesuitarum in Hungaria ab anno 1599 usque 1647. Pars I. Tyrnaviae, sign. RKHS 1425a, annum 1615, pag. 28 – 29.

vojvodu Gabriela Betlena (1619 – 1626), keď boli jezuiti nútení opustiť Trnavu od septembra roku 1619 až do roku 1624. Betlenovi komisári počas neprítomnosti jezuitov Kostol sv. Jána Krstiteľa zabrali a odovzdali ho do užívania kalvínom. Prešiel teda konverziou a na krátky čas zmenil svoje konfesijné zaradenie.⁶ O tom, akými zmenami kostol počas kalvínskej správy prešiel, žiaľ, nemáme správy, avšak mohlo ísť o pomerne radikálnu konverziu, pri ktorej boli uplatnené zásady kalvínskeho ikonoklazmu.⁷

Ešte predtým, ako sa jezuiti vrátili späť do Trnavy, predniesli evanjelici na krajinskom sneme v roku 1622 návrh, aby bol bývalý dominikánsky kláštor v Trnave vrátený mníškam, ktoré ho užívali po odchode dominikánov. Chceli tým zabrániť návratu jezuitov, čo sa však nepodarilo a v roku 1624 sa jezuiti do Trnavy vrátili, aby mohli pokračovať v započatej misii.⁸

Univerzitný kostol a mariánska úcta

Organizačným a zároveň ideovým centrom jezuitských aktivít v Trnave sa stal spustnutý stredoveký Kostol sv. Jána Krstiteľa. V roku 1629 bola naplno začatá jeho rekonštrukcia, ktorá mala priniesť novú podobu chrámu reprezentujúceho víziu poslania cirkvi v rekatolizačnom procese. Na tomto mieste sa nebudeme bližšie venovať procesu výstavby chrámu, keďže ho približuje iný z textov predkladanej publikácie. To, na čo sa v krátkosti zameriame, bude jeden z tematických okruhov umeleckej výzdoby chrámu – mariánska ikonografia. Už v prvotnej výzdobe jezuitského kostola, na hlavnom oltári z roku 1640, môžeme identifikovať mariánske námety. Vrchný z trojice obrazov hlavného oltára je venovaný ikonografii Navštívenia, ktorá prepája mariánsku úctu s patrónom kostola, sv. Jánom Krstiteľom. Nad tento obraz, na úplný vrchol oltára, sa konceptor rozhodol umiestniť korunovanú Pannu Máriu s Ježiškom, čím sa podľa Zuzany Dzurňákovovej v oltári prejavila tendencia ideovo nadväzovať na tradíciu spočívajúcu

⁶ JANKOVIČ, Vendelín. Ideové a spoločenské pomery v Trnave za sto rokov pred založením univerzity. In ŠIMONČIČ, Jozef (ed.). *Trnava 1988*. Bratislava: Obzor, 1991, s. 75.

⁷ K otázke konverzie kostola v dobe reformácie a rekatolizácie pozri: JAKUBEC, Ondřej. Kostely konfesijního věku (16. a 17. století) jako objekty a prostory konverze. In PRCHAL-PAVLÍČKOVÁ, Jarmila – COUFALOVÁ, Iveta – FERENCOVÁ, Hana (eds.). *Vytváření konverzity. Jazyková a vizuální reprezentace konverze v raném novověku*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2021, s. 75 – 118.

⁸ JANKOVIČ, Ideové a spoločenské pomery v Trnave za sto rokov pred založením univerzity, s. 75.

Alegória Trnavskej univerzity Franza Leopolda Schmitnera z roku 1742

Zdroj: Magyar Nemzeti Múzeum Budapest, sign. MTKes 1265 T

na koncepcii Regnum Marianum.⁹ Táto bola ďalej rozvíjaná aj v patronáte a výzdobe bočných kaplniek kostola. V súvislosti s realizáciou štukovej výzdoby, vznikajúcej postupne od 40. rokov 17. storočia, boli dokonca do kartuší nad štyrmi z ôsmich kaplniek vpísané mariánske titulácie. Tri z nich sú kráľovskými, ako ich nachádzame v Loretánskej litánii schválenej pápežom Sixtom V. v roku 1587, konkrétne Kráľovná anjelov, Kráľovná mučeníkov a Kráľovná panien (*Regina Angelorum*, *Regina Martyrum* a *Regina Virginum*). Štvrtý nápis označuje zasvätenie Kaplnky Bolestnej Bohorodičky (*Deiparae Dolorosa*). Okrem štúk nájdeme rozličné mariánske motívy aj vo výzdobe jednotlivých oltárov či na kazateľnici so sochou korunovanej Panny Márie stojacej na polmesiaci s Ježiškom v náručí. Tu sa zdá akoby bola Mária, umiestnená frontálne medzi cirkevnými otcami, akousi garantkou kázaného slova. Námet Panny Márie s kráľovskými

⁹ DZURŇÁKOVÁ, Zuzana. *Univerzitný ranobarokový jezuitský kostol sv. Jána Krstiteľa v Trnave*. Ružomberok: Verbum, 2020, s. 60 – 61.

atribútmi sa teda v Kostole sv. Jána Krstiteľa vyskytuje mimoriadne početne. Niet pochýb, že zámerom tejto frekventovanej tematiky bolo rozvíjanie koncepcie Regnum Marianum, resp. presvedčenie o spätosti Panny Márie s panovníckym titulom.

Korene tejto koncepcie pritom možno hľadať v legendickom rozprávaní o zakladateľovi Uhorského kráľovstva, sv. Štefanovi, ktorý sa spolu so svojím kráľovstvom odovzdal pod stálu ochranu Panny Márie a povýšil ju tak na najvyššiu patrónku Uhorska.¹⁰ Ako uvádza Marian Zervan v koncepcii Regnum Marianum: „sa dokázali spojiť do jedného celku idea mocensko-politického spojenia svetskej moci a cirkvi, obrany a záchrany pred pohanmi a inovercami, myšlienka národnej identity a územnej celistvosti, idea prepojenej stredovekej a barokovej zbožnosti, začlenenia Rakúska i Uhorska do európskych súvislostí mariánskeho barokového kultu, myšlienka príhovoru, vďaka, „materskej“ milosti, dobrej rady, zázračného vyliečenia i pôvodnej čistoty náboženského citu“.¹¹ To boli azda dôvody, prečo sa stala mariánska úcta tak úspešnou a bola jednou z ústredných tém a prostriedkov rekatolizácie. Rýchlo sa stala mimoriadne aktívnym činiteľom konvertovania širokých mas obyvateľstva. Zároveň sa stala akýmisi „poznávacím znamením“ katolicizmu, keďže sa k nej protestanti stavali takmer výhradne negatívne a jednotlivé (nielen) mariánske kulty pestované katolíckou cirkvou aktívne kritizovali.¹² Vďaka spoločensko-politickému kontextu strednej Európy v 17. storočí, keď boli konfesijné otázky závažnou súčasťou stavovských povstaní, si mariánsku úctu osvojili aj predstavitelia panovníckeho dvora. O obnovu myšlienky Regnum Marianum sa programovo v priebehu 17. storočia, okrem ostrihomských arcibiskupov, Petra Pázmaňa a Juraj Selepčeniho, postarali najmä panovníci Ferdinand II., Ferdinand III. a Leopold I.¹³

Forum academicum a nové možnosti verejného priestoru

Vráťme sa však k opätovnému príchodu jezuitov do Trnavy v roku 1624. Spomínanú požiadavku

¹⁰ RUSINA, Ivan – ZERVAN, Marián. *Postavy a príbehy svätcov strednej Európy*. Bratislava: Vysoká škola výtvarných umení, 2016, s. 19; MARSINA, Richard. *Legendy stredovekého Uhorska*. Nitra: Rak, 1997, s. 76.

¹¹ ZERVAN, Marian. Regnum Marianum a baroková zbožnosť. In RUSINA, Ivan (ed.). *Barok. Dejiny slovenského výtvarného umenia*. Bratislava: Slovenská národná galéria, 1998, s. 37.

¹² LETZ, Róbert. *Sedembolestná Panna Mária v slovenských dejinách*. Bratislava: PostScriptum, 2014, s. 37.

¹³ ZERVAN, Regnum Marianum a baroková zbožnosť, s. 37.

magistrátu o zákaze expanzie jezuitského areálu jezuiti neuposlúchli a už krátko na to začali svoj areál rozširovať postupným skupovaním okolitých parciel. Zaiste si uvedomovali, že ak má byť ich rekatolizačná misia úspešná, musí ich činnosť expandovať viac do prostredia mesta. Uvedomovali si azda tiež, že uzavretý areál oddelený od organizmu mesta nebude postačovať na to, aby bolo ich verejné pôsobenie dostatočne účinné. Preto došlo k tomu, že program „jezuitskej propagandy“ sa začal šíriť z interiéru kostola a uzavretého areálu smerom von, do verejného priestoru mesta. Práve to bolo miesto, kde dokázali jezuiti sofistikovane vplývať na väčšinovú populáciu, vrátane nekatolíckej. Pôsobenie vo vnútri komunity totiž nepostačovalo a bolo nevyhnutné s rekatolizačnými myšlienkami účinkovať mimo „domáceho“ prostredia. V druhej polovici 17. storočia sa začali zvyšovať aktivity jezuitov vo verejnom priestore, i keď ich situácia v meste ešte nebola vplyvom prebiehajúcich stavovských povstaní úplne vyhovujúca. Z dôvodu rozširovania jezuitského areálu odkúpili začiatkom 90. rokov 17. storočia aj parcely situované južne od kolégia, vďaka čomu vzniklo Univerzitné námestie (*Forum academicum*).¹⁴ Novonadobudnuté pozemky nezastavali, ale vytvorili tu voľné priestranstvo, stredom ktorého prechádzala cestná komunikácia, nadväzujúca na cestnú sieť mesta a mosty cez Trnávku. Tak vznikol otvorený verejný priestor, na ktorý však mali jezuiti plný dosah a mohli rekatolizačné aktivity vo verejnom priestore lepšie prepájať s dianím vo vnútri ideového centra rekatolizácie, Kostola sv. Jána Krstiteľa a univerzitného areálu.

Mariánsky stĺp na Univerzitnom námestí v Trnave

Pomerne krátko po vytvorení otvoreného priestranstva, Univerzitného námestia pri Kostole sv. Jána Krstiteľa došlo k rozhodnutiu vybudovať na námestí mariánsky stĺp. Ten v roku 1691 objednal jágerský biskup Juraj Feneši, pričom v zmluve s dodávateľom Vavrincom Schreiberom z Bratislavy presne vytýčil ikonografický program. Šesť stôp vysoké sochy z bieleho mramoru mali predstavovať sv. Juraja, sv. Štefana, sv. Vojtecha, sv. Ignáca a na vrchole mala byť umiestnená sedem a pol stopy vysoká

¹⁴ DZURNÁKOVÁ, Zuzana. Univerzitné budovy. In ŠIMONČIČ, Jozef – HOLOŠOVÁ, Alžbeta (eds.). *Dejiny Trnavskej univerzity 1635 – 1777/1992 – 2010*. Trnava: Ústav dejín Trnavskej univerzity v Trnave, 2010, s. 292.

Univerzitné námestie s mariánskym stĺpom na vedute Trnavy Jozefa Jágra z prvej polovice 18. storočia

Zdroj: Magyar Nemzeti Múzeum Budapest, sign. MTKcs 1089 T

socha Panny Márie v type Immaculata.¹⁵ Výstavba súsošia začala síce skutočne už najneskôr v roku 1691,¹⁶ dostavané bolo až o dva roky neskôr v roku 1693.¹⁷ Oproti pôvodnému plánu, postaviť súsošie v osi Kostola sv. Jána Krstiteľa nastala zmena a stĺp bol postavený v osi bočného rizalitu Seminára sv. Vojtecha. Situáciu máme zachytenú hneď na dvoch grafických prameňoch, vedutách z 18. storočia, ktoré nám pozíciu stĺpu ozrejmuju.¹⁸ V súčasnosti sa na tomto mieste súsošie nenachádza a nie je ani zrejme, kedy bolo odtiaľto odstránené. Pravdepodobne k tomu však došlo niekedy v 70. či 80. rokoch 18. storočia. Okrem toho nie je zřejmý ani dôvod jeho odstránenia; jednou z hypotéz však je, že to mohli byť statické problémy s terénom podmäčnaným tokom Trnávky.¹⁹ Najprv v roku 1723²⁰ a následne v roku

1734²¹ nachádzame v prameňoch doklady o tom, že súsošie muselo byť opravované. Na tomto území sa vyskytli aj záplavy, keď dokonca v roku 1768 údajne siahala voda na námestí až po najvyšší schod do Kostola sv. Jána Krstiteľa.²² Nutnosť jeho obnovy z dôvodu zlého stavu tak krátko po sebe v rokoch 1723 a 1734 môže svedčiť o tom, že už v tom čase bola statika stĺpu dlhodobo narušená.

¹⁵ JANKOVIČ, Vendelín. Zmluva na postavenie barokového stĺpa v Trnave. In *Zborník Slovenského národného múzea LXXI*, 1987, s. 227 – 232.

¹⁶ Archivum Romanum Societatis Iesu, Provincia Austria (ďalej len ARSI, Austr.), 150 Litterae annuae 1690, 1691, fol. 86v: „Actu fervent Sculpta artificum in elaborando physica manu Mariano Colosso ante aream Basilicae nostrae erigendo...“

¹⁷ PILNÝ, Ivan – ŠIMON, Peter – BÁBIKOVÁ, Ingrid. Problematika mariánskych stĺpov v Trnave a nové poznatky o zaniknutom súsoší Immaculaty na Univerzitnom námestí. In *Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 21*, 2018, s. 6.

¹⁸ Veduta Trnavy Jozefa Jágra zo 40. rokov 18. storočia (Magyar Nemzeti Múzeum Budapest, sign. MTKcs 1089 T); Alegória Trnavskej univerzity Franza Leopolda Schmitnera z roku 1742 (Magyar Nemzeti Múzeum Budapest, sign. MTKcs 1265 T).

¹⁹ JANKOVIČ, Zmluva na postavenie barokového stĺpa v Trnave, s. 231.

²⁰ ARSI, Austr., 180 Historia Litterae annuae 1723, fol. 39r: „Quin eadem sacrorum cura in Academicum etiam forum progressa majorem Divinae matris statuum, qui a proxima iam ruina discrimen impendebat, innovavit iuxta, et firmavit sumptu centenorum imperialium, quos eam in rem R. P. Provinciae praesidiis munificentia contulit.“

²¹ ARSI, Austr., 191 Historia Litterae annuae 1734, fol. 66r: „Statua quoque marmorea Academicum complexa forum ruinis reparatis hoc anno restituta...“

²² O tejto udalosti sa zachovala písomná správa očitých svedkov: „Nemôžem nespomenúť a hodnoverne neopísať neobvyklú, až abnormálnu povodeň spôsobenú vyliatím potôčka Trnávka. V noci z 26. na 27. februára o tretej hodine riaditeľ observatória (Trnavskej univerzity, František Weiss) spozoroval slabé zemetrasenie, ktoré trvalo asi 14 sekúnd. Nasledujúcu noc z 27. na 28. februára vystúpila voda až do tej miery, že ráno o ôsmej hodine sa bolo možné cez Univerzitné námestie preplaviť a odtiaľ sa dostať po vode ku Kostolu sv. Mikuláša. Do jedenástej hodiny sa hladina nezvyšovala. Potom sa zrazu vylialo toľko vody, že si obyvatelia na zatopených uliciach či námestiach nedokázali zaobstarať ani najnevyhnutnejšie životné potreby, kým voda cez popoludnie do ôsmej hodiny nezačala trochu klesať. ... Popoludní o druhej hodine sa pretrhli rybníky a kanály vodných nádrží, resp. hrádze, hlavne pri Hornej bráne a záplava nadobudla hrozné rozmery až voda akoby obklopila mesto. Pustovňa, Zithopoeia (sýpka?) a lúky, ktoré ich obklopujú i priestranstvá boli zaplavené vodou, ktorá vyčíňala zas a znova. Mnohé domy na predmestí boli zničené. ... Prúd vody bol taký silný, že vyvaloval stromy, dokonca aj stĺpy v záhrade Adalbertina. Zničil mestské drevené mosty a odplavil ich piliere. Aj kamenný most pri Dolnej bráne, ktorý, čo pamäť siahá, bol dosť pevný, tento krát poškodila povodeň a zničila ho sila vody.“ RÉTHLY, Antal. *Időjárás események és elemi csapások Magyarországon 1701 – 1800-ig*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1970, s. 226. Správu potvrdzuje aj datovanie zaniknutého barokového mosta, ktorý kedysi stál na mieste dnešného Námestia SNP. Na sochách sv. Jozefa a Panny Márie je vročenie 1770, teda most bol postavený krátko po zrušení staršieho mosta po záplavách v roku 1768.

Až donedávna nebolo ani jasné, čo sa s jednotlivými fragmentmi súsošia stalo po jeho zániku. Pri výskume mariánskych a trojičných pamiatok v Trnavskom kraji kolektívom autorov v roku 2014²³ sa však podarilo celkom presvedčivo dokázať, že časť demontovaných sôch mariánskeho stĺpu z Univerziténeho námestia je súčasťou výzdoby Kostola sv. Štefana v Galante. Ide o sochy sv. Juraja, sv. Vojtecha a sv. Štefana kráľa, nachádzajúce sa na priečelí a v interiéri kostola.²⁴ V blízkosti prístenej kaplnky v mestskej časti Galanty s názvom Nebojsa bola tiež identifikovaná vrcholová socha trnavského mariánskeho stĺpu. Vďaka tomuto významnému objavu dnes vieme viac o výzore a ikonografických špecifikách mariánskej sochy na vrchole stĺpu. Ide o umelecky mimoriadne kvalitne spracovanú figúru Panny Márie v type Immaculata, stojacu na polguli obtočenej hadom.²⁵ Panna Mária je odetá v bohato nariasenom plášti, na hlave má korunu a v rukách drží erb uhorského kráľovstva. Na chrbte má tiež stopy po predošlom uchytení svätožiary z hviezd, typickej pre ikonografický námet. I keď sa do súčasnosti nezachovala architektúra stĺpu, je možné vďaka uvedeným objavom rekonštruovať ikonografickú a formálnu povahu sochárskej výzdoby. Avšak rekonštruovať nemožno pozíciu a orientáciu jednotlivých sôch.

V dobových prameňoch nachádzame zaujímavú zmienku o vzniku mariánskeho stĺpu. Táto nás informuje okrem iného aj o tom, že pohľad Panny Márie bol orientovaný na Kostol sv. Jána Krstiteľa.²⁶ Ľudia prechádzajúci cestnou komunikáciou popri južnej stene Kostola sv. Jána Krstiteľa sa teda na chvíľu ocitli v priamom pôsobení pohľadu Panny Márie. Akoby tak pre okoloidúcich naznačovala miesto svojho záujmu či pozornosti. Medzi programom chrámu a verejným priestorom sa vďaka tomu rozvíjal akýsi konceptuálny dialóg, na ktorý upozorňovala svojím pohľadom samotná Panna Mária. Jej pohľad navyše opätovne aj časť sôch, umiestnených na priečelí kostola.

²³ ŠIMON, Peter – PILNÝ, Ivan a kol. *Mariánske a trojičné stĺpy v premenách času. Trnavský kraj*. Nitra: Castellum, 2014, s. 212 – 217.

²⁴ PILNÝ – ŠIMON – BÁBIKOVÁ, Problematika mariánskych stĺpov v Trnave a nové poznatky o zaniknutom súsoší Immaculaty na Univerzitnom námestí, s. 6 – 8.

²⁵ K ikonografii Panny Márie v barokovom umení všeobecne pozri: LECHNER, Martin. Das Marienbild des Barock. In KIRSCHBAUM, Engelbert – BRAUNFELS, Wolfgang (eds.). *Lexikon der christlichen Ikonographie*. Band 3. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2015, s. 199 – 206.

²⁶ Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár Budapest (ďalej len MNL – OL), Magyar kamara archívuma, E-152 Acta jesuitica, Registrata, Coll. Tyrnaviense, doboz 99, Fasc. 7, No. 1, pag. 139: „Ad Ecclesiam spectat Marianus ex marmor colossus ad aspectum Templi erectus eleganti opere ex marmore, expensis Illustrissimi et Reverendissimi Domini Georgii Fenesi 3 milia Fl. Episcopi Agriensis.“

S týmto účinkom môže súvisieť aj vysunutie súsošia z pôvodnej osi Kostola sv. Jána Krstiteľa. V prípade, že by bolo súsošie umiestnené priamo pred vstup kostola, takéto pôsobenie na okoloidúcich by nebolo možné a jeden z kľúčových momentov potenciálneho dialógu diela s recipientom či recipientkou by sa vytratil.

Monumenty mariánskej úcty v Trnave

Spomeňme aj ďalšie diela vo verejnom priestore mesta nesúce mariánsku ikonografiu. Krátko po realizácii stĺpu na Univerzitnom námestí došlo k výstavbe stĺpu na Trojičnom námestí. Toto významné súsošie, iniciované Trnavskou univerzitou spolu s trnavským magistrátom a mestskou farou, obsahuje taktiež mariánsku ikonografiu. I keď býva bežne nazývaný ako Trojičný stĺp, hlavný výjav na jeho vrchole predstavuje súsošie Najsvätejšej Trojice korunujúce Pannu Máriu. Stĺp bol objednaný v roku 1695 u trnavského kamenárskeho majstra Jána Krištofa Kheina. Časť nákladov hradila univerzita a mesto sa zaviazalo dodať potrebný materiál.²⁷ Na rohoch štvorbokého podstavca umiestnili sochy sv. Floriána, sv. Agáty, sv. Antona Paduánskeho a sv. Františka Xaverského, uprostred ktorých v skalnom hrobe leží socha sv. Rozálie, patrónky chorých na mor. Podstavec dopĺňajú kartuše s Immaculatou a s erbmi Trnavy, Uhorska a jedného z donátorov, pričom v súčasnosti nie je jednoznačne jasné, o koho erb v tomto prípade ide.²⁸

Ďalšou zo sochárskych realizácií s mariánskou tematikou v Trnave je jednoduchý stĺp na Námestí sv. Mikuláša so sochou korunovanej Panny Márie s Ježiškom, ktorú možno na základe štýlových znakov datovať rámcovo do počiatku 18. storočia.

Tieto a ďalšie mariánske pamiatky zohrali dôležitú úlohu v nasledujúcich desaťročiach, keď došlo v Trnave k výraznejšiemu posilneniu mariánskeho kultu. Stalo sa tak po niekoľkých zázračných udalostiach spätých s obrazom Panny Márie Trnavskej.²⁹ Tie sa udiali prvýkrát v roku 1663, následne v rokoch 1708 a 1710. Kult zázračného ob-

²⁷ ŠIMONČIČ, Jozef. Súsošie Najsvätejšej Trojice v Trnave. In ŠIMONČIČ, Jozef (ed.). *Trnava 1988*. Bratislava: Obzor, 1991, s. 260 – 266.

²⁸ RAGAČ, Radoslav. Niekoľko poznámok k vzniku a heraldickej výzdobe súsošia Najsvätejšej Trojice v Trnave. In *Novinky z radnice. Život a kultúra Trnavy*, 2019, roč. XXX, č. 1, s. 10.

²⁹ K vývoju úcty k Panne Márii Trnavskej pozri: KUBINEC, Marcel – RADVÁNI, Hadrián. *Panna Mária Trnavská*. Bratislava: Lúč, 2012, s. 64.

Univerzitné námestie v súčasnosti, 2020

Foto: Barbora Likavská

razu využili jezuiti pre konanie festivít, súčasťou ktorých boli rozsiahle procesie, dôležité pre ľudovú zbožnosť, podporovanú cirkvou a jezuitmi rozličnými spôsobmi.³⁰ Jedna zo zmienok z roku 1701 uvádza, že procesia viedla na sviatok Božieho Tela mimo kostola, do blízkosti mariánskeho stĺpu.³¹ Spomeňme pritom, že aj evanjelici organizovaní v cechoch sa museli bez výnimky zúčastňovať na procesii Božieho Tela, v opačnom prípade im hrozilo, že by mohli prísť o licenciu, umožňujúcu im predávať svoje výrobky na jarmokoch v iných mestách.³² V neskoršej zmienke z roku 1713 nachádzame informáciu, že bola tiež okolo sochy na Námestí sv. Jána Krstiteľa (Univerzitnom námestí) prednesená verejná modlitba (*supplicatio*).³³

³⁰ V tejto súvislosti Marian Zervan upozorňuje na ponechanie niektorých mariánskych sviatkov „kvôli zbožnosti ľudu“. ZERVAN, Regnum Marianum a baroková zbožnosť, s. 38.

³¹ MOL - NL, Magyar kamara archívuma, E-152 Acta jesuitica, Registrata, Coll. Tyrnaviense, doboz 99, Fasc. 7, No. 1, pag. 50: „*Ipsodie extra Templum, tum in area colossi Mariani, tum ad latus Templi, et ulterius qua processio procedit,...*“.

³² KAZIMÍR, Štefan. Trnava v rokoch 1526 - 1848. In ŠIMONČIČ, Jozef (ed.). *Dejiny Trnavy. Zväzok prvý*. Trnava: Mesto Trnava, 2010, s. 173.

³³ ARSI, Austr., 170 Historia Litterae annuae 1713, pag. 89: „*Ultimo vero vesperae favenite Caelo supplicatio ducta est circum statuum in foro D. Joannis Baptistae, seu area Academica sitam,...*“.

Porovnaj s príkladom organizácie festivít súvisiacich s mariánskym stĺpom na Staromestskom námestí v Prahe: MIKULEC, Jiří. *Katolícká zbožnosť a náboženské rituály v pobělohorské době*. In JAKUBEC, Ondřej - SUCHÁNEK, Pavel (eds.). *Mariánský sloup*

Jedna z najvýznamnejších procesií viedla z iného kultového miesta - dnešného Kostola Najsvätejšej Trojice v Modranke - poddanskej dedine Trnavy, ktorá bola v jej susedstve.³⁴ V snahe o rozvoj tejto tradície vytvorili na trase púte jezuiti v 40. rokoch 17. storočia prvú trnavskú kalváriu. Jezuitská Kalvárska cesta v Trnave bola zároveň najstaršou vybudovanou nielen na území Slovenska, ale aj v celom Uhorskom kráľovstve.³⁵ Jej podobu poznáme z opisov z mladších náboženských tlačí. Išlo o sedem zastavení - kaplniek rozostavených popri ceste vedúcej z Trnavy do susednej Modranky, ktorá končila pri Kaplnke svätého hrobu.³⁶ Súčasťou procesií sa neskôr stal aj mariánsky stĺp na Univerzitnom námestí, ktorý procesia počas púte obkolesila.

na Staromestském náměstí v Praze. *Počátky rekatolizace v Čechách v 17. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2020, s. 167 - 196.

³⁴ K dejinám pútnického miesta v Modranke v tomto období pozri: DUCHOŇOVÁ, Lucia. *Dejiny sakrálnych objektov Modranky*. In *Zborník Západoslovenského múzea v Trnave*. Trnava: Západoslovenské múzeum, 2023, s. 40 - 42.

³⁵ ČÍČO, Martin - KALINOVÁ, Michaela - PAULUSOVÁ, Silvia et al. *Kalvárie a Krížové cesty na Slovensku*. Bratislava: Pamiatkový ústav, 2002, s. 11, 15, 366.

³⁶ ŽAŽOVÁ, Henrieta - BÁBIKOVÁ, Ingrid - KUCMAN, Tomáš. *Kalvária v Trnave a jej predchodkyne*. In *Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 25*, 2023, s. 5.

Ideové pozadie vzniku mariánskych stĺpov

Pre dôkladnejšie ozrejmienie významu mariánskeho stĺpu na Univerzitnom námestí v Trnave je potrebné priblížiť realizácie, ktoré mohli byť vzorom pre jeho výstavbu. Prvý „priamy predchodca“ trnavského stĺpu, príbuzný po formálnej i obsahovej stránke, bol postavený v Ríme v roku 1614 pred kostolom Santa Maria Maggiore. Panna Mária mala byť na ňom sprostredkovateľkou mieru po triumfe katolicizmu nad pohanstvom, nástrojom aj symbolom úspešnej konverzie, pretože stĺp na ktorom stála socha, pochádzal z Maxentiovej baziliky. Na túto realizáciu ďalej nadväzoval stĺp na Marienplatz v Mníchove z roku 1638 a po ňom viedenský mariánsky stĺp na námestí Am Hof z roku 1647. Zaujímavým pre nás je mariánsky stĺp na Staromestskom námestí v Prahe z roku 1650.³⁷ Všetky tieto uvedené realizácie sú si blízke architektonickým riešením stĺpu s vrcholovou sochou, vztýčeného na stupňovitom štvorbokom podstavci. Aj napriek tomu, že sú objekty nositeľmi mariánskej tematiky, ikonograficky sa od seba líšia. Rímsky stĺp nesie na vrchole sochu Panny Márie stojacu na polmesiaci s Ježiškom v náručí. Podobne je aj pri mníchovskej realizácii, kde síce Panna Mária stojí na polmesiaci, nesúc v náručí malého Ježiška, ale ten už v ruke drží panovnícke jablko. Prítom Panna Mária tu má na hlave korunu, vo vztýčenej pravici drží žezlo a cez ramená má zopnutý plášť. V nasledujúcich troch realizáciách – viedenskej, pražskej a trnavskej – je Panna Mária prezentovaná už v type Immaculata.³⁸

Alessandro Catalano vo svojej štúdii venovanej práve pražskému mariánskému stĺpu upozorňuje na tieto zmeny v ikonografii a približuje zaujímavé okolnosti, spojené s výstavbou viedenského a následne aj pražského mariánskeho stĺpa. Jednou z týchto okolností je kritický postoj rímskej kúrie

³⁷ CATALANO, Alessandro. Pražský mariánský sloup a pobělohorská restaurace katolicismu v Čechách. In JAKUBEC, Ondřej – SUCHÁNEK, Pavel (eds.). *Mariánský sloup na Staroměstském náměstí v Praze. Počátky rekatolizace v Čechách v 17. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2020, s. 43 – 44.

³⁸ Istý medzistupeň by mohol pre nás predstavovať ešte mariánsky stĺp na Františkánskom námestí v Bratislave z roku 1675, ktorého umiestnenie vybrali jezuiti spolu s arcibiskupom Jurajom Selepčénim, ako triumfálny akt konverzie verejného priestoru po odchode evanjelikov. Podobne ako pri trnavskom stĺpe, aj na tom bratislavskom smeroval pohľad Panny Márie k jezuitskému kostolu namiesto toho, aby bol orientovaný do priestoru námestia, či na niektorú z prízjazdových trás. Objednávateľom bol však v tomto prípade cisár Leopold I. RUSINA, Ivan. *Viedenský sochár: Mariánsky stĺp, 1675*. In RUSINA, Ivan (ed.). *Barok. Dejiny slovenského výtvarného umenia*. Bratislava: Slovenská národná galéria, 1998, s. 429.

Socha Panny Márie v Nebojse, 2023

foto: Adrián Kobetič

k výstavbe oných dvoch stĺpov. Ako vyvodzuje Catalano na základe korešpondencie medzi kardinálom Arnoštom Vojtechom Harrachom a jeho rímskym agentom Giovannim Battistom Barsottim, pápež vyjadril nevôľu s výstavbou mariánskych stĺpov z toho dôvodu, že boli miestom konania pobožností veriacich mimo kostolov, vo verejnom priestore. Zároveň komunikácia preukazuje, že vybudovanie stĺpu nebolo iniciované duchovenstvom, ale osobami z prostredia panovníckeho dvora, čo bol v konečnom dôsledku pravý dôvod pápežskej nevôle voči jeho vztýčeniu.³⁹

Ako už bolo spomenuté, na rozšírení mariánskej úcty mal výrazný podiel panovnícky dvor. Za obzvlášť zaujímavý príklad spojenia štátnych a cirkevných záujmov, pretavených do mariánskeho kultu, možno považovať kult Nepoškvrneného počatia Panny Márie. Ako dokazuje A. Catalano, tento

³⁹ CATALANO, Alessandro. Pražský mariánský sloup a pobělohorská restaurace katolicismu v Čechách, s. 53 – 55.

kult predstavoval významný nástroj zjednotenia katolíckej viery, okrem iného prostredníctvom povzbudenia ľudovej zbožnosti.⁴⁰ Jeden z jezuitských autorov 17. storočia, Johann Ludwig Schönleben dokonca písal o Nepoškvrnenom počatí ako o jednom z troch pilierov, na ktorom spočívala zbožnosť v habsburskej monarchii. Pre prebratie iniciatívy v procese rekatolizácie panovníkom, s využitím koncepcie Nepoškvrneného počatia, sa tak napokon aj vďaka tomu ustálil názov *Pietas Austriaca*.⁴¹ Ako ďalej Catalano upozorňuje, mariánsky stĺp bol aj jednou z foriem dobových diskusií o téme Nepoškvrneného počatia Panny Márie,⁴² ktoré bolo oficiálne ustanovené za dogmu katolíckej cirkvi omnoho neskôr, až pápežom Píom IX. počas Prvého vatikánskeho koncilu 8. decembra 1854. Už vo svojej podstate má však tento námet výrazne rekatolizačný charakter, keď Panna Mária nohami drví zlo ako priamy zdroj herézy.⁴³

Záver

V prípade mariánskeho stĺpu na Univerzitnom námestí v Trnave neexistujú doklady o tom, že by za iniciovaním jeho vzniku stál panovnícky dvor, ako tomu bolo vo Viedni a Prahe.⁴⁴ Pravdepodobne išlo skôr o iniciatívu jezuitov v tejto veci konať, čo mohlo vyplývať z pozorovania úspešnosti obdobných realizácií v iných mestách monarchie. Prípadne by ešte mohlo ísť o iniciatívu niektorého z mecénov trnavského jezuitského kolégia, blízkych panovníckemu dvoru.

Vyššie zmieňované pramene však dokladajú, že snahy jezuitov boli úspešné, popularita mariánskeho kultu stúpala a stĺp na Univerzitnom námestí sa stal súčasťou festivít, rozvíjajúcich ľudovú zbožnosť. Okrem toho je dokladom úspechu jezuitského projektu aj vývoj spoločenskej situácie.

Náboženské a politické pomery v Uhorsku sa v priebehu 17. storočia stále viac menili v prospech katolíckej cirkvi. Aj z Trnavy sa vďaka pôsobeniu jezuitov, ďalších reholí a cirkevných inštitúcií, ale aj vďaka mnohým diskriminačným opatreniam proti nekatolíkom zo strany mestskej rady, stalo

mesto nábožensky homogénne, rímskokatolícke. V uliciach mesta sa im podarilo uplatniť nový obraz triumfujúcej cirkvi.

Pri otázke, o akom „novom obraze“ môžeme v súvislosti s pôsobením jezuitov v Trnave hovoriť, sa nám ako prvé ponúka premýšľanie o vizuálnom programe prejavujúcom sa vo verejnom priestore. Teda zámernom konaní, ktoré bolo v staršej historiografii často nazývané ako „jezuitský štýl“.⁴⁵ V rámci jeho výskumu sa mnohé bádateľské osobnosti od polovice 19. storočia usilovali koncipovať spoločné umelecké a architektonické tendencie jezuitov v danom mieste a čase ich pôsobenia. Tieto názory sú dnes už v mnohom prekonané, rovnako ako sú prekonané niektoré staršie koncepcie štýlu v dejinách umenia a literatúra nám v tomto smere ponúka mnohé rozsiahle polemiky.⁴⁶ Snahy o identifikovanie univerzálneho princípu jezuitskej stavebnej a umeleckej produkcie sa pritom azda najčastejšie spájajú so zaužívaným pojmom *modo nostro*, ktorý by sme mohli voľne preložiť ako skrátenú verziu hesla: „náš spôsob prístupu“.⁴⁷

V prípade Trnavy sme sa pokúsili o zmieňovanom prístupe uvažovať v kontexte prejavov mariánskeho kultu vo verejnom priestore mesta, pričom princípom jeho aktivácie bolo konať v súlade s heslom „všetko na slávu Božiu“ (*Omnia ad maiorem Dei gloriam*).

Išlo o organizačný prístup, tvoriaci ucelený obraz jezuitského myslenia a poslania. Model Božej obce, v ktorej dochádzalo k napĺňaniu jezuitskej misie v čo najväčšom rozsahu, a tým pádom aj k napĺňaniu nových požiadaviek vyplývajúcich zo záverov Tridentského koncilu a potrieb rekatolizácie. Bol to koncepčný prístup, usilujúci sa naplniť stanovisko generálneho zhromaždenia členov Spoločnosti Ježišovej v roku 1558, keď malo byť prostredie jezuitského pôsobenia zdravé, účelné a pevné (*sanus, utilis et fortis*).⁴⁸ To platilo aj pre mesto, ktoré jezuiti zaplavili svojím myšlien-

⁴⁰ CATALANO, Pražský mariánský stĺp a pobělohorská restaurace katolicismu v Čechách, s. 43 – 44.

⁴¹ CORETHOVÁ, Anna. *Pietas austriaca. Fenomén rakouské barokní zbožnosti*. Olomouc: Refugium Velehrad – Roma, 2013. s. 19.

⁴² CATALANO, Pražský mariánský stĺp a pobělohorská restaurace katolicismu v Čechách, s. 51.

⁴³ CATALANO, Pražský mariánský stĺp a pobělohorská restaurace katolicismu v Čechách, s. 45.

⁴⁴ V tejto súvislosti je však na mieste pripomenúť, že Panna Mária z trnavského stĺpu v rukách drží uhorský erb, čo môže istú príslušnosť k panovníckemu titulu naznačovať.

⁴⁵ LEVY, Evonne. Das „Jesuitische“ der Jesuitischen Architektur“. In KARNER, Herbert – TELESKO, Werner (eds.). *Die Jesuiten in Wien: Zur Kunst- und Kulturgeschichte der österreichischen Ordensprovinz der „Gesellschaft Jesu“ im 17. und 18. Jahrhundert*. Wien: Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2003, s. 231 – 242.

⁴⁶ BAILEY, Gauvin Alexandre. „Le style jésuite n'existe pas“: Jesuit Corporate Culture and Visual Arts. In O'MALLEY, John W. – BAILEY, Gauvin Alexander – HARRIS, J. Steven – KENNEDY, Frank T. (eds.). *The Jesuits: Cultures, Sciences, and the Arts 1540 – 1773*. Toronto – Buffalo – London: University of Toronto Press, 1999, s. 38 – 89.

⁴⁷ ČIČO, Martin. Architektúra a stavebná prax jezuitov: východiská k budúmu spracovaniu. In KVASNICOVÁ, Magdaléna – ŠEREGI, Marek (eds.). *Architektúra kláštorov a rehoľných domov*. Bratislava: Spektrum STU, 2018, s. 166 – 167.

⁴⁸ ČIČO, Architektúra a stavebná prax jezuitov: východiská k budúmu spracovaniu, s. 163.

kovým programom. *Modo nostro* v tomto prípade neznamenal ani tak vytváranie jednotného umeleckého prejavu, ako šírenie náboženského svetonázoru – katolicizmu a premenu mesta na centrum katolíckej viery v Uhorsku, na ktorom jezuiti pracovali počas 158 rokov (1615 – 1773) svojho

pôsobenia v Trnave. Uvedomovali si, že ak má byť ich misia úspešná, je dôležité rozšíriť uvažovanie za hranice architektúry a výtvarného umenia. Posunúť ho smerom ku každodennosti, ktorá bola voči vzletným myšlienkam o umení a architektúre neraz v silnejšej pozícii.

Historické plány, pôdorysy a zamerania budov Trnavskej univerzity

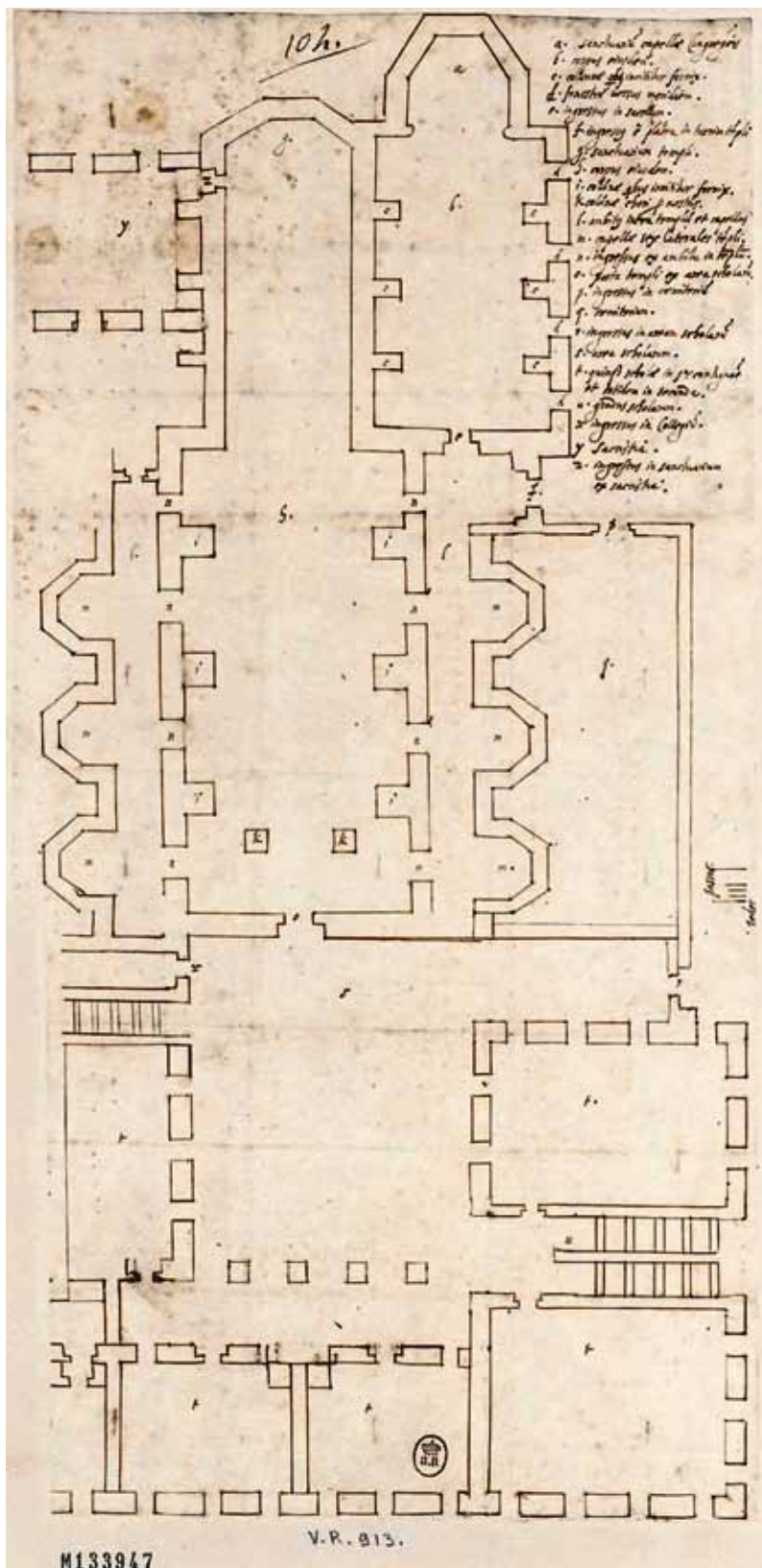
Henrieta Žažová

V tejto kapitole sú publikované všetky dosiaľ známe a dostupné historické plány, pôdorysy a zamerania budov historickej Trnavskej univerzity, ktoré sa podarilo sústrediť z rôznych archívov. Najstaršie pôdorysy pochádzajú z prvej tretiny 17. storočia a v súčasnosti sú uložené v Národnej knižnici v Paríži. V druhej polovici 17. storočia bol vyhotovený súbor návrhov usporiadania objektov jednotlivých architektonických častí jezuitského kolégia a jeho školských budov v Trnave. Pôvodne tvorili prílohy k spisovej agende trnavského kolégia Spoločnosti Ježišovej, ktoré sú uchovávané vo fonde Uhorskej komory v Maďarskom národnom archíve – Krajinskom archíve v Budapešti. V súčasnosti sú zaradené do zbierky plánov, kým mladšie zamerania z druhej polovice 18. storočia, keď nad výchovnými a vzdelávacími inštitúciami postupne preberal kontrolu štát, tvorili súčasť spisového fondu Miestodržiteľskej rady. Jej fond je uložený v Maďarskom národnom archíve – Krajinskom archíve v Budapešti, ale plány boli rovnako vybraté z fondu a tvoria súčasť samostatnej zbierky plánov. V Primaciálnom archíve v Ostrihome sú zachované projekty výstavby budovy šľachtického konviktu v Trnave uložené v rámci zbierky plánov. V Archíve Spolku sv. Vojtecha v Trnave je konvolút pôdorysov bývalých jezuitských budov v Trnave,

ktoré v 70. rokoch 18. storočia vyhotovil bratislavský stavitel' Juraj Karol Zillak. Zamerania vznikli po zrušení Spoločnosti Ježišovej v roku 1773. Konvolút obsahuje okrem zameraní aj projekty prestavby niektorých školských budov.

Publikované plány sú zverejnené s láskavým dovolením archívov, ktoré ich uchovávajú. Pod plánmi sú okrem identifikácie objektu, doby vyhotovenia, mien autorov (ak sú známe) a miest uloženia originálov aj prepisy slovných označení, legiend či dorzálnych poznámok v originálnom latinskom alebo nemeckom jazyku. Pri edícii textu zostala zachovaná pôvodná ortografia, interpunkcia a diakritika. Za prepismi sú uverejnené slovenské preklady pôvodných textov. Historické pojmy, dĺžkové miery, údaje o autoroch nákresov a skratky sú vysvetlené vo vysvetlivkách za edíciou. Poznámky autorky sú uvádzané v hranatých zátvorkách. Reverzné strany plánov nie sú publikované, iba prepisy súdobých nápisov.

Za obrovskú pomoc a korektúry prepisov a prekladov popisov z latinského jazyka ďakujem Mgr. Kataríne Karabovej, PhD., a za konzultácie a preklady nemeckých termínov vyslovujem poďakovanie Dr. Zsófi Kádár, PhD., doc. JUDr. PhDr. Adriane Švecovej, PhD., Mgr. Jánovi Kukulovi a Mgr. Gabriele Korytárovej.

Plán č. 1 *Obraz učebni a trnavského kostola, 1617*

Zdroj: Bibliothèque nationale de France, sign. M 133 948

Reverz:

Austria 1617

Idea scholarum et templi Tyrnaviensis

Averz:

- a. sanctuarium capellae Congregationis
- b. corpus eiusdem
- c. columnae quibus innititur fornix
- d. fenestrae versus meridiem
- e. ingressus in sacellum
- f. ingressus e platea in turrim templi
- g. sanctuarium templi
- h. corpus eiusdem
- i. columnae quibus innititur fornix
- k. columnae choris pro nostris
- l. ambitus intra templum et capellas
- m. capellae sex laterales templi
- n. ingressus ex ambitu in templum
- o. porta templi ex area scholarum
- p. ingressus in coemeterium
- q. coemeterium
- r. ingressus in aream scholarum
- s. area scholarum
- t. quinque scholae in 1^a contignatione et totidem in secunda
- u. gradus scholarum
- x. ingressus in collegium
- y. sacristia
- z. ingressus in sanctuarium ex sacristia

[Mierka]

passus

pedes

Reverz:

Rakúsko 1617

Obraz učební a trnavského kostola

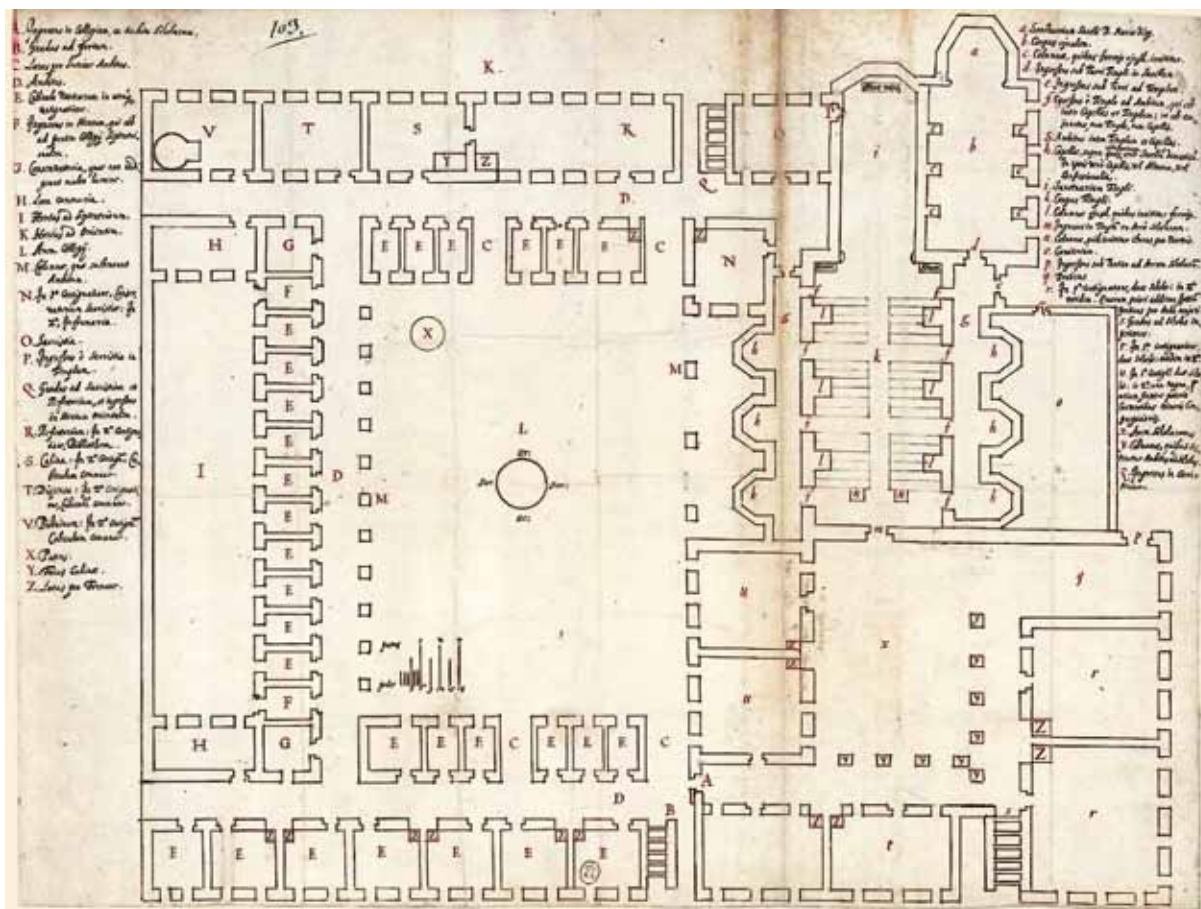
Averz:

- a. svätyňa kaplnky kongregácie
- b. loď [kaplnky]
- c. stĺpy, ktoré podopierajú klenbu
- d. okná na južnej strane
- e. vstup do kaplnky
- f. vstup z ulice do kostolnej veže
- g. svätyňa kostola
- h. loď [kostola]
- i. stĺpy, ktoré podopierajú klenbu lode
- k. stĺpy, ktoré podopierajú chór pre rehoľníkov
- l. ambit kostola a kaplniek
- m. šesť bočných kaplniek kostola
- n. vstup z ambitu do kostola
- o. dvere do kostola zo školského nádvorja
- p. vstup na cintorín
- q. cintorín
- r. vstup na školské nádvorie
- s. školské nádvorie
- t. päť učební na 1. podlaží a tiež na druhom
- u. schody k učebniam
- x. vstup do kolégia
- y. sakristia
- z. vstup do svätyne zo sakristie

[Mierka]

krok

stopa

Plán č. 2 *Obraz kolégia, kostola, škôl Spoločnosti Ježišovej v Trnave v Uhorsku (1615 - 1628)*

Zdroj: Bibliothèque nationale de France, M 134 643

Reverz:

Idea Collegii, Templi, scholam Societatis Jesv Tyrnavie in Hungaria

Averz:

- a. Sanctuarium sacelli B. Mariae Virg.
- b. Corpus ejusdem
- c. Columnae, quibus fornix ejusdem innititur
- d. Ingressus sub Turri Templi in Sacellum
- e. Ingressus sub Turri ad Templum
- f. Egressus e Templum ad Ambitum, qui est inter Capellas et Templum; et est conjunctus tum Templo, tum Capellis
- g. Ambitus intra Templum et Capellas
- h. Capellae, supra quas ad septemtrionem erit sacellum domesticum. In ipsis vero Capellis, vel Altaria, vel Confesionalia
- i. Sanctuarium Templi
- k. Corpus Templi
- l. Columnae ejusdem quibus innititur fornix
- m. Ingressus in Templum ex Area scholarum
- n. Columnae, quibus innititur chorus pro nostris
- o. Coemeterium
- p. Ingressus sub porticu ad Aream scholarum

Reverz:

Obraz kolégia, kostola, škôl Spoločnosti Ježišovej v Trnave v Uhorsku

Averz:

- a. svätyňa Kaplnky Blahoslavenej Panny Márie
- b. loď kaplnky
- c. stĺpy, ktoré podopierajú klenbu lode
- d. vstup do kaplnky pod vežou kostola
- e. vstup do kostola pod vežou
- f. východ z kostola do ambitu, ktorý je medzi kaplnkami a kostolom; a je spojením s kostolom a kaplnkami
- g. ambit medzi kostolom a kaplnkami
- h. kaplnky, nad ktorými na severnej strane bude domáca kaplnka. V nich [budú] kaplnky, alebo oltáre, alebo spovednice
- i. svätyňa kostola
- k. loď kostola
- l. stĺpy lode, ktoré podopierajú klenbu
- m. vstup do kostola zo školského nádvorja
- n. stĺpy, ktoré podopierajú chór pre rehoľníkov
- o. cintorín
- p. vstup pod stĺporadiím zo školského nádvorja

q. Porticus
r. In 1^a contignatione, duae scholae: in 2da totidem. Quarum priori additur Spatium Porticus pro Aula majori
s. Gradus ad Scholas superiores
t. In 1^a contignatione duae scholae: totidem in 2^a
u. In 1^a contignatione duae scholae: in 2^a una magna, quae etiam servire poterit Conventibus minoris Congregationis
x. Area scholarum
y. Columnae, quibus sustinetur Ambitus ad scholas
z. Ingressus in Coemeterium

A. Ingressus in Collegium ex ambitu scholarum
B. Gradus ad portas
C. Locum pro Lumine Ambitus
D. Ambitus
E. Cubicula Nostrorum in utraque contignatione
F. Ingressus in Hortum, qui est ad partem Collegii Septemtrionalem
G. Conservatoria, quae non indigeant multo lumine
H. Loca communia
I. Hortus ad Septemtrionem
K. Hortus ad Orientem
L. Area Collegii
M. Columnae, quae sustineant Ambitum
N. In 1^a contignatione, Conservatorium Sacristiae; In 2^a Infirmaria
O. Sacristia
P. Ingressus e Sacristia in Templum
Q. Gradus ad Sacristiam et Refectorium, et ingressus in Hortum orientalem
R. Refectorium: in 2^a contignatione, Bibliotheca
S. Culina: in 2^a contignatione, Cubiculum commune
T. Dispensa, in 2^a contignatione, Cubiculum commune
V. Pistrinum, in 2^a contignatione, Cubiculum commune
X. Puteus
Y. Focus culinae
Z. Locus pro fornace

[Mierka]
passus
pedes

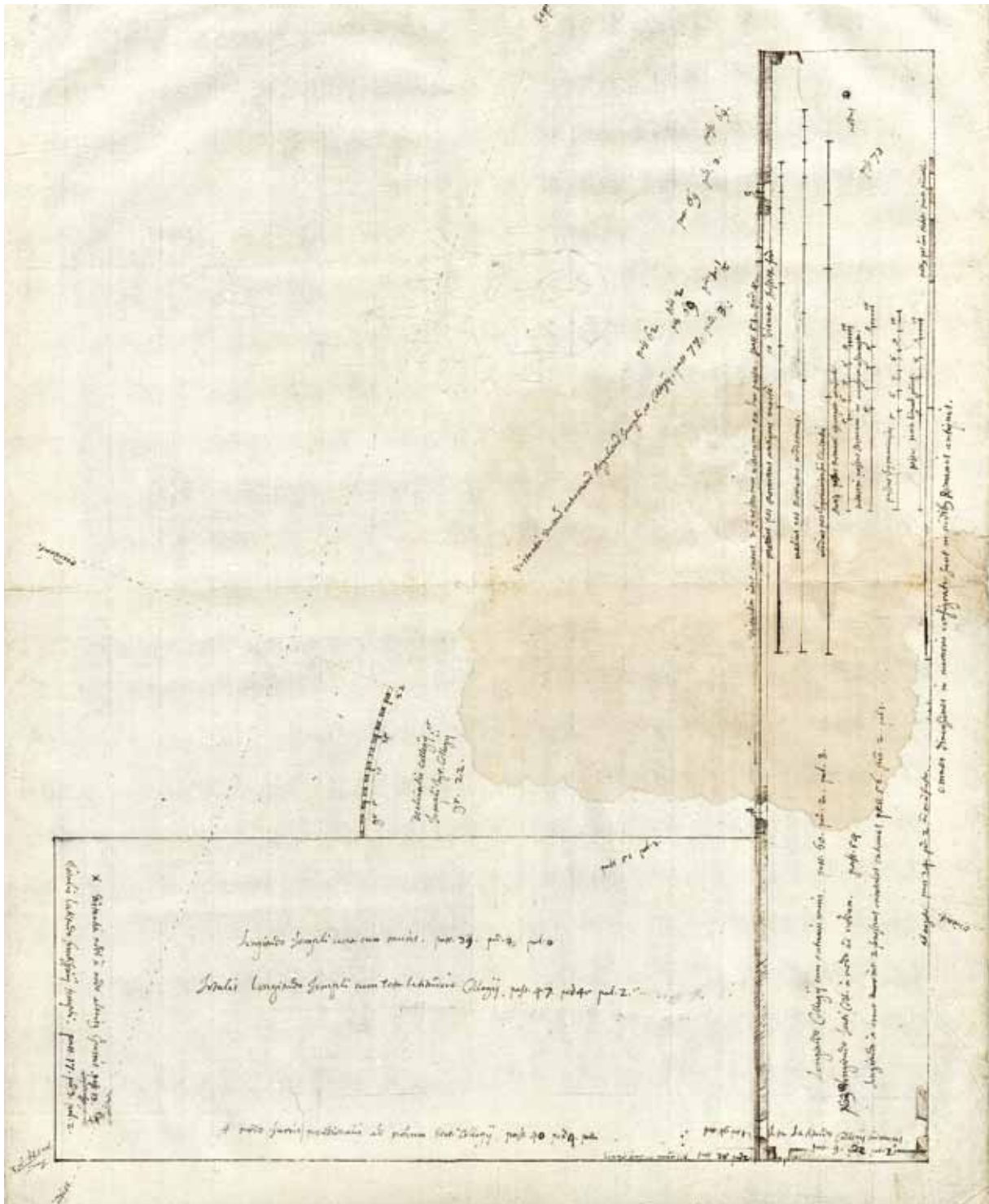
[Smerová ružica]
Or:
Oc:
Mer:
Mer (sic!)

q. stĺporadie
r. dve učebne na 1. podlaží: na 2. podlaží tiež. Predstavení pripoja tento priestor k stĺporadiu pre veľkú aulu
s. schody do učební na hornom podlaží
t. dve učebne na 1. podlaží, na 2. podlaží tiež
u. na 1. podlaží dve učebne: na 2. podlaží jedna veľká učebňa, ktorá môže tiež slúžiť zhromaždeniam kongregácii mladších žiakov
x. školské nádvorie
y. stĺpy, ktoré podopierajú ambit na školskom nádvorí
z. vstup na cintorín

A. vstup do kolégia zo školského ambitu
B. schody pri bráne
C. miesto pre svetlo z ambitu
D. ambit
E. naše izby [jezuitov] na oboch podlažiach
F. vstup do záhrady, ktorá je v severnej časti kolégia
G. sklady, ktoré si nebudú vyžadovať veľa svetla
H. toalety
I. záhrada v severnej časti
K. záhrada vo východnej časti
L. nádvorie kolégia
M. stĺpy, ktoré podopierajú ambit
N. na 1. podlaží sklad sakristie; na 2. podlaží ošetrovňa
O. sakristia
P. vstup zo sakristie do kostola
Q. schody do sakristie a jedálne a vstup do záhrady na východe
R. jedáleň: na druhom podlaží knižnica
S. kuchyňa, na 2. podlaží spoločná spálňa
T. komora, na 2. podlaží spoločná spálňa
V. pekáreň, na 2. podlaží spoločná spálňa
X. studňa
Y. ohnisko kuchyne
Z. miesto pre pec

[Mierka]
krok
stopa

[Smerová ružica]
západ
východ
juh
juh [správne sever – Septentrio]

Plán č. 3 Nákres základov kostola a východného krídla trnavského jezuitského kolégia (1. polovica 17. storočia, Peter Spazzo?)

Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. - 18. sz.) XII. No. 17

Averz:

meridies
B centrum observationis
A centrum turri
gr
Declinatio collegii, et
templi tyr. Collegii
gr. 22
Longitudo Collegii cum extraneis muris. pass. 60.
ped. 2. pal. 3
Nodus* Longitudo tecti Collegii a nodo ad nodum.
pass. 54
Longitudo a cruce inter 2 fenestras orientales ex-
tremas pass. 56. ped. 2. pal. 1
nodus *
ab angulo pass. 24 ped. 2 ad mediam fenestram
omnes dimensiones in numeris consignata sunt
in pedibus Romanis antiquis
distanca inter cruces 2 fenestrarum ultimarum ex
hac parte. pass. 51. ped. 4

[Mierky]

medius pes Romanus antiquus exacte. et Viennae
Austriae forma
medius pes Romanus modernus
Antiquus passus Romani assumptae mensurae
moderni passus Romanus in mensura assumpta
passus tyrnaviensis
passus insertationis linealis plicatus
medium passus Architectonicae insertionis plica-
tile
oriens
septemtrio
pass. 69
pass. 69 ped. 3
pass. 62 ped. 2
pass. 69 ped. 1 ½
distantia ductum extra murum Angulorum tem-
pli, et Collegii. pass. 77 ped. 3
pass. 51 pal. 3
occidens
Longitudo templi una cum muris. pass. 39. ped. 9
pal. 0
Totalis longitudo templi cum tota latitudine Colle-
gii. pass. 47. ped 4. pal. 2
A nodo turris meridionalis ad nodum tecti Colle-
gii. pass. 40. ped 4 palma
pass. 46 ped. 1
Tota latitudo Collegii cum muris.
pas. 9 ped. 2. pal. 2
longit temp. ad murum Coll. pass. 38 ped. 2

* distanca node a nodo alterius turris pass. 13

Totalis latitudo frontispiciis templi. pass. 17. ped 3.
pal. 2

Averz:

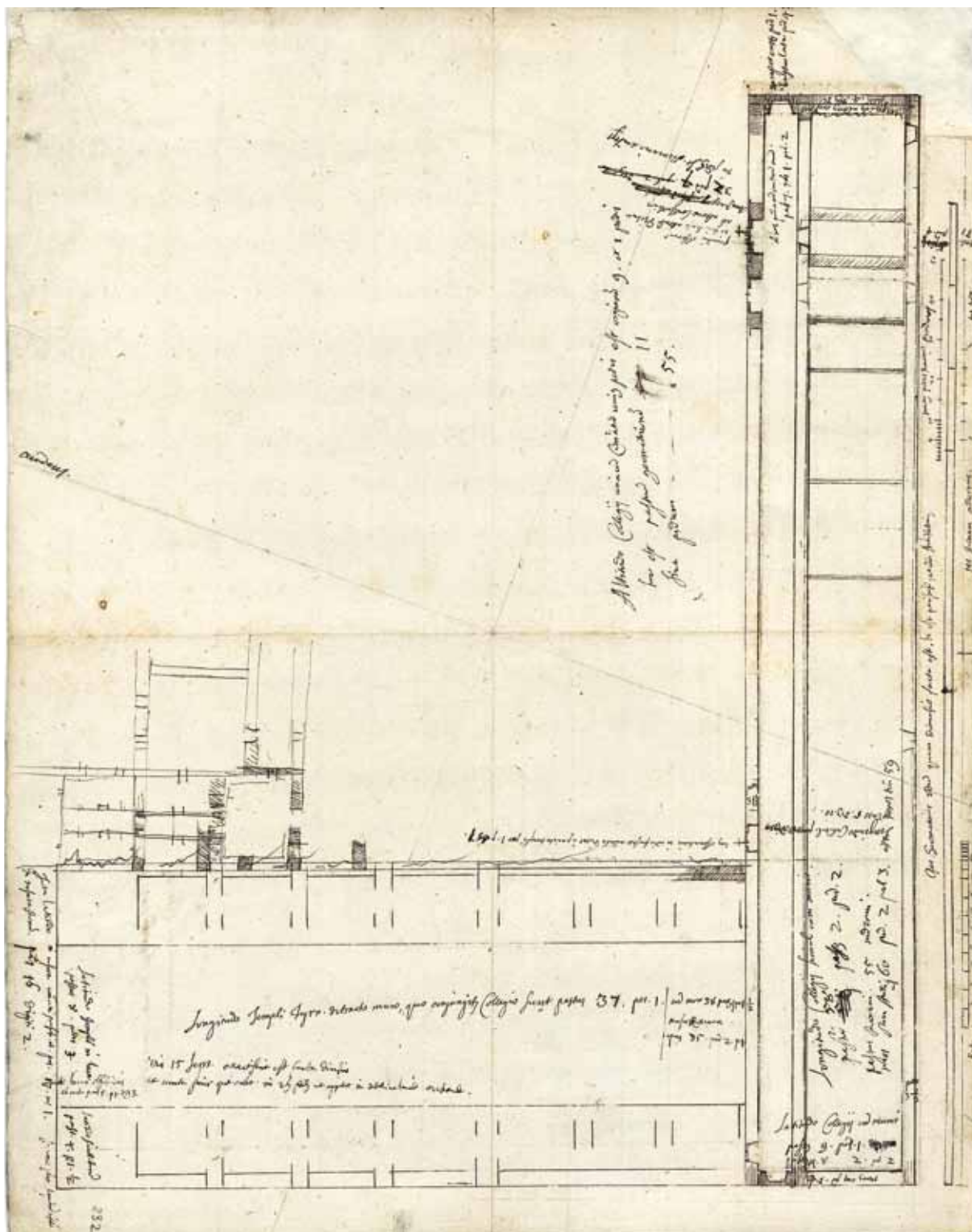
juh
B sred [miesta] pozorovania
A sred veže
stupeň
Odchýlenie kolégia a
kostola trnavského kolégia
stupeň 22
Dĺžka kolégia s vonkajším múrom. 60 krokov 2 sto-
py 3 dlane
Vrchol * Dĺžka strechy kolégia od vrcholu k vrcho-
lu 54 krokov
Dĺžka od kríža medzi dvomi východnými vonkaj-
šími oknami 56 krokov 2 stopy 1 dlaň
vrchol *
od náročia k oknu v strede 24 krokov 2 stopy
všetky zamerania sú číselne vyjadrené v starých
rímskych stopách
vzdialenosť medzi krížmi dvoch posledných okien
na tejto strane 51 krokov 4 stopy

[Mierky]

presná stredná stará rímska stopa a viedenská ra-
kúska v tvare
stredná terajšia rímska stopa
starý rímsky krok akceptovanej mierky
terajší rímsky krok v akceptovanej mierke
trnavský krok
stanovená mierka kroku lineárnej vsuvky
aplikovateľná pomôcka na delenie mierky archi-
tektonickej vsuvky
východ
sever
69 krokov
69 krokov 3 stopy
62 krokov 2 stopy
69 krokov 1 ½ stopy
Vzdialenosť medzi vonkajšími náročiami kostola
a kolégia 77 krokov 3 stopy
51 krokov 3 dlane
západ
Dĺžka kostola spolu s múrom 39 krokov 9 stôp 0
dlaní
Celková dĺžka kostola s celou šírkou kolégia 47 kro-
kov 4 stopy 2 dlane
Od vrcholu južnej veže po vrchol strechy kolégia
40 krokov 4 stopy [1] dlaň
46 krokov 1 stopa
Celá šírka kolégia s múrom
9 krokov 2 stopy 2 dlane
Dĺžka kostola k múru kolégia 38 krokov 2 stopy

* vzdialenosť vrcholu k vrcholu druhej veže 13
krokov

Celková šírka priečelia kostola 17 krokov 3 stopy
2 dlane

Plán č. 4 Nákres základov kostola, východného a časti stredného krídla trnavského jezuitského kolégia (1. polovica 17. storočia, Peter Spazzo?)

Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. - 18. sz.) XII. No. 16

Reverz:**Fabrica Collegii****Dimensio Mathematica tractus maximi Collegii Tyrnaviensis****Averz:**

Altitudo Collegii una cum limitatio unius pedis est
orgiarum 9 et 1 pedi
hoc est passum geometriarum 11
sive pedum 55
ab hoc puncto ad centrum muri
passus 7 ped. 1 pal. 2
parapettum crassum pedis 1
fenestra lata ped. 4
Longitudo Collegii simul cum muris
passus 58 passus 2 ped. 2
passus Romani 55 moderni
passus Romani antiqui 60 ped. 2 pal. 3 optatus murus
longitudinis 59
Pes geometricus idem quem dimensio facta est. Id est
parificari et dari Archithectoris

[Mierky]

Quota pedis Romani moderni

Passus

Pes Romanus modernus

[Pes] Ant. Romanus

occidens

Longitudo templi tyrn. detracto muro, quo conjugi-
tur Collegio sunt passus 37, ped. 1

cum muro 38 passus pal. 1 ½

passus Romana

pas. 35 ped. 2 p. 1

Die 15 sept. exactissime est facta dimensio

et correcta prior quae completur in aliis pedibus ut
expectat in altitudine suprema

locus objectivis

ab centro pas. 5 p. 1 dig. 3

Latitudo Collegii cum muri

passus 9 ped. 1

passus R. 8 [pedes] 2 pal. 2

Latitudo templi in luce

passus 8 pedes 3

Ista latitudo in mensura communi praefata et pas. 17
pes. 1

In mensura Romana pas. 16 digiti 2

Latitudo sacelli turris

pass. 4 ped. ½

Lineae per templum sumptum

Longitudo Cubiculi

Passus 5 dig. 10

locus observationis in medio fenestreae meridionalis

distat a pariete templi pass. 1 pedes 7

punctum observationis

in medio fenestreae ulterioris distat

ab alteris congestionibus

Rom. pass. 32 ped. 4

in pedibus seu Romani antiquis

[v zakreslených stenách text]

murus crassus ped. 3 ½

murus ulterius crasus

ped. 4 dig. 3

[chodba, hrúbka steny]

ped. 3 ½

[krídlo, hrúbka steny]

ped. 3 ½

Reverz:**Stavba kolégia****Matematické vymeranie najväčšieho [východného] krídla trnavského kolégia****Averz:**

Výška kolégia spolu s vymedzením rozmerov jednej
stopy je 9 siah a 1 stopa
to je 11 geometrických krokov
alebo 55 stôp
od tohto bodu do stredu steny
7 krokov 1 stopa 2 dlane
parapet šírky 1 stopy
okno široké 4 stopy
Dĺžka kolégia spolu s múrom
58 krokov 2 kroky 2 stopy
55 terajších rímskych krokov
60 starých rímskych krokov 2 stopy 3 dlane požadova-
ná dĺžka múra 59
Rovnaká geometrická stopa, ktorá je stanovená pri vy-
meriavaní. Tú vyrovná a určí staviteľ.

[Mierky]

Kvóta terajších rímskych krokov

Krok

terajšia rímska stopa

stará rímska [stopa]

západ

Dĺžka trnavského kostola okrem múru, ktorý ho spä-
ja s kolégiom, je 37 krokov 1 stopa

s múrom 38 krokov a 1 a ½ dlane

rímske kroky:

35 krokov 2 stopy 1 dlaň

Dňa 15. septembra presne bolo vykonané a opravené
skoršie vymeranie, ktoré sa uskutočnilo v iných sto-
pách ako sa očakáva v inej mierke

miesto postavenia [pri vymeriavaní]

od stredu 5 krokov 1 stopa 3 palce

Šírka kolégia s múrom

9 krokov 1 stopa

8 rímskych krokov 2 stopy 2 dlane

Šírka kostola v dennom svetle

8 krokov 3 stopy

Tá istá šírka v bežne uvádzanej mierke 17 krokov

1 stopa

v rímskej mierke 16 krokov 2 palce

Šírka kaplnky vo veži

4 kroky ½ stopy

Línia vyznačujúca kostol

Dĺžka izby

5 krokov 10 palcov

miesto pozorovania uprostred južného okna vo vzdia-
lenosti 1 kroku 7 stôp od steny kostola

bod pozorovania

v strede vyššieho okna vzdialený

od iných spojení

32 rímskych krokov 4 stopy

alebo v starých rímskych stopách

[v zakreslených stenách text]

hrúbka steny 3 ½ stopy

hrúbka zadnej steny

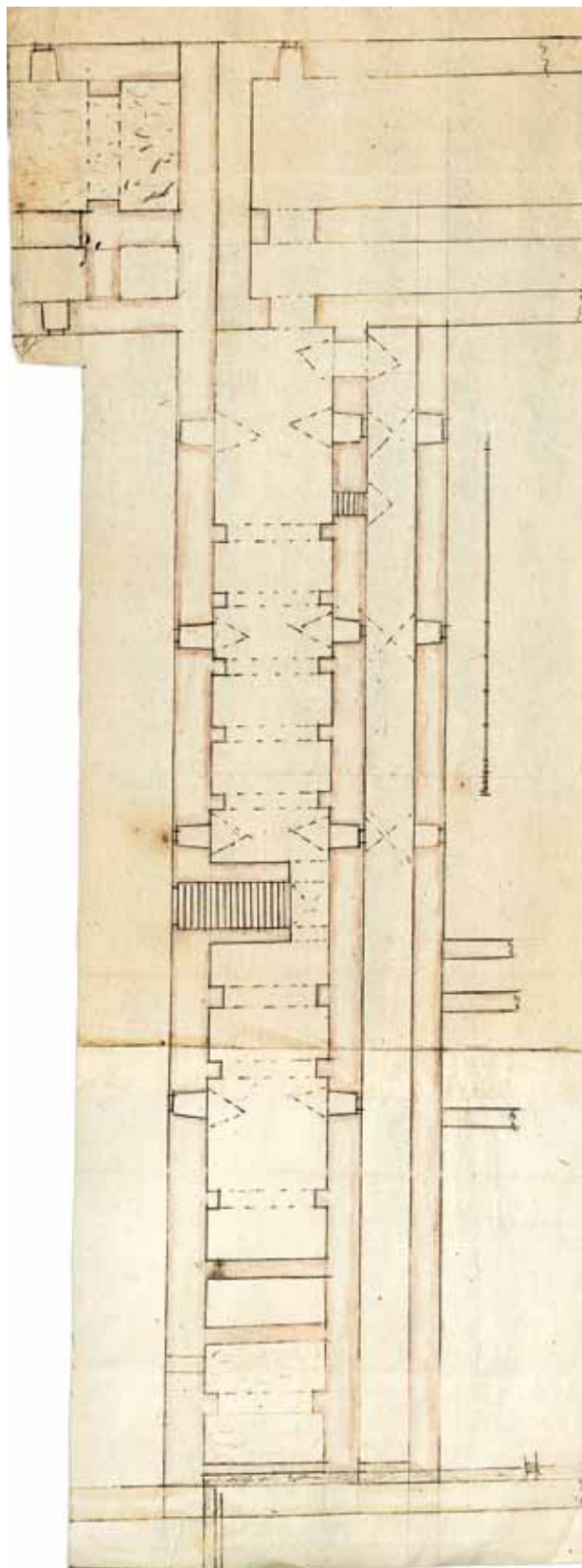
4 stopy 3 palce

[chodba, hrúbka steny]

3 ½ stopy

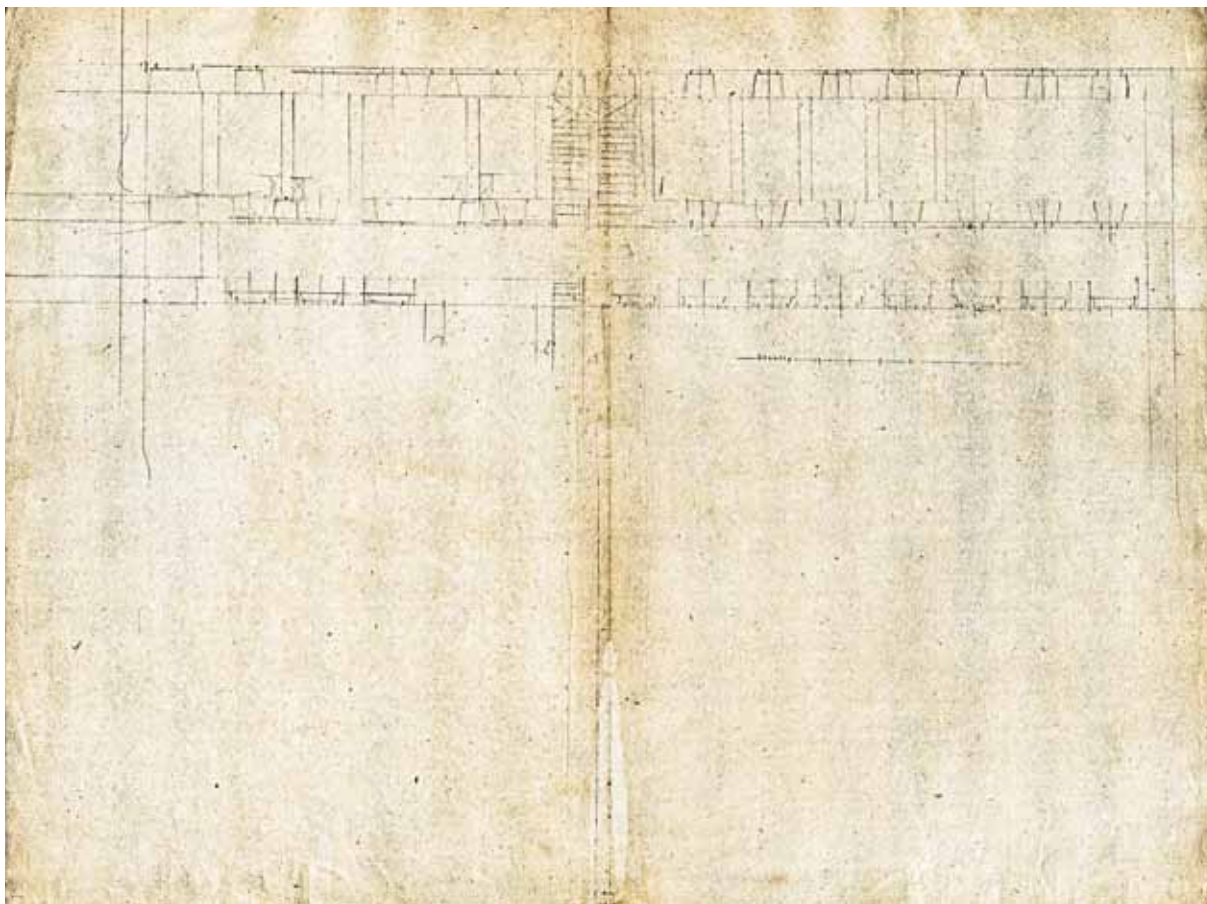
[krídlo, hrúbka steny]

3 ½ stopy

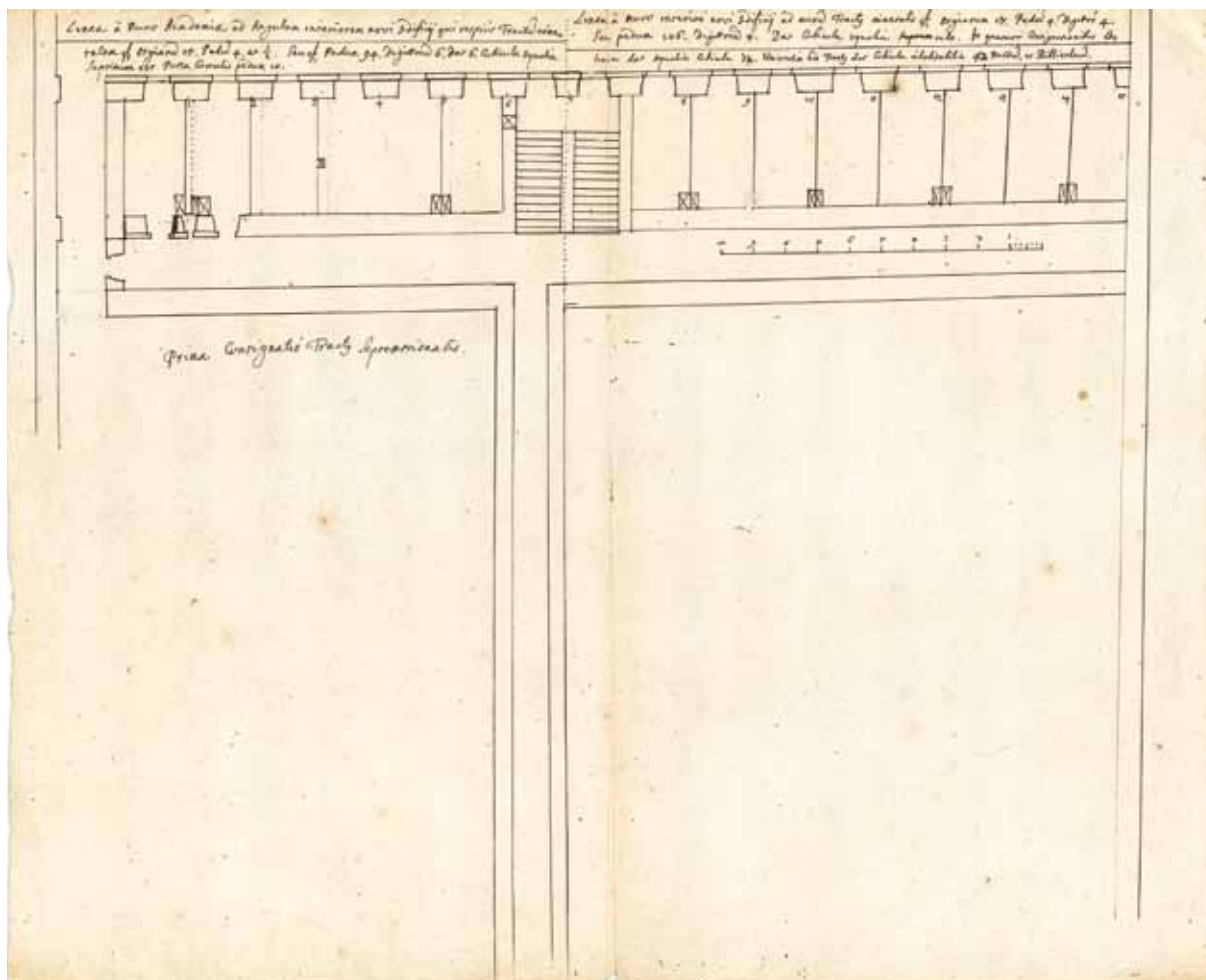
Plán č. 5 Nákres prvého nadzemného podlažia stredného krídla trnavského jezuitského kolégia (1689)

Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. - 18. sz.) XII. No. 13

Plán č. 6 Nákres základov severného krídla trnavského jezuitského kolégia (1689)

Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. - 18. sz.) XII. No. 4

Plán č. 7 Nákres prvého nadzemného podlažia (prízemia) severného krídla trnavského jezuitského kolégia (1689)

Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. - 18. sz.) XII. No. 5

Averz:

Prima Contignatio Tractus septemtrionalis

Linea a Muro Academiae ad Angulum interiorem novi aedificii, qui respicit Tractus orientalem est orgiarum 15. Pedum 4. a 1/2. Seu est Pedum 94. Digittorum 6. Dat 6. Cubicula aequalia Septimum est Porta Currulis pedum 10.

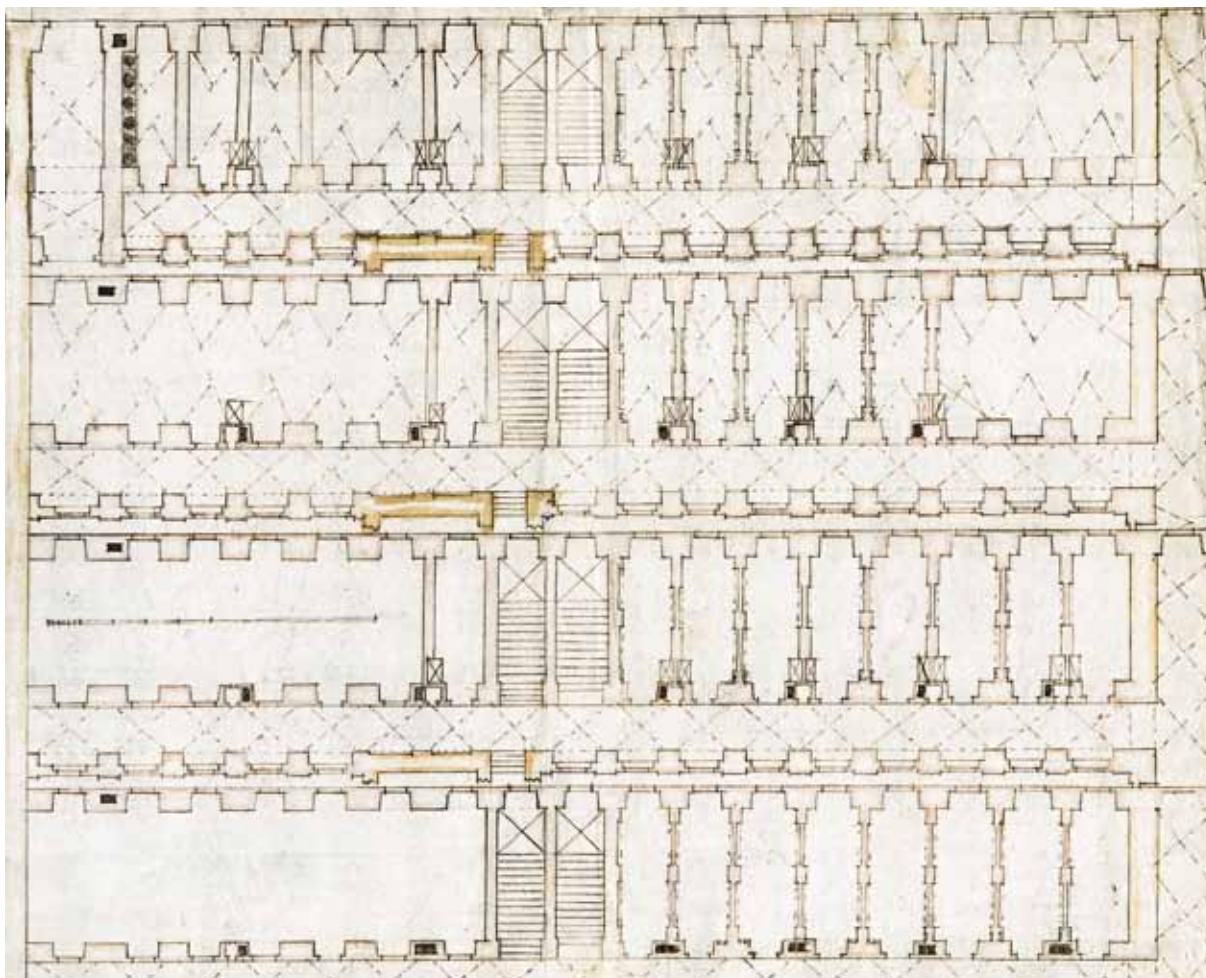
Linea a muro interiori novi aedificii ad murum Tractus orientalis est orgiarum 17. Pedum 4. Digittorum 4. Seu pedum 106. Digittorum 4. Dat cubi- cula aequalia octo. In quatuor Contignationibus hac linea dat aequalia cubicula 32. Universim hic Tractus dat cubicula inhabitabilia 42 Musaeum et Bibliothecam.

Averz:

Prvé poschodie severného krídla

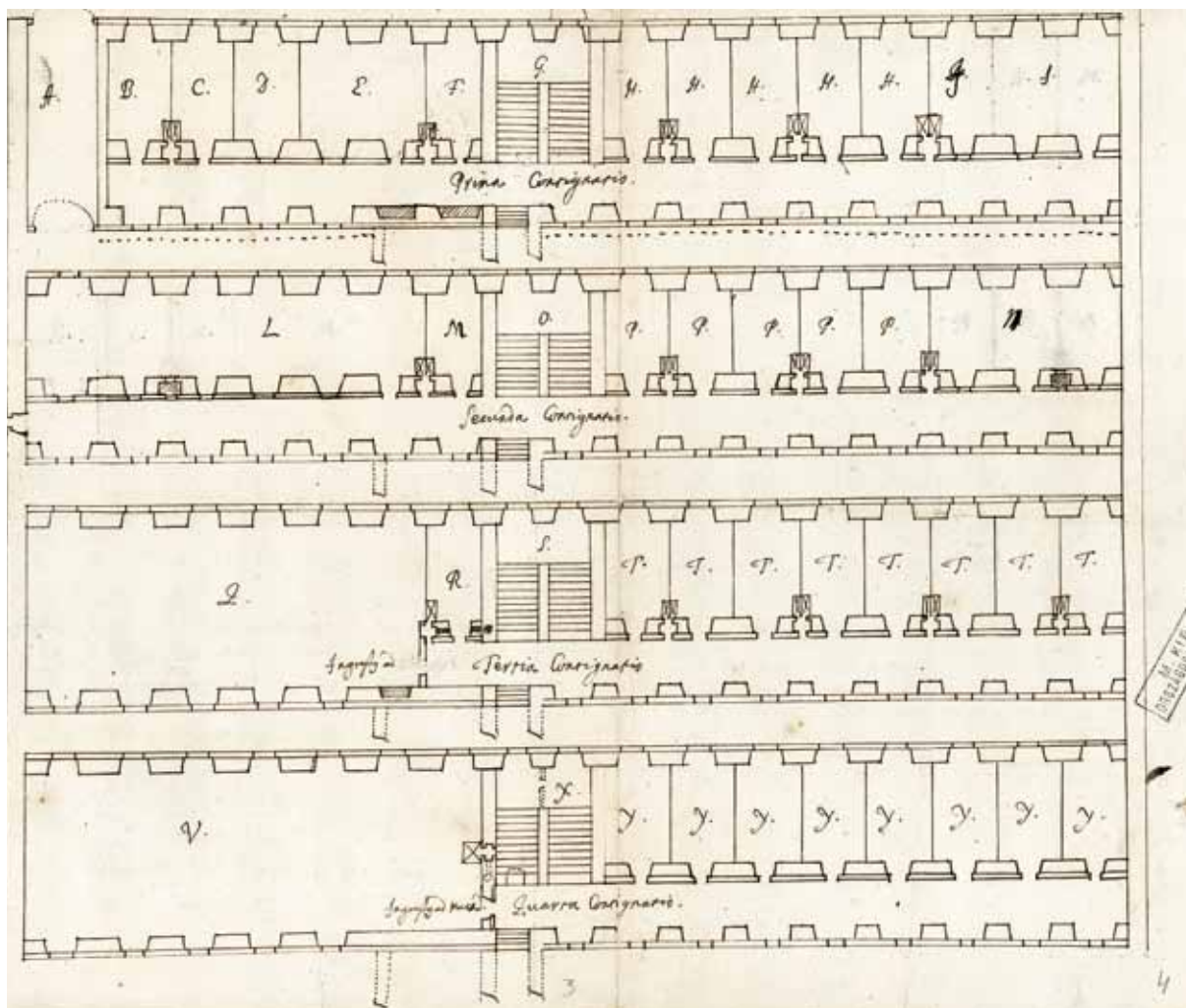
Línia od steny akademie po vnútorné nárožie novostavby, ktoré je oproti východnému krídlu, má dĺžku 15 siah, 4 a 1/2 stopy. Alebo je to 94 stôp a 6 palcov. Zahŕňa 6 izieb rovnakej veľkosti. Siedma je brána na vozy s dĺžkou 10 stôp.

Línia od vnútorného múru novostavby po stenu východného krídla má dĺžku 17 siah, 4 stopy, 4 palce. Alebo je to 106 stôp a 4 palce. Zahŕňa osem izieb rovnakej veľkosti. Na štyroch podlažiach sa v tejto línii nachádza 32 izieb rovnakej veľkosti. Celkovo toto krídlo zahŕňa 42 neobývatelných izieb, študovňu a knižnicu.

Plán č. 8 Nákres štyroch nadzemných podlaží severného krídla trnavského jezuitského kolégia (1689)

Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. - 18. sz.) XII. No. 12

Plán č. 9 *Nákres štyroch nadzemných podlaží severného krídla trnavského jezuitského kolégia (1689)*

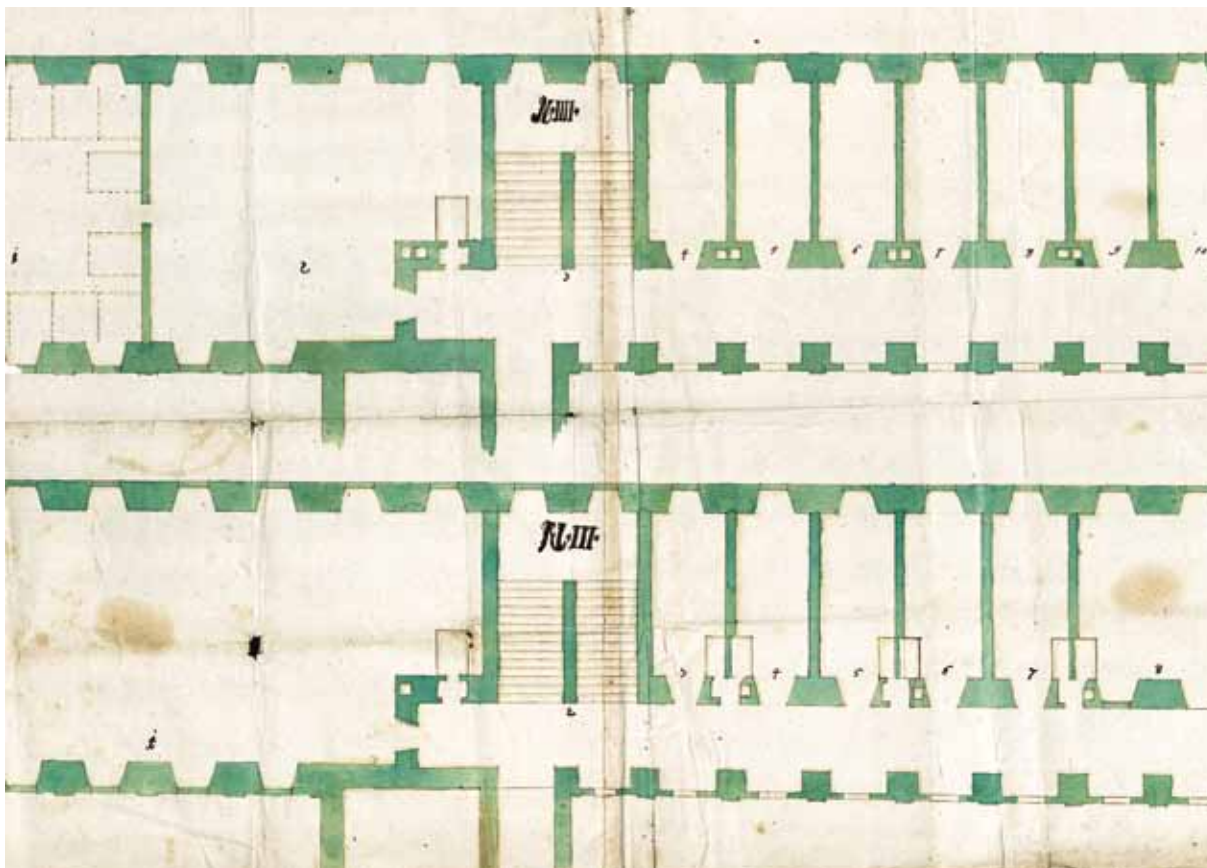
Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. - 18. sz.) XII. No. 3

Averz:

Prima Contignatio
 Secunda Contignatio
 Ingressus ad
 Tertia Contignatio
 Ingressus ad musaeum
 Quarta Contignatio

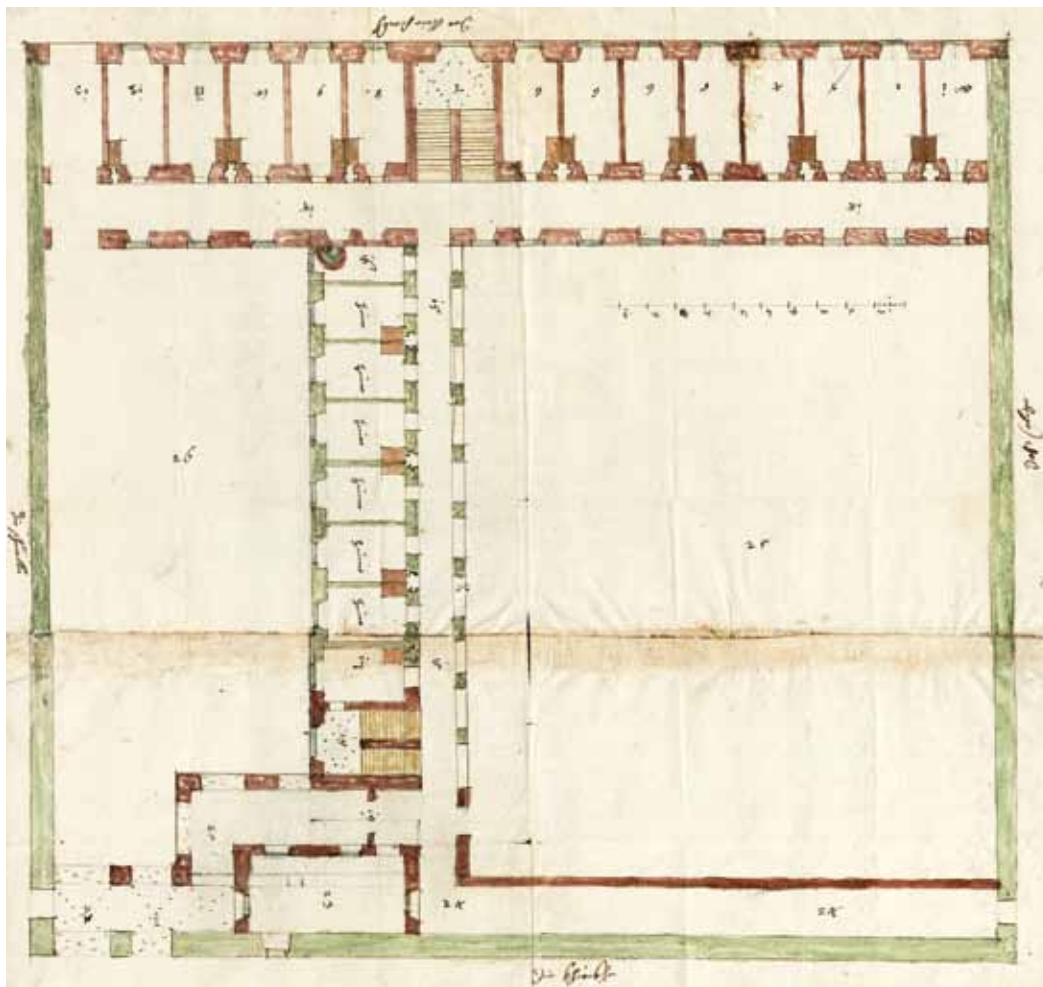
Averz:

Prvé podlažie
 Druhé podlažie
 Vstup do
 Tretie podlažie
 Vstup do študovne
 Štvrté podlažie

Plán č. 10 Nákres dvoch nadzemných podlaží severného krídla Spoločnosti Ježišovej v Trnave (1689)

Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, Tervtár, T 86 jezsuita rendi tervek (17. sz. - 18. sz.) XII. No. 28

Plán č. 11 Nákres druhého nadzemného podlažia (prvého poschodia) severného a stredného krídla so spojovacou chodbou Spoločnosti Ježišovej v Trnave (1689)

Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, Tervtár, T 86 jezsuita rendi tervek (17. sz. - 18. sz.) XII. No. 22

Reverz:

Fabrica Collegii

Delineatio septima Collegii Tyrnaviensis, et quoad plantam sextam, quae quoad substantiam servant est, facta solum mactatio, quoad altitudinem aedificii et magnitudinem cubiculorum

Delineatio novi tractus Collegii Tyrnaviensis

Averz:

zimmer
das Collegio
der Neue tractus
die schulle
die kirche

Reverz:

Stavba kolégia

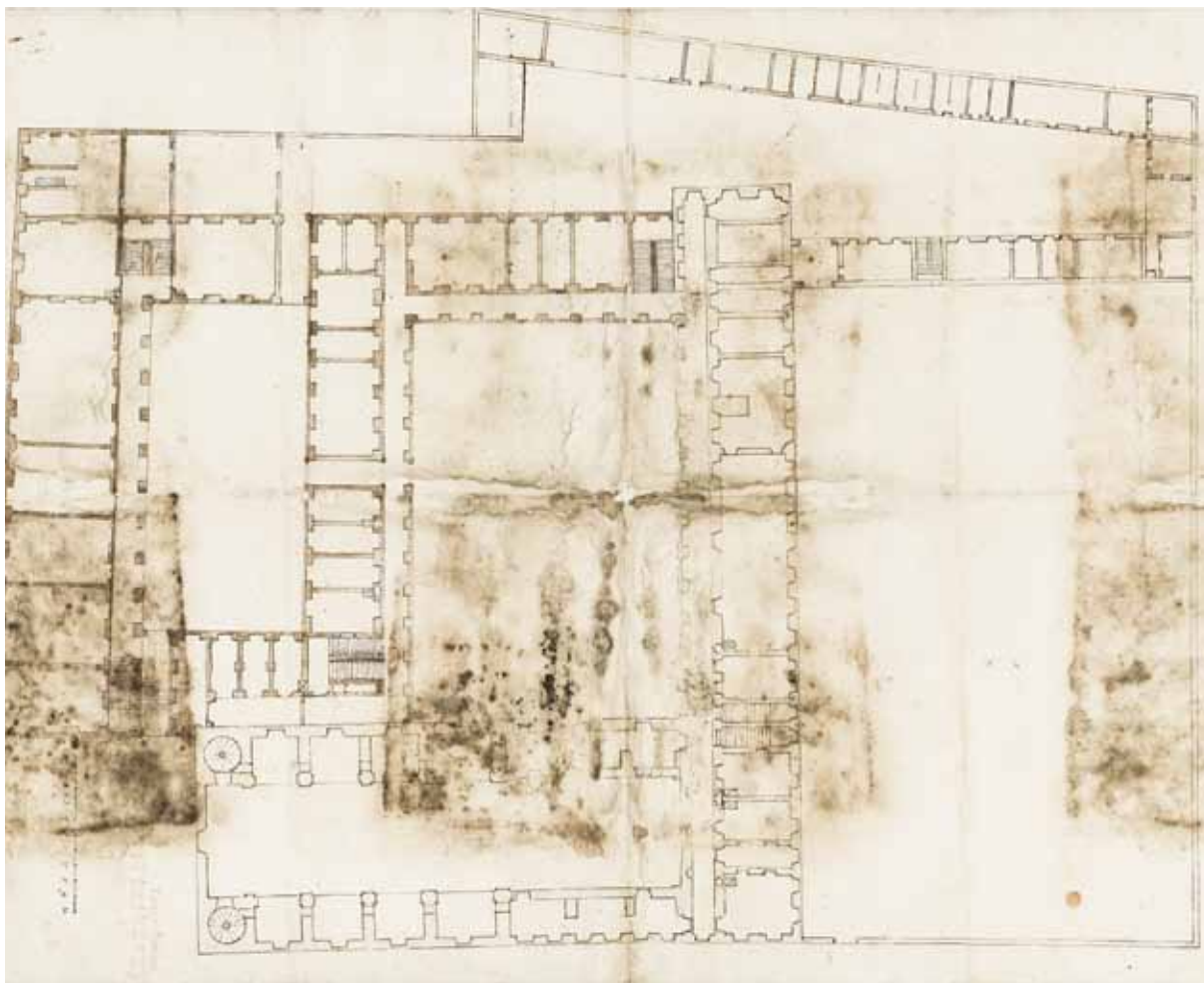
Siedmy nákras trnavského kolégia, ktorý bol šiesty, čo sa týka usporiadania a slúžil iba ako základ na upravenie hrúbky [múrov] budov a veľkosti izieb

Nákras nového krídla Trnavského kolégia

Averz:

izba
kolégium
nové krídlo
škola [akadémia]
kostol

[zelená farba označuje časti stavby, ktoré v čase projekcie ostatných častí hnedou farbou boli už vybudované]

Plán č. 12 Pôdorys prízemia kostola, starého kolégia, akadémie a komplexu budov a nádvorí Spoločnosti Ježišovej v Trnave (1689)

Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, Tervtár, T 86 jezsuita rendi tervek (17. sz. - 18. sz.) XII. No. 18

Reverz:

Fabrica Collegii

Antiqua Collegii delineatio et Academiae, quoad plantam prima, qua etiam fuit usui

Averz:

[Mierka]

Passus Romani

Reverz:

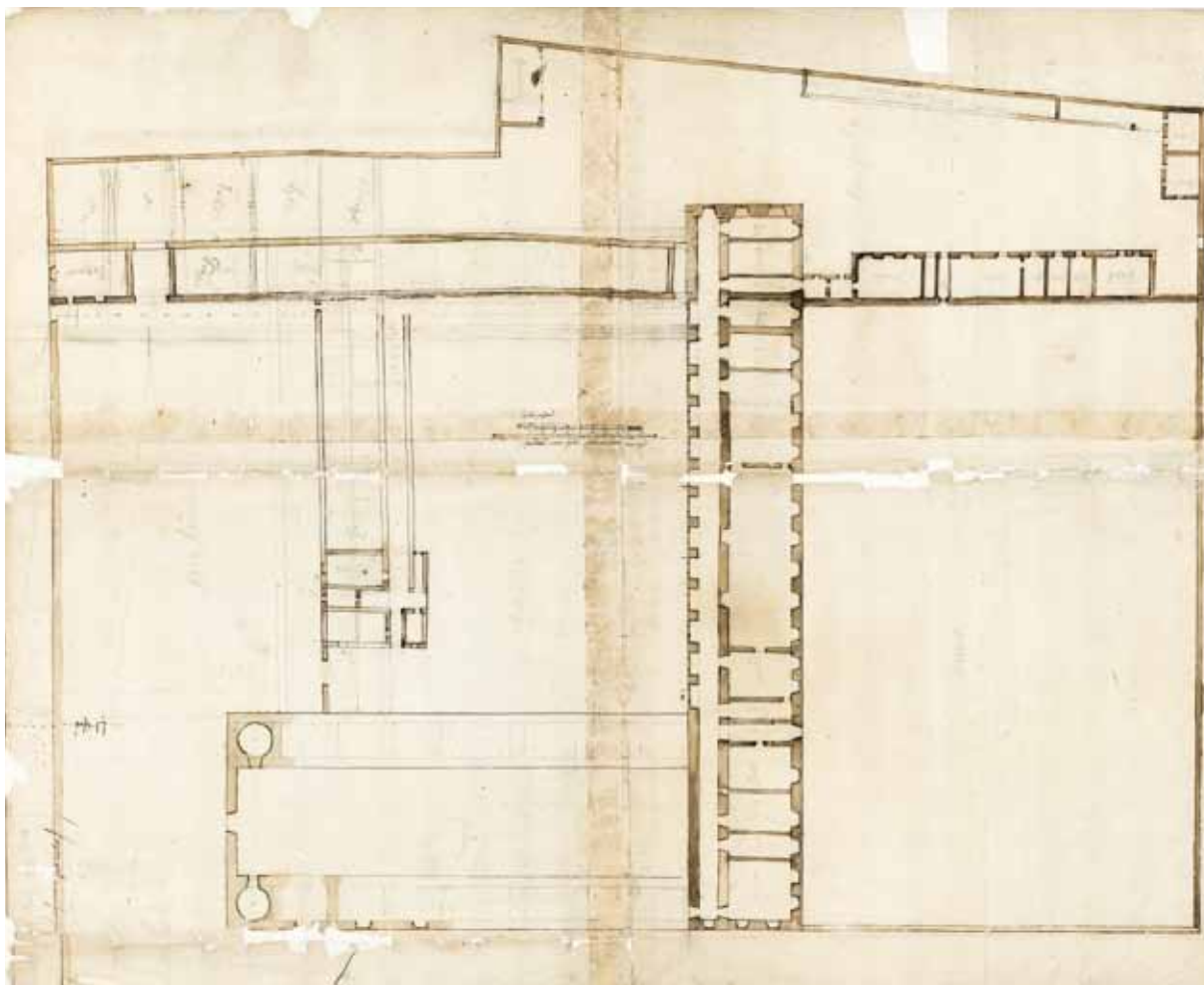
Stavba kolégia

Nákres starého kolégia a akadémie, ktorý bol prvým, čo sa týka usporiadania, a tiež nebol použitý

Averz:

[Mierka]

rímske kroky

Plán č. 13 Pôdorys prízemia kostola, kolégia a nádvorí Spoločnosti Ježišovej v Trnave (1689)

Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár Budapest, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. – 18. sz.) XII. No. 19

Reverz:

Fabrica Collegii

**Rursus alia Collegii Delineatio, quoad plantam
2da, quae etiam usui non fuit**

Averz:

[Mierka]

Scala passum

Palmus unus pedi juxta quae facta dimensio

Reverz:

Stavba kolégia

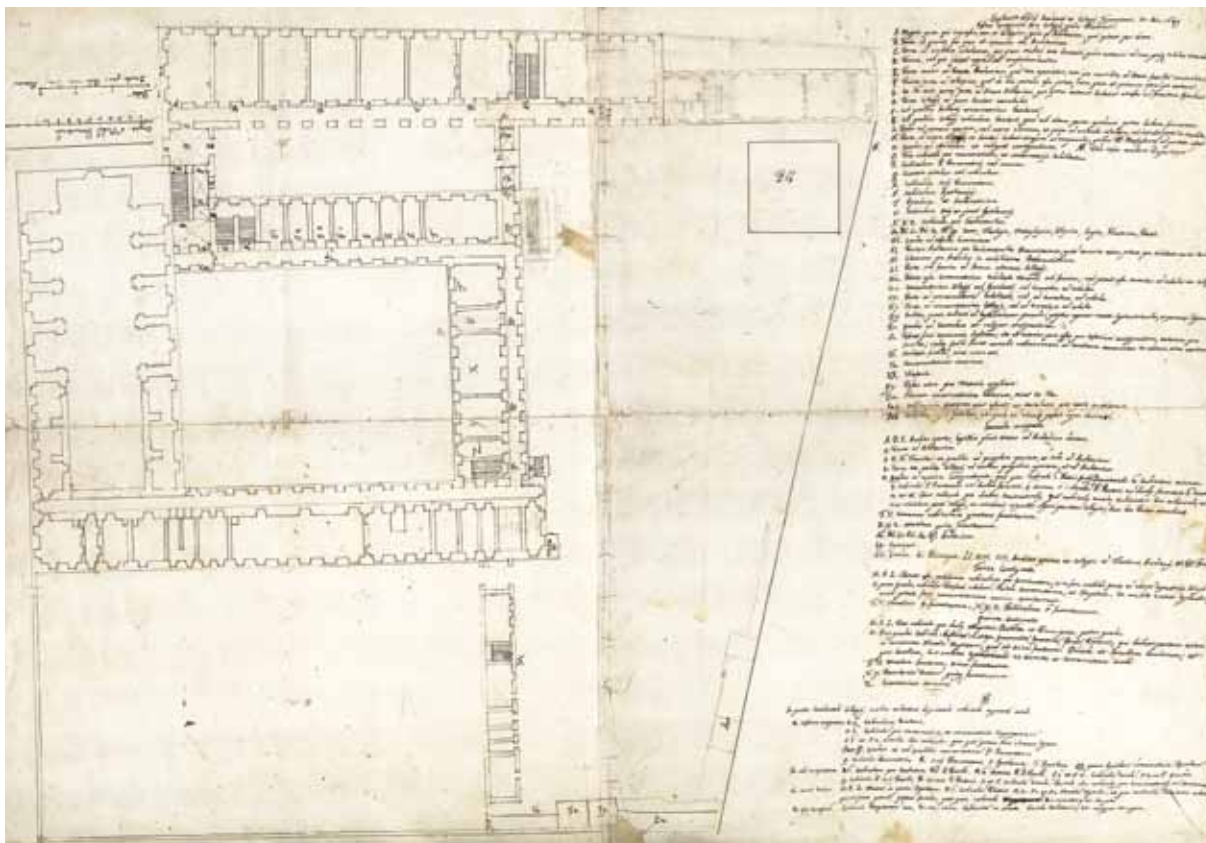
**Opäť ďalší nákres kolégia, ktorý bol druhým, čo
sa týka usporiadania a tiež nebol použitý**

Averz:

[Mierka]

Stupnica krokov

Jeden palec stopy, podľa ktorého bolo vykonané
vymeriavanie

Plán č. 14 Pôdorys prízemia kostola, kolégia, akadémie s tlačiarňou a nádvorí Spoločnosti Ježišovej v Trnave, 1689

Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. - 18. sz.) XII. No. 20

Reverz:

Fabrica Collegii

quoad plantam quarta Delineatio Collegii totius cum Academia, qua tamen postea usui non fuit

Averz:

Explicatio aedificii Academiae et Collegii Tyrnaviensis Soc. Jesu 1689

Infima contignatio tam Collegii, quam Academiae.

- A. Magna porta pro ingressu tam ad Collegium, quam ad Academiam, qua pateat per diem
- B. Porta ad gradus, per quos sit ascensus ad Auditorium
- C. Porta ad ambitum scholarum, per quem studiosi tam domestici, quam externi ad suas quique scholas transibunt
- D. Fornix, sub quo portae supradictae comprehenduntur
- E. Porta maior ad Aream Academicam, quam non aperietur, nisi pro curribus ad Aream familiae transituris
- F. Prima porta ad Collegium, quae de die patens esse potest, intra quam sit primum atrium pro externis
- G. Ex ille atrio parva porta ad Aream Academicam, per quam externi habeant accessu ad fenestram Apothecae
- H. Porta Collegii, ad quam sanitor excubabit
- I. Sub gradibus Auditorii conservatorium sanitarium

Reverz:

Stavba kolégia

Nákres celého kolégia s akadémiou, ktorý bol štvrtým, čo sa týka usporiadania a tiež nebol použitý

Averz:

Vysvetlivky k nákrese budov univerzity a trnavského kolégia Spoločnosti Ježišovej 1689

Spodné podlažie kolégia a univerzity

- A. veľká vstupná brána tak do kolégia, ako aj na univerzitu, ktorá nech je otvorená počas dňa
- B. brána k schodom, ktorými nech sa vstupuje do posluchárne
- C. brána k ambitu školy, cez ktorú nech prechádzajú študenti tak domáci [rehoľníci], ako aj externí [svetské osoby] do školy
- D. klenba, pod ktorou boli by spomínané brány spojené
- E. veľká brána do nádvorja univerzity, ktorá sa neotvára, iba pre prechádzajúce vozy do dvora sluhov
- F. prvá brána do kolégia, ktorá cez deň môže byť otvorená, v rámci ktorej nech je prvé átrium pre externých [svetské osoby]
- G. malá brána z tohto átria do nádvorja univerzity, cez ktorú nech majú prístup k oknu lekárne externí [svetské osoby]
- H. brána kolégia, pri ktorej bude bdieť ošetrovateľ
- I. pod schodami posluchárne sklad vecí na liečenie

K. Sub gradibus Collegii cubiculum sanitoris, quod sub altera parte graduum potest habere fornacem
 L. Potest vel manere apertum, vel muro clausum, et porta ad arcendos saeculares, vel aream aliae portae in ambitu
 M. Porta ad aream Collegii, ut sanitor habeat accessum ad campanulas, quibus Patres Professores ad portam citet
 N. Gradus ad secundam et reliquas contignationes
 NB. Vide infra meliorem dispositionem
 O. Tria cubacula pro conversatione, et conservatoriis sodalitatum
 P. Cubiculum P. Procuratoris, vel camera
 Q. Camera eiusdem vel cubiculum
 R. Cubiculum socii Procuratoris
 S. Cubiculum Apothecarii
 T. Apotheca et laboratorium
 V. Cubiculum socii et pueri Apothecarii
 X. Y. Z. cubacula pro Coadiutoribus
 Aa. Bb. Cc. Dd. Ee. Ff. Gg. Casus, Theologia, Metaphysica, Physica, Logica, Rhetorica, Poesis
 Hh. Gradus ad scholas humaniores
 Ii. Parvum Auditorium pro Declamationibus Humanistarum; quod servire etiam potest pro sodalitate maiori studiosa
 Kk. Clausura pro Actoribus in exhibitione Declamationum
 Ll. Porta sub fornice ad Aream alteram Collegii
 Mm. Potest esse conservatorium sodalitatis maioris sub fornice; vel potest esse transitus ad scholas ex Collegio
 Nn. Conservatorium Collegii vel Apothecae; vel transitus ad scholas
 Oo. Porta ad conservatorium sodalitatis, vel ad transitum ad scholas
 Pp. Porta ad conservatorium Collegii, vel ad transitum ad scholas
 Qq. Ambitus, quam indicavi ad septemtrionem ponendum, propter asperos ventos septemtrionales, et penurias lignorum
 Rr. Gradus ad secundam et reliquas contignationes
 Ss. Possent fieri communia duplicatu; ita ut interior pars esset pro inferiori contignatione, exterior pro familia, indeque facile fieret canalis subterraneus ad sentinam communem in altera area existentem
 Tt. Habitatio familiae, sicut nunc est
 Vv. Conservatorium vasorum
 Xx. Viatoria
 Yy. Potest etiam pro viatoria applicari
 Zz. Alterum conservatorium vasorum, sicut in Vv.
 Aaa. Gallinaria, quotquot opus essent; et tectulum pro equis rusticorum
 Bbb. Vivaria pro piscibus, ad quod ex rivulo posset aqua derivari
 Secunda contignatio
 A. D. E. Ambitus apertus, lapidibus planis stratas ad Auditorium ducens
 C. Porta ad Auditorium
 I. H. F. Transitus ex gradibus ad pergulam apertam, at ad Auditorium
 N. Gradus ad tertiam contignationem; per quos cubacula 1. Patris socii Provincialis. 2. Coadiutoris eiusdem 3. Cubiculum P. Provincialis cum duabus fenestris 4. Camera 5. Cubiculum P. Rectoris cum duabus fenestris 6. Camera 7. et 8. Dua cubacula pro duobus concionatoribus quae cubacula omnia indicantur

K. pod schodami kolégia izba ošetrovateľa, kým pod druhou časťou schodiska môže byť pec
 L. môže aj ostať otvorené, aj zamurované a [vybudovaná] brána k zabráneniu [prístupu] svetským osobám, aj do nádvoría cez ďalšiu bránu v ambite
 M. dvere do nádvoría kolégia, aby ošetrovateľ mal prístup k zvočekom, ktorými privoláva otcov profesorov k bráne
 N. schody k druhému a ďalším podlažiam
 Poznámka: Viac pozri v rámci dispozície
 O. tri izby pre stretnutia a sklady sodálov [členov kongregácií]
 P. izba otca prokurátora aj komora
 Q. jeho komora alebo izba
 R. izba prokurátovho pomocníka
 S. izba lekárnik
 T. lekárňa a laboratórium
 V. izba lekárnikovho pomocníka a sluhu
 X. Y. Z. izby pre koadjútovov
 Aa. Bb. Cc. Dd. Ee. Ff. Gg. učebňa kazuistiky, teológia, metafyziky, fyziky, logiky, rétoriky, poetiky
 Hh. schody do tried gymnázia
 Ii. malá posluchárňa pre rečnícke cvičenia gymnazistov; môže tiež slúžiť na štúdium starších študentov [sodálov]
 Kk. uzavretá miestnosť pre aktérov rečníckych cvičení
 Ll. brána pod klenbou do druhého nádvoría kolégia
 Mm. môže byť sklado pod klenbou pre starších študentov [sodálov]; môže byť aj prechod do školy z kolégia
 Nn. sklad kolégia aj lekárne; aj prechod ku škole
 Oo. dvere do skladu sodálov, aj k prechodu ku škole
 Pp. dvere do skladu kolégia, aj prechodu ku škole
 Qq. ambit, ktorý sa má zriadiť na severe kvôli nepriaznivým severným vetrom a zásobárni dreva
 Rr. schody na druhé a ďalšie podlažia
 Ss. môžu sa postaviť dvojité spoločné miestnosti [toalety]; tak, že vnútorná časť bude pre spodné podlažie, vonkajšia pre sluhov a odtiaľ sa ľahko vybuduje podzemný kanál k spoločnej žumpe na druhom nádvorí
 Tt. obydľia sluhov, tak ako sú naozaj teraz [postavené]
 Vv. sklad náradia
 Xx. miestnosť pre počestných
 Yy. môže sa tiež pripojiť k miestnosti pre počestných
 Zz. druhý sklad náradia, rovnako ako Vv.
 Aaa. kurín, nech by bolo koľkokoľvek kusov; a prístrešie pre kone vidiečanov
 Bbb. chovné nádrže pre ryby, kam by mohla byť voda odvádzaná z potoka
 Druhé podlažie
 A. D. E. otvorený ambit, dláždená cesta z plochých kameňov vedúca do posluchárne
 C. dvere do posluchárne
 I. H. F. prechod zo schodov do otvoreného balkóna a k posluchárni
 N. schody na tretie podlažie; cez ktoré budú prístupné izby 1. otca pomocníka provinciála 2. jeho koadjútora 3. izba otca provinciála s dvomi oknami 4. komora 5. izba otca rektora s dvomi oknami 6. komora 7. a 8. dve izby pre dvoch kazateľov, ktoré sa označia [a umiestnia tak], aby susedili s bránou kolégia, aby svetské

haec collocenda, ut sunt viciniata portam Collegii, ne seculares urgenter vagari per totum collegium, dum has patres accedunt.

T. V. commune cubiculum quatuor fenestrarum

X. Y. Z. musaeum quinque fenestrarum

Aa. Bb. Cc. Dd. Ee. Ff. Auditorium

Gg. Syntaxis

Hh. Gradus Ii. Principia Ll. Mm. Nn. Ambitus apertus ex Collegio ad Theatrum Auditorii

Oo. Pp. Portae

Tertia contignatio

H. F. L. Potest esse pulchrum cubiculum pro concionatore, et in fine ambitus porta ad chorum superiorem Templi

O. penes gradum cubiculum praefecti scholarum. Deinde conversatorum, et hospitium. Ex ambitu autem septemtrionali potest fieri conservatorium rerum comicarum

T. V. Musaeum 4 fenestrarum

X. Y. Z. Bibliotheca 5 fenestrarum

Quarta contignatio

H. F. L. Duo cubacula pro duobus Magistris: Parvista et Principista. Postea gradus

O. Post gradus cubacula: infirmistam in aestate, Grammatistae, syntaxistae, Poetae, Rhetores, qui habeant portam etiam ad commune musaeum Magistrorum, quod sit trium fenestrarum. Deinde sit sacellum seniorum, et post sacellum, loco ambitus septemtrionalis sit sacristia et conservatorium sacelli

T. V. Musaeum juniorum, trium fenestrarum

X. Y. dormitorium iuniorum quinque fenestrarum

Z. lavatorium iuniorum

Nota bene

In parte occidentali Collegii, malius videntur disponenda cubacula sequenti modo.

In infima contignatione

N. 1. cubiculum sanitoris N. 2. cubiculum pro conversatione, et conservatorio Congregationum

O. 1. et O. 2. similia duo cubacula. Post quam potest fieri clausura lignea

Q. 2. et P. Gradus et sub gradibus conservatorium P. Procuratoris

q. cubicula Procuratoris R. socii Procuratoris S. Apothecarii T. Apotheca qq. Penes Apothecam conservatorium Apothecae

In secunda contignatione

N. 1. cubiculum pro coadiutore Rdi. P. Provincialis

N. 2. Camera R. P. Provincialis O. 1. et O. 2. cubiculum eiusdem O. 3. et P. Gradus Q. cubiculum P. socii Provincialis R. Camera P. Rectoris S. et T. Cubiculum eiusdem. Deinde duo cubacula pro preferatoribus vel conversatoribus

In tertia contignatione

H. F. L. Manet in priori dispositione. N. 1. Cubiculum Rhetoris N. 2. O. 1. et O. 2. Musaeum Magistrorum, ex quo cubiculum Rhetoris cetera participare potest. Postea gradus, post quos cubacula conversatorum et hospitium

In quarta contignatione

Cubacula magistrorum, seu hac est etiam infirmistam in aestate. Deinde studiosorum, et reliqua ut supra.

[Mierka]

Orgia - 6 Pedum Geometricorum

Quarta pars Pedis unius Geometricus Romani

osoby nemuseli blúdiť po celom kolégu, keď prídu s naliahavou žiadosťou, kým títo otcovia prichádzajú

T. V. spoločná izba so štyrmi oknami

X. Y. Z. študovňa s piatimi oknami

Aa. Bb. Cc. Dd. Ee. Ff. poslucháreň

Gg. syntaxistov

Hh. schody Ii. principisti Ll. Mm. Nn. ambit otvorený z kolégia do javiska posluchárne

Oo. Pp. dvere

Tretie podlažie

H. F. L. môže byť izba sluhu kazateľa a na konci ambitu dvere na vyvýšený chór kostola

O. vedľa schodov izba prefekta školy. Ďalej sklad a hosťovská izba. Tiež z ambitu na severnej strane môže byť zriadený sklad divadelných vecí

T. V. študovňa so štyrmi oknami

X. Y. Z. knižnica s piatimi oknami

Štvrté podlažie

H. F. L. dve izby pre dvoch učiteľov: parvistov a principistov. Potom schody

O. za schodami izby: chorých v lete, gramatistov, syntaxistov, poetov, rétorov, ktorí budú mať aj dvere do spoločnej študovne učiteľov, ktorá nech má tri okná. Ďalej kaplnka pre seniorov a za kaplnkou na mieste v severnej časti ambitu nech je sakristia a sklad kaplnky

T. V. študovňa mladých so štyrmi oknami

X. Y. spálňa mladých s piatimi oknami

Z. umývareň mladých

Poznámka

V západnej časti kolégia je lepšie, ak izby budú usporiadané nasledujúcim spôsobom.

Na spodnom podlaží

N. 1. izba ošetrovateľa N. 2. izba na stretnutia a sklad kongregácií

O. 1. a O. 2. podobné dve izby, za ktorými sa môže vybudovať drevená uzáverá

Q. 2. a P. schody a pod schodami sklad otca prokurátora

q. izba prokurátora R. prokurátovho pomocníka S. lekárnika T. lekárneň qq. vedľa lekárne lekárenský sklad

Na druhom podlaží

N. 1. izba pre koadjútora dôstojného otca provinciála

N. 2. komora dôstojného otca provinciála O. 1. a O. 2. jeho izby O. 3. a P. schody Q. izba otca provinciálovho pomocníka R. komora otca rektora S. a T. jeho izby, potom dve izby pre kazateľov alebo rekatolizátorov

Na treťom podlaží

H. F. L. zachováva sa prvotné členenie N. 1. izba [učiteľa] rétorov N. 2. O. 1. a O. 2. študovňa učiteľov, z ktorej môže byť nakoniec oddelená izba [učiteľa] rétorov. Potom schody, za ktorými sú izby rekatolizátorov a hostí

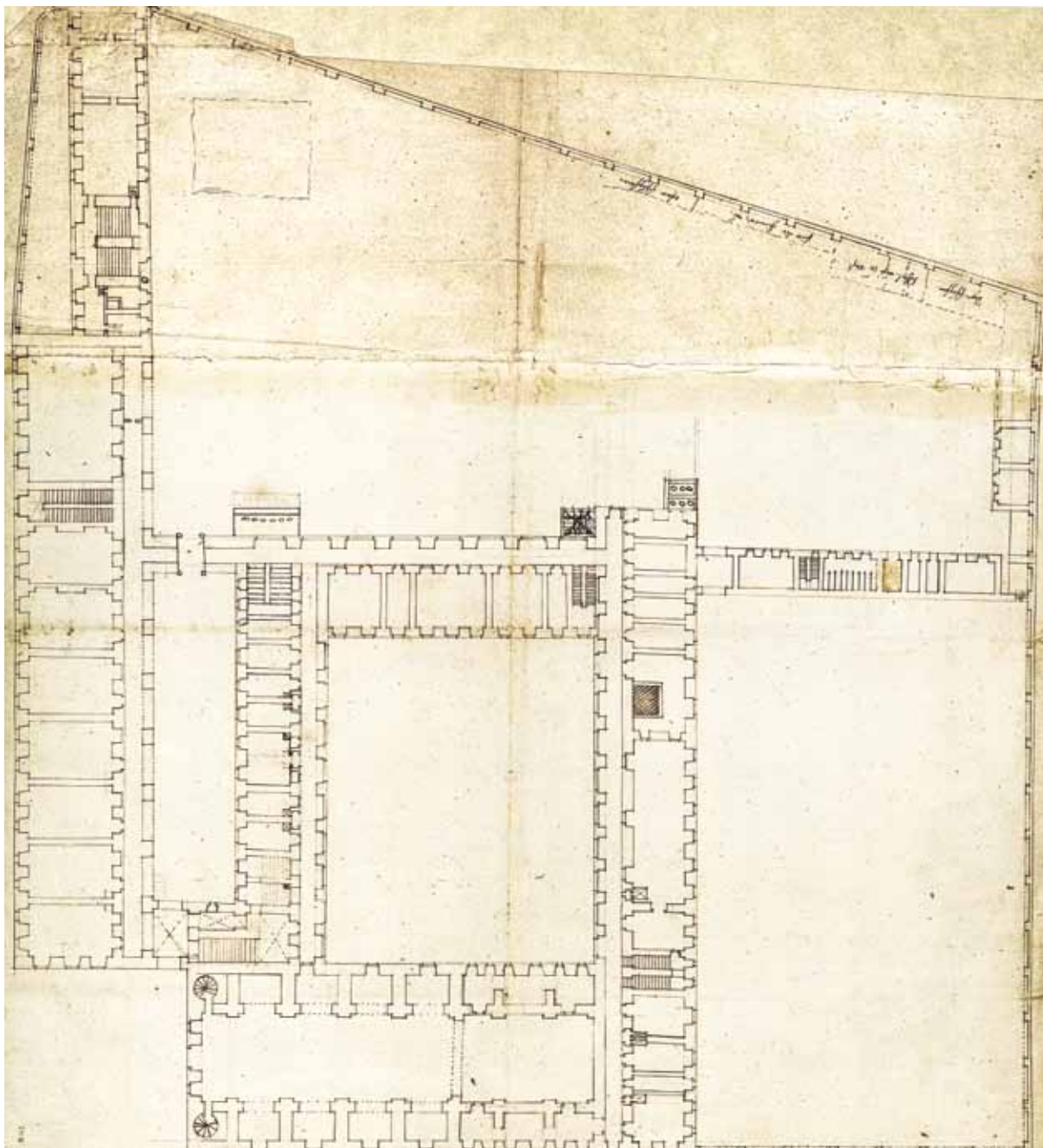
Na štvrtom podlaží

Izby učiteľov alebo tiež aj chorých v lete. Potom študentov a ostatných spomenutých vyššie.

[Mierka]

Siaha - 6 geometrických stôp

Štvrtá časť jednej rímskej geometrickej stopy

Plán č. 15 *Pôdorys prízemia kostola, kolégia, akadémie s tlačiarňou a nádvorí Spoločnosti Ježišovej v Trnave (1689)*

Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. - 18. sz.) XII. No. 21

Reverz:

Fabrica Collegii

Alia Collegii et Academiae Delineatio quoad plantam quinta post emptas 10 Domos, prius Collegio ex parte septentrionali adjacentes

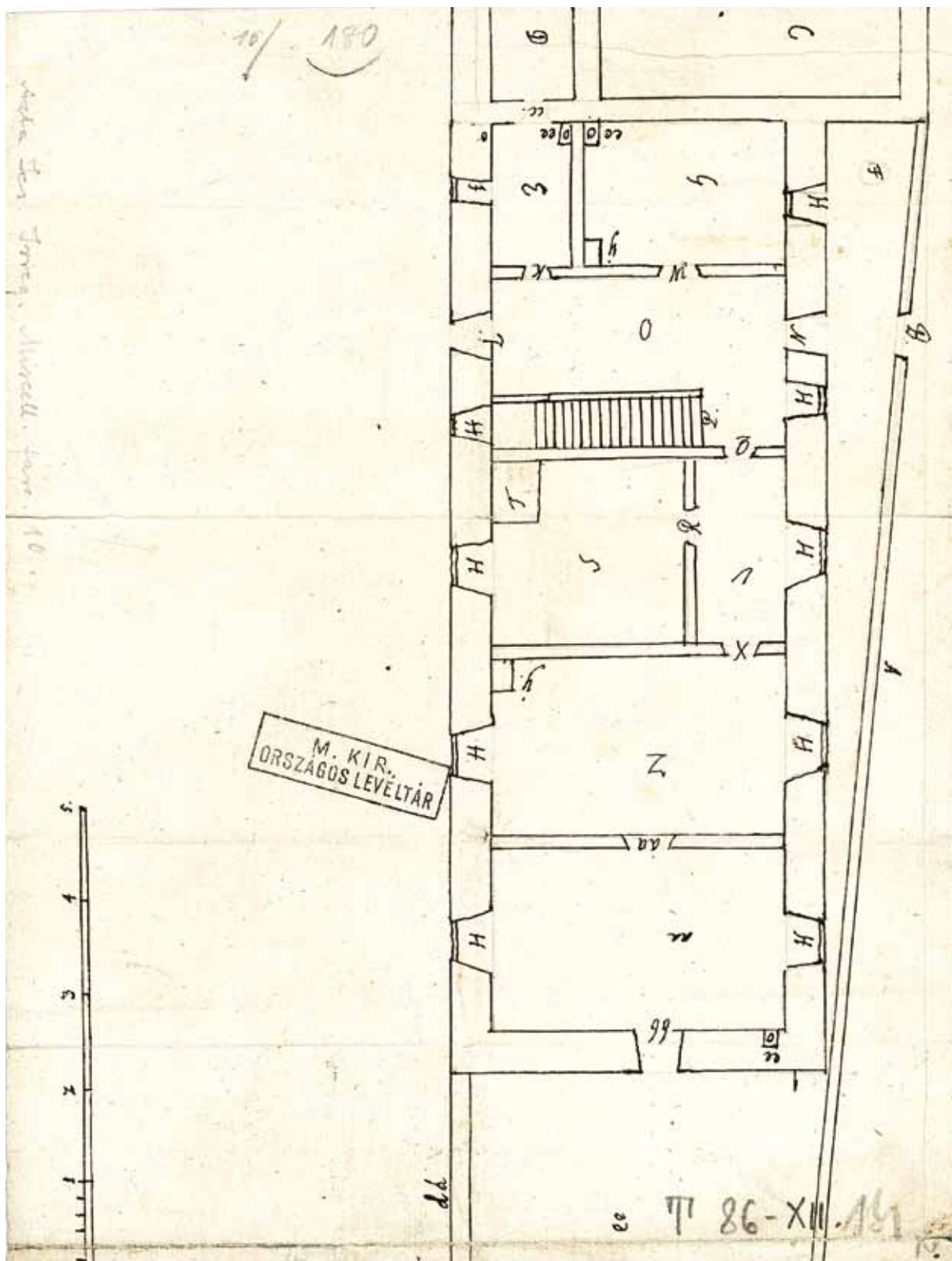
Wagen schupfen
Schtal auf 12 Woss
für die Dieneren zu
ofen schupfen

Reverz:

Stavba kolégia

Ďalší nákres kolégia a akadémie, ktorý bol piatym, čo sa týka usporiadania po kúpe 10 domov, ktoré predtým priliehali ku koléziu na severnej strane

šopa na úschovu vozov
maštal' pre 12 koní
[priestor] pre izby sluhov
kôľňa s pecou

Plán č. 16 Pôdorys prizemia tlačiarne trnavského jezuitského kolégia (koniec 17. storočia)

Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. - 18. sz.) XII. No. 14

 Explicatio inferior
 Congregationis Typographicae.

- A. Vincitura arca, ex parte fluvij
- B. Porta pedestris ad arcam Typographicae.
- C. Scholae.
- D. Ambitus scholarum.
- E. Locus garuus pro studiosis gubulationibus
- F. Patens pro Typographia.
- G. Arrestum studiosorum
- H. Decies. Fenestra totius aedificij
- I. Fenestella pro minori carcere cum cratibus, quae debet etiam arrestum studiosorum habere.
- K. Porta ad carcerem
- L. Porta ad arcam Collegij, cuius clavis debet esse apud P. Praefectum Typographicae, nec aperiri debet, nisi, dum aliqui adhibentur, vel arceatur ex Typographia
- M. Porta ad arrestum studiosorum.
- N. Porta ad Domum Typographicae
- O. Atrium.
- P. Gradus ad superioris congregationem
- Q. Ingressus ad atrium culinae
- R. Ingressus ad culinam
- S. Culina Pedelli.
- T. Focus culinae
- V. Atrium culinae et habitationis Pedelli
- X. Porta ad habitationem Pedelli
- Y. Fornax cubiculi Pedelli.
- Z. Cubiculum Pedelli.
- aa. Porta et Camera Pedelli
- bb. Porta ad habitum Pedelli
- dd. Arca Collegij, quae muro interstruenda debet.
- ee. Hortulus Pedelli usque ad murum culinae arcae Collegij.

M. K. I. R.
 ORSZÁGOS LEVÉLTÁR

Secunda congregatio. 179

- cc. Ingressus ex ambite scholarum ad Domum Typographicae.
- g. Ambitus ad Typographicae.
- g. Cubiculum pro gradibus. H. Fanes
- f. Fenestra pro ambite.
- l. Fenestra.
- m. Porta ad cubiculum pro gradibus.
- n. Fenestra. P. Gradus.
- q. Ingressus ad Typographicae / Orgianum longam.
- s. Fornax Typographicae, quae calefiat sub gradibus.
- cc. recessus unus pro Typographica, alter pro gradibus.

Reliqua uti in infima congregatione.

Tertia congregatio.

- E. Camera ad quam potest esse ingressus ex cubiculo g.
- g. Cubiculum pro suis Typographicae, si quos habere velit.
- In camera huius, potest fieri recessus à regione inferioris ubi notatum est o. Nec erit necessarius in cubiculo.
- P. Gradus sub sacem.
- q. Cubiculum pro familia Pedelli, si quos habet, quod potest calefiat sub gradibus.
- aa. Dux Camerae, pro cherra et instrumentis Typographicae.

Reliqua correspondent inferioribus congregationibus.

Notanda sequenti.

Libri impressi possunt conservari in Collegio post recessum ubi defectu conservantur, nisi occideret cubiculum comitum.

Chartae impressae possunt conservari in ipsa Typographia, apponendo sugar fanes, quae trahi possunt à muro ad murum.

Ligna conservari possunt, partim sub infimis gradibus, partim in arca illa, in qua est focus.

Si delineatio non placeat, habeant excusationem inspectionem doctorem, et corrigenda corrigent.

Operam autem Typographiam collovari in secunda congregatione, quia est lucidior, quam infima, et commodior Petri Praefecto. Unde et ille debet esse sub fornice, qui facile sustinebitur à muro, si adhibeantur boni lignorum ferrati.

T 86 - XII. 15

Vysvetlivky k nákrese tlačiarnie trnavskej Spoločnosti Ježišovej (koniec 17. storočia)

Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, Tervtár, T 86 jezuitsa rendi tervek (17. sz. - 18. sz.) XII. No. 15

Reverz:**Delineatio et explicatio Typographiae Tyrn. S. J.****Averz:****Explicatio infimae contignationis Typographiae**

- A. Cinctura areae, ex parte fluvii
- B. Porta pedestris ad areolam Typographiae
- C. Schola
- D. Ambitus scholarum
- E. Carcer parvus pro studiosis getulantioribus
- F. Puteus pro Typographia
- G. Arestum studiosorum
- H. decies Fenestrae totius aedificii
- I. Fenestella pro minori carcere cum cratibus, quas debet etiam arestum studiosorum habere
- K. Porta ad carcerem
- L. Porta ad aream collegii, cuius clavis debet esse apud P. Praefactum Typographiae, nec aperiri debet, nisi, dum aliquid advehitur, vel avehitur ex Typographia
- M. Porta ad arestum studiosorum
- N. Porta ad Domum Typographiae
- O. Atrium
- P. Gradus ad superiorem contignationem
- Q. Ingressus ad atrium culinae
- R. Ingressus ad culinam
- S. Culina Pedelli
- T. Focus culinae
- V. Atrium culinae et habitationes Pedelli
- X. Porta ad habitationem Pedelli
- Y. Fornax cubiculi Pedelli
- Z. Cubiculum Pedelli
- aa. Porta et camera Pedelli
- bb. Porta ad hortulum Pedelli
- dd. Area collegii, quam muro interstingui debet
- ee. Hortulus Pedelli usque ad murum ultimum aream collegii

Secunda contignatio

- cc. Ingressus ex ambitu scholarum ad Domum Typographiae
  - E. Ambitellus ad Typographiam
  - G. cubiculum pro praelis
  - H. Fenes
  - I. Fenestra pro ambitello
  - L. Fenestra
  - M. Porta ad cubiculum pro praelis
  - N. Fenestra
  - P. Gradus
  - Q. Ingressus ad Typographiam 6 orgiarum longus
  - T. Fornax Typographiae, quae calefiet sub gradibus
  - ee. secessus unus pro Typographia, alter pro praelistes
- Reliqua usi in infima contignatione.

Reverz:**Nákres a vysvetlivky tlačiarne trnavskej Spoločnosti Ježišovej****Averz:****Vysvetlivky k nákresu spodného podlažia tlačiarne**

- A. ohrada nádvorja zo strany potoka
- B. brána pre peších do malého nádvorja tlačiarne
- C. škola
- D. ambit školy
- E. malá väznica pre neúnavných tárajov
- F. studňa pre tlačiareň
- G. väzenie pre študentov
- H. desaťkrát okná celej budovy
- I. okienka malej väznice s mrežami, ktoré má mať tiež väzenie študentov
- K. brána k väznici
- L. brána do nádvorja kolégia, od ktorej kľúče sú uschované u pátra prefekta tlačiarne, aby ju mohol otvoriť, keď bude niekto prichádzať alebo odchádzať z tlačiarne
- M. brána k väzeniu študentov
- N. brána k sídlu tlačiarne
- O. malé átrium
- P. schody na vyššie podlažie
- Q. vstup do malého átria kuchyne
- R. vstup do kuchyne
- S. kuchyňa školského sluhu
- T. kuchynská pec
- V. malé átrium kuchyne a obydlie školského sluhu
- X. brána k obydlju školského sluhu
- Y. pec v izbe školského sluhu
- Z. izba školského sluhu
- aa. brána a komora školského sluhu
- bb. brána k záhradke školského sluhu
- dd. nádvorie kolégia, ktorý má oddeľovať múr
- ee. záhradka školského sluhu až k najvzdialenejšiemu múru na nádvorí kolégia

Druhé podlažie

- cc. vstup z ambitu školy do sídla tlačiarne
  - E. malý ambit do tlačiarne
  - G. miestnosť pre tlačiarenský lis
  - H. okno
  - I. okienka do malého ambitu
  - L. okno
  - M. dvere do miestnosti s tlačiarenským lisom
  - N. okno
  - P. schody
  - Q. vstup do tlačiarne dlhej 6 siah
  - T. kachle tlačiarne, v ktorých sa kúri pod schodmi
  - ee. jeden východ pre tlačiareň, druhý pre sadzačov
- Ostatné súčasti sa používajú ako na spodnom podlaží.

Tertia contignatio

E. Camera, ad quam potest esse ingressus ex cubiculo G.

G. Cubiculum pro sociis Typographiae, si quas habere velit. In camera, huius, potest fieri secessus e regione inferioris ubi notatum est o. Nec erit necessarius in cubiculo

P. Gradus sub tectum

Q. Cubiculum pro familia Pedelli, si quam habet quod potest calefieri sub gradibus

Z. aa. Duae camerae, pro charta et instrumentis Typographiae

Reliqua correspondent inferioribus contignationibus.

Notanda sequentia

Libri impressi possunt conservari in Collegio post secessum ubi defacto conservantur, nisi occupetur cubicula comunium.

Chartae impressae possunt extimari in ipsa Typographia, appensa super funes, qui trahi possunt a muro ad murrum.

Ligna conservari possunt, partim sub infirmis gradibus, partim in areola illa, in qua est puteus.

Si delineatio non placet, habeant eximatam impartum aedilem, et corrigenda corrigant.

Optarem autem Typographiam collocari in secunda contignatione, quia est lucidior, quam infima, et commodior Patri Praefecto. Unde et illa deberet esse sub fornice, qui facile sustinabitur a murris, si adhibeantur bonae ligaturae farreae.

Tretie podlažie

E. Komora, do ktorej možno vojsť z izby G

G. Izba pre pomocníkov tlačiarne, ak nejakých má. Jej východ môže byť v komore z dolnej časti, na mieste, kde je zaznačené o. Alebo bude nevyhnutný v izbe

P. schody vedúce pod strechu

Q. izba pre rodinu školského sluhu, ak nejakú má, ktorá môže byť vykurovaná pod schodami

Z. aa. Dve komory pre papier a tlačiarenské náradie

Ostatné zodpovedá nižším podlažiam.

Poznámky

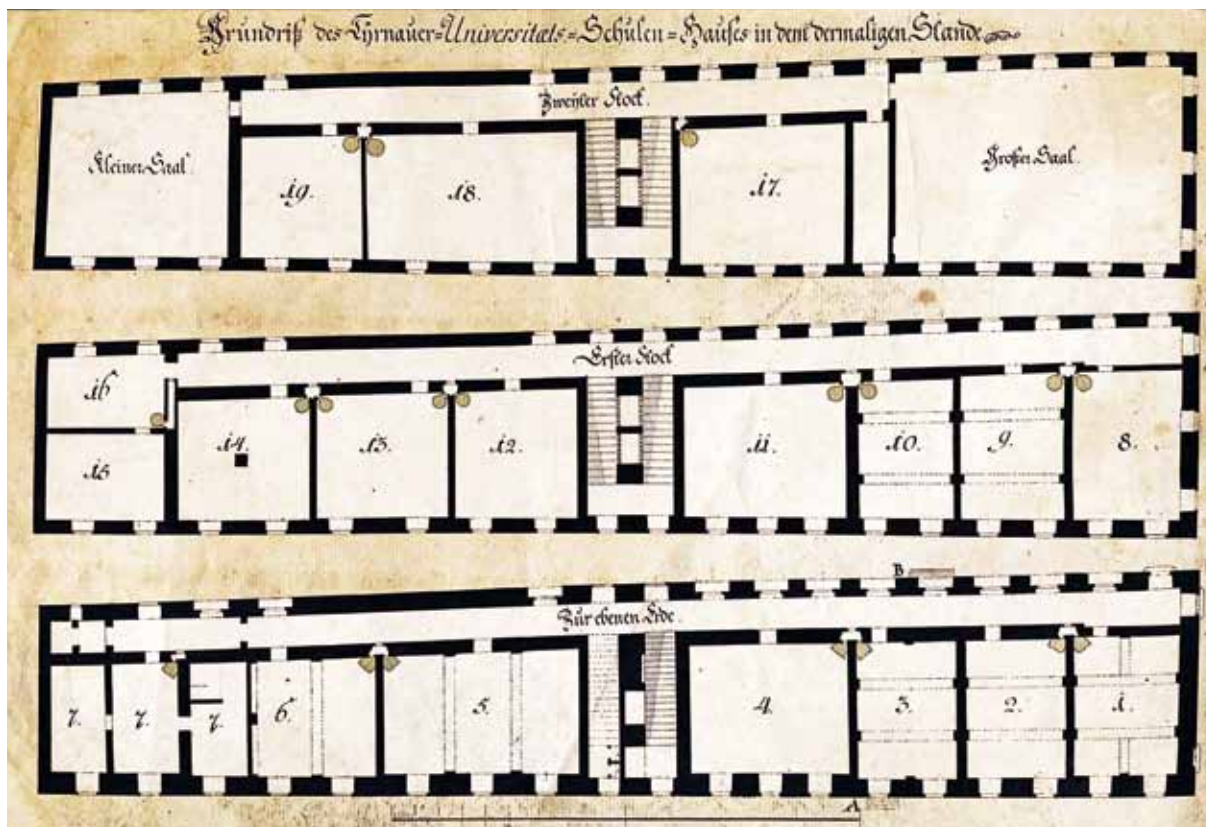
Tlačené knihy sa môžu uložiť v kolégiu za východom, kde sú de facto uložené, bez toho, aby zaberali spoločné izby.

Tlačiarenský papier môže byť v samotnej tlačiarňi zavesený na lanách, ktoré sa dajú natiahnuť od jednej steny k druhej.

Drevo sa môže ukladať čiastočne pod spodné schody, čiastočne na samotnom malom nádvorí, kde je voľný priestor.

Aby nákras neobsahoval rozdielne budovy, budú vykonané opravy.

Želáme si tiež, aby tlačiareň bola na druhom podlaží, ktoré je svetlejšie ako spodné a vhodnejšie pre otca prefekta. Tam to môže byť pod klenbou, ktorá sa ľahšie podopiera múrmi, ak by sa použili kvalitné väzby.

Plán č. 17 Pôdorys súčasného stavu školských budov (akadémie, západného krídla) Trnavskej univerzity (70. roky 18. storočia)

Zdroj: Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. I

I. Grundriss des Tyrnauer-Universitaets-Schulen-Hauses in dem dermaligen Standen

Zur ebenen Erde

Erster Stock

Zweyter Stock

Kleiner Saal

Großer Saal

I. Pôdorys súčasného stavu školských budov Trnavskej univerzity

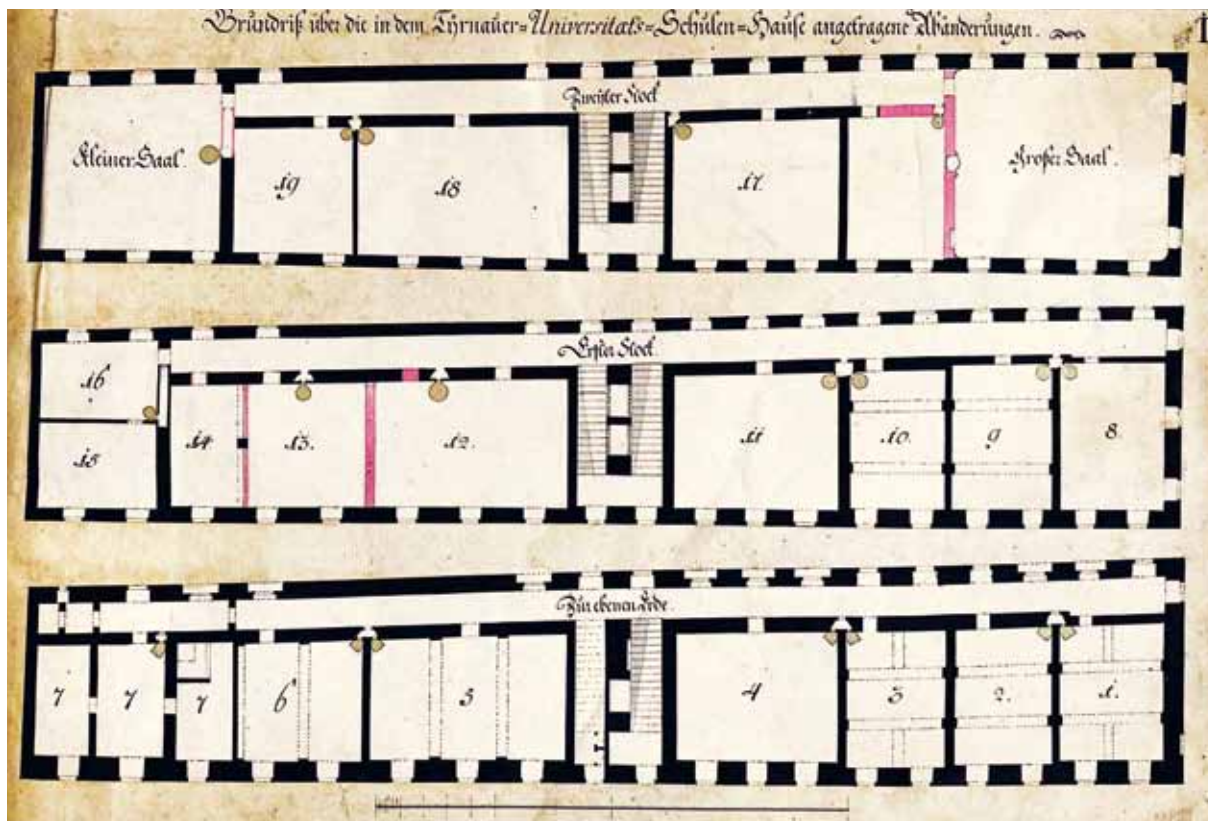
Prízemie

Prvé poschodie

Druhé poschodie

Malá sála

Veľká sála

Plán č. 18 Pôdorys navrhovaných úprav školských budov (akadémie, západného krídla) Trnavskej univerzity (70. roky 18. storočia)

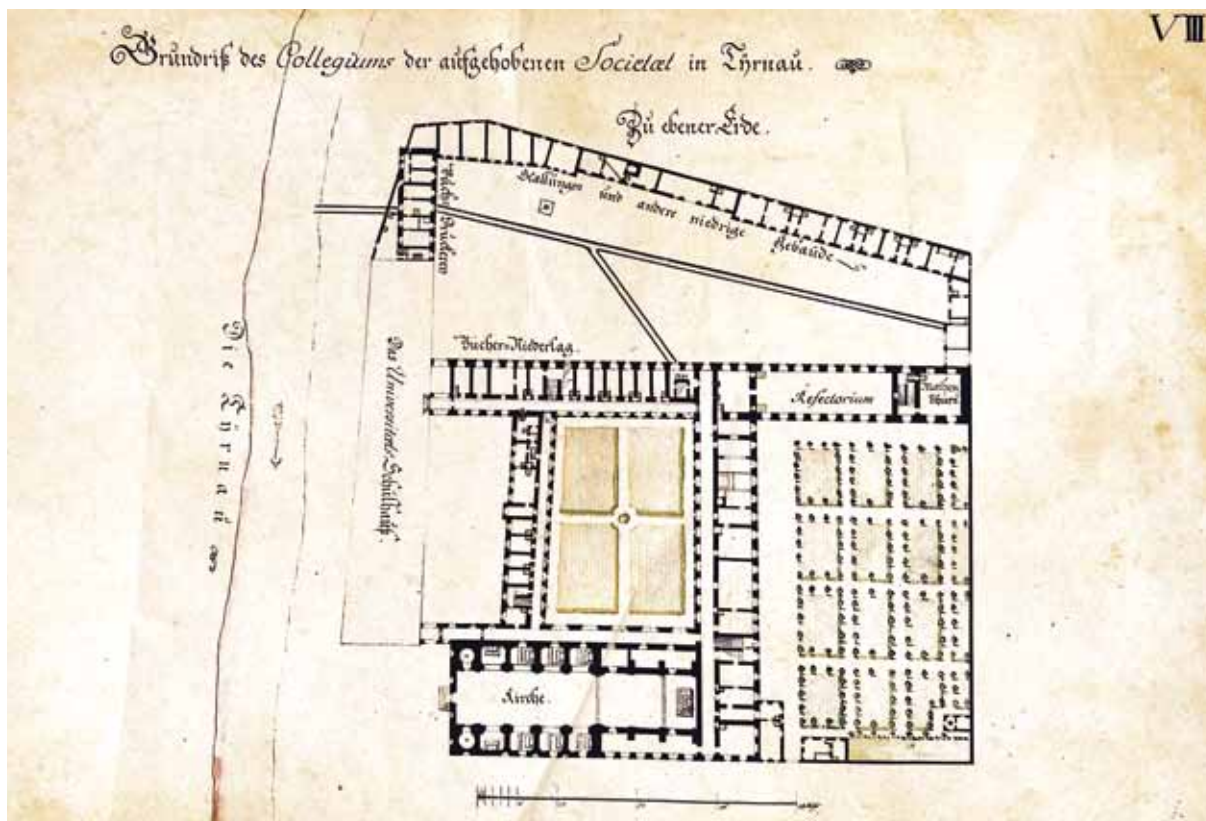
Zdroj: Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. II

II. Grundriß über die in dem Tyrnauer-Universitäts-Schulen-Hause angetragene Abänderungen

Zur ebenen Erde
 Erster Stock
 Zweyter Stock
 Kleiner Saal
 Großer Saal

II. Pôdorys navrhovaných úprav školských budov Trnavskej univerzity

Prízemie
 Prvé poschodie
 Druhé poschodie
 Malá sála
 Veľká sála

Plán č. 19 Pôdorys prízemí kolégia zrušenej Spoločnosti Ježišovej v Trnave (70. roky 18. storočia)

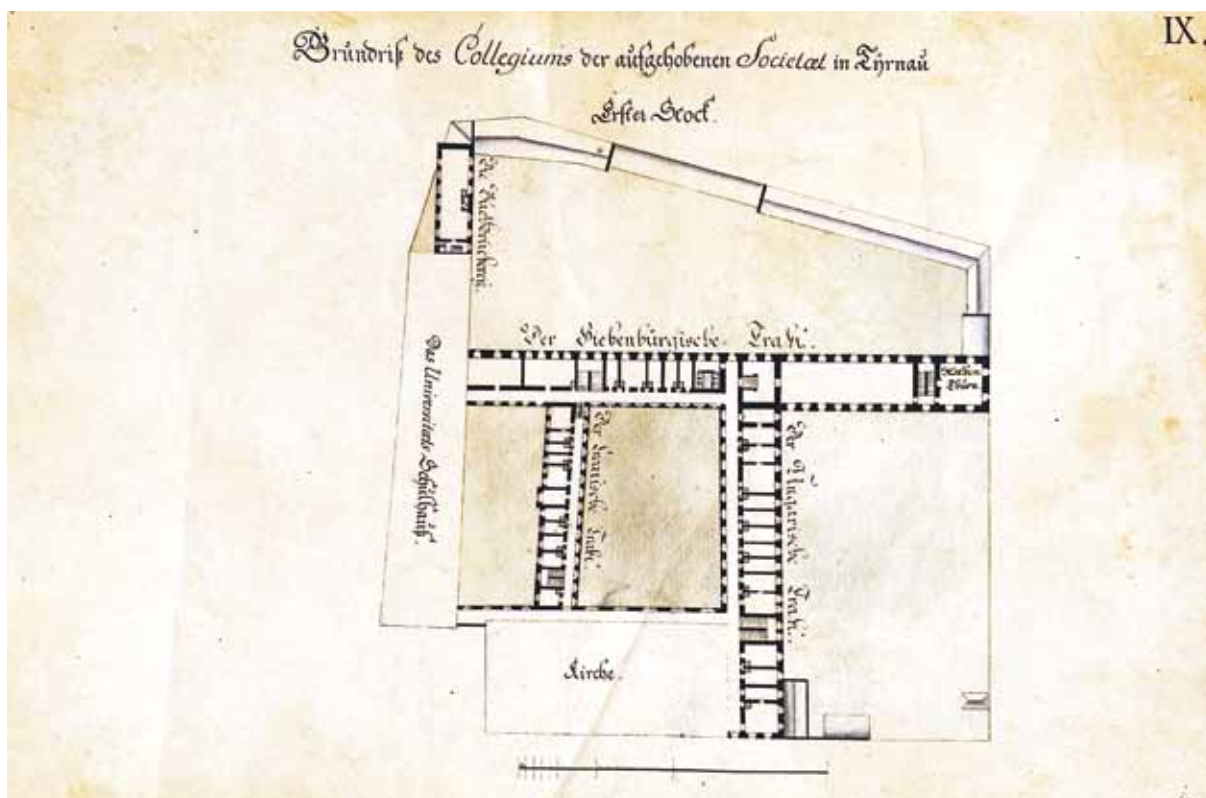
Zdroj: Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. VIII

**VIII. Grundriß des Collegiums
der aufgehobenen Societät in Tyrnau
Zu ebenen Erde**

Kirche
Das Universitaets Schulhaus
Buch-Druckerey
Bücher-Niederlage
Refectorium
Mathematischer Thurn
Stallungen und andere niedrige Gebaude
Die Tyrnau

**VIII. Pôdorys kolégia zrušenej Spoločnosti
[Ježišovej] v Trnave
Prízemie**

Kostol
Budova univerzity
Tlačiareň
Sklad kníh
Jedáleň
Matematická veža [observatórium]
Stajne a ďalšie nižšie [hospodárske] budovy
Trnávka

Plán č. 20 Pôdorys prvého poschodia kolégia zrušenej Spoločnosti Ježišovej v Trnave (70. roky 18. storočia)

Zdroj: Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. IX

IX. Grundriß des Collegiums der aufgehobenen Societät in Tyrnau

Erster Stock

Kirche

Das Universitaets Schulhaus

Die Buchdruckerey

Der Croatische Trakt

Der Ungarische Trakt

Der Siebenbürgische Trakt

Mathematischer Thurn

IX. Pôdorys kolégia zrušenej Spoločnosti [Ježišovej] v Trnave

Prvé poschodie

Kostol

Budova univerzity

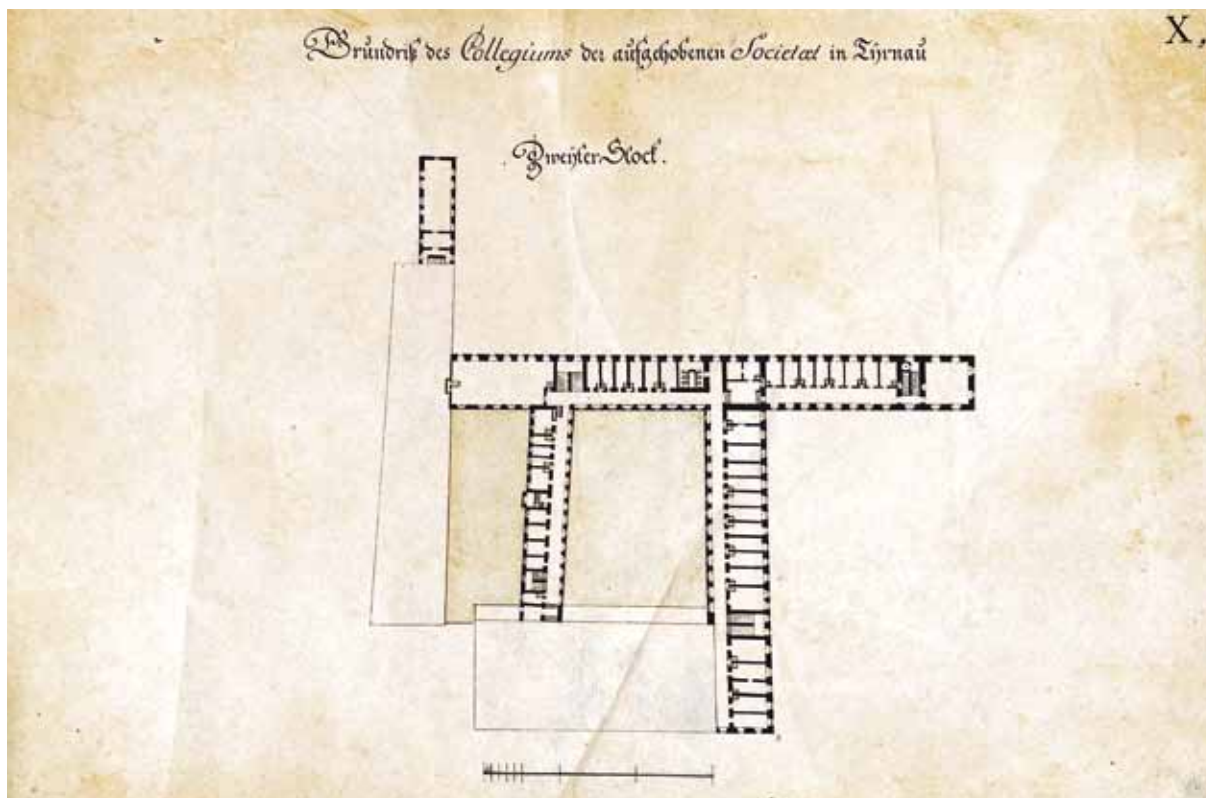
Tlačiareň

Chorvátsky trakt

Uhorský trakt

Sedmohradský trakt

Matematická veža [observatórium]

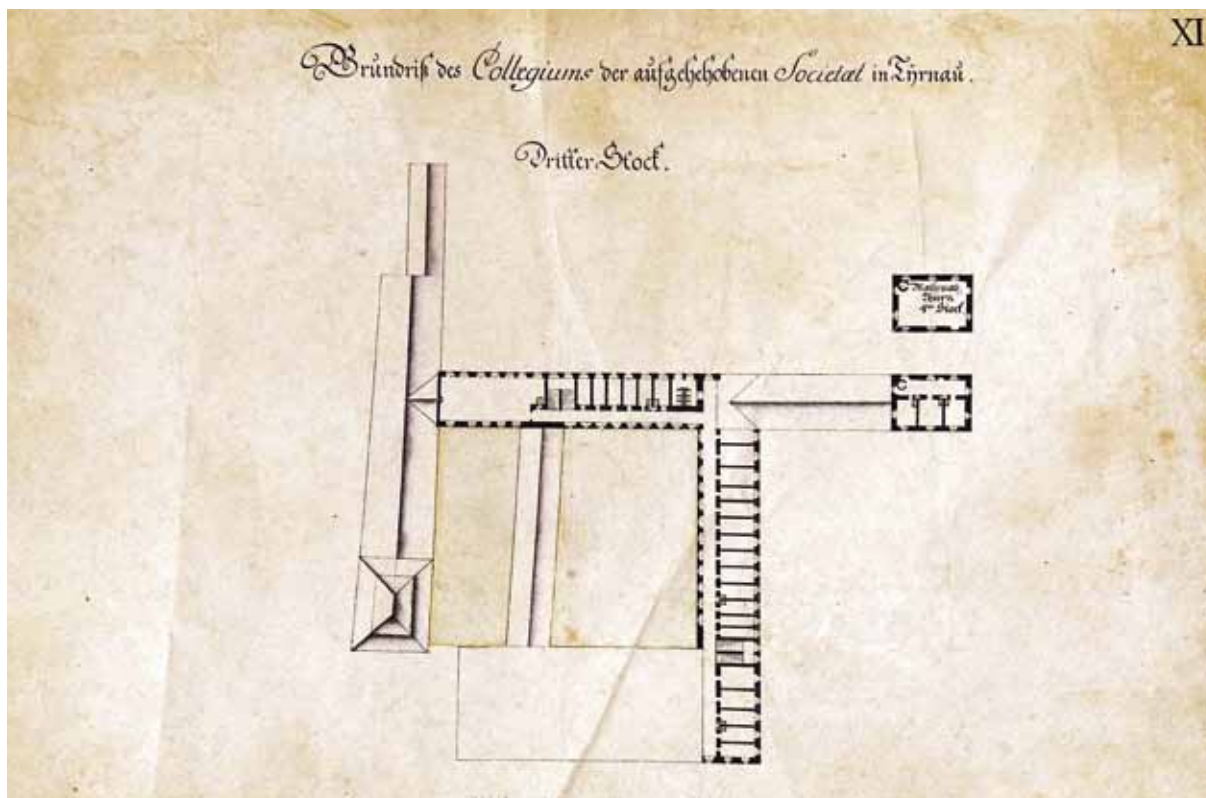

Plán č. 21 Pôdorys druhého poschodia kolégia zrušenej Spoločnosti Ježišovej v Trnave (70. roky 18. storočia)

Zdroj: Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. X

**X. Grundriss des Collegiums der aufgehobenen Societaet in Tyrnau
Zweyter Stock**

**X. Pôdorys kolégia zrušenej Spoločnosti [Ježišovej] v Trnave
Druhé poschodie**

Plán č. 22 Pôdorys tretieho a štvrtého poschodia kolégia zrušenej Spoločnosti Ježišovej v Trnave (70. roky 18. storočia)

Zdroj: Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. XI

XI. Grundriss des Collegiums der aufgehobenen Societaet in Tyrnau

Dritter Stock

Mathematischer Thurn, vierter Stock

XI. Pôdorys kolégia zrušenej Spoločnosti [Ježišovej] v Trnave

Tretie poschodie

Matematická veža [observatórium], štvrté poschodie

XII. Des Tyrnauer Collegii sogenanter Siebenbürgische Trakt

Erster Stock

Kirche
Das Universitäts Schulhaus
Der Kroatische Tract
Der Hungarische Tract
Der Siebenbürgische Tract

Erklärung

A. Der Mathematische Thurn
B. Die Bibliothek
C. Das Leß-Zimmer
D. Wohnung für den Bibliothecär und den Professor Physicae
E. Zwey Musaea Physica

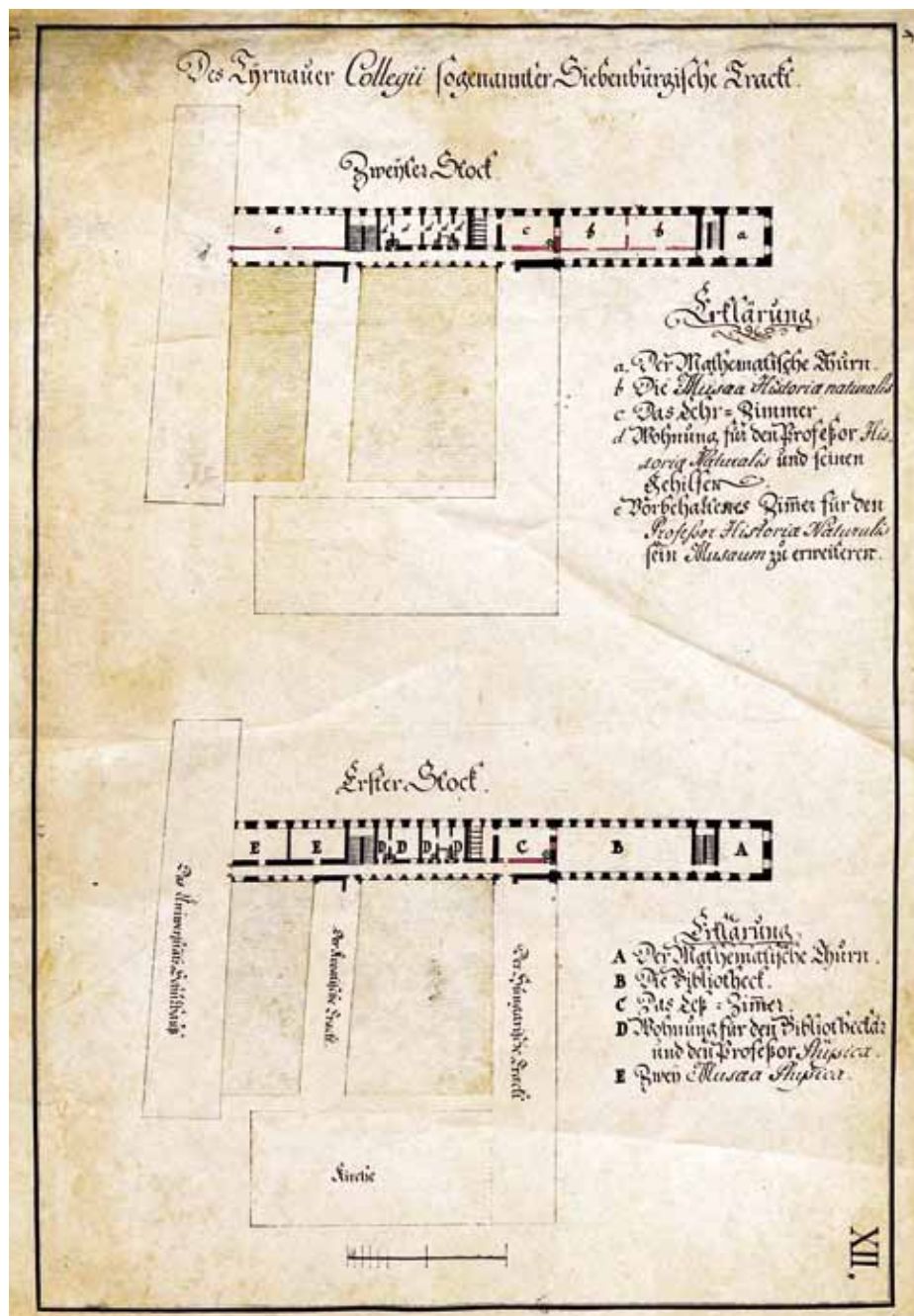
XII. Takzvané Sedmohradské krídlo trnavského kolégia

Prvé poschodie

Kostol
Budova univerzity
Chorvátsky trakt
Uhorský trakt
Sedmohradský trakt

Vysvetlivky

A. Matematická veža [observatórium]
B. Knižnica
C. Čítareň
D. Byt knihovníka a profesora fyziky
E. Dve študovne fyziky

Plán č. 23 Pôdorys druhého a tretieho poschodia severného (tzv. sedmohradského) krídla trnavského kolégia (70. roky 18. storočia)

Zdroj: Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. XII

Zweyter Stock

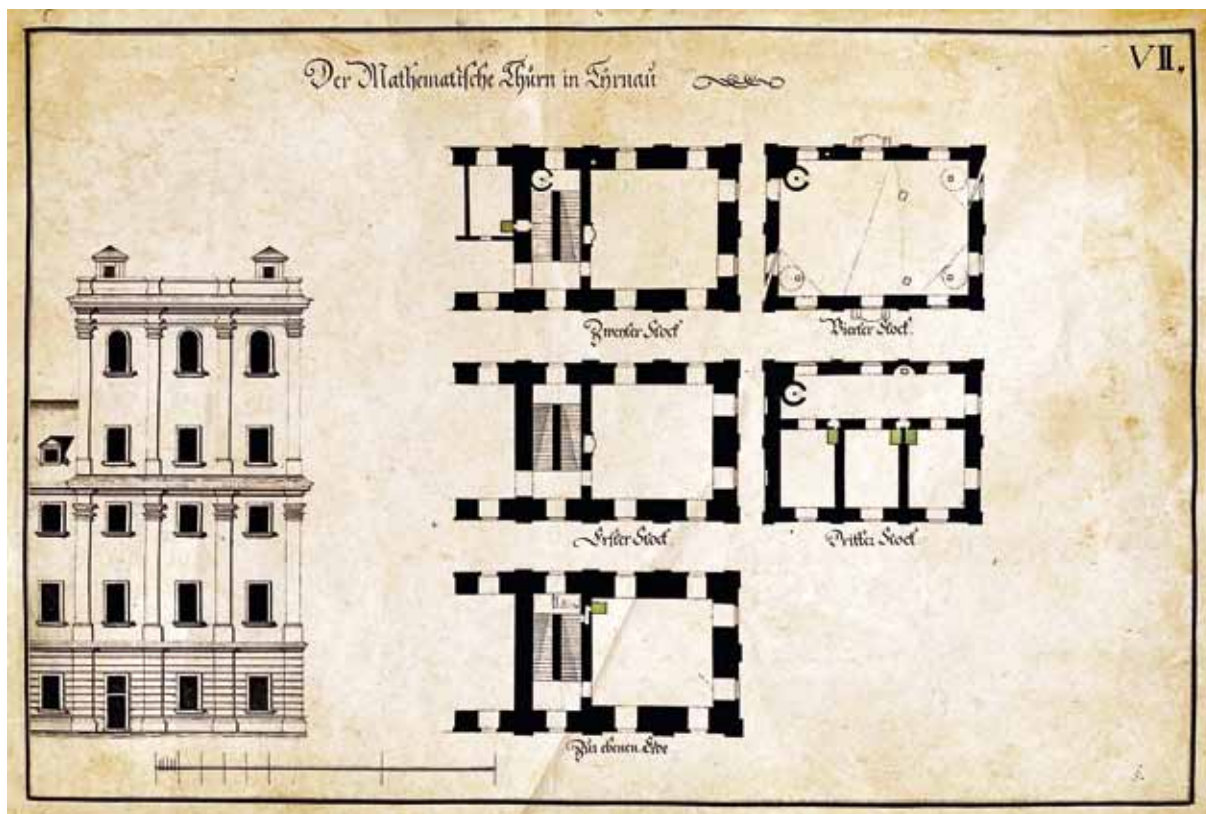
Erklärung

- a. Der Mathematische Thurn
- b. Die Musaea Historiae naturalis
- c. Das Lehr-Zimmer
- d. Wohnung für den Professor Historiae Naturalis und seinen Gehilfen
- e. Vorbehaltestes Zimmer für den Professor Historiae Naturalis sein Musaeum zu erweitern

Druhé poschodie

Vysvetlivky

- a. Matematická veža [observatórium]
- b. Študovne prírodných vied
- c. Učebňa
- d. Byt profesora prírodných vied a jeho pomocníka
- e. Vyhradená miestnosť na rozšírenie študovne profesora prírodných vied

Plán č. 24 Južná fasáda a pôdorysy nadzemných podlaží observatória v Trnave (70. roky 18. storočia)

Zdroj: Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. VII

VII. Der Mathematische Thurn in Tyrnau

Zur ebenen Erde

Erster Stock

Zweyter Stock

Dritter Stock

Vierter Stock

VII. Matematická veža [observatórium] v Trnave

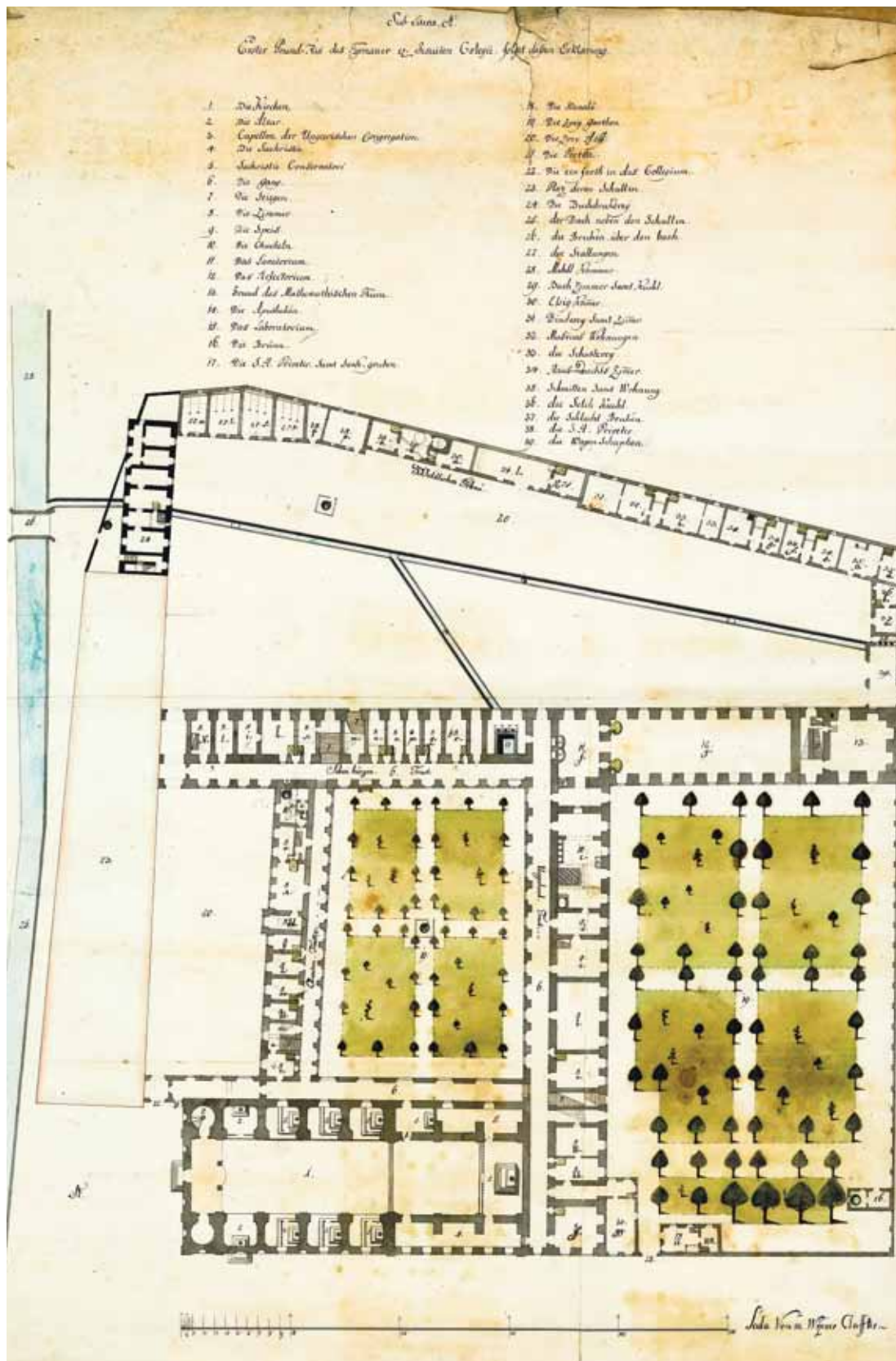
Prízemie

Prvé poschodie

Druhé poschodie

Tretie poschodie

Štvrté poschodie

Plán č. 25 Pôdorys prízemia bývalého jezuitskeho kolégia v Trnave (4. štvrtina 18. storočia)

Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 - 1875), S 12 Div. IX. No. 87:1

A.
Sub Litera A
Erster Grund-Ris des Tyrnauer ex Jesuiten Cole-
gii folget dessen Erklaerung

1. Die Kirchen
2. Die Altar
3. Capellen der Ungarischen Congregation
4. Die Sachristie
5. Sachristie Conservatori
6. Die Gang
7. Die Stiegen
8. Die Zimmer
9. Die Speis
10. Die Chucheln
11. Das Lavatorium
12. Das Refectorium
13. Grund des Mathematischen Thurn
14. Die Apotheken
15. Das Laboratorium
16. Die Brünn
17. Die S. H. Priveter. Samt Senk-gruben

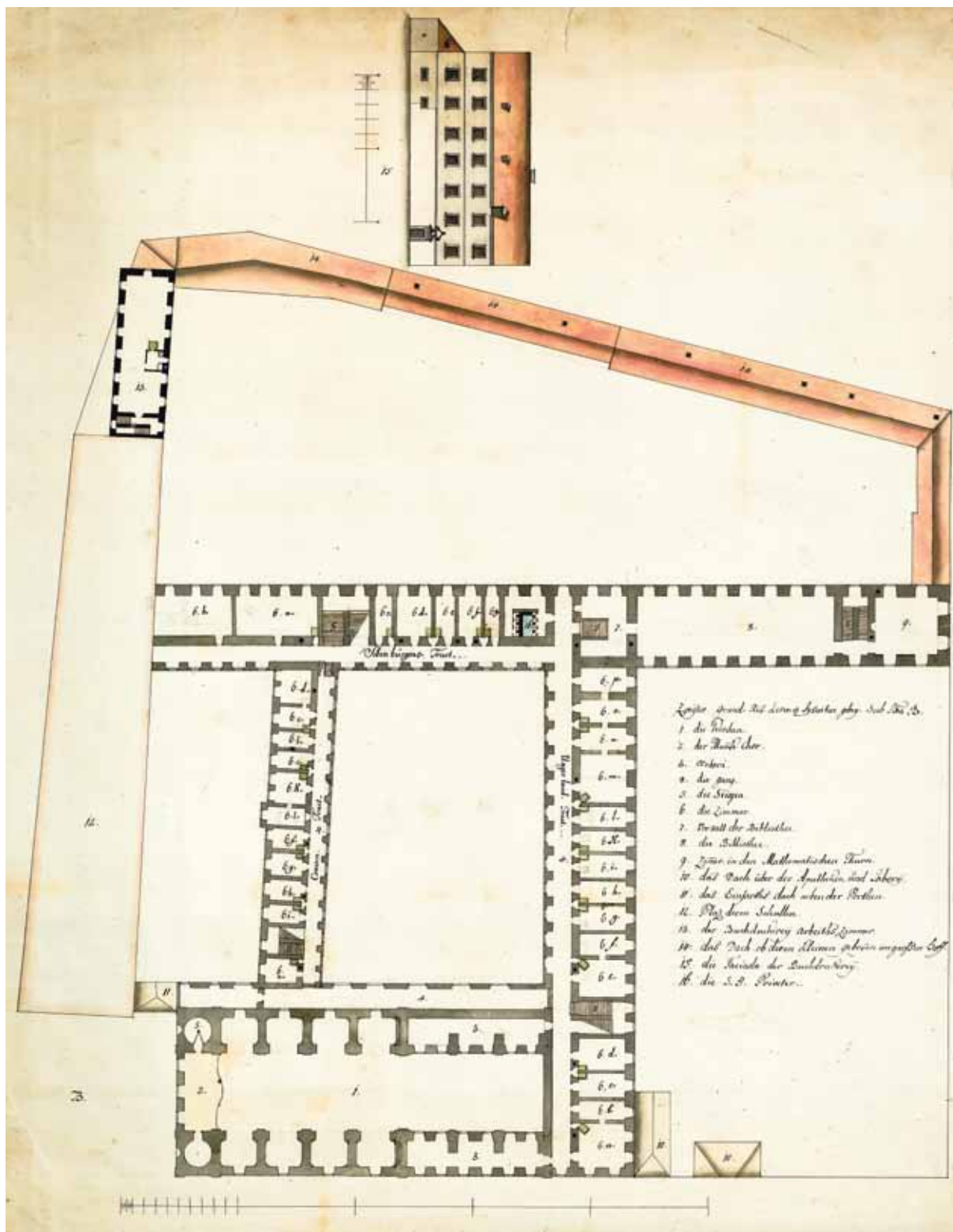
18. Die Kanals
  19. Die zvey Garten
  20. Die zvey Höff
  21. Die Porten
  22. Die einfarth in das Collegium
  23. Plaz deren Schullen
  24. Die Buchdruckerey
  25. der Bach neben den Schullen
  26. die Bruken über den bach
  27. die Stallungen
  28. Mehll Kammer
  29. Bach Zimmer samt Kuchl
  30. Essig Kammer
  31. Binderey samt Zimmer
  32. Musicus Wohnungen
  33. die Schusterey
  34. Haus-Knechts Zimmer.
  35. Schmitten Samt Wohnung
  36. die Selch Kuhl
  37. die Schlacht Bruken
  38. die S. H. Priveter
  39. die Wagen Schuphen
- Weldliches Gebäu

[Mierka]
Scala von 50. Wyener Claffter

A.
Pod písmenom A
Prvý pôdorys bývalého jezuitského kolégia v Tr-
nave s nasledovnými vysvetlivkami

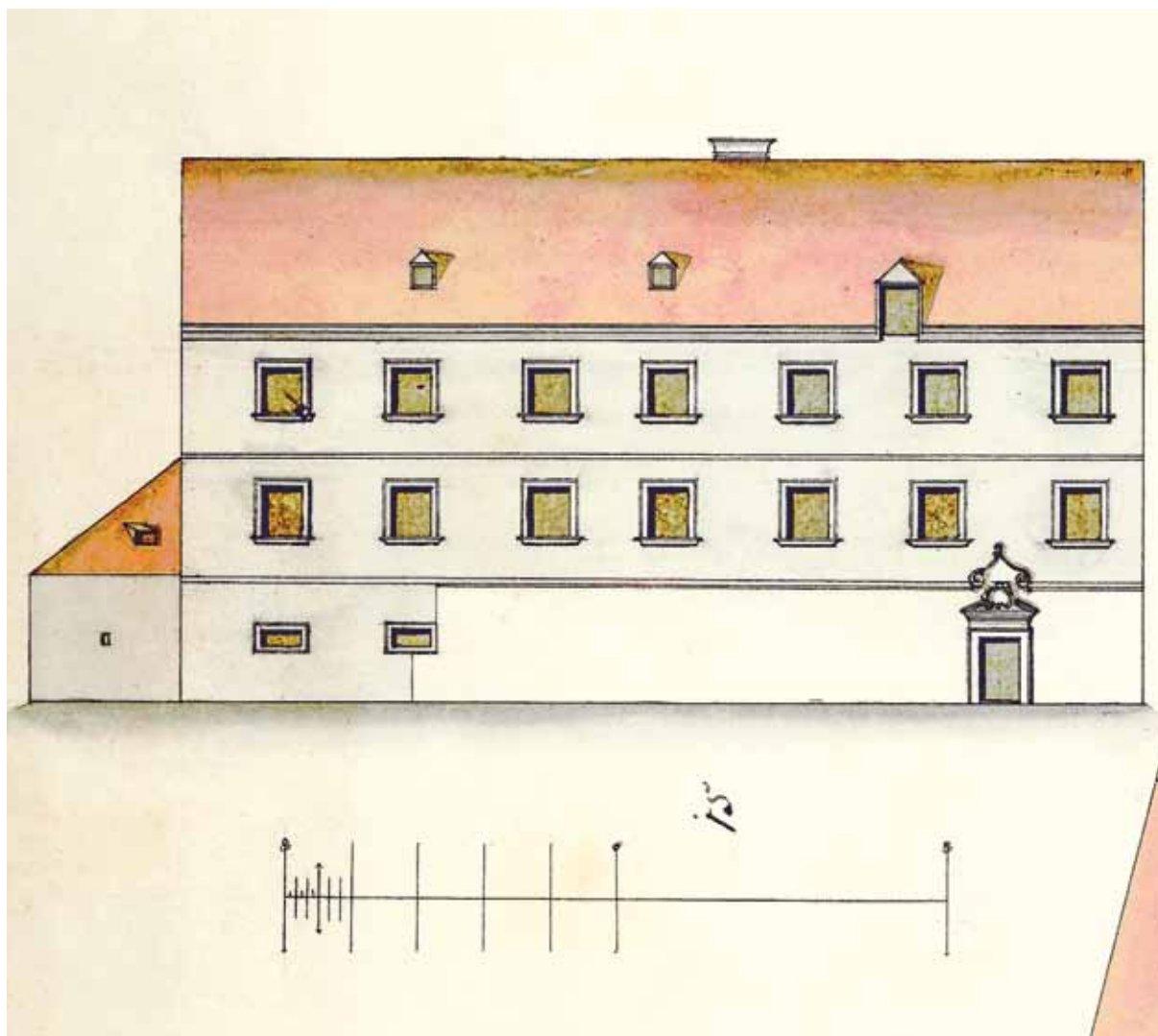
1. kostol
  2. oltár
  3. kaplnka maďarskej kongregácie
  4. sakristia
  5. úschovňa sakristie
  6. chodba
  7. schody
  8. izby
  9. špajza
  10. kuchyňa
  11. umyváreň
  12. jedáleň
  13. základy matematickej veže [observatória]
  14. lekáreň
  15. dielňa/laboratórium
  16. studňa
  17. pri všetkej úcte toalety s odpadovými/septickými jamami
  18. kanály
  19. dve záhrady
  20. dva dvory
  21. vrátnica
  22. vjazd do kolégia
  23. priestory školy
  24. tlačiareň
  25. potok vedľa školy
  26. most cez potok
  27. stajne
  28. komora na múku
  29. izba s odtokom a kuchyňa
  30. komora na ocot
  31. kníhviazačská dielňa s izbou
  32. obydlie hudobníka
  33. obuvnícka dielňa
  34. izby domácich sluhov
  35. kováčska dielňa s bytom
  36. udiareň
  37. jatky
  38. pri všetkej úcte toalety
  39. šopa na úschovu vozov
- Svetské budovy

[Mierka]
Stupnica 50 viedenských siah

Plán č. 26 Pódorys prvého poschodia bývalého jezuitského kolégia v Trnave (4. štvrtina 18. storočia) a detail západného priečelia budovy tlačiarne

Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, S 12 Helytörténelmi térképek (1738 - 1875), S 12 Div. IX. No. 87:2

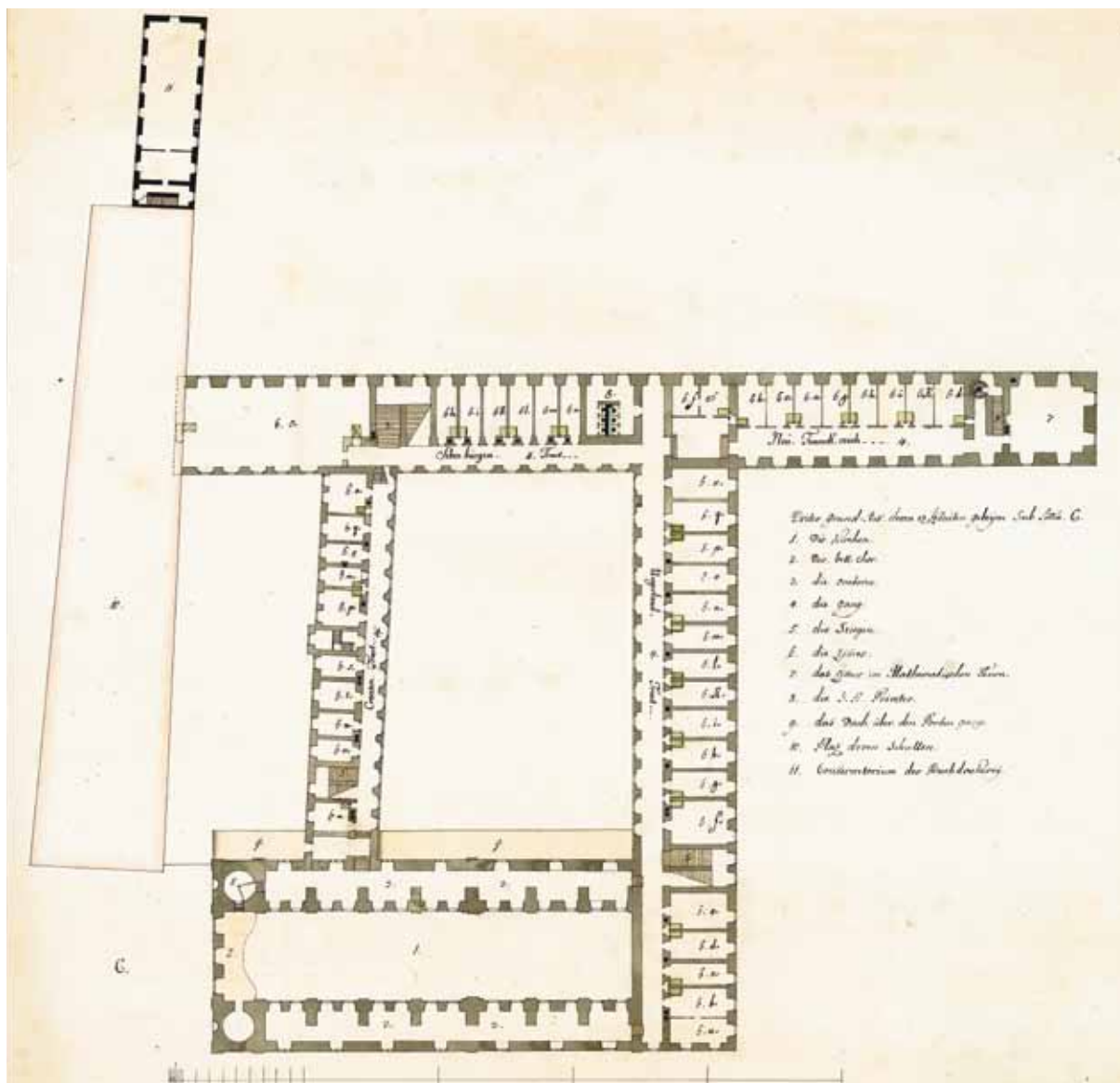

B.
Zveyter grund-Ris deren ex Jesuiten gebeyen sub
Litera B

1. Die Kirchen
2. Der Musik Chor
3. Oratori
4. die Gang
5. die Stiegen
6. die Zimmer.
7. Vorsall der Bibliothec
8. die Bibliothec
9. Zimmer in den Mathematishen Thurn
10. das Dach über der Apotheken, und Laborii
11. das Einfarths dach neben der Porthen
12. Plaz deren Schullen
13. der Buchdruckerey arbeiths Zimmer
14. das Dach ob deren kleinen gebeyen in grossen Hoff
15. die Faciada der Buchdruckerey
16. die S. H. Priveter

B.
Druhý pôdorys bývalých jezuitských budov pod
písmenom B

1. kostol
2. chór hudobníkov
3. modlitebne
4. chodba
5. schody
6. izby
7. predsieň pred knižnicou
8. knižnica
9. izba v matematickej veži [observatóriu]
10. strecha nad lekárňou a laboratóriom
11. strecha nad vjazdom pri vrátnici
12. priestory školy
13. pracovné izby tlačiarne
14. strechy malých budov na veľkom dvore
15. fasáda tlačiarne
16. pri všetkej úcte toalety

Plán č. 27 Pôdorys druhého poschodia bývalého jezuitského kolégia v Trnave (4. štvrtina 18. storočia)

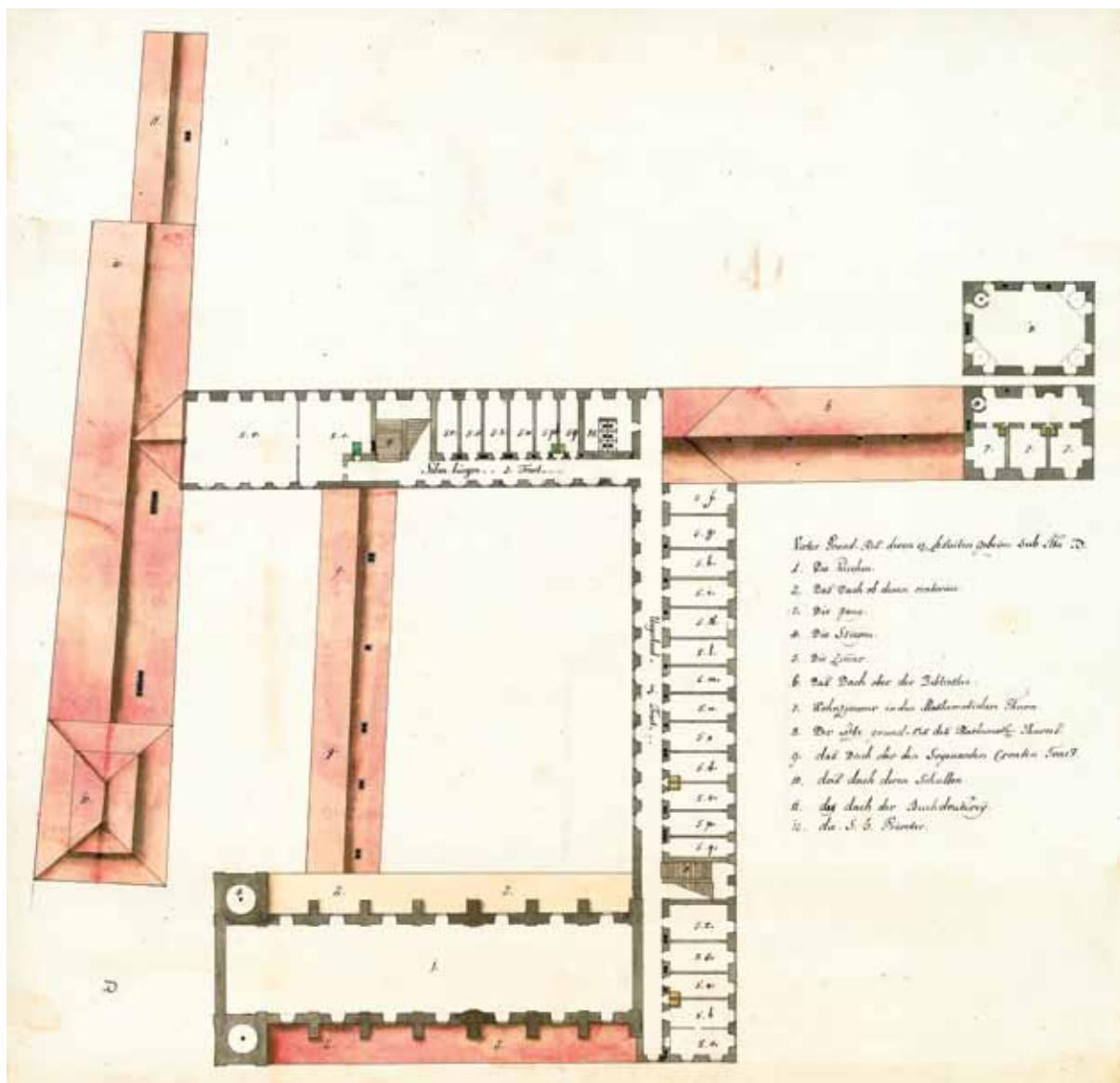
Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 - 1875), S 12 Div. IX. No. 87:3

C.
Driter grund-Ris deren ex Jesuiten gebeyen sub
Litera C

1. Die Kirchen
2. Der bett-chor
3. die Oratoria
4. die Gang
5. die Stiegen
6. die Zimmer
7. das Zimmer im Mathematischen Thurn
8. die S. H. Priveter
9. das Dach über den Porten gang
10. Plaz deren Schullen
11. Conservatorium der Buchdruckerey

C.
Tretí pôdorys bývalých jezuitských budov pod
písmenom C

1. kostol
2. chór žobrákov/biednych
3. modlitebne
4. chodba
5. schody
6. izby
7. izba v matematickej veži [observatóriu]
8. pri všetkej úcte toalety
9. strecha nad chodbou k vrátnici
10. priestory školy
11. sklad tlačiarne

Plán č. 28 Pôdorys tretieho a štvrtého poschodia bývalého jezuitského kolégia v Trnave (4. štvrtina 18. storočia)

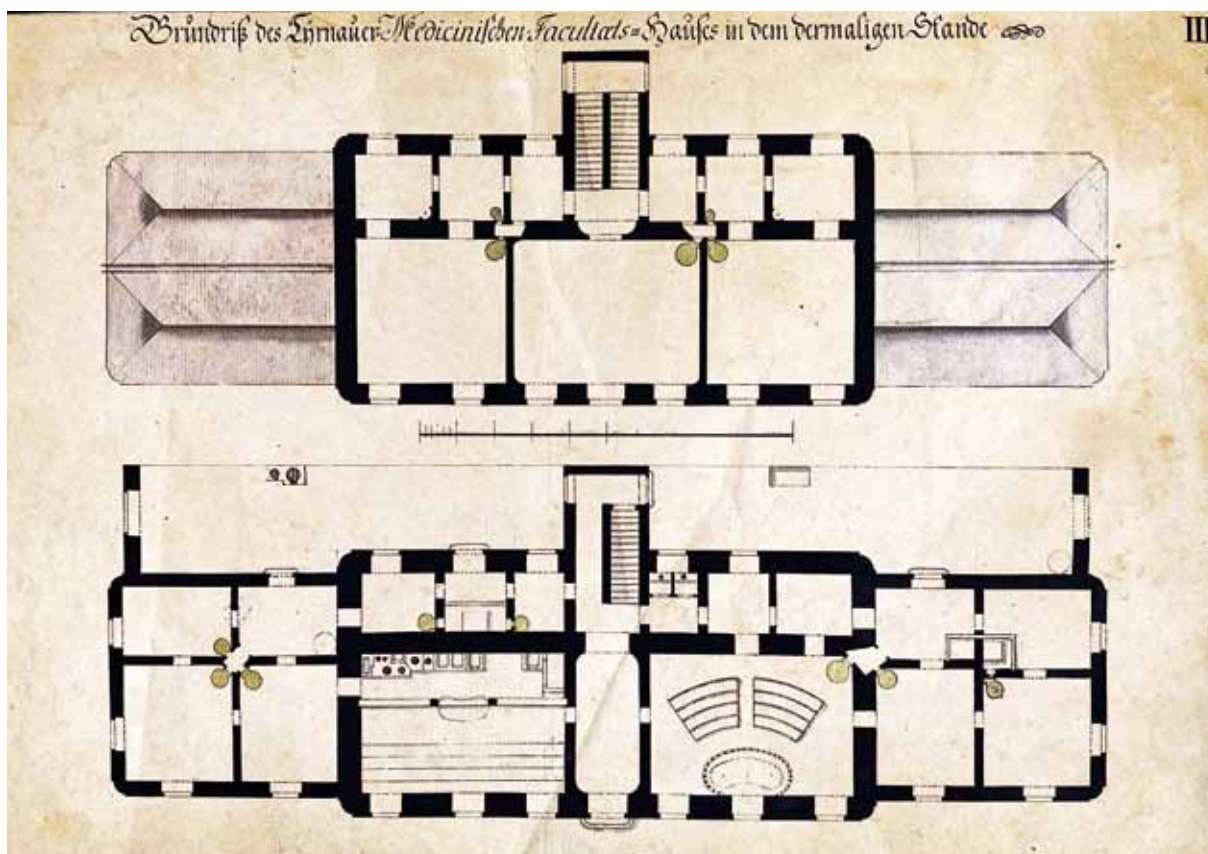
Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 - 1875), S 12 Div. IX. No. 87:4

D.
Virter Grund-Ris deren ex Jesuiten gebeyen sub
Litera D

1. Die Kirchen
2. Das Dach ob denen oratorien
3. die Gang
4. die Stiegen
5. die Zimmer
6. das Dach ober der Bibliothec
7. Wohnzimmer in den Mathematicchen Thurn
8. Der Letzte grundris des Mathematicchen Thurns
9. das Dach ober den sogenannten Croaten Tract
10. das Dach deren Schullen
11. das Dach der Buchdruckerey
12. die S. h. Priveter

D.
Štvrtý pôdorys bývalých jezuitských budov pod
písmenom D

1. kostol
2. strecha nad modlitebňami
3. chodba
4. schody
5. izby
6. strecha nad knižnicou
7. obytná izba v matematickej veži [observatóriu]
8. posledný pôdorys matematickej veže [observatória]
9. strecha nad tzv. chorváckym traktom
10. strecha nad školou
11. strecha nad tlačiarňou
12. pri všetkej úcte toalety

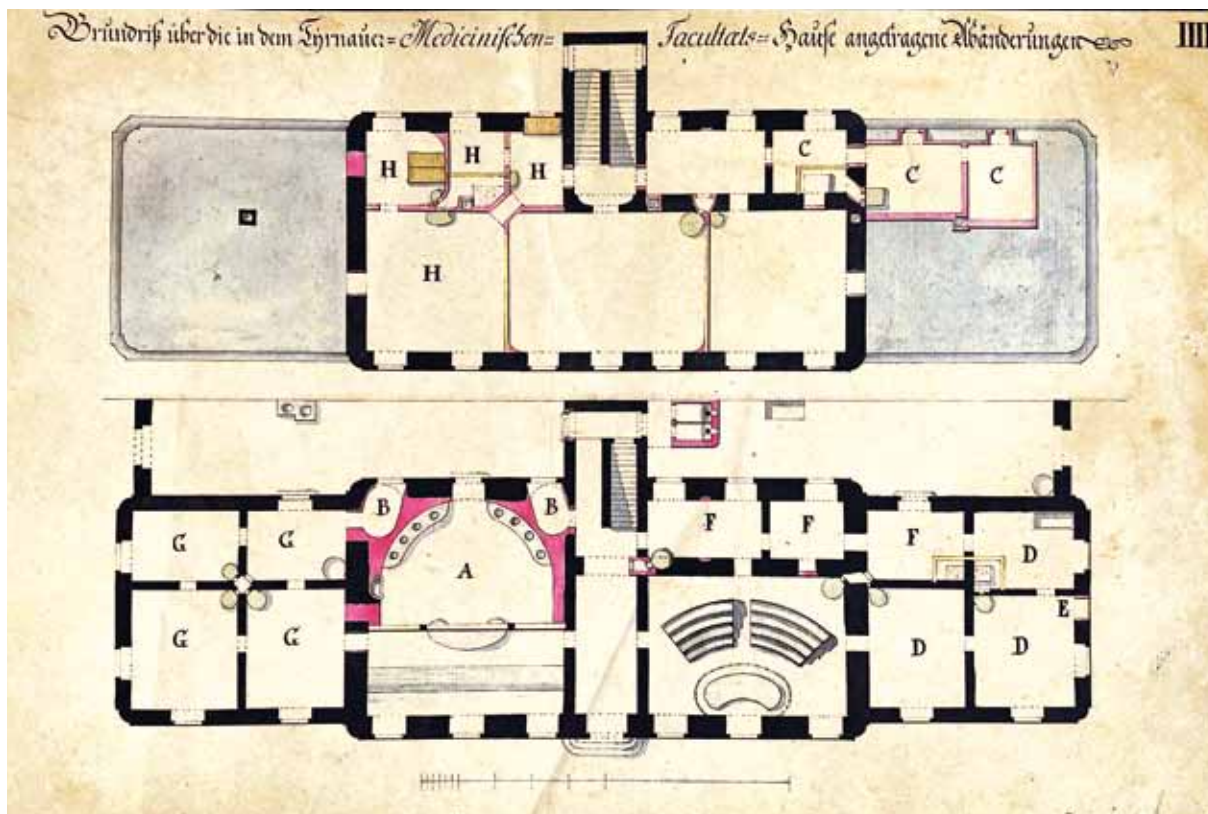

Plán č. 29 Pôdorys súčasného stavu budovy fakulty medicíny Trnavskej univerzity (70. roky 18. storočia)

Zdroj: Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. III

III. Grundriss des Tyrnauer-Medicinischen Facultaets-Hauses in dem dermaligen Standen

III. Pôdorys súčasného stavu budovy trnavskej fakulty medicíny

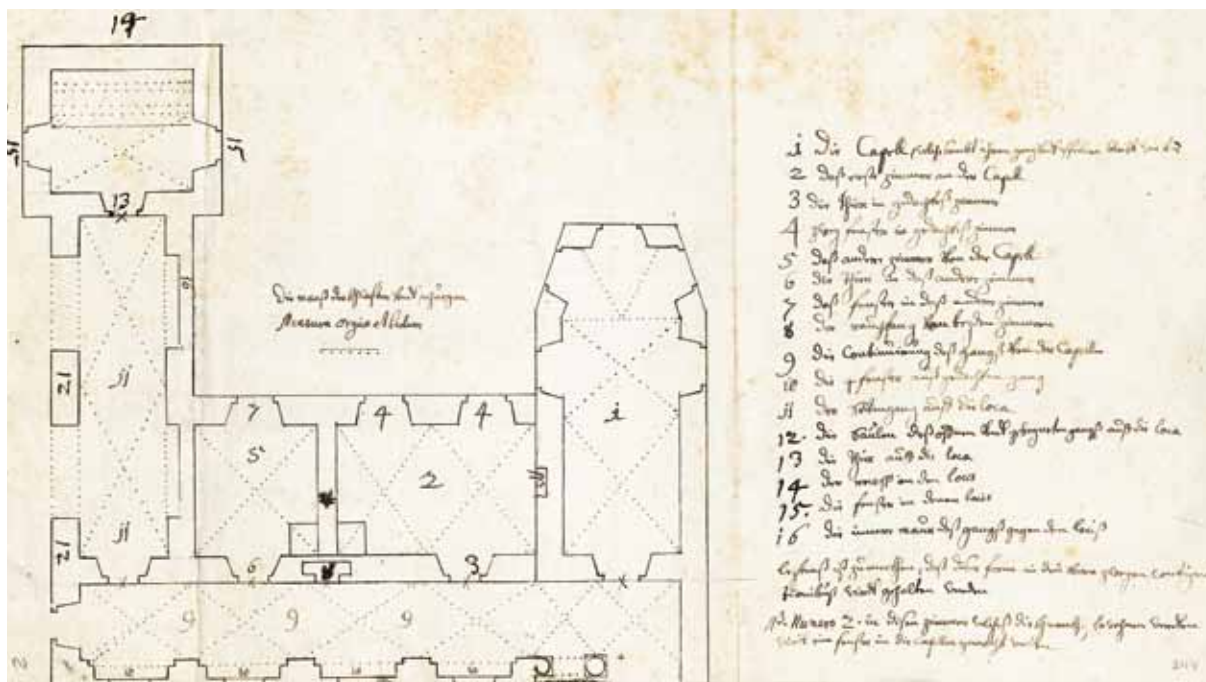

Plán č. 30 Pôdorys navrhovaných úprav budovy fakulty medicíny Trnavskej univerzity (70. roky 18. storočia)

Zdroj: Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. IIII

III. Grundriss über die in dem Tyrnauer-Medicinischen Facultaets-Hauses angetragene Abänderungen

III. Pôdorys navrhovaných úprav budovy trnavskej fakulty medicíny

Plán č. 31 *Nová súčasná budova v konvikte (Adalbertinum?)*, 1696

Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, Tervtár, T 86 jezuita rendi tervek (17. sz. - 18. sz.) XII. No. 2

Reverz:

1696 Novum aedificium modernum in Convictu

Averz:

1. die Capelle, welche sambt ihren gang und pfeilern bleibt wie vor
2. das erste zimmer an der Capell
3. die thiere in gedachteß zimmer
4. zwey fenster in gedachteß zimmer
5. das andere zimmer von der Capell
6. die thier in daß andere zimmer
7. das fenster in daß andere zimmern
8. der rauchfang von beyden zimmern
9. die Continuirung deß gangß von der Capell
10. die 4 fenster auß gedachten gang
11. die Seitengang auff die loca
12. die Säulen des offnen undt gebogneten gangß auff die loca
13. die thier auff die loca
14. der receß an den locis
15. die fenstern in denen locis
16. die innere maur deß gangß gegen den lociß

Leztenß ist zu merkhen, daß diser form in den obere zweyen contignationibuß wirdt gehalten werden

Nota bene

Numero 2 - in disen zimmer welcheß die Khranken bewohnen werdt wirdt ein fenster in die Capelle gemacht werden

[Mierka]

Die mass der khlafter und spurgen
Mensura orgiae et Pedum

Reverz:

1696 Nová súčasná budova v konvikte

Averz:

1. kaplnka, ktorá zostáva s chodbou aj piliermi tak, ako bola predtým
2. prvá izba od kaplnky
3. dvere do spomínanej izby
4. dve okná v spomínanej izbe
5. ďalšia izba od kaplnky
6. dvere do ďalšej izby
7. okno v ďalšej izbe
8. komín z oboch izieb
9. pokračovanie chodby z kaplnky
10. 4 okná zo spomínanej chodby
11. bočná chodba z toaliet
12. piliere otvorenej a zahnutej chodby [v tvare písmena L] z toaliet
13. dvere z toaliet
14. zadná stena toaliet
15. okná na toaletách
16. vnútorné múry chodby oproti toaletám

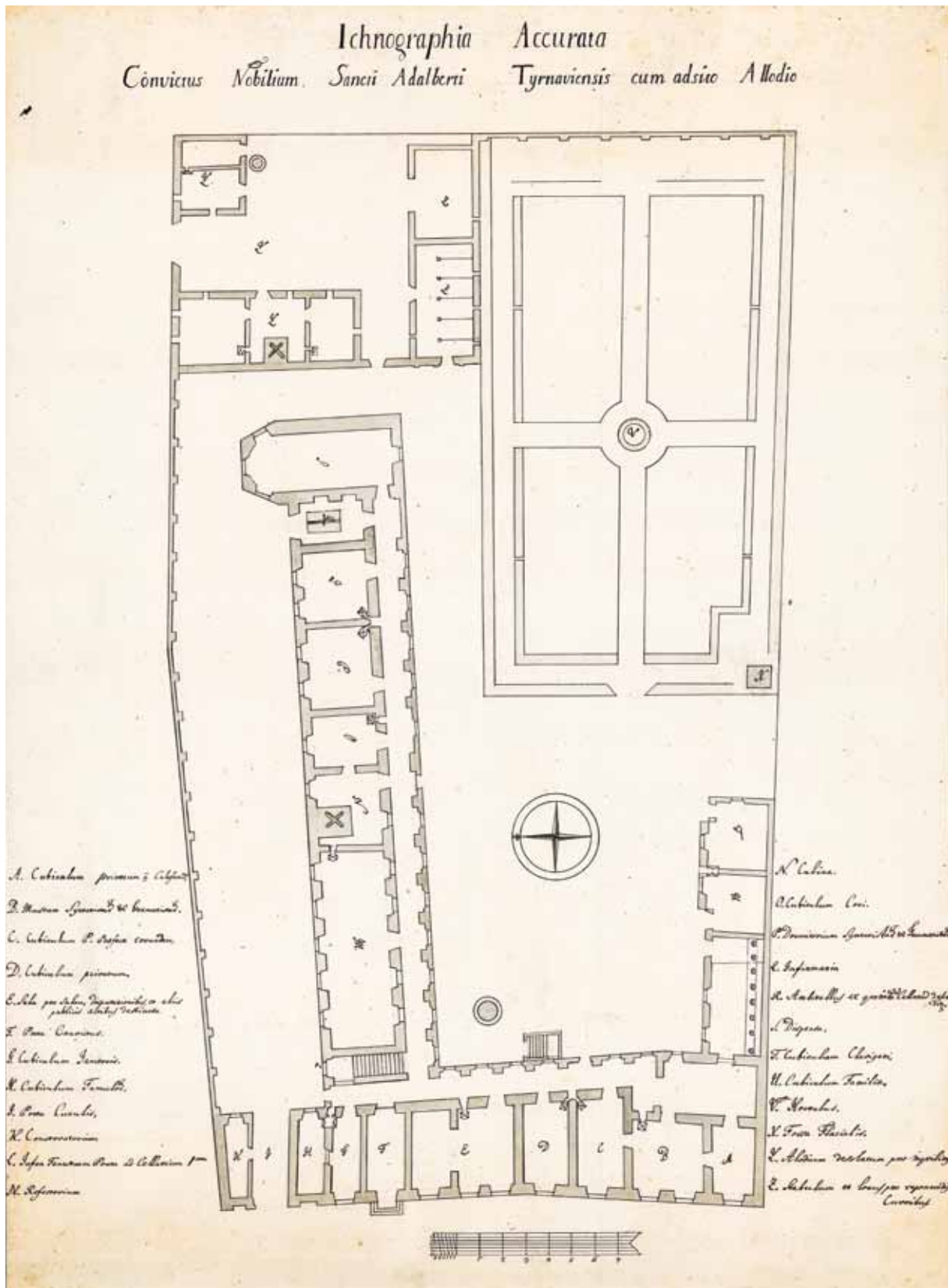
Nakoniec je treba poznamenať, že táto forma sa má zachovať na oboch vyšších poschodiach

Poznámka

Číslo 2 - v tejto izbe, ktorú budú obývať chorí, sa nechá urobiť jedno okno do kaplnky

[Mierka]

Mierka v siahach a stopách
Mierka v siahach a stopách

Plán č. 32 Pódorys prízemí Konviktů sv. Adalberta s hospodářským dvorem, Jozef Kende z Kőlcse, 1766

Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 - 1875), S 12 Div. VIII. No. 434:1

**Ichnographia Accurrata
Convictus Nobilium Sancti Adalberti Tyrnavien-
sis cum adsito Allodio**

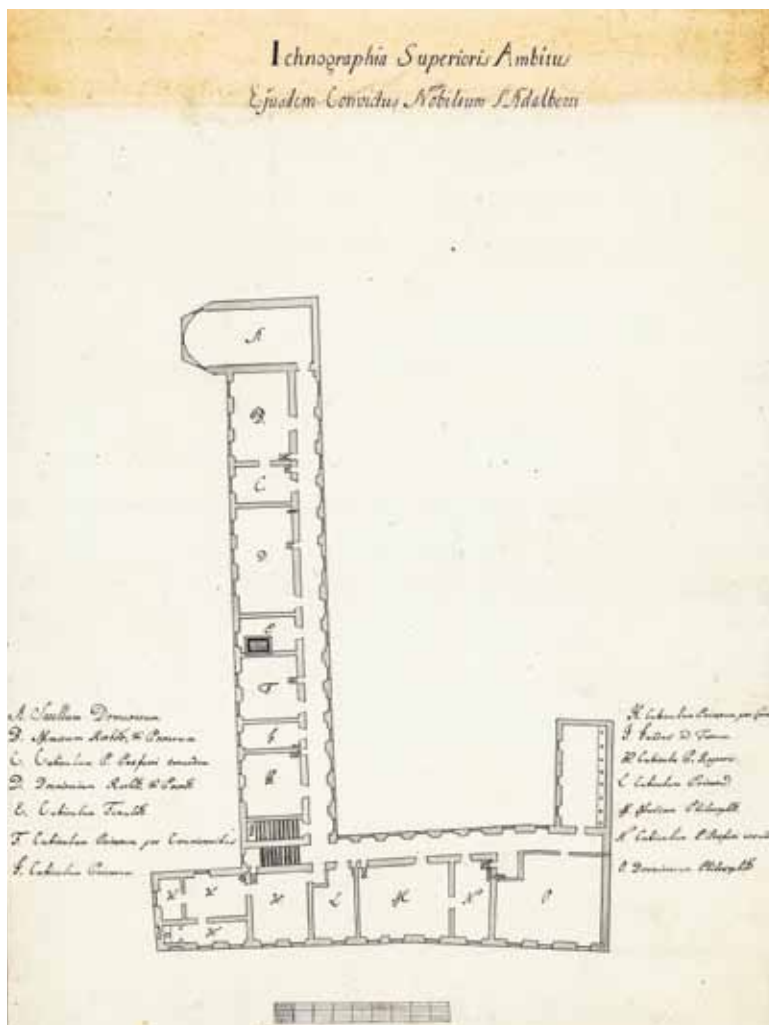
- A. Cubiculum privatum non Calefactum
- B. Musaeum Syntaxistarum et Gramatistarum
- C. Cubiculum P. Praefecti eorundem
- D. Cubiculum privatum
- E. Sala pro saltu, disputationibus, et aliis publicis actibus destinata
- F. Porta Convictus
- G. Cubiculum Janitoris
- H. Cubiculum Famulorum
- I. Porta Curulis
- K. Conservatorium
- L. Infra Fenestram Porta ad Cellarium 1um
- M. Refectorium
- N. Culina
- O. Cubiculum Coci
- P. Dormitorium Syntaxistarum et Gramatistarum
- Q. Infirmaria
- R. Ambitellus ex quo in 2^{dum} Cellarium descenditur
- S. Dispensa
- T. Cubiculum Clavigeri
- U. Cubiculum Familiae
- V. Hortulus
- X. Fossa Glacialis
- Y. Alodium desolatum pro inquilinis
- Z. Stabulum et locus pro reponendis Curribus

Delineavit Josephus Kende de Kólcse ejusdem Convictus Convictor Logicus Anno 1766

**Podrobný pôdorys trnavského konviktu
šľachticov sv. Adalberta s pripojeným
hospodárskym dvorom**

- A. súkromná izba bez kúrenia
- B. študovňa syntaxistov a gramatikov
- C. izba ich otca prefekta
- D. súkromná izba
- E. sála určená pre tanec, dišputy a iné verejné aktivity
- F. vchod do konviktu
- G. izba vrátnika
- H. izba sluhov
- I. vstup pre vozy
- K. sklad
- L. pod oknom vstup do prvej pivnice
- M. jedáleň
- N. kuchyňa
- O. izba kuchára
- P. spálňa pre syntaxistov a gramatikov
- Q. ošetrovňa
- R. chodbička, z ktorej sa zostupuje do druhej pivnice
- S. komora
- T. izba kľúčiara
- U. izba služobníctva
- V. záhradka
- X. ľadovňa
- Y. spustnutý hospodársky dvor pre želiarov
- Z. stajňa a miesto pre úschovu vozov

Zakreslil Jozef Kende z Kólcse logik, konviktor tohto konviktu, roku 1766

Plán č. 33 Pôdorys prvého poschodia Konviktú sv. Adalberta, Jozef Kende z Kőlcse, 1766

Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 - 1875), S 12 Div. VIII. No. 434:2

Ichnographia Superioris Ambitus Ejusdem Convictus Nobilium S. Adalberti

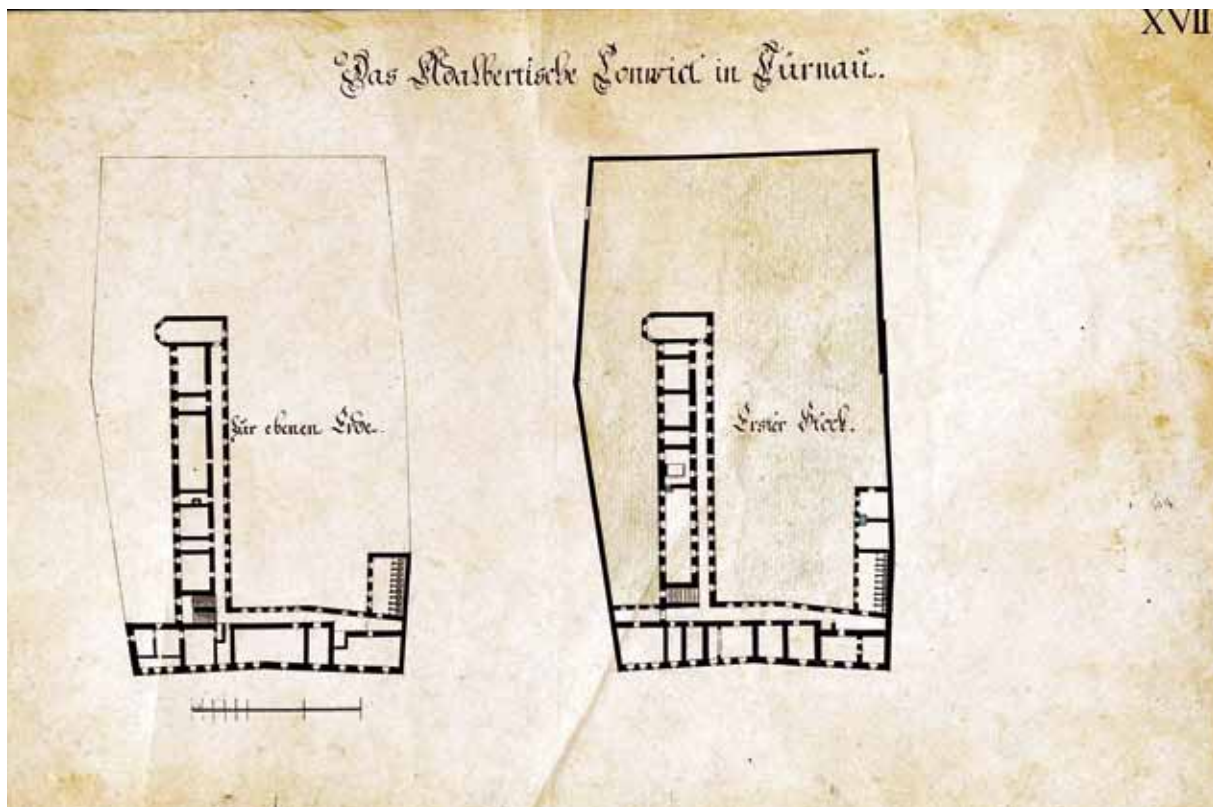
- A. Sacellum Domesticum
- B. Museum Rhetorum et Poetarum
- C. Cubiculum P. Praefecti eorundem
- D. Dormitorium Rhetorum et Poetarum
- E. Cubiculum Famulorum
- F. Cubiculum privatum pro Convictoribus
- G. Cubiculum privatum
- H. Cubiculum privatum pro Convictoribus
- I. Gradus ad Tectum
- K. Cubicula P. Regentis
- L. Cubiculum Privatum
- M. Museum Philosophorum
- N. Cubiculum P. Praefecti eorundem
- O. Dormitorium Philosophorum

Delineavit Josephus Kende de Kőlcse ejusdem Convictus Convictor Logicus Anno 1766

Zakreslenie horného podlažia tohože šľachtického konviktú sv. Vojtecha

- A. domáca kaplnka
- B. študovňa rétorov a poetov
- C. izba ich otca prefekta
- D. spálňa rétorov a poetov
- E. izba sluhov
- F. súkromná izba pre konviktov
- G. súkromná izba
- H. súkromná izba pre konviktov
- I. schody na strechu
- K. izby otca regenta
- L. súkromná izba
- M. študovňa poslucháčov filozofickej fakulty
- N. izba ich otca prefekta
- O. spálňa poslucháčov filozofickej fakulty

Zakreslil Jozef Kende z Kőlcse, logik a konviktov tohto konviktú, roku 1766

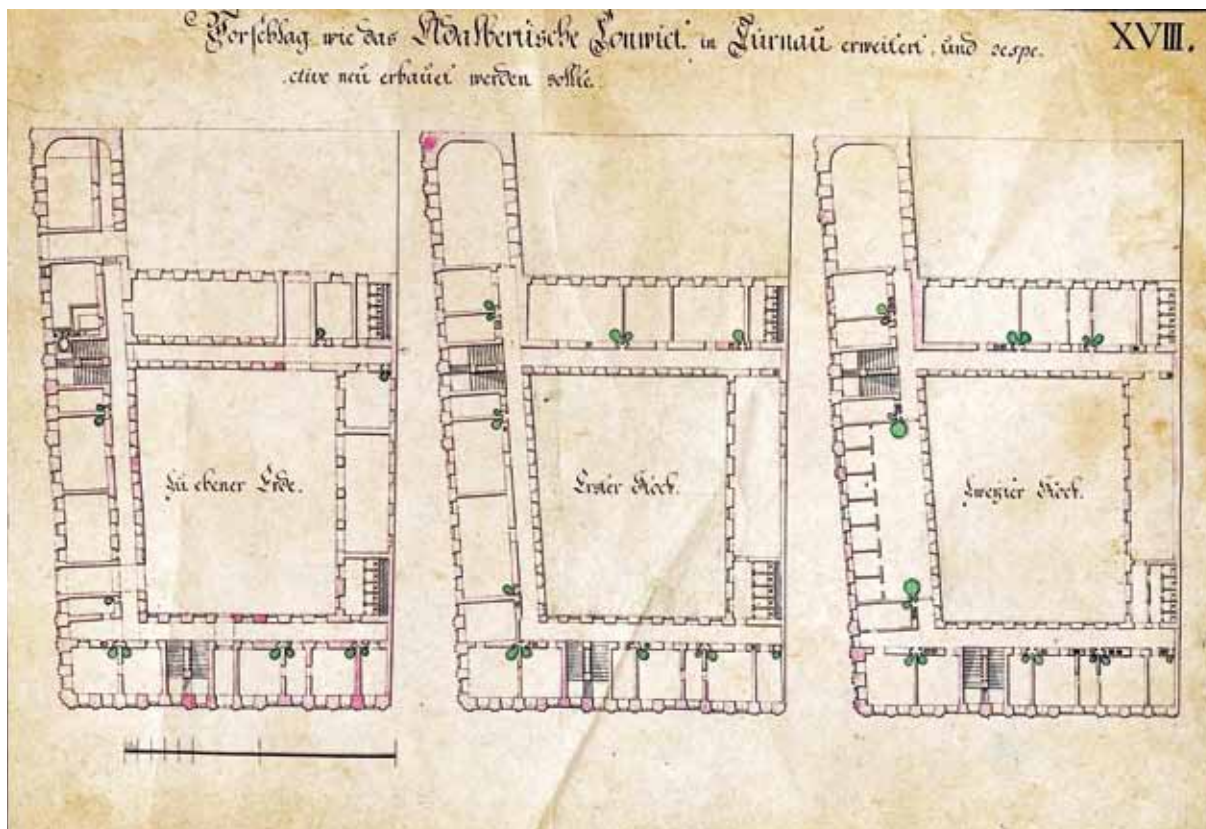

Plán č. 34 Pôdorys prízemia a prvého poschodia konviktu Adalbertinum v Trnave (70. roky 18. storočia)

Zdroj: Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. XVII

XVII. Das Adalbertische Convict in Türrnau
Zur ebenen Erde
Erster Stock

XVII. Konvikt Adalbertinum v Trnave
Prízemie
Prvé poschodie

Plán č. 35 Návrh rozšírenia konviktú Adalbertinum v Trnave (70. roky 18. storočia)

Zdroj: Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. XVIII

XVIII. Vorschlag wie das Adalbertische Convict in Türnau erweitert, und respective neu erbauet werden sollte

Zu ebener Erde

Erster Stock

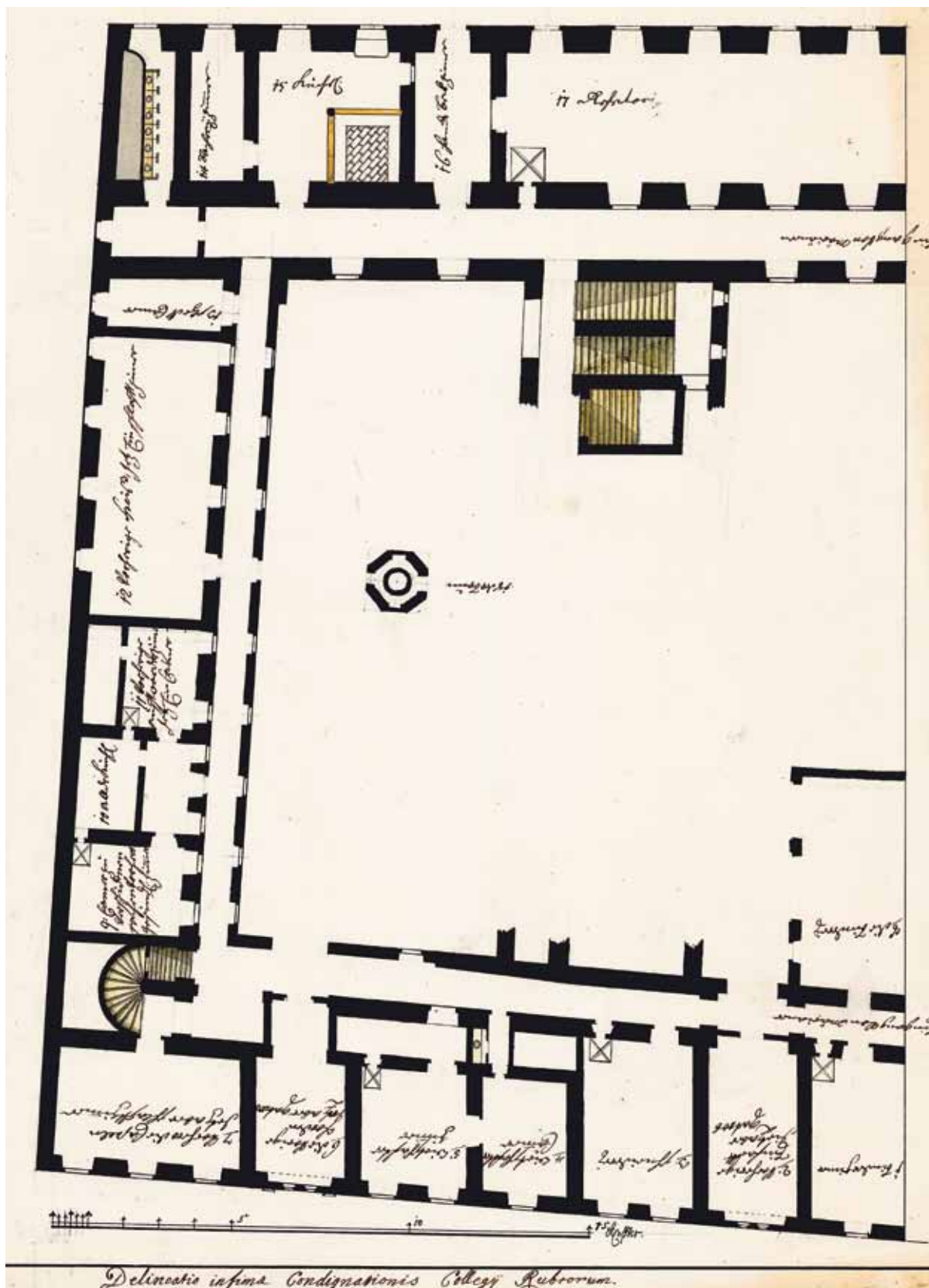
Zweyter Stock

XVIII. Návrh, ako by sa mal rozšíriť konvikt Adalbertinum v Trnave, respektíve nanovo postaviť

Prízemie

Prvé poschodie

Druhé poschodie

Plán č. 36 Pôdorys prvého nadzemného podlažia (prízemia) Kolégia červených klerikov, tzv. Rubrorum (18. storočie)

Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 - 1875), S 12 Div. VIII. No. 441:1

Delineatio infimae Condignationis Collegii Rubrorum

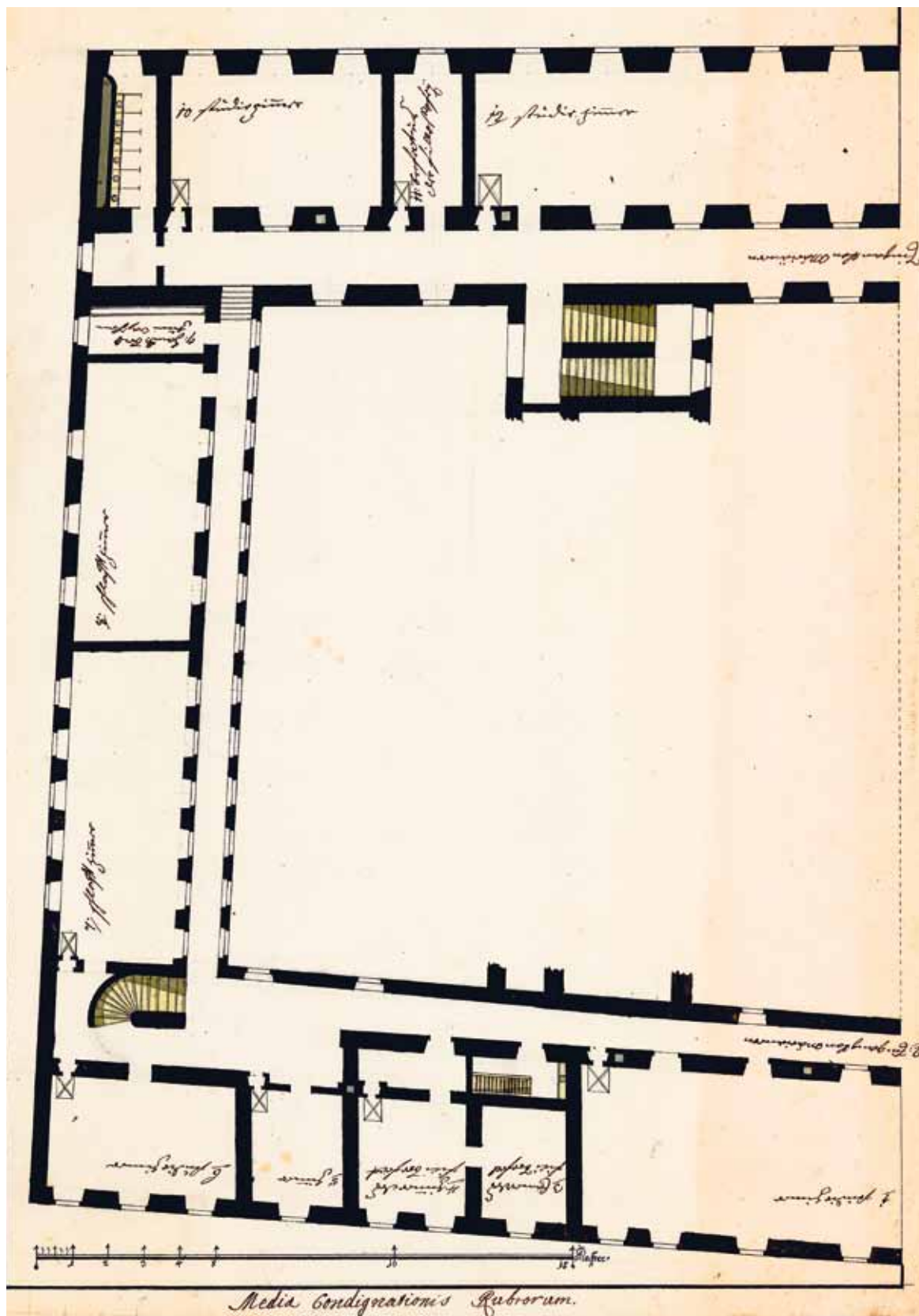
1. Binderzimmer
  2. Vorherige Einfartt jetzt aber Gartrob
  3. schneidrei
  4. wirtschafter Cammer
  5. wirtschafter zimmer
  6. die vorige Porden jetzt aber Gatrob
  7. worhero die Capeln jezt aber schlaffzimmer
  8. die binderii
  9. camer zu verschidenen sachen vorhero gesindl zimmer
  10. alldekuchl
  11. vorherige auffvardezimmer jezt ein cammer
  12. vorherige Speiß, jetz ein schlaffzimmer
  13. schedtcammer
  14. backerey zimmer
  15. küche
  16. handbeck zimmer
  17. Refectorii
  18. die Brünn
- ein gang von Mariänern

[Mierka]
Klaffter

Nákres najspodnejšieho podlažia Kolégia červených [klerikov]

1. izba knihviazača
  2. predtým vjazd, teraz však šatník
  3. krajčírka dielňa
  4. komora hospodára
  5. izba hospodára
  6. predtým vrátnica teraz šatník
  7. predtým kaplnka, teraz spálňa
  8. kníhviazačská dielňa
  9. komora na rôzne veci, predtým izba služobníctva
  10. kuchyňa na všeličo
  11. predtým jedáleň, teraz komora
  12. predtým špajza, teraz spálňa
  13. sklad dreva
  14. pekáreň
  15. kuchyňa
  16. dielňa
  17. jedáleň
  18. studňa
- chodba z Mariana

[Mierka]
Siaha

Plán č. 37 Pôdorys druhého nadzemného podlažia (prvého poschodia) Kolégia červených klerikov, tzv. Rubra (18. storočie)

Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 - 1875), S 12 Div. VIII. No. 441:2

Media Condignationis Rubrorum

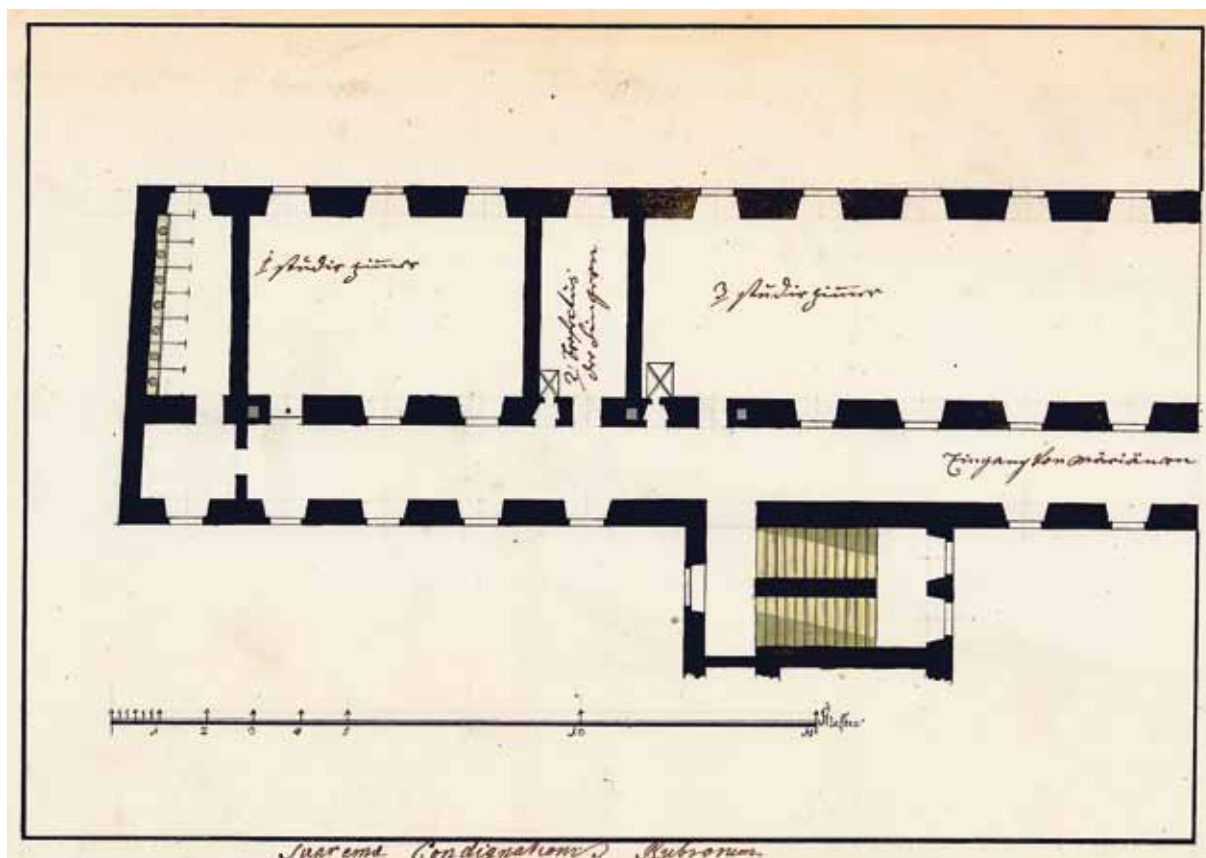
1. studirzimmer
  2. ein Gang von Mariänern
  3. Camer des fici brefect
  4. zimmer des fici brefect
  5. zimmer
  6. studir zimmer
  7. schlaffzimmer
  8. schlaffzimmer
  9. hand beck zum waschen
  10. studirzimmer
  11. Brefectus der fillosofey
  12. studirzimmer
- Eingang von Mariänern

[Mierka]
Klaffter

Stredné (druhé) podlažie Rubrora

1. študovňa
  2. chodba z Mariana
  3. komora prefekta poslucháčov filozofickej fakulty
  4. izba prefekta poslucháčov filozofickej fakulty
  5. izba
  6. študovňa
  7. spálňa
  8. spálňa
  9. umývadlo na umývanie [rúk]
  10. študovňa
  11. prefekt poslucháčov filozofickej fakulty
  12. študovňa
- chodba z Mariana

[Mierka]
Siaha

Plán č. 38 Pôdorys tretieho nadzemného podlažia (druhého poschodia) Kolégia červených klerikov, tzv. Rubrora (18. storočie)

Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 - 1875), S 12 Div. VIII. No. 441:3

Suprema Condignationis Rubrorum

1. studir zimmer
  2. brefectus der singern
  3. studir zimmer
- Eingang von Mariänern

[Mierka]
Klaffter

Najvyššie podlažie Rubrora

1. študovňa
  2. prefekt spevákov
  3. študovňa
- chodba z Mariana

[Mierka]
Siaha

**Delineatio infimae Condignationis Seminarii
Mariano-Szelepcsini**

1. borden
  2. kochzimmer
  3. einfartt
  4. gesindl zimmer
  5. beschlißer zimmer
  6. aufwach zimmer
  7. einfartt
  8. gästzimmer
  9. die Scheißen
  10. der brunn
  11. keller vorhaus
  12. Pertt stall
  13. stallung vor schwein und federfich
  14. der hoff
  15. backerey zimmer
  16. küche
  17. hand beck vor Sall
  18. sheiß Sall
  19. der grosser hoff
- Eingang zu dennen Rodengeistlichen

[Mierka]
Klaftter

**Nákres najspodnejšieho podlažia Seminára Ma-
riano-Szelepcsini**

1. vrátnica
  2. kuchyňa
  3. vjazd
  4. izba služobníctva
  5. izba správcu
  6. izba vrátnika
  7. vjazd
  8. host'ovská izba
  9. vykurovacia miestnosť
  10. studňa
  11. predsieň pivnice
  12. stajňa pre kone
  13. stajňa alebo ohrada pre ošípané a hydinu
  14. dvor
  15. pekárň
  16. kuchyňa
  17. dielňa pred [vykurovacou] miestnosťou
  18. vykurovacia miestnosť
  19. veľký dvor
- chodba do Rubrora

[Mierka]
Siaha

Media Condignationis Seminarii Mariani

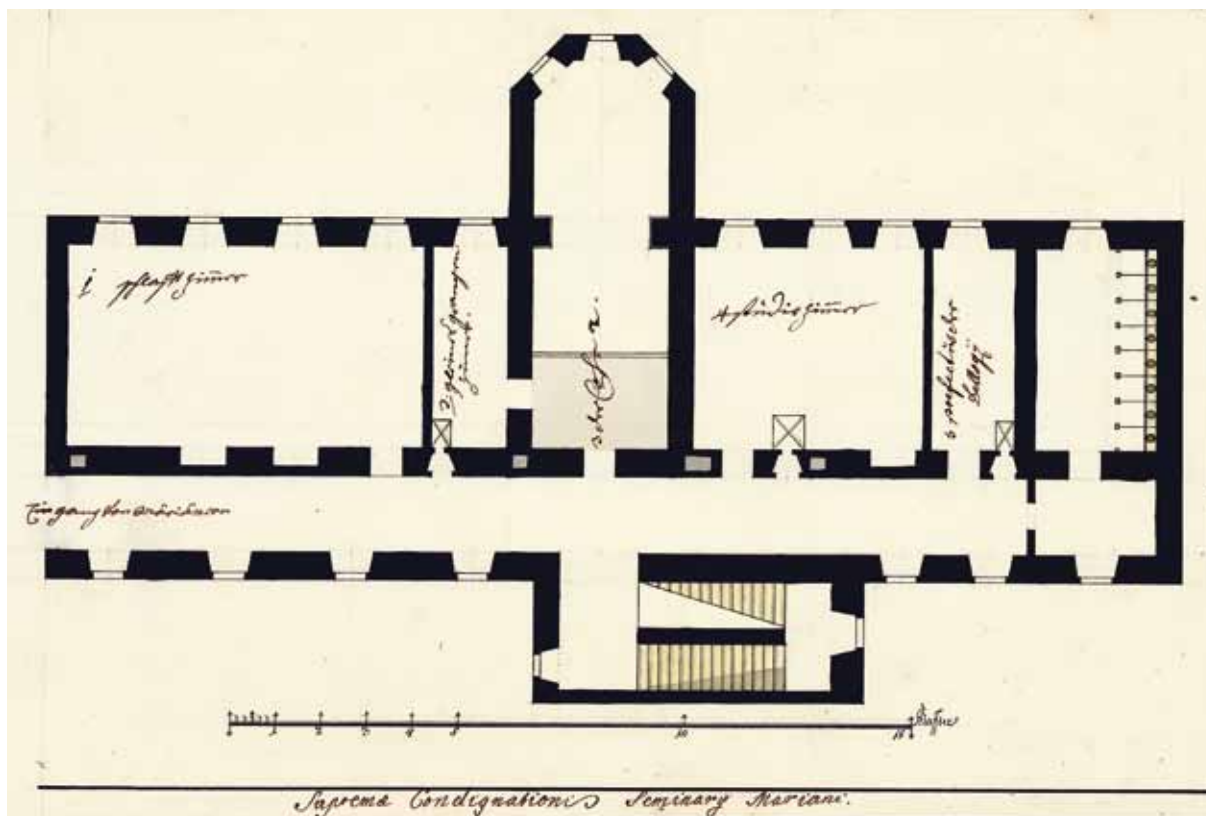
1. Camer des brefectus
2. zimmer des brefectus
3. forzimmer des brefectus
4. brebendattur zimmer
5. brebendattor zimmer
6. zimmer
7. zimmer
8. biblitekk
9. retirat
10. Eingang zu denen Rottengeistlichen
11. schlafzimmer
12. schlafzimmer
13. studirzimmer oder gragen zimmer
14. Capelle
15. Sagristey
16. vorher ein studir zimmer jetzt aber ein schlaff zimmer
17. beicht vader zimmer

[Mierka]
Klaftter

Stredné (druhé) podlažie Seminára Marianum

1. komora prefekta
2. izba prefekta
3. predizba prefekta
4. izba prebendátora
5. izba prebendátora
6. izba
7. izba
8. knižnica
9. umyváreň
10. chodba do Rubrora
11. spálňa
12. spálňa
13. študovňa alebo ošetrovňa
14. kaplnka
15. sakristia
16. predtým izba na štúdium teraz ale spálňa
17. izba otca spovedníka

[Mierka]
Siaha

Plán č. 41 Pódorys tretieho nadzemného podlažia (druhého poschodia) Mariánskeho seminára (18. storočie)

Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 - 1875), S 12 Div. VIII. No. 441:5

Supremae Condignationis Seminarium Marianum

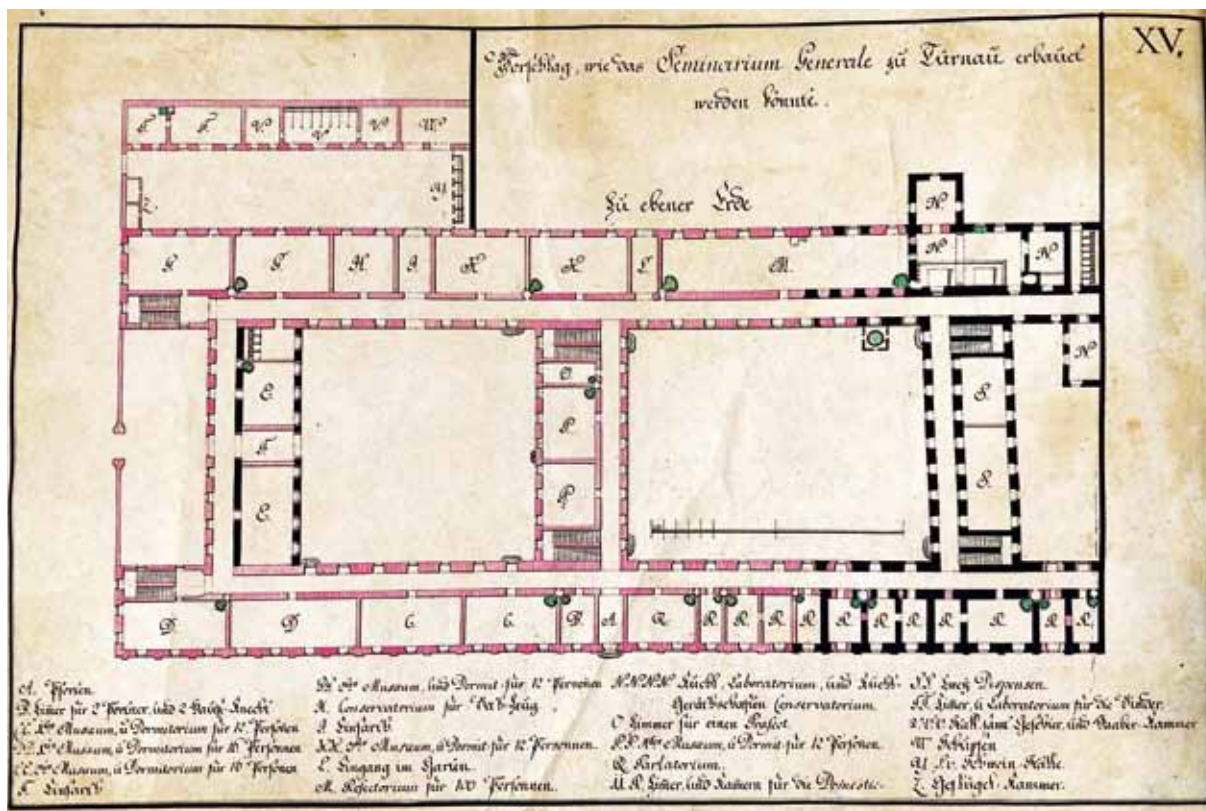
1. schlaff zimmer
  2. gleines granger zimmer
  3. der Cohr
  4. studir zimmer
  5. prefectus der dellogii
- Ein gang von Mariänern

[Mierka]
Klaffter

Najvyššie podlažie Seminára Marianum

1. spálňa
  2. malá izba pre chorých
  3. empora [kaplnky]
  4. študovňa
  5. prefekt poslucháčov teológie
- chodba z Mariana

[Mierka]
Siaha

Plán č. 42 Návrh prestavy prízemia Generálneho seminára (Rubrora a Mariana) v Trnave (70. roky 18. storočia)

Zdroj: Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. XV

XV. Vorschlag, wie das Seminarium Generale zu Tärnau erbauet werden könnte

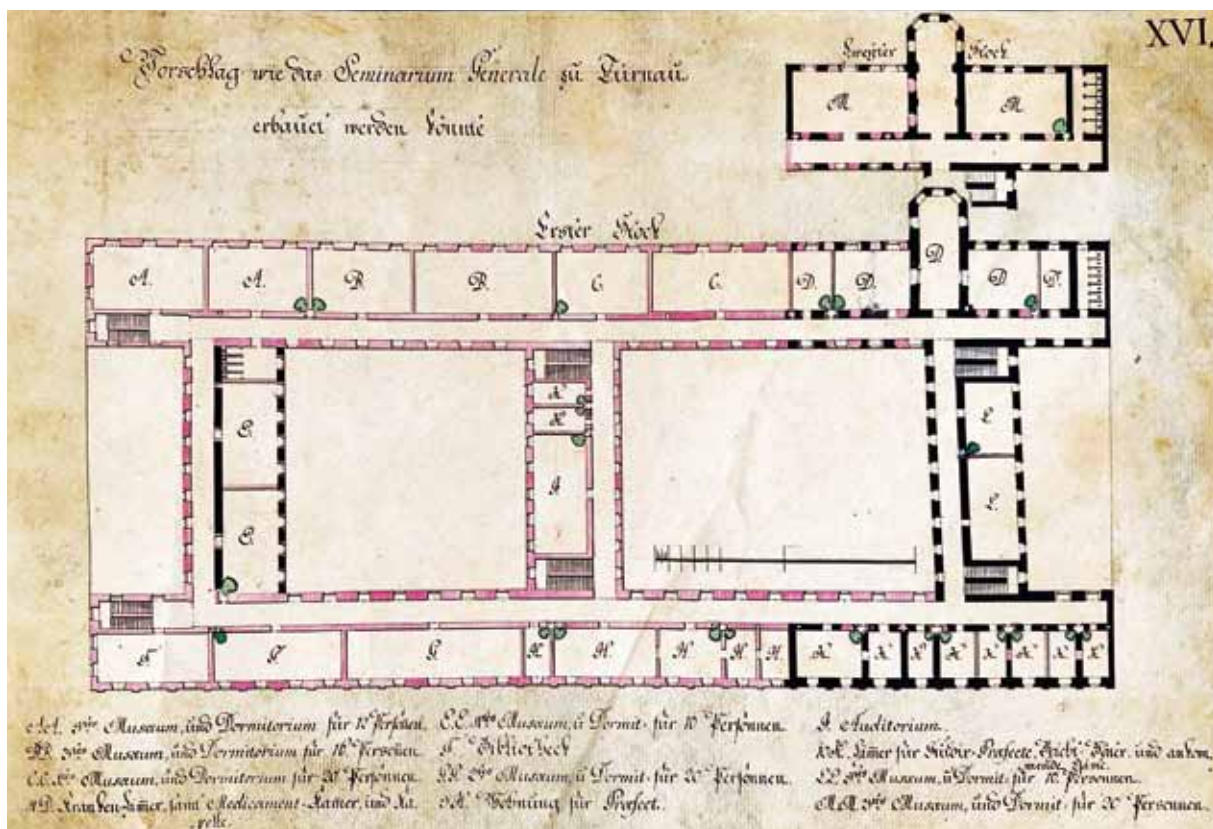
Zu ebener Erde

- A. Pforten
- B. Zimmer für 2 Portner und 2 Haus-Knecht
- CC. Erstes Musaeum und Dormitorium für 12 Personen
- DD. Erstes Musaeum und Dormitorium für 16 Personen
- EE. Zweytes Musaeum und Dormitorium für 16 Personen
- F. Einfarth
- GG. 2. Musaeum und Dormitorium für 12 Personen
- H. Conservatorium für Beth-Zeug
- I. Einfarth
- KK. Drittes Musaeum und Dormit. für 12 Personen
- L. Eingang im Garten
- M. Refectorium für 100 Personen
- N. N. N. N. Küchl, Laboratorium, Küchl-Gerätschaften Conservatorium
- O. Zimmer für einen Praefect
- P. P. Viertes Musaeum und Dormitorium für 12 Personen
- Q. Parlatorium
- 11 R. Zimmern und Kammern für die Domesticis
- SS. Zwey Dispensen
- TT. Zimmer und Laboratorium für die Binder
- VVV. Stall, samt Geschier und Haaber Kammer
- W. Schupfen
- Y. S. v. Schwein-Ställe
- Z. Geflügel-Kammer

XV. Návrh, ako by sa mohol prestavať Generálny seminár v Trnave

Prízemie

- A. Vrátnica
- B. Izba pre 2 vrátnikov a 2 domácich sluhov
- CC. Prvá študovňa a spálňa pre 12 osôb
- DD. Prvá študovňa a spálňa pre 16 osôb
- EE. Druhá študovňa a spálňa pre 16 osôb
- F. Vjazd
- GG. Druhá študovňa a spálňa pre 12 osôb
- H. Sklad pre posteľnú bielizeň
- I. Vjazd
- KK. Tretia študovňa a spálňa pre 12 osôb
- L. Vstup do záhrady
- M. Jedáleň pre 100 osôb
- N. N. N. N. Kuchyňa, dielňa a sklad kuchynského riadu
- O. Izba pre jedného prefekta
- P. P. Štvrtá študovňa a spálňa pre 12 osôb
- Q. Aula/rečnícka sála
- 11 R. Izby a komory pre domáce služobníctvo
- SS. Dve komory
- TT. Izba a dielňa kníhviazača
- VVV. Stajňa s komorou pre náradie a ovos
- W. Kôlna
- Y. S uchovaním vážnosti chlievy pre ošípané
- Z. Stavanie pre chov hydiny

Plán č. 43 Návrh prestavby prvého a druhého poschodia Generálneho seminára (Rubrova a Mariana) v Trnave (70. roky 18. storočia)

Zdroj: Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. XVI

XVI. Vorschlag, wie das Seminarium Generale zu Türnau erbauet werden könnte Erster Stock

- AA. Fünftes Musaeum und Dormitorium für 12 Personen
- BB. Drittes Musaeum und Dormitorium für 16 Personen
- CC. Erstes Musaeum und Dormitorium für 20 Personen
- 4D. Kranken-Zimmer samt Medicament-Kammer und Kapelle
- EE. Viertes Musaeum und Dormitorium für 16 Personen
- F. Bibliothek
- GG. Zweytes Musaeum und Dormitorium für 20 Personen
- 5H. Wohnung für Praefect
- I. Auditorium
- 10K. Zimmer für Studir-Praefecte Beicht-Väter und ankommende Gäste
- LL. Fünftes Musaeum und Dormitorium für 10 Personen

Zweiter Stock

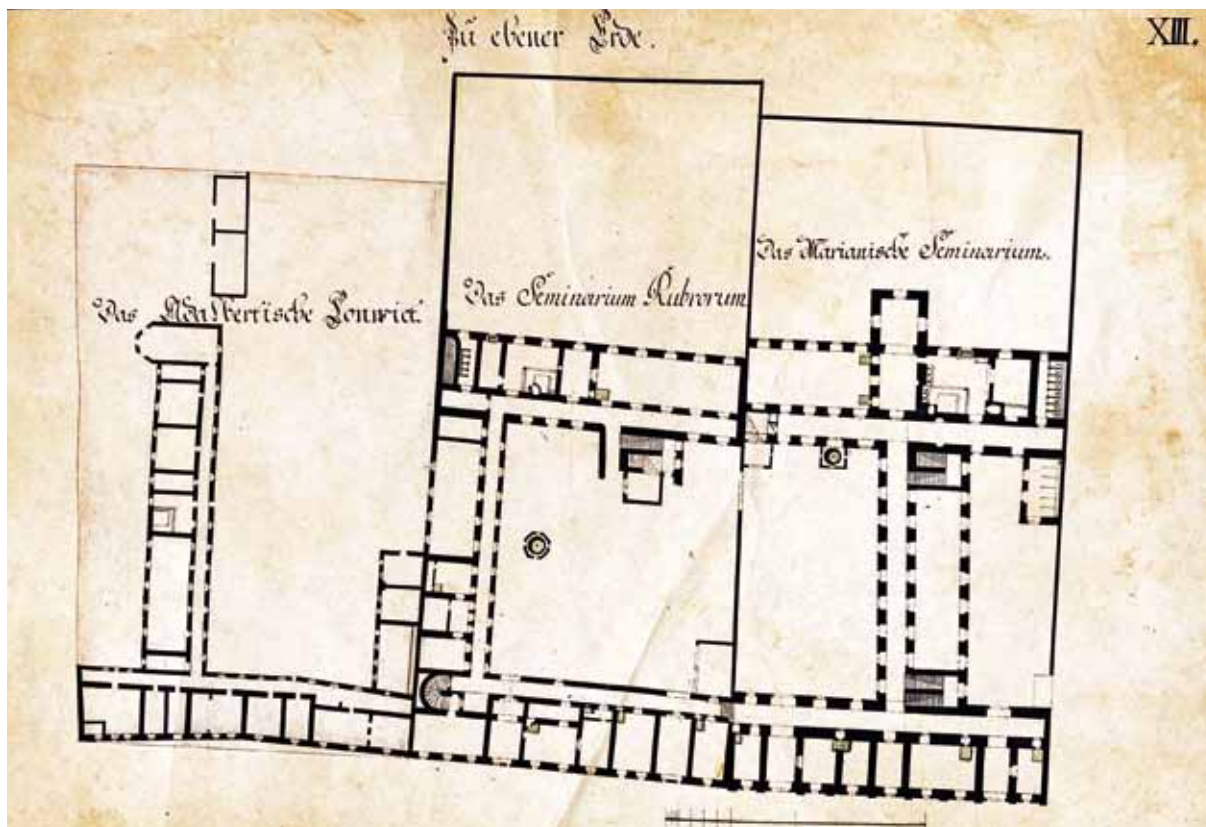
- MM. Drittes Musaeum und Dormitorium für 20 Personen

XVI. Návrh, ako by sa mohol prestavať Generálny seminár v Trnave Prvé poschodie

- AA. Piata študovňa a spálňa pre 12 osôb
- BB. Tretia študovňa a spálňa pre 16 osôb
- CC. Prvá študovňa a spálňa pre 20 osôb
- 4D. Izba pre chorých s komorou na lieky a kaplnkou
- EE. Štvrtá študovňa a spálňa pre 16 osôb
- F. Knižnica
- GG. Druhá študovňa a spálňa pre 20 osôb
- 5H. Byt pre prefekta
- I. Poslucháreň
- 10K. Izba pre študijného prefekta, otca-spovedníka a prichádzajúcich hostí
- LL. Piata študovňa a spálňa pre 10 osôb

Druhé poschodie

- MM. Tretia študovňa a spálňa pre 20 osôb

Plán č. 44 Pôdorys prízemia konviktu Adalbertinum, seminárov Rubrorum a Marianum (70. roky 18. storočia)

Zdroj: Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. XIII

XIII. Grundriss des Adalbertischen Convicts, dann des Marianischen, und des Seminarii Rubrorum

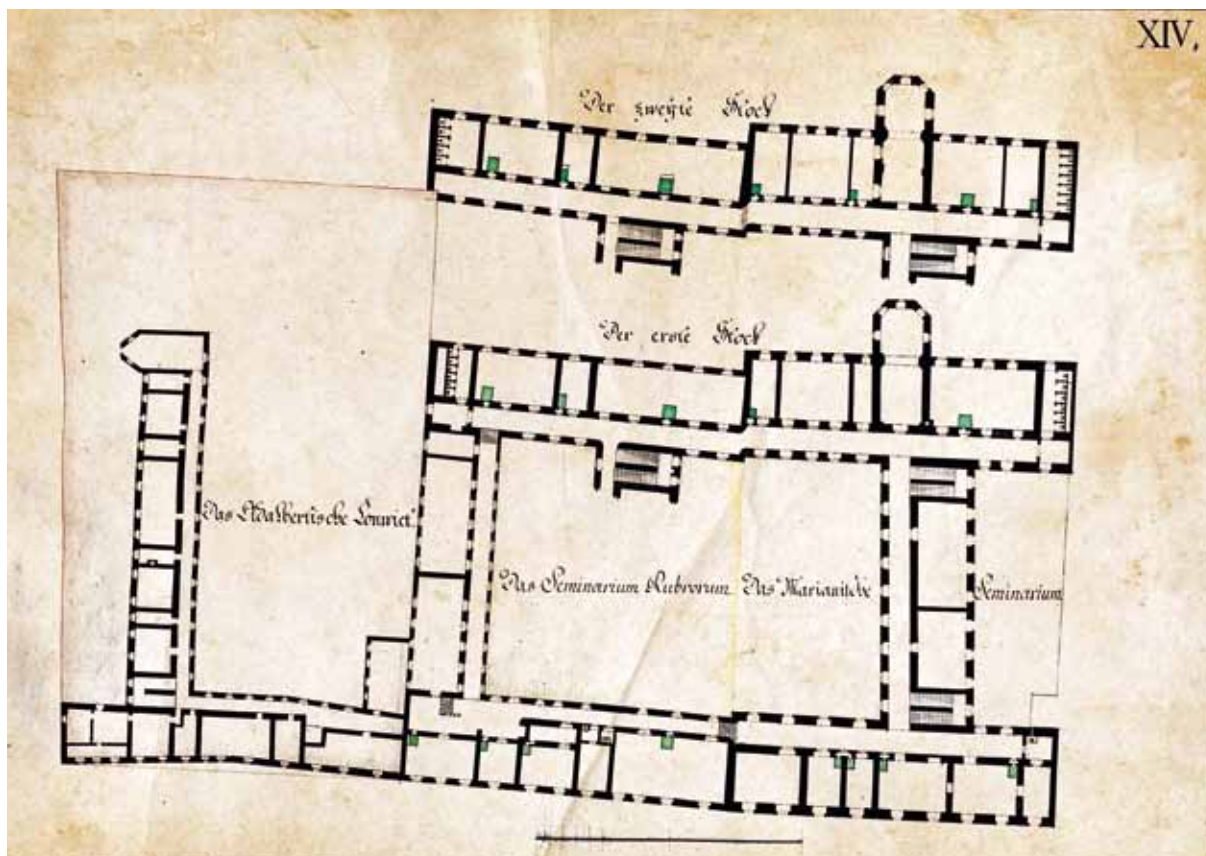
Zu ebener Erde

Das Adalbertische Convict
 Das Seminarium Rubrorum
 Das Marianische Seminarium

XIII. Pôdorys konviktu Adalbertinum, seminárov Marianum a Rubrorum

Prízemie

Konvikt Adalbertinum
 Seminár Rubrorum
 Seminár Marianum

Plán č. 45 Pôdorys prvého a druhého poschodia konviktu Adalbertinum, seminárov Marianum a Rubrorum (70. roky 18. storočia)

Zdroj: Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave, fasc. AR I, č. 6, No. XIV

XIV. Grundriss des Adalbertischen Convicts, dann des Marianischen, und des Seminarii Rubrorum

Der erste Stock

Der zweyte Stock

Das Adalbertische Convict
Das Seminarium Rubrorum
Das Marianische Seminarium

XIV. Pôdorys konviktu Adalbertinum, seminárov Marianum a Rubrorum

Prvé poschodie

Druhé poschodie

Konvikt Adalbertinum
Seminár Rubrorum
Seminár Marianum

C. die haubt stügen in Köller
 D. ein gewölb vor unterschiedliche haus nothwendigkeiten
 E. zimmer vor die grädenzierer
 F. die Porthen
 G. zimer zu was man wil
 H. zimer vor den Köller maister
 I. die haubt und ordinari stügen
 10. under der haubt stügen ein zimmerl vor den borthner
 K. zimmer vor die gäst
 L. vohr gemach
 M. der gang um und um
 N. zimmer vor die gäst
 O. Dispensa
 P. die ordinari stügen in den wein, und Dispens Köller
 Q. die Kúchel
 R. der Härt
 S. zimmer vor den Koch
 T. ein gewölb unter der Capelen vor den Dispensator
 V. lavatori
 U. durch gang inden einwendigen hoff
 5. ausguss von der Kuchel
 6. ablauff von lavatori
 7. wasser schlauf bis in die loca Comuno
 8. ein garthel vor dem refectori
 W. Refectori
 4. under der stügen in Kämmerl vor die gredenzirer
 X. loca comuno
 2. loca von d Pater Regens seiner wohnung
 3. die öffnen
 9. der ernidrigte gang
 Y. die gurthen, wo die obere schied mäur zustehen kommen
 Z. der durch schnit von dem Profil
 11. die stügen in die eisgruben der einwendige hoff fons

der leteneische haus
 der hintere hoff
 durch fahrt in den hinter hoff
 garten dess Seminarii B. M. V.
 der hinter tract B. M. V. Seminari
 der vordere tract des Seminarii B. M. V.

Johann Antoni Kessler bürgerlicher Maurer Maister in Tyrnau

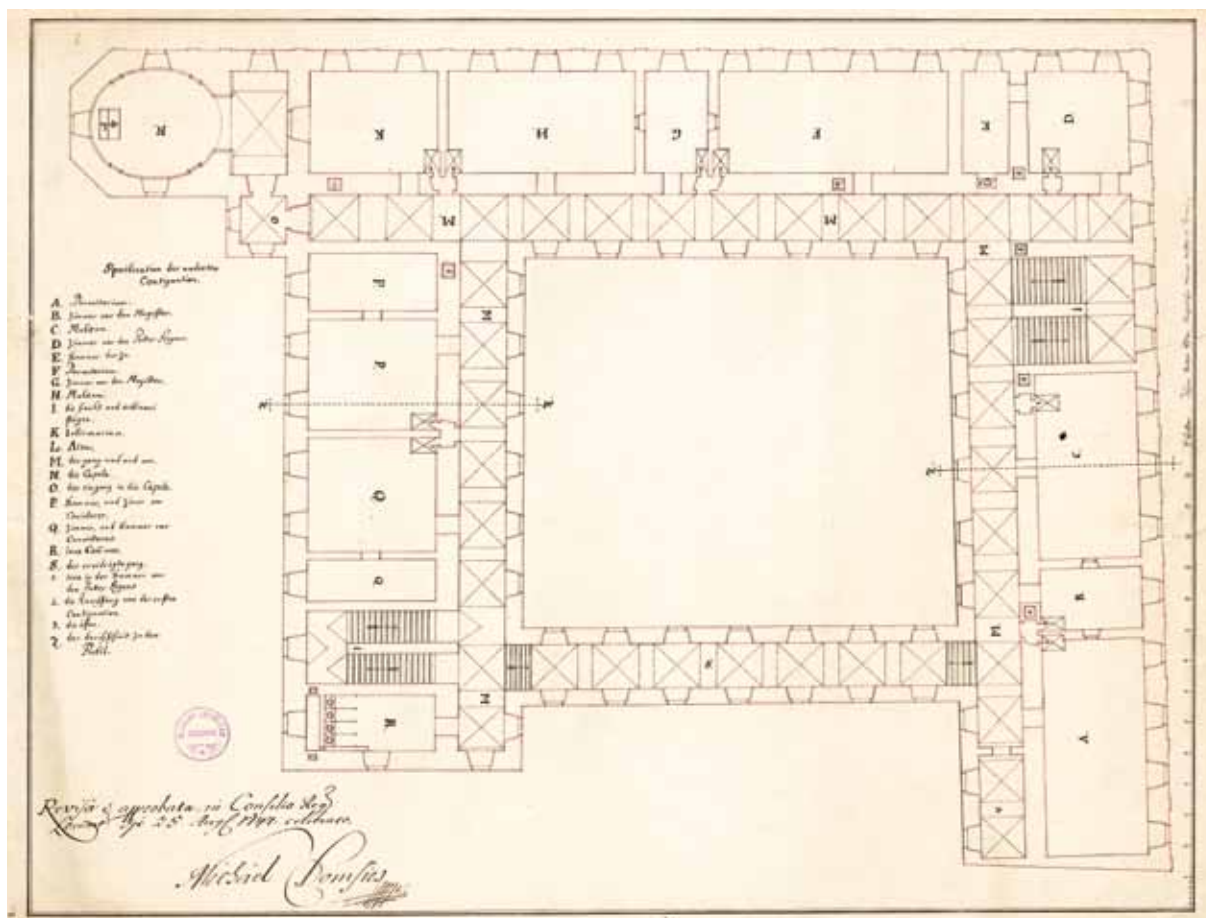
die seithigen der thurm gassen hinauß _ _ _ _ _
 gegen den Stephaniter seminarii über von disser bunctierten lini bis zur anderso mit dem † bemerket, gehöret auch zu der altaria, ist nur auss eine Contignation

C. hlavné schodisko do pivnice
 D. klenba pre rôzne domáce potreby
 E. izba pre pohárnika
 F. vrátnica
 G. izba bez určenia [na rôzne potreby]
 H. izba pre majstra pivnice
 I. hlavné a riadne schodisko
 10. pod hlavnými schodmi izba pre vrátnika
 K. izba pre hostí
 L. pripravovňa
 M. chodba dookola
 N. izba pre hostí
 O. komora
 P. riadne schody do vínnej a potravinovej pivnice
 Q. kuchyňa
 R. ohniško
 S. izba pre kuchára
 T. klenba pod kaplnkou pre skladníka
 V. umyváreň
 U. prechod do vnútorného nádvoría
 5. odtok z kuchyne
 6. odtok z umývadla
 7. vodný kanál až ku toaletám
 8. predzáhradka pred jedálňou
 W. jedáleň
 4. komôrka pod schodmi pre pohárnika
 X. toalety
 2. toalety otca regenta, jeho bytu
 3. pece
 9. chodba so zníženým stropom
 Y. prerušované čiary, kde stojí valená klenba
 Z. prierez profilu
 11. schody do ľadovne vnútorné nádvorie studňa

letný dom [filagória?]
 zadný dvor
 vjazd do zadného dvora
 záhrada Seminára Panny Márie
 zadný trakt Seminára Panny Márie
 predný trakt Seminára Panny Márie

Johann Anton Kessler, mestský murársky majster v Trnave

postranná ulica od veže _ _ _ _ _ oproti Semináru sv. Štefana [označenie] od tejto bodkovanej čiary až k druhému †, tiež sa to týka oltáru, je len na jednom podlaží

Plán č. 47 Projekt druhého nadzemného podlažia (prvého poschodia) šľachtického konviktu, Ján Anton Kessler, 1747

Zdroj: Prímási Leváltár Esztergom, Tervrajzyűjtemény, sign. 1605

Specificatio der anderten Contignation

- A. Dormitorium
- B. zimmer vor den Magister
- C. Musaeum
- D. zimmer vor den Patter Regens
- E. Kamer darzu
- F. Dormitorium
- G. zimmer vor den Magister
- H. Musaeum
- I. die haubt und ordinari stűgen
- K. Infirmarium
- L. Altar
- M. der gang umb und um
- N. die Capela
- O. der eingang in die Capela
- P. Kammer, und zimer vor Covictores
- Q. zimmer, und Kammer vor Convictores
- R. Loca Communo
- S. der ernidrigte gang
- t. loca in der Kammer vor den Patter Regens
- 1. die Rauchfang von der ersten Contignation
- 3. die űffen
- Z. der durchschnit zu dem Profil

Revisa et approbata, in Consilio Regio Locumtenensis die 25. Augs. 1747 celebrato Michael Domsics

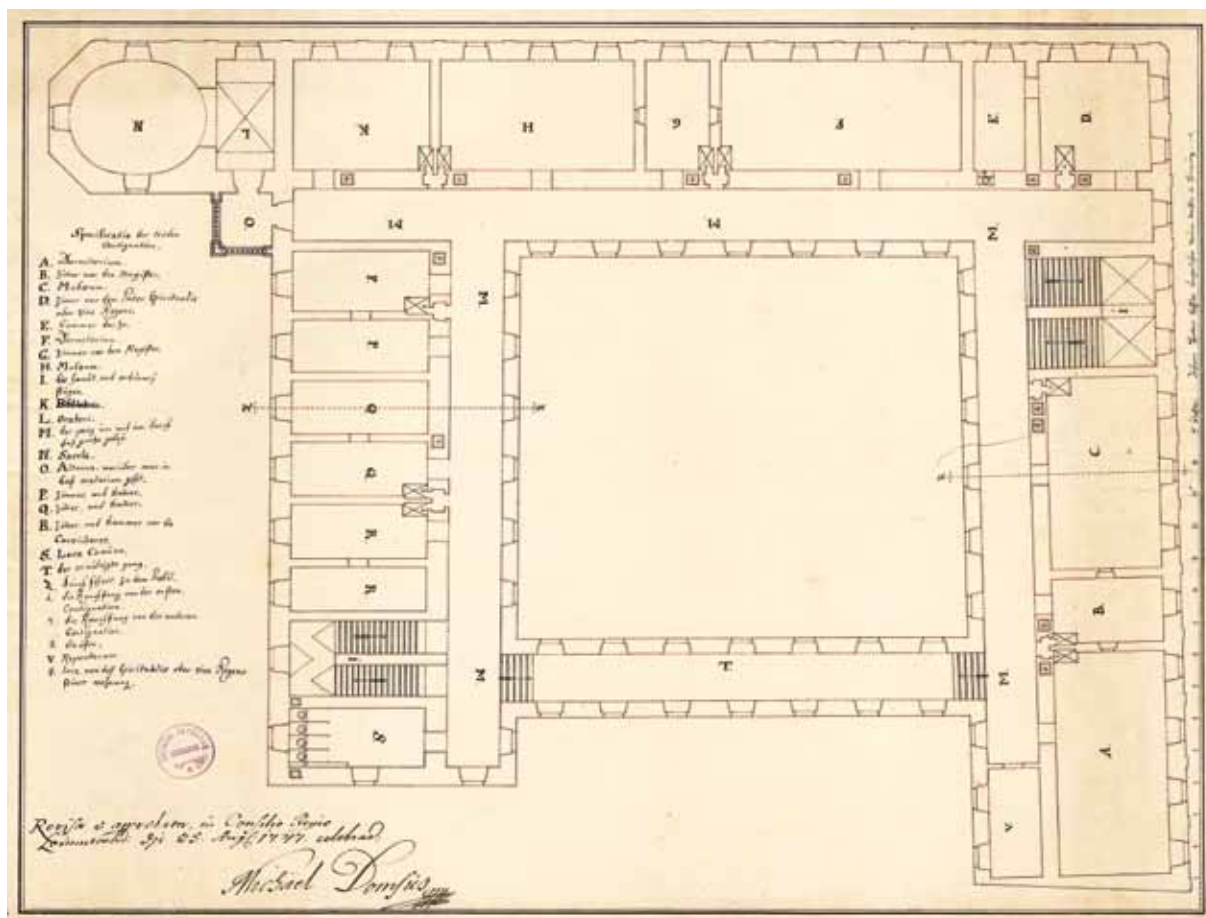
Johann Antoni Kessler bűrgerlicher Maurer Maister in Tyrnau

Členenie druhého podlažia

- A. spálna
- B. izba pre magistra
- C. študovňa
- D. izba pre pána pátra regenta
- E. komora k tejto izbe
- F. spálna
- G. izba pre magistra
- H. študovňa
- I. hlavné a riadne schodisko
- K. ošetrovňa
- L. oltár
- M. chodba dookola
- N. kaplnka
- O. predsieň pred kaplnkou
- P. komora a izba pre konviktorov
- Q. izba a komora pre konviktorov
- R. toalety
- S. chodba so zníženým stropom
- t. toalety v komore otca regenta
- 1. komíny z prvého podlažia
- 3. pece
- Z. prierez profilu

Prezreté a schválné na zasadnutí Miestodržiteľskej rady uskutočnenej 25. augusta 1747, Michal Domsics

Johann Anton Kessler, mestský murársky majster v Trnave

Plán č. 48 Projekt tretieho nadzemného podlažia (druhého poschodia) šľachtického konviktu, Ján Anton Kessler, 1747

Zdroj: Prímási Leváltár Esztergom, Tervrajzyűjtemény, sign. 1606

Specificatio der triden Contignation

- A. Dormitorium
- B. zimmer vor den Magister
- C. Musaeum
- D. zimmer vor den Pater Spiritualis oder vice Regens
- E. Kammer dar zu
- F. Dormitorium
- G. zimmer vor den Magister
- H. Musaeum
- I. die haubt und ordinari stügen
- K. Bibliotheca
- L. Oratori
- M. der gang um und um durch das ganze gebey
- N. Sacela
- O. Altanna worüber man in das oratorium gehen
- P. zimmer, und Kammer
- Q. zimmer, und Kammer
- R. zimmer, und Kammer vor die Convictores
- S. Loca Communo
- T. der ernidrigte gang
- Z. durch schnit zu dem Profil
- 1. die Rauchfang von der ersten Contignation
- 2. die Rauchfang von der anderen Contignation
- 3. die öffen
- V. Repositorium
- 4. loca von des Spiritualis oder vice Regens seiner wohnung

Revisa et approbata, in Consilio Regio Locumtenensis die 25. Aug. 1747 celebrato Michael Domsics

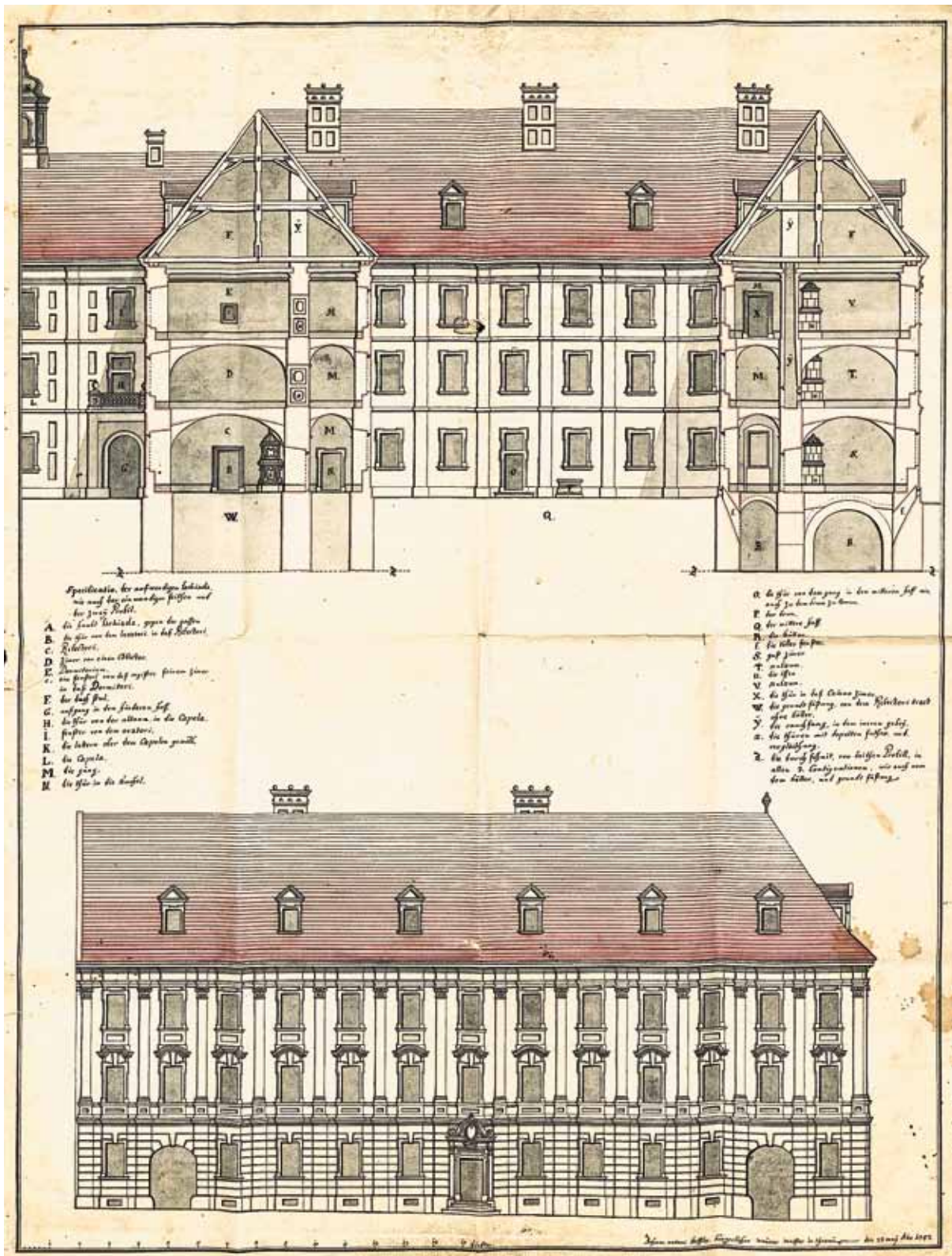
Johann Antoni Kessler bürgerlicher Maurer Maister in Tyrnau

Členenie tretieho podlažia

- A. spáľňa
- B. izba pre magistra
- C. študovňa
- D. izba pre otca spirituála alebo viceregenta
- E. komora prislúchajúca k tejto izbe
- F. spáľňa
- G. izba pre magistra
- H. študovňa
- I. hlavné a riadne schodisko
- K. knižnica
- L. modlitebňa
- M. chodba okolo celého objektu
- N. kaplnka
- O. altánok, ktorým sa ide do modlitebne
- P. izba a komora
- Q. izba a komora
- R. izba a komora pre konviktorov
- S. toalety
- T. chodba so zníženým stropom
- Z. prierez profilu
- 1. komíny z prvého podlažia
- 2. komíny z druhého podlažia
- 3. pece
- V. skladisko
- 4. toalety v bytoch spirituála alebo viceregenta

Prezreté a schválené na zasadnutí Miestodržiteľskej rady uskutočnenej 25. augusta 1747, Michal Domsics

Johann Anton Kessler, mestský murársky majster v Trnave

Plán č. 49 Projekt vonkajšej a vnútornej fasády a dvoch profilov šľachtického konviktu, Ján Anton Kessler, 1747
Zdroj: Primási Leváltár Esztergom, Tervrajzyűjtemény, sign. 2020

Specificatio der außwendigen fachiada, wie auch der ein wendigen seithen und der zwey Profil

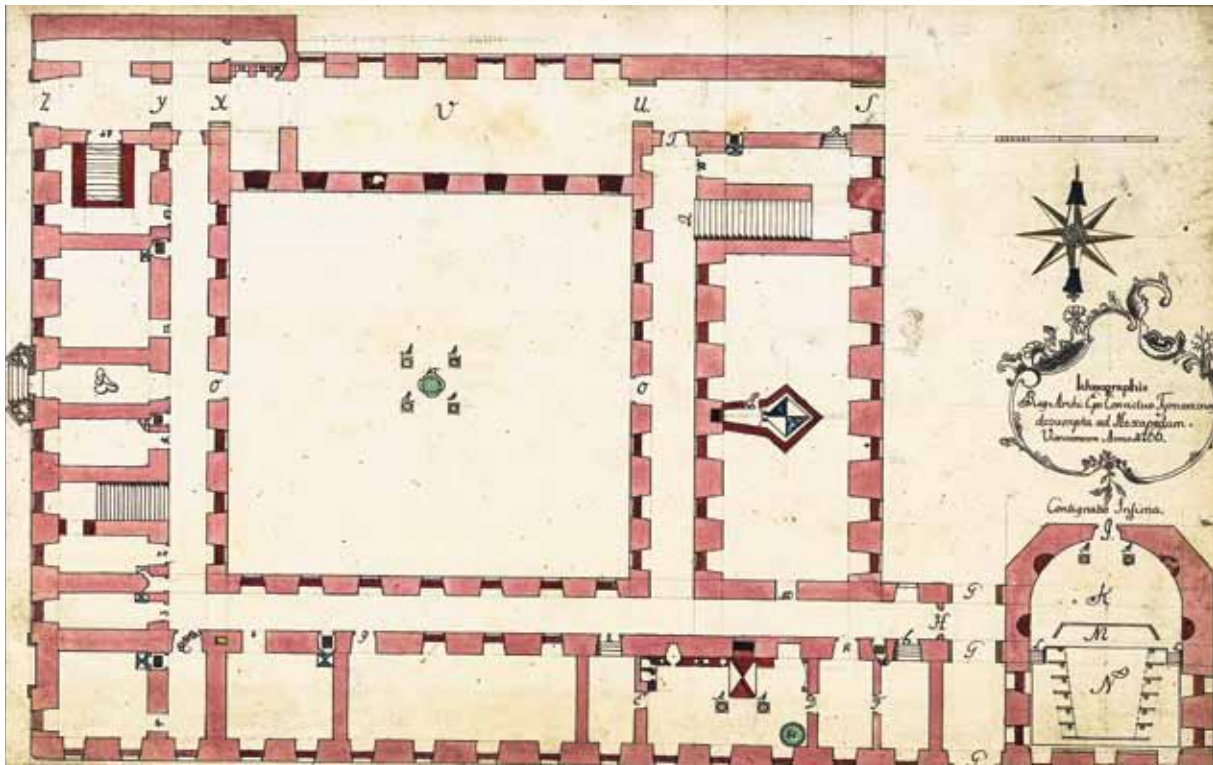
- A. Die haubt fachiada, gegen der gassen
- B. die thür von dem lavatori in daß Refectori
- C. Refectori
- D. zimmer vor einem Convictor
- E. Dormitorium
- e. ein festerl von deß magister seinem zimer in daß Dormitori
- F. der dach stul
- G. außgang in den hinderen hoff
- H. die thür von der altana in die Capela
- I. fenster von dem oratori
- K. die lattern ober dem Capelen gewölb.
- L. die Capela
- M. die gäng
- N. die thür in die Kuchel
- O. die thür von dem gang im den mittleren hoff wie auch zu dem brun zu komen
- P. der brun
- Q. der mittere hoff
- R. die Köller
- f. die köller fenster
- S. gast zimer
- T. musaeum
- U. die öffen
- V. musaeum
- X. die thür in daß Communo zimer
- W. die grundt fästung von dem Refectori tract ohne köller
- Y. die rauchfang, in dem ineren gebey
- a. die thüren mit doppelten futher und vergleistung
- Z. die durchschnit, von beithen Profill, in allem 3. Contignationem, wie auch vom dem Köller und grundfästung

Johann Antoni Kessler bürgerlicher Maurer Meister in Tyrnau den 23 may Anno 1747

Členenie vonkajšej a vnútornej fasády a dvoch profilov

- A. hlavná fasáda, smerom k ulici
- B. dvere z umyvárne do jedálne
- C. jedáleň
- D. izba pre jedného konviktora
- E. spálňa
- e. okienko z izby učiteľa do spálne
- F. strešný krov
- G. východ do zadného dvora
- H. dvere z terasy do kaplnky
- I. okno z modlitebne
- K. sanktusník nad klenbou kaplnky
- L. kaplnka
- M. chodba
- N. dvere do kuchyne
- O. dvere z chodby na stredný dvor, ako aj k studni
- P. studňa
- Q. stredný dvor
- R. pivnica
- f. okná pivnice
- S. hosťovská izba
- T. študovňa
- U. kachle
- V. študovňa
- X. dvere na toalety
- W. základové konzoly jedáľenského traktu bez pivnice
- Y. komín v interiéri budovy
- a. zdvojené dvere so zámkami
- Z. rez, z oboch profilov, na všetkých 3 podlažiach, ako aj pivnice a základových konzol

Johann Antoni Kessler mestský murársky majster v Trnave 23. mája 1747

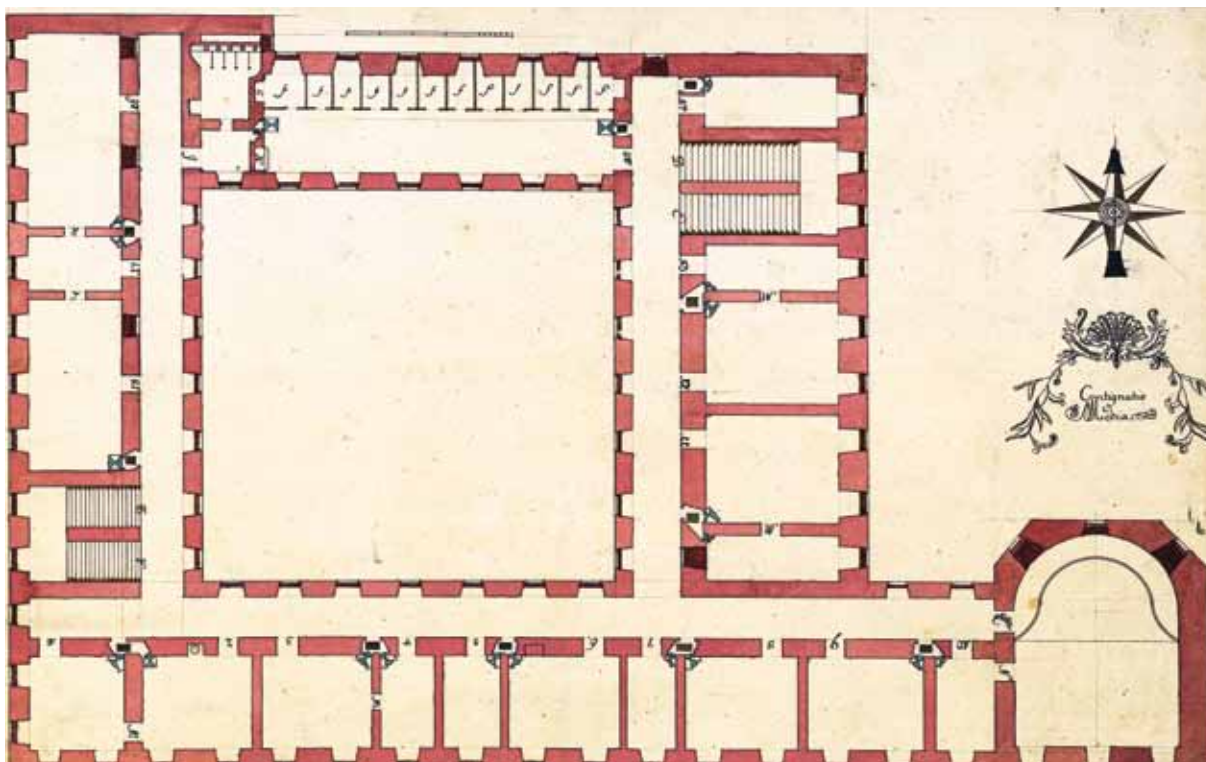

Plán č. 50 Pôdorys prvého nadzemného podlažia (prízemia) šľachtického konviktu, 1766

Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 - 1875), S 12 Div. VIII. No. 443/1

Ichnographia Reg. Archi-Epis. Nob. Convictus Tyrnaviensis desumpta ad Hexapedam Vienesem Anno 1766
Contignatio Infima

Pôdorys trnavského kráľovského arcibiskupského šľachtického konviktu vypracovaný v mierke šiestich viedenských stôp [siaha] v roku 1766
Spodné podlažie

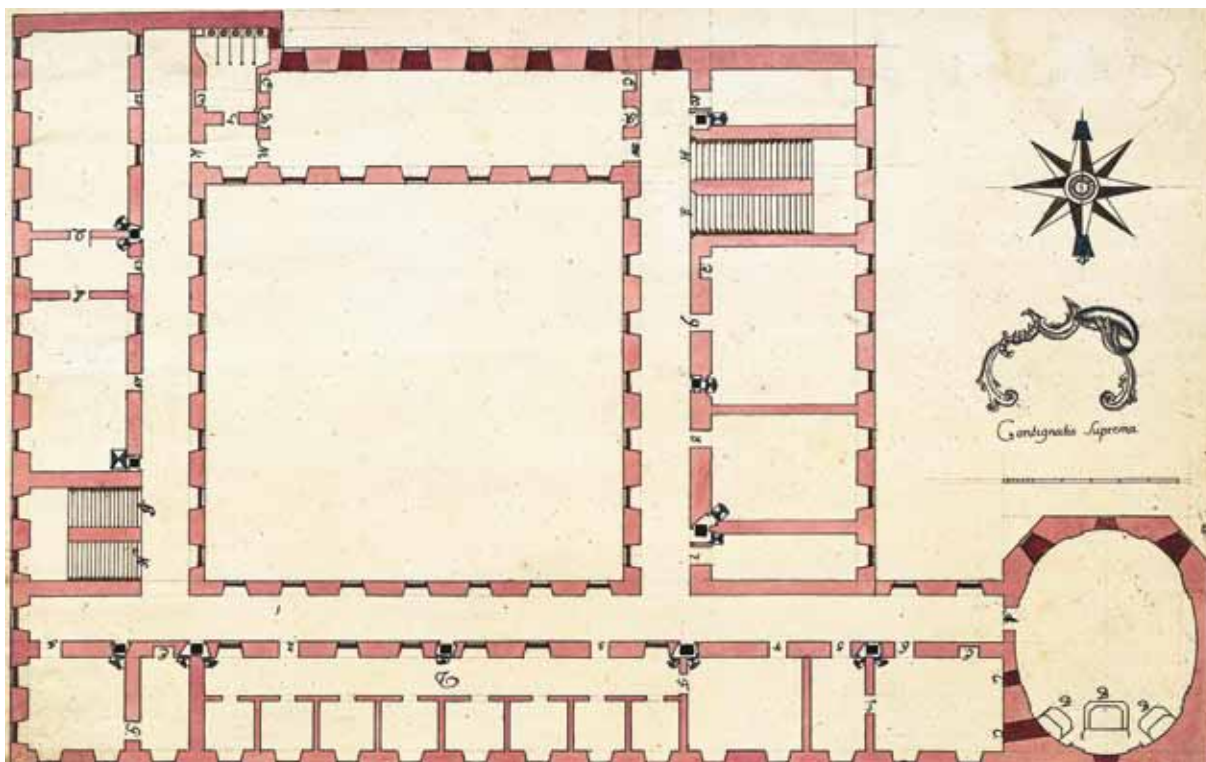

Plán č. 51 Pôdorys druhého nadzemného podlažia (prvého poschodia) šľachtického konviktu, 1766

Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 - 1875), S 12 Div. VIII. No. 443/2

Contignatio Media

Stredné podlažie

Plán č. 52 Pôdorys tretieho nadzemného podlažia (druhého poschodia) šľachtického konviktu, 1766

Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 - 1875), S 12 Div. VIII. No. 443/3

Contignatio Suprema

Najvyššie podlažie

Ichnographia Reg. Archi-Epis. Nob. Convictus Tyrnaviensis.

Nota 1ma. Ruber color per totam aequalibus aequali densitate, muri denotat.
 2da. Ruber color, sed profundior, murum veligo depressiorem
 3ta. Capuleus color per crucem illius Formae.
 4ta. Niger color hystericam fumaricellam.

Contignatio Infima.

1 ^{ma} . Cubiculum Janitoris.	F. Porta ad Refectorium Familiae.
2 ^{da} . Sartoria.	G. Porta Curvulis.
3 ^{ta} . Cubiculum Echeborum.	H. Porta Ambitus.
4 ^{ta} . Cubiculum Dispensarii, & Clavigeri.	I. Porta Theatri.
5 ^{ta} . Cubiculum Famulorum.	K. Auditorium in Theatro.
6 ^{ta} . Dispensa.	L. Gradus ad Theatrum.
7 ^{ma} . Gradus Cellarii.	M. Locos Musicorum.
8 ^{ta} . Porta ad atrium calinae.	N. Locos Actorum porrocentium.
9 ^{ta} . Gradus Cellarii.	OO. Porta ad Arcem.
10 ^a . Porta Refectorii.	P. Porta ad Gonacem, qua est infra parimentum Refectorii
11 ^a . Lixorum & Califactorum Cubiculum.	Q. Gradus ex infima ad mediam.
12 ^a . Schola Diplomatica.	R. Porta ad Cellarium infra Refectorium.
13 ^a . Conservatorium.	S. Porta Curvulis.
14 ^a . Gradus Cellarii.	T. Porta Ambitus.
15 ^a . Fontes.	U. Porta Curvulis ad conservatorium Lignorum.
A. Columna	V. Conservatorium Lignorum.
B. Porta Princeps	X. Porta Curvulis.
C. Atrium.	Y. Inartibus Curvulis.
D. Porta Culinae.	Z. Porta Curvulis.
E. Porta ad Conservatorium eorum Culinae.	

Contignatio Media.

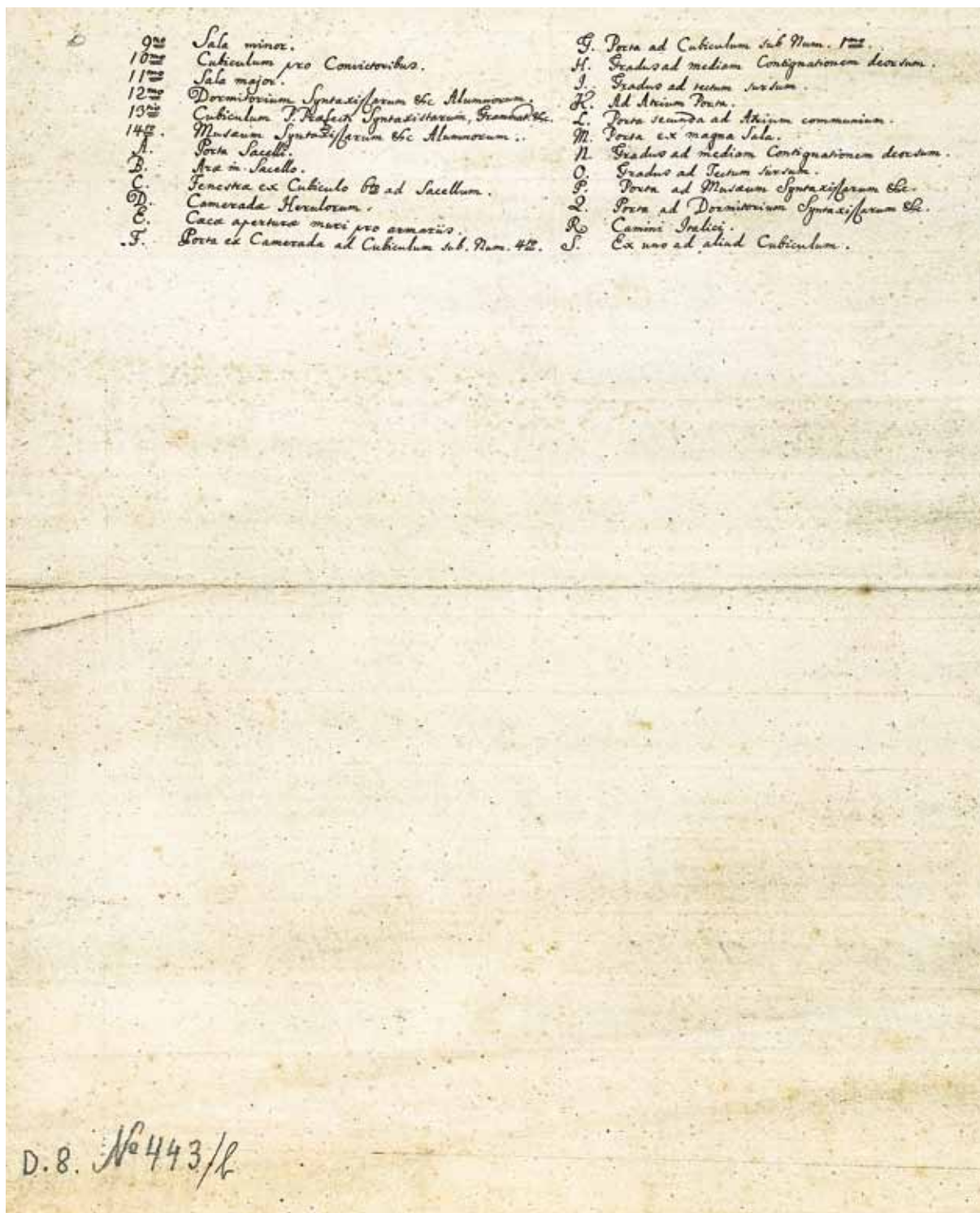
1 ^{ma} & 2 ^{da} . R. P. Regens.	17 ^{ma} . Cubiculum P. Praefecti Rhetorum, & Praefecti Alumnorum.
3 ^{ta} . Cubiculum pro Conscriptis.	18 ^{ma} . Musaeum Rhetorum, & Praefectum Alumnorum.
4 ^{ta} . Cubiculum pro Conscriptis.	A. Gradus ad infimam Contignationem deorsum.
5 ^{ta} . Cubiculum pro Conscriptis.	B. Gradus ad supremam Contignationem sursum.
6 ^{ta} . Cubiculum pro Conscriptis.	C. Porta ad Auditorium supremum Theatri.
7 ^{ma} . Cubiculum pro Conscriptis.	D. Gradus ad infimam Contignationem deorsum.
8 ^{ta} . Cubiculum pro Conscriptis.	E. Gradus ad supremam Contignationem sursum.
9 ^{ta} . Cubiculum pro Conscriptis.	F. Camerata Logicorum & Physicorum Alumnorum.
10 ^a . Cubiculum pro Conscriptis.	G. Porta caeca.
11 ^a . Cubiculum pro Conscriptis.	H. In porta caeca ara Philosophorum.
12 ^a . Cubiculum pro Conscriptis.	I. Porta ad atrium.
13 ^a . Cubiculum pro Conscriptis.	K. Porta ad Dormitorium Rhetorum & Praefecti Alumnorum.
14 ^a . Cubiculum P. Praefecti Alumnorum Philosophorum.	L. Porta ad Musaeum eorum, quae 18.
15 ^a . Musaeum Physicorum & Logicorum.	M.M.M. Porta ex uno cubiculo ad aliud.
16 ^a . Dormitorium Rhetorum & Praefectum Alumnorum.	N. Porta ad Theatrum.

Contignatio Suprema.

1 ^{ma} . Cubiculum pro Conscriptis	5 ^{ta} . Cubiculum pro Conscriptis.
2 ^{da} . Porta ad Cameratas.	6 ^{ta} . Cubiculum pro Conscriptis.
3 ^{ta} . Porta secunda ad Cameratas.	7 ^{ma} . Cubiculum pro Conscriptis.
4 ^{ta} . Cubiculum pro Conscriptis.	8 ^{ta} . Cubiculum pro Conscriptis.

Legenda k pôdorysom šľachtického konviktu, 1766

Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 - 1875), S 12 Div. VIII. No. 443

Ichnographia Reg. Archi-Epis. Nob. Convictus Tyrnaviensis desumpta ad Hexapedam Vienesem Anno 1766

Nota

1. Ruber color per totum aequabilis aequalem densitatem, muri denotat
2. Ruber color, sed profundior, murum reliquo depressiorem

Pôdorys trnavského kráľovského arcibiskupského šľachtického konviktu vypracovaný v mierke šiestich viedenských stôp [siaha] v roku 1766

Poznámka

1. Červená farba všade rovnomerne s rovnakou hustotou označuje múry
2. Červená farba, ale sýtejšia a užšej línie [označuje] ostatné múry

3. Caerulus color per cruce[m] illit[is] fornaces

4. Niger color aperturam fumariorum

Contignatio Infima

1. Cubiculum Janitoris
2. Sartoria
3. Cubiculum Epheborum
4. Cubiculum Dispensatoris, et Clavigeri
5. Cubiculum Famulorum
6. Dispensa
7. Gradus Cellarii
8. Porta ad atrium culinae
9. Gradus Cellarii
10. Porta Refectorii
11. Lixarum et Calefactorum Cubiculum
12. Schola digladiatoria
13. Conservatorium
14. Gradus Cellarii
15. Fontes
- AA. Columnae
- B. Porta Princeps
- C. Atrium
- D. Porta Culinae
- E. Porta ad Conservatorium rerum Culinae
- F. Porta ad Refectorium Familiae
- G. Porta Currulis
- H. Porta Ambitus
- I. Porta Theatri
- K. Auditorium in Theatro
- LL. Gradus ad Theatrum
- M. Locus Musicorum
- N. Locus Actorum perorantium
- OO. Porta ad Aream
- P. Porta ad fornacem, quae est infra pavementum Refectorii
- Q. Gradus ex infima ad medium
- R. Porta ad Cellarium infra Refectorium
- S. Porta Currulis
- T. Porta Ambitus
- U. Porta Currulis ad conservatorium Lignorum
- V. Conservatorium Lignorum
- X. Porta Currulis
- Y. Transitus Currulis
- Z. Porta Currulis

Contignatio Media

- 1.mo a 2.do R. P. Regens
- 3.^{tio} Cubiculum pro Convictoribus
- 4.to Cubiculum pro Convictoribus
- 5.to Cubiculum pro Convictoribus
- 6.to Cubiculum pro Convictoribus
- 7.mo Cubiculum pro Convictoribus
- 8.vo Cubiculum pro Convictoribus
- 9.no Cubiculum pro Convictoribus
- 10.mo Cubiculum pro Convictoribus
- 11.mo Cubiculum pro Convictoribus
- 12.mo Cubiculum pro Convictoribus
- 13.^{tio} Cubiculum pro Convictoribus

3. Azúrová farba [pomocou] krížika [označuje] pece

4. Čierna farba [označuje] otvory komínov

Spodné podlažie

1. izba vrátnika
2. krajčírska izba
3. izba mladíkov
4. izba zásobovača a kľúčiara
5. izba sluhov
6. komora
7. schody do pivnice
8. dvere do átria kuchyne
9. schody do pivnice
10. dvere do jedálne
11. izba pomocníkov a kuričov
12. školské cvičisko
13. sklad
14. schody do pivnice
15. studne
- AA. stĺpy
- B. hlavný vstup
- C. átrium
- D. dvere do kuchyne
- E. dvere do skladu kuchynského riadu
- F. dvere do jedálne sluhov
- G. vstup pre vozy
- H. dvere do ambitu
- I. dvere do divadelnej sály
- K. auditorium v divadelnej sále
- LL. schody na javisko
- M. orchester
- N. javisko
- OO. dvere do nádvorja
- P. dvere k peci, ktorá je v dlážke jedálne
- Q. schody zo spodného na stredné podlažie
- R. dvere do pivnice pod jedálňou
- S. brána pre vozy
- T. dvere do ambitu
- U. brána pre vozy do drevárne
- V. drevárne
- X. brána pre vozy
- Y. prechod pre vozy
- Z. brána pre vozy

Stredné podlažie

1. a 2. [izby] ctihodného otca regenta
3. izba pre konviktorov
4. izba pre konviktorov
5. izba pre konviktorov
6. izba pre konviktorov
7. izba pre konviktorov
8. izba pre konviktorov
9. izba pre konviktorov
10. izba pre konviktorov
11. izba pre konviktorov
12. izba pre konviktorov
13. izba pre konviktorov

14.to Cubiculum P. Praefecti Alumnorum Philosophorum
 15.to Musaeum Physicorum et Logicorum
 16.to Dormitorium Rhetorum et Poetarum Alumnorum
 17.mo Cubiculum P. Praefecti Rhetorum et Poetarum Alumnorum
 18.mo Musaeum Rhetorum et Poetarum Alumnorum
 A. Gradus ad infimam Contignationem deorsum
 B. Gradus ad supremam Contignationem sursum
 C. Porta ad Auditorium supremum Theatri
 D. Gradus ad infimam Contignationem deorsum
 E. Gradus ad supremam Contignationem sursum
 F. Camaeralae Logicorum et Physicorum Alumnorum
 G. Porta coeca
 H. In porta coeca ara Philosophorum
 I. Porta ad atrium
 K. Porta ad Dormitorium Rhetorum et Poetarum Alumnorum
 L. Porta ad Musaeum eorum, qui 18
 MMM. Portae ex uno cubiculo ad aliud
 N. Porta ad Theatrum

Contignatio Suprema

1. Cubiculum pro Convictoribus
 2. Porta ad Cameradas
 3. Porta secunda ad Cameradas
 4. Cubiculum pro Convictoribus
 5. Cubiculum pro Convictoribus
 6. Cubiculum pro Convictoribus
 7. Cubiculum pro Convictoribus
 8. Cubiculum pro Convictoribus

[Strana 2]

9. Sala minor
 10. Cubiculum pro Convictoribus
 11. Sala major
 12. Dormitorium Syntaxistarum et Alumnorum
 13. Cubiculum P. Praefecti Syntaxistarum et Alumnorum
 14. Musaeum Syntaxistarum et Alumnorum
 A. Porta Sacelli
 B. Ara in Sacello
 C. Fenestrae ex Cubiculo 6to ad Sacellum
 D. Cameradae Herulorum
 E. Coecoe aperturae muri pro armariis
 F. Porta ad Camerada et Cubiculum sub Num. 4to
 G. Porta ad Cubiculum sub Num. 1mo
 H. Gradus ad mediam Contignationem deorsum
 I. Gradus ad tectum sursum
 K. Ad Atrium Porta
 L. Porta secunda ad Atrium communium
 M. Porta ex magna Sala
 N. Gradus ad mediam Contignationem deorsum
 O. Gradus ad tectum sursum
 P. Porta ad Musaeum Syntaxistarum etc.
 Q. Porta ad Dormitorium Syntaxistarum etc.
 R. Camini Italici
 S. Ex uno ad aliud Cubiculum

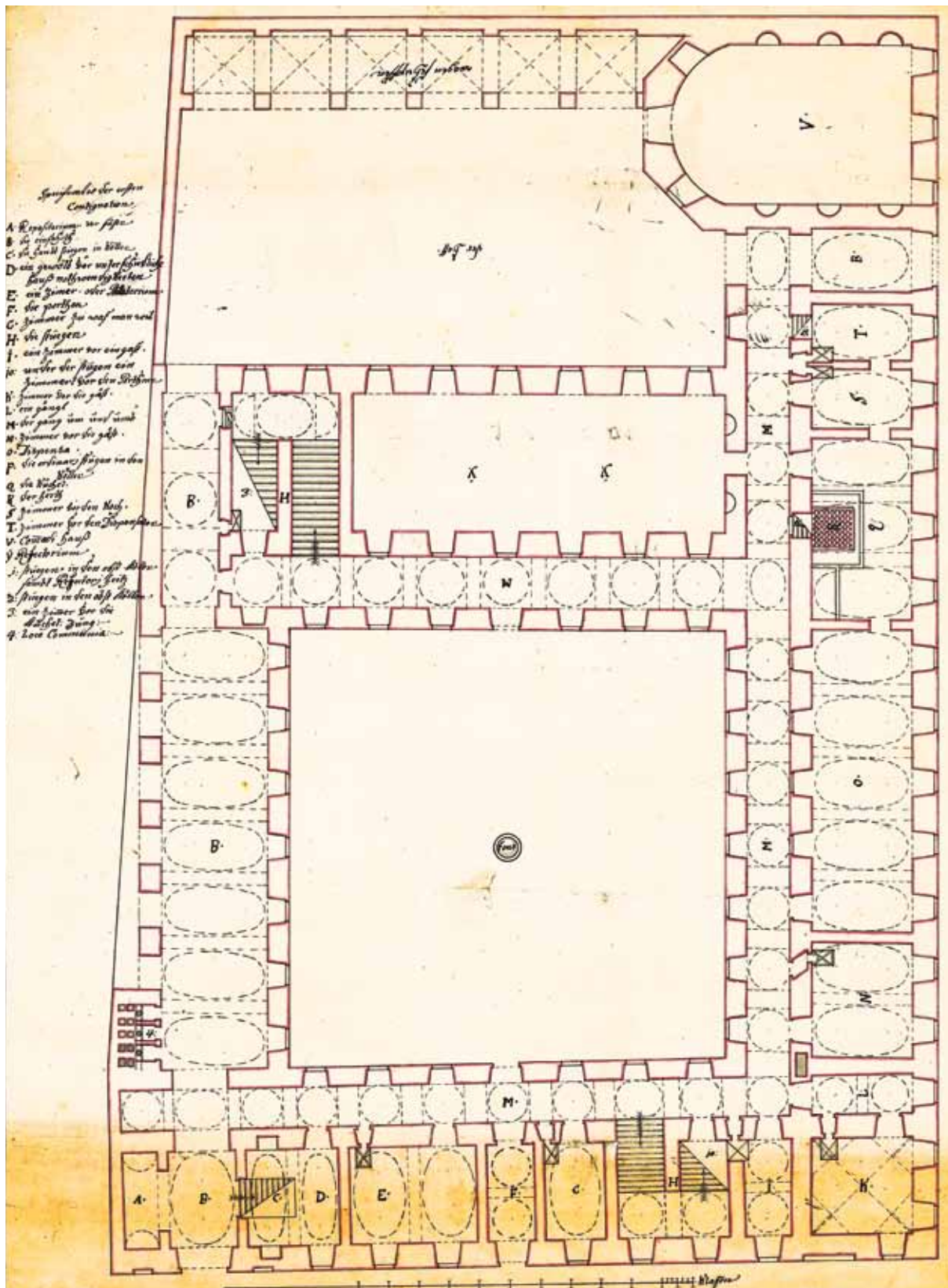
14. izba otca prefekta alumnov – poslucháčov filozofie
 15. študovňa fyzikov a logikov
 16. spálňa alumnov rétorov a poetov
 17. izba otca prefekta alumnov rétorov a poetov
 18. študovňa alumnov rétorov a poetov
 A. schody dole na spodné podlažie
 B. schody hore na vrchné podlažie
 C. dvere do vrchného auditória divadla
 D. schody dole na spodné podlažie
 E. schody hore na vrchné podlažie
 F. komôrky alumnov logikov a fyzikov
 G. slepé dvere
 H. v slepých dverách oltár filozofov
 I. dvere do átria
 K. dvere do spálne alumnov rétorov a poetov
 L. dvere do ich študovne, ktoré sú [aj pod číslom] 18
 MMM. dvere z jednej izby do druhej
 N. dvere do divadelnej sály

Najvyššie podlažie

1. izba pre konviktorov
 2. vchod k obytným miestnostiam
 3. druhý vchod k obytným miestnostiam
 4. izba pre konviktorov
 5. izba pre konviktorov
 6. izba pre konviktorov
 7. izba pre konviktorov
 8. izba pre konviktorov

[Strana 2]

9. malá sála
 10. izba pre konviktorov
 11. veľká sála
 12. spálňa syntaxistov a alumnov
 13. izba otca prefekta syntaxistov a alumnov
 14. študovňa syntaxistov a alumnov
 A. dvere do kaplnky
 B. oltáre v kaplnke
 C. okná z izby 6 do kaplnky
 D. obytné miestnosti pre pánov
 E. slepé otvory v stene pre skrine
 F. vchod do obytnej miestnosti a izby s číslom 4
 G. dvere do izby s číslom 1
 H. schody dole na stredné podlažie
 I. schody hore na strechu
 K. dvere do átria
 L. druhé dvere do spoločného átria
 M. dvere z veľkej sály
 N. schody dole na stredné podlažie
 O. schody hore na strechu
 P. dvere do študovne syntaxistov a pod.
 Q. dvere do spálne syntaxistov a pod.
 R. talianske kozuby
 S. z jednej do druhej izby

Plán č. 53 Pódorys prvého nadzemného podlažia (prízemia) šľachtického konviktu (18. storočie)

Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 - 1875), S 12 Div. VIII. No. 330:1

2. Specificatio der ersten Contignation

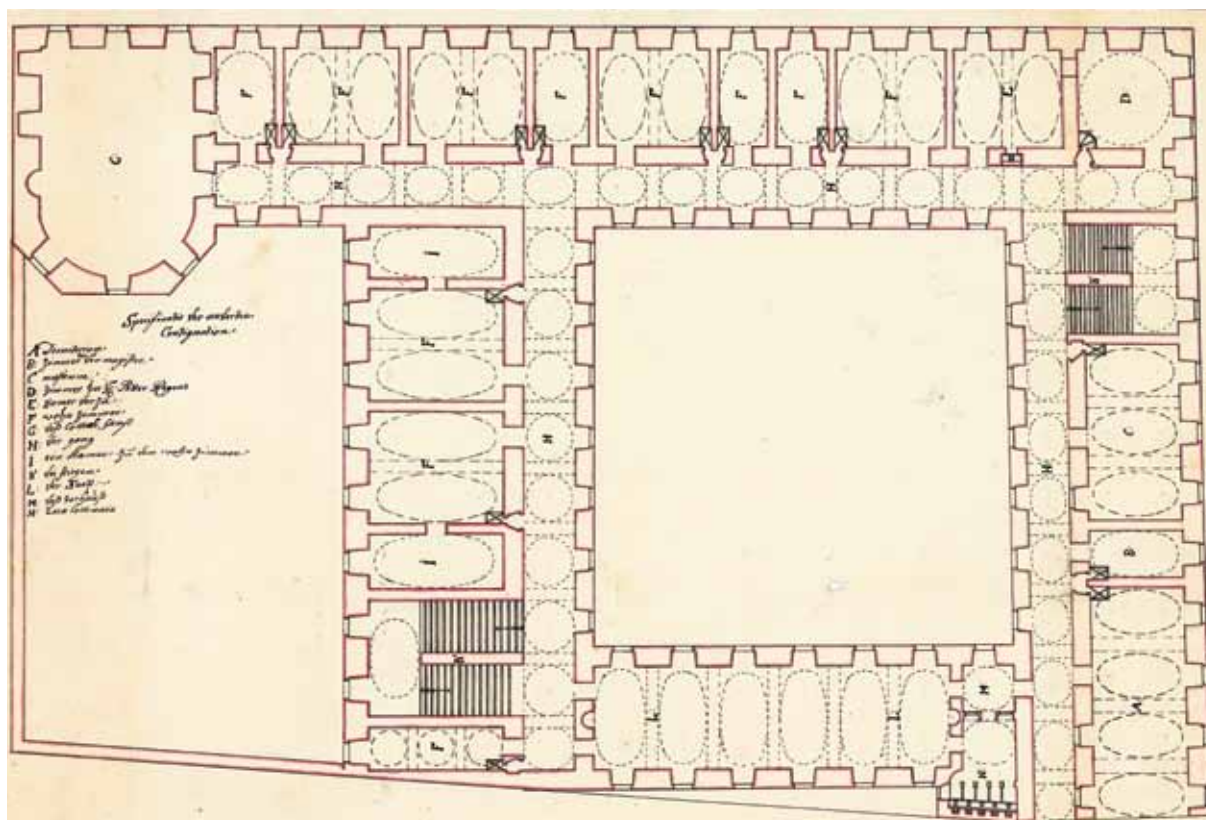
- A. Repositorium vor fässer
- B. die einfahrth
- C. die haubt stiegen in Köller
- D. ein gewölb vor unterschiedliche hausnothwendigkeiten
- E. ein zimmer oder Parlatorium
- F. die porthen
- G. zimmer zu was man wil
- H. die stüegen
- I. ein zimmer vor ein gast
- 10. under der stügen ein zimmer vor der Porthner
- K. zimmer vor die gäst
- L. ein gängl
- M. der gang um und umb
- N. zimmer vor die gäst
- O. Dispensa
- P. die ordinari stügen in den Köller
- Q. die Kuchel
- R. der herth
- S. zimmer vor den Koch
- T. zimmer vor den Dispensator
- V. Commaedi haus
- Y. Refectorium
- 1. stüegen in den obst Köller sambt Refectorii heitz
- 2. stüegen in den obst Köller
- 3. ein zimmer vor die Kuchel Jung.
- 4. Loca Communia
der hoff
wagen schupffen

[Mierka]
Klaffter

2. Členenie prvého podlažia

- A. skladisko vínových sudov
- B. vjazd
- C. hlavné schodisko do pivnice
- D. klenba pre rôzne domáce potreby
- E. izba alebo aula/rečnícka sála
- F. vrátnica
- G. izba bez určenia [na rôzne potreby]
- H. schody
- I. izba pre host'a
- 10. pod schodmi izba pre vrátnika
- K. izba pre hostí
- L. chodba
- M. chodba dookola
- N. izba pre hostí
- O. komora
- P. riadne schody do pivnice
- Q. kuchyňa
- R. ohniško
- S. izba pre kuchára
- T. izba pre skladníka
- V. divadlo
- Y. jedáleň
- 1. schody do pivnice na ovocie a na kúrenie jedálne
- 2. schody do pivnice na ovocie
- 3. izba mladšieho kuchára
- 4. toalety
dvor
šopa na úschovu vozov

[Mierka]
Siaha

Plán č. 54 Pôdorys druhého nadzemného podlažia (prvého poschodia) šľachtického konviktu (18. storočie)

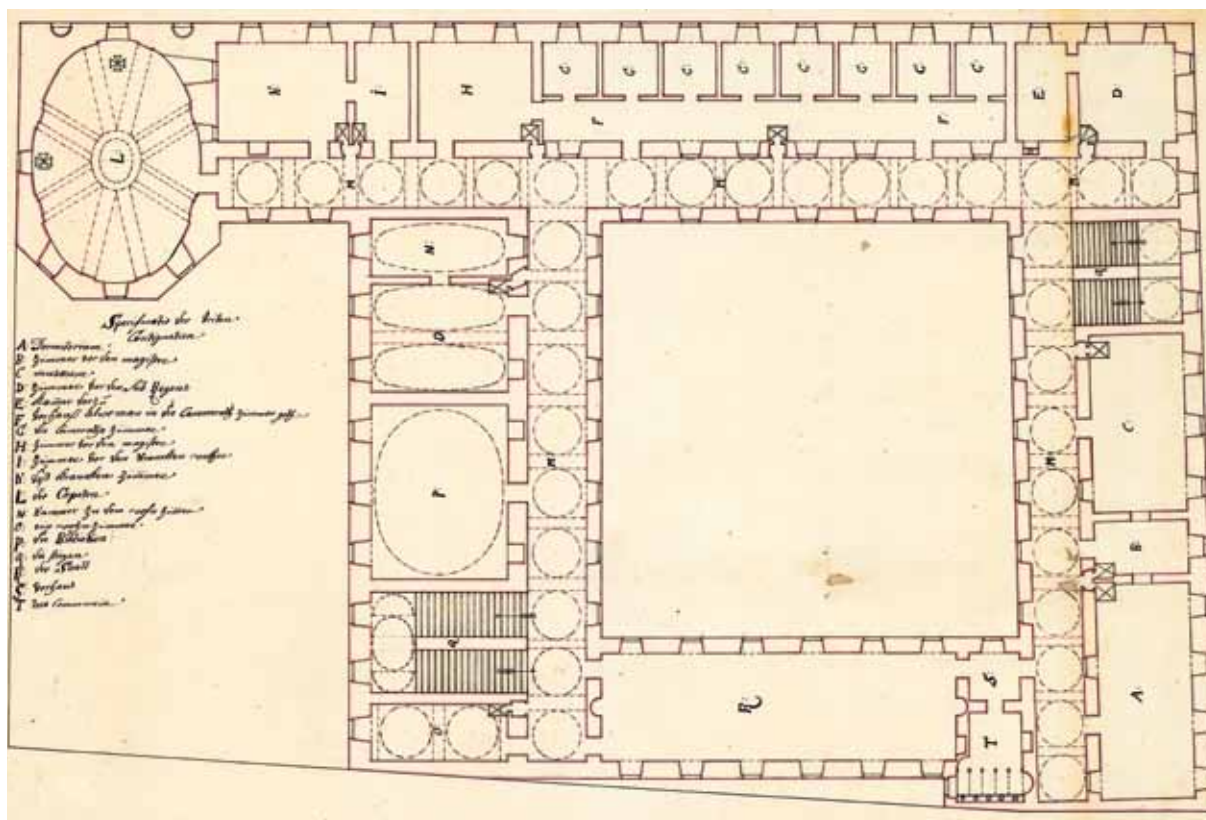
Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 - 1875), S 12 Div. VIII. No. 330:2

3. Specificatio der anderten Contignation

- A. Dormitorium
- B. zimmer vor den magister
- C. musaeum
- D. zimmer vor Herr Patter Regens
- E. Kamer darzu
- F. wohn zimmer
- G. das Commaedi Haus
- H. der gang
- I. ein Kamer zu dem wohn zimmer
- K. die stiegen
- L. der Saall
- M. daß vorhaus
- N. Loca communia

3. Členenie druhého podlažia

- A. spálňa
- B. izba pre magistra
- C. študovňa
- D. izba pre pána pátra regenta
- E. komora k tejto izbe
- F. obytná izba
- G. divadlo
- H. chodba
- I. komora pri obytnej izbe
- K. schody
- L. dvorana/sála
- M. predsieň
- N. toalety

Plán č. 55 Pôdorys tretieho nadzemného podlažia (druhého poschodia) šľachtického konviktu (18. storočie)

Zdroj: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár Budapest, S 12 Helytartótanácsi térképek (1738 - 1875), S 12 Div. VIII. No. 330:3

4. Specificatio der triten Contignation

- A. Dormitorium
- B. zimmer vor den magister
- C. musaeum
- D. zimmer vor den sub Regens
- E. Kammer darzu
- F. Vorhaus alwo man in die Cammerath zimmer geth
- G. die Cameratha zimmer
- H. zimmer vor den magister
- I. zimmer vor den Kranken wather
- K. das Kranken zimmer
- L. die Capelen
- N. Kammer zu dem wohn zimmer
- O. ein wohnzimmer
- P. die Bibliotheca
- Q. die stiegen
- R. der Saall
- S. vorhaus
- T. Loca Communia

4. Členenie tretieho podlažia

- A. spáľňa
- B. izba pre magistra
- C. študovňa
- D. izba pre viceregenta
- E. komora prislúchajúca k tejto izbe
- F. predsieň, z ktorej sa vchádza do izieb študentov
- G. izby študentov
- H. izba pre magistra
- I. izba pre otca ošetrojúceho chorých
- K. izba pre chorého
- L. kaplnka
- N. komora pri obytnej izbe
- O. obytná izba
- P. knižnica
- Q. schody
- R. dvorana/sála
- S. predsieň
- T. toalety

Vysvetlivky

Katarína Karabová

ant. - *antiquus* - starý

B. M. V. - *Beata Maria Virginis* - Preblahoslavená Panna Mária

dig. - *digitus* - palec

dlaň (*palma*) - jednotka dĺžkovej miery približná šírke ruky zvyčajne meraná od základne palca po koniec malíčka s rozmerom 7,4 - 8 cm

Domsics, Michal - úradník šľachtického pôvodu z Mošonskej župy (v dnešnom Maďarsku), ktorý zastával post pisára (1724 - 1732), zapisovateľa (1732 - 1736) a napokon tajomníka (1736 - 1765) Uhorskej miestodržiteľskej kráľovskej rady so sídlom v Bratislave

frater - brat, člen rehole

fyzik (*physicus*) - poslucháč druhého ročníka filozofickej fakulty

gr. - *gradus* - stupeň

gramatista (*grammatista*) - žiak tretieho ročníka jezuitského gymnázia

kazateľ (*contionator*) - kazateľ, ktorý máva kázne počas omše

kazuistika (*casus*) - predmet na teologickej fakulte, ktorý slúži na aplikáciu teologických princípov na každodenné morálne rozhodnutia

Kende, Jozef - študent jezuitského gymnázia v Trnave v ročníku poetov a rétorov (1764 - 1765), poslucháč Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave v ročníku logikov (1766), konviktor Konviktu sv. Vojtecha v Trnave šľachtického pôvodu z Kólcse (v dnešnom Maďarsku) v Satumarskej župe, autor diela *Köszöntő versek midőn legfőb méltóságú, és tisztelétű Szalai gróff Barkóczy Ferencz úr Palócz vára örökös ura, a szentséges romai birodalom hertzege esztergomi érseke, apostoli Magyar-ország primássa ... a szent Alberti nemes convictust Nagy-Szombatban 1764-dik esztendőben kegyelmes látogatásával meg-vidámította* [Pozdravné verše, keď veľadôstojný a ctihodný František Barkóci, gróf Szalai, večný pán hradu Palóc, knieža Svätej ríše rímskej, ostrihomský arcibiskup, prímas apoštolského Uhorska... poctil svojou milostivou návštevou Konvikt sv. Vojtecha

pre šľachticov v Trnave v roku 1764] (Trnava, 1764)

Kessler, Ján Anton - mestský murársky majster v Trnave (1747)

koadjútor (*coadiutor*) - pomocník, nevysvätený brat (*frater*)

kongregácia (*congregatio*) - bratstvo, osobitné združenie laikov pod vedením jezuitu

konvikt (*convictus*) - ústav poskytujúci študentom bývanie, stravu a výchovný dozor, forma internátu

konviktor (*convictoris*) - študent ubytovaný a spoločne s ďalšími vychovávaný v konvikte

krok (*passus*) - dĺžková miera približná dĺžke jedného kroku človeka veľkosti cca 0,72 m

logik (*logicus*) - poslucháč prvého ročníka filozofickej fakulty

magister (*magister*) - študent jezuitského kolégia (scholastik), ktorý vykonáva učiteľské povinnosti na školách

Mer. - *Meridies* - juh

metafyzik (*methaphysicus*) - poslucháč tretieho ročníka filozofickej fakulty

No. - *Numero* - číslo

Num. - *Numero* - číslo

Or. - *Oriens* - východ

Oc. - *Occidents* - západ

P. - *Pater* - otec

pal. - *palma* - dlaň

palec (*digitus*) - jednotka dĺžkovej miery približná šírke ľudského palca veľkosti cca 26,34 mm

parvista (*parvista*) - žiak prvého ročníka jezuitského gymnázia

pas. - *passus* - krok

ped. - *pes, pedis* - stopa

poeta (*poeta*) - žiak piateho ročníka jezuitského gymnázia

prebendátor (*praebendator*) - duchovný so stálym príjmom dôchodku, tzv. prebendy

prefekt (*praefectus*) - vedúci, zodpovedný za istú oblasť, napr. štúdia, výučby hudby a pod.; dozorca nad študentmi v seminári, konvikte

principista (*principista*) - žiak druhého ročníka jezuitského gymnázia

prokurátor (*procurator*) – správca vnútorných záležitostí rehoľného domu, provincie či celej Spoločnosti Ježišovej

provinciál (*provincialis*) – vyšší predstavený Spoločnosti Ježišovej spravujúci provinciu

R. – *Reverendus* – ctihodný

Rdi. – *Reverendus* – ctihodný

R. P. – *Reverendus Pater* – ctihodný otec

rekatolizátor (*conversator*) – kňaz alebo rehoľník, ktorý sa usilovali o návrat ľudí, ktorí prijali inú vieru alebo náboženstvo, k rímskokatolíckej viere

rektor (*rector*) – predstavený jezuitského kolégia, titul prevzatý z univerzitnej praxe

regens (*regens*) – riaditeľ seminára, ktorý bol zverený do správy jezuitom, ale nepatril priamo do Spoločnosti Ježišovej

rétor (*rhetor*) – žiak šiesteho ročníka jezuitského gymnázia

S. – *Sanctus* – svätý

S. H./S. h. – *Salvo Honore* – pri všetkej úcte

S. J. – *Societatis Iesu* – Spoločnosť Ježišova

S. v. – *Salva venerantia* – s uchovaním vážnosti

scholastik (*scholasticus*) – študent jezuitského kolégia, ktorý je v procese formácie po zložení jednoduchých sľubov (chudoba, čistota, poslušnosť) na konci noviciátu a pred zložením konečných sľubov

siaha (*orgia*) – jednotka dĺžkovej i priestorovej miery veľkosti 1,89 m

sodál (*sodalitas*) – laik, člen kongregácie duchovne formovanej jezuitmi

spirituál (*spiritualis*) – duchovný otec, člen Spoločnosti Ježišovej zodpovedný za vedenie duchovných služieb v komunite

stopa (*pes*) – dĺžková miera približná dĺžke ľudského chodidla veľkosti cca 29,6 cm

superior (*superior*) – predstavený najnižšej a najmenej organizačnej jednotky Spoločnosti Ježišovej: domu, rezidencie, misie

syntaxista (*syntaxista*) – žiak štvrtého ročníka jezuitského gymnázia

tyr. – *tyrnaviensis* – trnavský

viceregent (*vice regens*) – zastupujúci regent

Forum Academicum. The buildings of the Trnava University (1635–1777) in historical and cultural contexts

Henrieta Žažová – Adrián Kobetič – Erik Hrnčiarik – Tomáš Kolon –
Jaroslava Žuffová – Daniela Zacharová – Pavel Ďurko –
Jozef Ďurko – Ľuboš Vagala

The complex of university buildings in Trnava includes valuable artistic and historical monuments. The buildings that made up the historic Trnava University (1635–1777) are concentrated around University Square (Forum Academicum) and are rare proof of the extraordinary abilities and skills of the architects, visual artists and craftsmen who worked in Trnava in the 17th and 18th centuries. Originally a Dominican monastery, the Society of Jesus gradually developed the area through the careful purchase of suitable plots and the construction of new buildings and their additions to create a set of university buildings, a unique architectural complex intended for educational purposes in Slovakia.

Research into University Square, the architectural-historical development of the buildings that made up the premises of Trnava University, along with the Church of St. John the Baptist, was the subject of the grant project: Forum Academicum. The Buildings of Trnava University (1635–1777) in a Historical and Cultural Context. The project leader was Henrieta Žažová from the Institute of Trnava University's History and the deputy leader was Katarína Karabová from the Department of Classical Languages of the Faculty of Philosophy and Arts of Trnava University. Other researchers who cooperated on the project were Adrián Kobetič, a PhD student at the Department of History and Theory of Art of the Faculty of Philosophy and Arts of Trnava University and Ivan Gojdič, a private researcher – architect. In addition, Henrieta Žažová undertook a research visit to Rome, to examine the central archive of the Jesuit order (*Archivum Romanum Societatis Iesu*). This was supported by the Slovak Institute of History in Rome, which also made a financial contribution to the release of this publication.

The first part of the publication is dedicated to University Square, an enclosed complex of the university buildings which includes the Church of St. John the Baptist and the building used as the

former Faculty of Medicine. The second part of the publication deals with the historical buildings on the east side of Hollého Street, formerly St. John the Baptist Street, and the gardens in their inner courtyards. This is where the buildings of the former seminaries and dormitories were situated, known as the Adalbertinum, Rubrorum, Marianum, noblemen's dormitory and Stephaneum, on Halenárska Street. As many as five studies are dedicated to the Adalbertinum. This is linked to the fact that since 2017, this historical building has been owned by the restored Trnava University and repeated specialist monumental research has taken place there over recent years. It is followed by a study on the significance of University Square in Trnava and the role it played in the battle of the Roman Catholic Church against the Reformation in the 17th and 18th centuries. The largest section of the publication is a facsimile of the available historical designs and the floor plans of the university buildings. The legends and descriptions of these historical graphic materials have been transcribed in the original Latin or German and translated into Slovak. They are followed by explanatory notes pertaining to the facsimile which define the period terms, units of length and abbreviations used.

Trnava – a Bastion of Re-Catholicization in the Kingdom of Hungary

The Free Royal Town of Trnava was an important medieval trading centre within the Kingdom of Hungary that sat at a crossroads and was close to the Bohemian Kingdom. After the Battle of Mohács (1526) the Ottomans gained direct control of the southern part of the Kingdom of Hungary, while the eastern part, the Principality of Transylvania, was subordinate to the Ottoman Empire. The north became part of the Habsburg Empire

under the control of the Austrian Habsburgs. Following the conquest of Buda in 1541, Bratislava, in what is today Slovakia, became the capital of this part of the kingdom. In 1543, the Ottomans also seized the seat of the Archbishop of Esztergom, the highest representative of the Roman Catholic Church. The archbishop and his chapter first settled in the new capital. However, there was not sufficient accommodation available. With the help of the Emperor, the Archbishop turned to the representatives of the Free Royal Town of Trnava to request that he and his chapter (about 24 people) be accommodated under the protection of the fortified walls of Trnava.

From 1543 onwards, Trnava developed as the town of residence of the Archbishops of Esztergom and the Chapter of Esztergom and thus became one of the most important centres of Hungarian Catholicism. In addition to the most senior representatives of the Roman Catholic Church, educational institutions, run by the Society of Jesus, played an important role in the cultural development of the town. The clergy, artists and members of the intelligentsia arrived in Trnava, markedly increasing the cultural profile of the town and its inhabitants and ensuring that this free royal town became the spiritual headquarters of the Kingdom of Hungary. However, in Trnava, as in other cities, some of the inhabitants were members of the Evangelical Churches of the Augsburg and Helvetic Confessions and were also trying to establish themselves. In the 16th and 17th century Hungary there were wars with the Ottoman Empire and also religious battles. The original inhabitants of Trnava were members of the Roman Catholic confession and they were added to by adherents of the Reformation, who became active, particularly during and after the rebellion of the estates, in support of religious freedom and against the rule of the Habsburgs, led by the Princes of Transylvania. Calvinists (especially Hungarian noblemen who had moved to Trnava from the central, occupied, areas of Hungary) and Evangelic Protestants (especially German merchants) attempted to build churches and schools in Trnava, an effort that the Archbishops of Esztergom fought against through various political means.

That Trnava had been the seat of the Archbishop of Esztergom and Chapter made the town an important centre of intellectual life and education in the Kingdom of Hungary. Although the first attempt, credited to Nikolas Olahus, to introduce the tried-and-tested Jesuit educational system in Trnava failed, it had great significance in the subsequent history of the town. It created the social and

spiritual conditions for the next attempt in 1615, which brought more permanent results with the foundation of the Jesuit college, as well as other fruit in the form of the foundation of Trnava University in 1635. Initially, the university only had Faculties of Philosophy and Theology but in 1667 the Faculty of Law was founded, followed in 1769 by the Faculty of Medicine.

The Second Time the Jesuits Came to Trnava

It was Archbishop Ferenc Forgách (1607–1615) who masterminded the return of the Jesuits to Trnava. He was a convert who was a great supporter of the Jesuits. The Jesuit college in Trnava was opened by Archbishop Forgách only two weeks before his death in October 1615. His close co-worker, who became his successor as Archbishop, Péter Pázmány (1616–1637), also deserves credit. He intervened with the Pope to gain approval for the college to be founded in Trnava in his visit to Rome at the end of 1614. He was successful and in January 1615, Pope Paul V (1605–1621), at the request of King Matthias II (1608–1619), allowed the Society of Jesus, which had no possessions in the Kingdom of Hungary, to build a college in Trnava. He offered them the former Dominican Monastery, as the Dominicans were no longer active in Hungary. The King approved the donation and the Jesuits in Trnava took over the monastery along with the Church of Saint John the Baptist, which unfortunately had been destroyed by fire. During that period the Jesuits considered Trnava to be a town better known for its piety and education than for the number of inhabitants or the splendour of its buildings. Therefore, they considered it to be a suitable place for the seat of their college and therefore construction.

The original Dominican monastery was located in the third municipal district, in the north-east section of the town, within the town walls. The Trnávka stream flowed next to the monastery, from the west, and the area also included Mlynská Street (today Hornopotočná Street) and a water mill on the stream next to the town walls. Small houses were located on the northern side beneath the town walls, and on the eastern side was Jerichová Street that ended next to Malženická Gate (it has been closed and walled-off since the 16th century). This was a continuation of St. John the Baptist Street (today Hollého Street) which led to the Dominican premises from the south. The construction activities of the Jesuits, during the sec-

ond half of the 17th century, resulted in the formation of University Square and Invalidská Street on the southern side of the Jesuit complex.

The Rector of the newly constituted college, Martin Kaldi, writes in detail in his letters about the arrival of the Jesuits in Trnava. His letters were addressed to the Provincial, Theodore Busaeus, the superior of the Province of Austria of the Society of Jesus and sent in September and October 1615. Kaldi arrived in Trnava by carriage on the 12th September, once the archbishop believed it was safe. Thanks to the royal endowment, the Jesuits were solemnly installed as the owners of the former Dominican monastery on the 1st October. This was done in the presence of three bishops, a provost, Ladislaus Pethe, other noblemen and senators, members of the Municipal Council, and no-one raised any objections. After handing over the monastery and the donation charter, the archbishop entertained everyone at a feast in the monastery's refectory. In his letter to the Austrian Jesuit Provincial, Rector Martin Kaldi also complained that the Jesuits continued to live in the new library building, as it was necessary to first clear the rubble from the damaged monastery and then prepare beds, tables and windows, etc. He received 444 guilders and 9 denarii from the archbishop to allow the Jesuits to purchase the indispensable items they required; they went to Vienna to obtain these items. He mentions two masters of grammar and syntax who were available to start lessons, but that first they needed a tailor, who would also fulfil the position of purchasing officer and sacristan. He also conveyed a request from the archbishop that an assistant architect be sent from Italy to Trnava, to be responsible, from the very beginning, for the dutiful construction of the edifice of the college.

The new library building, where the Jesuits were temporarily housed, was added to the archbishop's palace, next to the parish church of St. Nicholas. The archbishop planned to acquire everything they needed for the reconstruction of the church and the construction of classrooms for the Jesuits' grammar school over the winter of 1615–1616. For this purpose, he secured the sum of 2,800 guilders. Kaldi worked in the Church of St. Nicholas as a preacher and in a letter to the provincial he mentioned they had acquired a vineyard and two fields close to the town along with the monastery. In his letters, Rector Martin Kaldi also mentions the Calvinists, who were worried by the arrival of the Jesuits.

Thanks to the immediate modification and reconstruction of the Dominican monastery, the Jesuits were able to open three grammar school

classrooms in 1616 and to house 18–20 people in the college a year later. In addition, the foundations of the external wall were laid, dividing the south, west and north sides of the college from the streets and neighbouring houses. The Chapel of the Visitation of the Virgin Mary was built next to the sanctuary of the old, destroyed church in 1619 for use by the Jesuits. Additional classrooms were also added.

In September 1619, during the rebellion of Gabriel Bethlen (1619–1626), Prince of Transylvania, the Jesuits were forced to leave Trnava. They had to wait until 1624 when they were able to return and reopen the school and start teaching again. While the Jesuits were absent the commissars of the Prince of Transylvania seized the Church of St. John the Baptist and gave it to the Calvinists to use. At the Provincial Assembly of 1622 the Evangelic Protestants even proposed that the former Dominican monastery in Trnava be returned to the nuns who had used it after the departure of the Dominicans. In this way they tried to prevent the return of the Jesuits, but were not successful.

The activity of the Jesuits in Trnava was interrupted several more times, for example, during the later rebellions of the estates and during plague epidemics. On the contrary, after the conquest of Olomouc by the Swedish army in the 1640s, some of the students and professors from there travelled to Trnava to reinforce the academia.

The Reconstruction of the Church of St. John the Baptist

After their return to Trnava in 1624, once again the Jesuits were able to resume construction activities intended to create and extend the college facilities. The Archbishop of Esztergom and member of the Society of Jesus, Peter Pázmány, was a central personality and ardent supporter of the latest Jesuit activities in Trnava. The decrepit Church of St. John the Baptist became the focus and ideological centre of further efforts, along with the adjacent buildings of the Dominican monastery. In 1629, the first works started on the church. The benefactor of the reconstruction project, won over by Pázmány, was Nikolaus Esterházy, the Palatine (1625–1645), a powerful viceroy. The nave of the old church was pulled down on the 29th May 1629. A year later, on the 4th April 1630, the sanctum was also pulled down, on the instructions of Nikolaus Esterházy, even though they had initially planned to keep it. Subsequently the chapel was also demolished, temporarily, it had been used for liturgical

purposes. Work began on the construction of the foundations of the church as early as 1630. Master Antonio was chosen by Palatine Esterházy to head the construction works on the church. Georgius Dobronoki, the Rector of the Jesuit college at the time, makes several mentions of Antonio in his diary, but none of them mentions his surname. In one instance, for unknown reasons, he leaves a space after his name, as if Antonio's surname were to be added later. The only additional information we have about Master Antonio is that he had previously worked on the construction of the Franciscan church and monastery in Eisenstadt. But for the Eisenstadt project, the name of the master builder is also unknown, hence the identity of Master Antonio is unclear. As Eisenstadt is also connected with the patronage of Nikolaus Esterházy, it is likely that he invited Master Antonio to join the project and he may have previously worked with him. The original contract between Esterházy and Antonio, together with its appendices, shows how the project for the church changed. Perhaps the most radical change took place after Nikolaus Esterházy visited the Jesuit church in Vienna and decided that the façade originally proposed for the Trnava project, which included a single tower, should be changed to a twin-tower façade, after the style of the church in Vienna.

The master builder of the new church was Pietro Spazzo (1609-1671). From 1635 onwards Spazzo is mentioned in connection with the management of construction. In the mid-1630s, at the latest, he became the head of construction for the Jesuit church in Trnava and was also the master builder for many other Jesuit projects, including further additions to the Jesuit complex in Trnava. His important projects include the Jesuit church in Trenčín and Franciscan churches in Trnava and Dechtice, a village close to Trnava. Pietro Spazzo permanently settled in Trnava, he acquired the status of a respected burgher and held extensive property. Spazzo's portrait has been preserved to this day in the sacristy of the Church of St. John the Baptist. It is the very first portrait of an artist or architect preserved in Central Europe.

The finishing works and decoration of the church continued for almost 70 years after its consecration. A number of both local and foreign masters took part in the decoration of the church, together they created an impressive result. The extensive reconstruction introduced a new architectural style for churches in the Kingdom of Hungary – a central domed nave and semi-cylindrical vault with lunettes and side chapels inspired by the Jesuits' Italian home church, Il Gesù in Rome.

This became a popular model for other new buildings in the Kingdom of Hungary and Trnava. In addition, this type of architecture also introduced a new artistic approach to Hungary. The façade and decoration of the church was a model for the approaching Baroque epoch and the Church of St. John the Baptist is considered to be the first early Baroque building in the Kingdom of Hungary.

The step-by-step decoration of the interior of the church took place from 1639 to 1700. Shortly after its consecration in 1637, the Trnava Jesuits assigned the production of the altar and pulpit to the Viennese cabinetmaker and woodcarver Balthasar Knilling. He outsourced some of the work to a local Trnava sculptor, Vitus Stadler, who eventually took over the leadership of the work on the altar. The gilding was assigned to the Viennese painter, Laurentius Knoth, who cooperated on the decoration with another Viennese artist Christian Knerr and a local painter Ferdinand of Cífer.

The Architectural Development of the Jesuit College and Educational Institutions

Due to these extensive activities, the appearance of the church building represented a new demonstration of the faith and organisation of the Church which expended great effort on such projects. These activities were also projected outwards into the environment that surrounded the church, with a dramatic expansion in the premises held by the Jesuits. On the 12th May 1635, Archbishop Péter Pázmány founded Trnava University, which was to become the most important educational institution in the Kingdom of Hungary. This meant that future construction plans were made with this brave step in mind. In the founding charter of the university, Pázmány expressed the desire that from the beginning the interest raised from the 60,000 guilders provided should be used to speed up the construction of the college and related schools. It was necessary to find new lodgings for incoming students, whose number increased year on year. In the following years vast areas were purchased, sites which had previously been occupied by burgher houses. The construction completely transformed the look of the whole district and had a marked effect on the urban planning of the town. In addition to the initial expansion of the premises, through the construction of a new college wing in a westward direction where a natural limit of construction was imposed by the Trnávka stream, the expansion also continued northwards,

towards the town walls and subsequently, in the early 50s, eastwards, after the diversion of the original road to the town gate.

The contract for the construction of the college was concluded by Rector Georgius Dobronoki in November 1635, again with the master mason Pietro Spazzo. The cornerstone of the college building, on which IHS and the year were chiselled, was laid on the 12th March 1636. Construction began with the south wall that faced the south street and connected the walls of the college with the wall of the church, but only the foundations were laid. On the day the foundations were laid Rector Dobronoki invited the thirteen masons to breakfast.

The first section to be finished was, what is today, the central courtyard wing. In her architectural-historical research, Jaroslava Žuffová discovered a date on one of the chimneys; 1640. She also discovered that the central wing, also referred to as the Croatian Wing, originally only had two storeys. The third storey (the second floor) was added after the foundation of the Faculty of Law in 1667. It was also at this time that the ground-level corridor that connected the individual wings was constructed alongside the church. Initially it only connected the central wing with the west wing, built before the foundation of the university. The central wing hosted the Pharmacy of the Blessed Virgin Mary, lodgings for teachers, the reading room and guest rooms.

At the Faculty of Law, the Jesuits only lectured on canonical law and lectures on domestic and Roman law were provided by members of the Esztergom Chapter. Thus, some lectures were held outside university premises, in the old archbishop's palace in St. Nicholas Square. The Archbishop of Esztergom, Nikolaus Olahus, had the palace built in 1562 to replace the original stone house of the Altar Brotherhood of St. John the Baptist at the parochial Church of St. Nicholas. It served as the residence of the Archbishop of Esztergom until 1820 and it houses the Chapel of St. John the Baptist. In 1615 Archbishop Ferenc Forgách had a lateral wing built to house the library and publishing office. As mentioned above, Martin Kaldi also lived there after his arrival and, from 1667 onwards, it was used to give lectures to the students of law at Trnava University. Today it is owned by the Trnava Archdiocese.

The foundations of the east wing, the so-called Hungarian Wing, were laid as far back as 1636, when references to building the south wall behind the church appear. There was a pause in construction which later continued between 1643 and 1652. It was probably made possible through talks

with the town led by Rector Martin Palkovics. He bought two semi-detached houses and two gardens in Jerichová Street for the college. This east wing housed the flats of the rector, the chancellor and other members of the Jesuit college plus guest rooms and rooms for the sick.

The construction of the west wing of the Jesuit complex (the so-called *Academia* or *Scholae*) commenced on the arrival of the Jesuits and continued from 1677 to 1689. It was built by Jacobus Plachner and, after his death, by Venerio Ceresola, the architect of the Leopoldov fortress. It was in this area that the Jesuits bought a semi-detached house in Mlynská Street in 1650 and later, in 1691, a house that occupied a full plot and three semi-detached houses next to the mill. In the late 17th century the final construction project began, it was probably based on the plan created by the Rector, Martin Szentiványi. It was the construction of the publishing office (*Typographia*) and took place to the west. The west wing took shape in stages and consisted of three architectural components of varying heights. The middle section had four storeys and the neighbouring ones had only two. The north housed the three-storey publishing office, in the middle there was a four-storey building, constructed in 1677–1689 and in the south there was again a three-storey building with a voluted gable and turret. Today, a three-storey building stands in its place. A balcony is located on its main façade at first-floor level, supported by consoles. The west wing was modified to take its contemporary Classicist form by Georg Karl Zillak from 1770 to 1773 based on a design by Franz Hillebrandt and under the supervision of Laurentius Lander. The west wing housed classrooms for grammar school students along with reading rooms and lecture halls for the university students.

The north wing, that is the Transylvanian Wing, was also built at the turn of the 18th century; it was also designed by the previously mentioned Venerio Ceresola. Back in 1636 the Rector, Georgius Dobronoki, wanted to buy four plots from the town that held seven small houses on the left-hand side of the Trnávka stream on Mlynská Street. These had probably been built adjacent to the external wall of the monastery. However, the municipal council did not agree with the northerly expansion of the college. It was not until 1691 that the town signed an agreement for the sale of the four houses under the town walls and two semi-detached houses in Jerichová Street.

According to assumptions made by the architects, material from the old walls of the Dominican monastery was used in construction of the north

wing, similar to what had happened in other areas. By 1700 a section of the north wing had been constructed between the courtyard wing and the east wing, which in 1715, was extended westwards in the direction of the university. The façades were modified in 1716, which was financed by Ferenc Pálffy, the Bishop of Nitra. The extension of the north wing to the east occurred in 1753. This is known as the Gallian Wing. At that time, the house that accommodated the musicians, where the east and north wings joined, was demolished. The ground floor of the new building housed a new dining hall, the first floor held the library and the second floor contained rooms for students and professors.

The highest building within the area was the observatory. The tower was 42.25 m tall and was almost six metres higher than any other university building. To the west it was adjacent to the north wing and in the east to the garden wall. It housed cabinets of items of natural history and rooms for astronomers. The observatory building is the only one that has been demolished. This probably occurred in the first half of the 19th century.

The single-level agricultural wing, to the north under the town wall, narrowed from the west to the east, producing a yard in the shape of an irregular quadrangle. It housed the kitchen, workshops, warehouses, stalls, stables, and rooms for subjects.

The last construction project was the building intended for the Faculty of Medicine. It was built opposite the main façade of the west wing in University Square on a plot which the college had bought back in 1691 where the abandoned house of the nobleman, Johannes Ocskay, stood. The Faculty of Medicine was founded by Maria Theresa in 1769. The construction of the building intended to house it began in the following year, according to a project developed by the royal architect, Franz Anton Hillebrandt, or a project by the Trnava builder Joseph Hausmann. It was completed in 1772 and in addition to reading rooms and lecture halls it contained chemistry laboratories and a dissecting room. Today, the Faculty of Health Care and Social Work of the restored Trnava University is located here.

After the general suppression of the Society in 1773, the Bratislava architect, Georg Karl Zillak located the objects left by the Jesuits for the needs of the Hungarian Governing Council. His ground plans are a valuable source of knowledge of the university buildings and their layout. Following the transfer of the university to Buda in 1777, the enclosed premises of the Jesuits belonged to mili-

tary veterans. After the Second World War there were barracks here until 1967. Subsequently, the Military History Archive was placed here and the Central Registration remains within the historic complex to this day.

The Decoration of Public Spaces

Within University Square, next to the Church of St. John the Baptist, the Jesuits decided to build a Marian column. The column was ordered in 1691 by Georgius Fenessi, the Bishop of Eger. In the contract with the supplier, Laurentius Schreiber of Bratislava, he exactly defined the iconographic adornment. The white-marble statues, six feet tall, were to represent St. George, St. Stephen, St. Adalbert and St. Ignatius, with a statue of the Virgin Mary on the top. It should be seven-and-a-half feet tall, of the Immaculate type. Two years later, in 1693, the sculptural group was erected in the square and it stood there until 1784, when it was removed due to land movement in the vicinity of the stream. The statues were later moved to Galanta. Marian iconography played an important role in the efforts of the Jesuits in the process of Re-catholicization and Counter-Reformation. Much of the iconography of the church was likewise dedicated to the Virgin Mary, but as illustrated by the sculptural group, it also actively spilled over into public spaces.

Another important sculptural group, initiated by Trnava University together with Trnava Municipal Council and the Municipal Parish, also bears Marian iconography. The column in the Square of the Holy Trinity, commonly called the Trinity column, was ordered in 1695 from a master stonemason of Trnava, Johann Kristoph Khien. The University covered part of the cost and the town agreed to supply the necessary material. On the corners of the four-sided plinth are statues of St. Florian, St. Agatha, St. Anthony of Padua and St. Francis Xavier and between them is a statue of St. Rosalia lying in a stone grave, as the patroness of those stricken with plague. The plinth is supplemented with cartouches that bear Immaculata and the coat-of-arms of Trnava, of the Kingdom of Hungary and of one of the donors. The main scene on the top of the column is a sculptural group, the Holy Trinity crowning the Virgin Mary.

These Marian monuments played an important role in the decades after they were raised when several miracles took place in Trnava, connected to the sacred painting of the Virgin Mary in Trnava.

The Jesuit grammar school in Trnava was the only institute of higher education for Catholics in the Kingdom of Hungary for several years. Over the course of the 17th century, the religious and political situation became more and more beneficial for the Catholic Church, this was also manifested in the growing number of Jesuit grammar schools. Trnava thanks to the work of the Jesuits, the Archbishop and other orders (the Pauline Fathers, Benedictines, Trinitarians and Ursulians), among other places, became a more religiously homogeneous Roman Catholic town. With so many churches (9) for so few inhabitants (5,451 inhabitants in 1760), Trnava earned the title of "Little Rome".

The Seminaries and Dormitories

Along what was at that time St. John the Baptist Street (today Hollého Street), burgher houses were gradually bought up and rebuilt as large palace-like buildings for seminaries and dormitories, serving as accommodation for students. The first building to be purchased and undergo reconstruction, in 1637, was to be used as the noblemen's dormitory. This was followed, in 1649, by a further building which became the Seminary of the Red Clerics (Rubrorum). After this came the Seminary of St. Adalbert (Adalbertinum) in 1657, the Seminary of the Virgin Mary (Marianum) in 1687 and a final building was purchased in Halenárska Street which, in 1713, became the Seminary of St. Stephen (Stephaneum).

At its largest, the urban complex of the university premises, together with other buildings that housed Jesuit institutions, occupied more than 5 hectares. At that time this was almost 10 % of the area of the whole town, which had an overall size of 52 hectares. The premises were accessible via two new bridges across the stream with organic connections to the road network of the town.

The St. Adalbert Dormitory

The issue of the accommodation of students and their extra-curricular education emerged after the opening of the grammar school in 1616. In 1619 it was solved by Peter Pázmány when he bought two burgher houses. A house situated on Pekárska Street, next to the northern Upper Gate, covered two plots of land. It was intended for poor students and was named after the patron of the Archdiocese of Esztergom, St. Adalbert Dormitory. It was immediately refurbished

to meet the contemporary needs of students and with ceremony was put into operation. In early 1636, Rector Georgius Dobronoki also attempted to purchase additional premises for the St. Adalbert Dormitory. These were located between the town walls and the northern wall of the college. However, as already mentioned, he was not successful. New premises for poor students were acquired by Archbishop Georgius Lippay through a swap in 1657. Once the town gave its approval, the students moved into a house on St. John the Baptist Street which was situated to the north along the road. The Jesuits acquired further plots of land in 1710 and 1729. These purchases completed the process of the extension of the original St. Adalbert Dormitory on the corner of St. John the Baptist Street. It was extended by two half-plots and one full plot to the east and one full plot to the south. Today, the building known as the Adalbertinum still occupies these plots of land on the corner of Hollého Street and Invalidská Street. A chapel with a Baroque altar, with a faux marble finish, was established there in 1732. In the centre was a statue of the Virgin Mary with the baby Jesus surrounded by rays of light (a halo). Both sides of the altar were decorated with the statues of favoured saints: St. Adalbert and St. John of Nepomuk and those of the Jesuit patrons: St. Ignatius of Loyola and St. Francis Xavier. The chapel was crowned with a depiction of God the Father and the Holy Spirit in the clouds. The building has been the property of Trnava University since 2017. It is currently under reconstruction to meet the requirements of a modern university. The final layout of the Adalbertinum was made up of two wings perpendicular to each other, these were created by merging several houses located on neighbouring plots oriented along, what is today, Hollého Street and Invalidská Street. The first of them was a multi-floor burgher house at the intersection of the streets. It was purchased for the Adalbertinum by Georgius Lippay in 1663. It was this house, once a small medieval building, that architectural research yielded the best results by identifying the rich development of its construction. The house was part of the area whose development was affected, from the Middle Ages, by the intensive redevelopments of an important convent, the Dominican monastery, which later became a Jesuit college and part of the university. Redevelopments of the compound contributed to the urban alterations in the area, which subsequently also had an impact on the building in question. Once it became the Adalbertinum, it could be extended northwards - towards the uni-

versity church. After 1710, following the purchase of other plots of land (one full plot along Hollého Street and two semi-detached houses along Invalidská Street), the mass-spatial development of the Adalbertinum reached its climax. The building was made up of two long two-floor wings perpendicular to each other (to the west and the north). The northern wing also had a cellar. When the wings of the Adalbertinum were created the layout of the original burgher houses was partially preserved. Although this concept for the layout took the construction of a chapel into consideration, it was finally built only sometime after the completion of the northern wing (probably in the 1720s). Both wings were supplemented by a blind arcade ambit that became a link between the classrooms and the social and residential premises. While the ambit had a semi-cylindrical vault with lunettes on the ground floor, the ceiling on the first floor was flat and made of wood. The construction of the ambit had a significant effect on the floor plan of the former houses. At the same time, the original courtyard wings were demolished to create a large, more suitable courtyard.

According to archival research, the last building to be acquired in the compound was the so-called Bazník House, located east of the Adalbertinum. It was purchased in 1729. However, the floor plan from 1766 shows that the eastern edge of the Adalbertinum included a three-wing building with a courtyard, this was marked as a run-down farmstead for the poor. It has not yet been resolved whether or not this farmstead is the Bazník House mentioned in archival sources.

The final design of the Adalbertinum was plain, the stylistic features that were incorporated, such as the types of vaults, portals and chambranes, along with the decorative façades were no different to those used for ordinary burgher houses of the period. The main entrance portal, with its rich floral stucco decoration on the lintel and the figural decoration above the portal that leads to the chapel on the first floor, can be considered to be the only real distinctive expressions of its style. Despite its plain design, the building was appropriately sized and arranged, unfortunately this was destroyed by the addition of a new floor in 1922.

Apart from the identification of the style of the Adalbertinum, research into architectural monuments also provided information on the plots of land and buildings within this important area of Trnava, located in the immediate proximity of the Dominican monastery, that later became the location of Trnava University. It also highlighted

the houses that preceded the Adalbertinum, Renaissance houses with underpass. The research was also able to define how the original medieval building, a small medieval burgher house that stood on the intersection of Hollého and Invalidská Streets, developed into a multi-wing Renaissance house with underpass and how it further developed when it became a part of the Adalbertinum, the Seminary of St. Adalbert.

The individual truss structures above the Adalbertinum are, from a typological point of view, typical examples of Classicism. They can be found within our territory and date from the last third of the 18th century through to the first third/half of the 19th century. Although the researchers were unable to date the structures in question through dendrochronology, considering the date "1754" was found carved into a timber it appears that the truss above the Adalbertinum deviates from the norm. Considering the circumstances of the period, we presume, despite the current lack of corroborating dendrochronological or written evidence, that truss was made in 1754. However, to fully confirm or refute its date of origin, it is necessary to carry out a gradual search for sources or other comparative material. This research should also include sources from neighbouring countries (the Czech Republic and Austria).

The routine disassembly and reassembly of the truss in 1922 seems hard to conceive of today, but in the past, such interventions were not thought to be exceptional (this can be demonstrated through the example of the activities undertaken at the nearby Ursuline monastery). Their main motivation may have been a lack of resources, i.e. money. It also gives us evidence that skilled carpenters were still common during the inter-war period.

An essential element of the monumental restoration is the rehabilitation of the urbanistic structure of the seminary. In line with the conditions for the monumental restoration, architectural-historical research and the zoning plan, it has been proposed that the utilitarian extensions on Invalidská Street, which, to a great extent, have a negative effect on the urbanistic value of the building, should be removed. The wall in the northern section of the compound, which previously served as the fence line of the original plot of land, will be reconstructed at pavement level. The original underpass with portal will be marked on the tower. The ground level of the courtyard will be returned to the level it had during the Baroque period. The garden in the courtyard will be reconstructed to align with the original graphic documentation. The staircase in the

courtyard will be replaced in such a way that the underpass to the northern wing can be restored and the staircase will link to the original ground level of the Baroque period.

The proposal for the restoration of the building includes the comprehensive reconstruction of the façades, based on research and graphic documentation, to return them to the way they looked after their last conceptual modification in the second half of the 18th century. The floor that was added in 1922 will be distinguished by its utilitarian solution.

The proposal suggests the restoration of the original layout, therefore the non-load bearing secondary partitions, from the second half of the 20th century, should be removed, as they had no place in the original Baroque layout. The original openings will also be restored.

During the reconstruction that took place between 1922 and 1923 and then in 1968, many windows and doors underwent significant modification. They were bricked up or moved on their axis. Therefore, the proposal includes modifications to the shape and position of windows and doors in an attempt to return them to their state prior to the reconstruction works that took place in the 20th century. The new windows and doors will be wooden copies of the originals. Their design will be based on period analogies and photo documentation.

The building is to be used as a pedagogical resource by Trnava University and will include the following functional units: the ground, first, second floors and parts of the third floor, the attic and some parts of the basement will be used as lecture rooms and classrooms by various faculties. Therefore, it is necessary to resolve the issues of access to all floors within the building. The main staircase, including a lift, will be moved to the courtyard and also serve as an emergency staircase. This allows the restoration of the underpass on the ground floor, allowing the creation an entrance foyer (an area for information sharing). The courtyard garden could become an area where students and visitors to the university might relax.

The ground floor of the western wing will include a nursery to meet the needs of students following a course of pedagogical study, with a separate entrance on Hollého Street so that it is separated from the rest of the building. The nursery will also use a section of the Baroque Garden as an outdoor learning environment.

The General Seminary

The building of the former General Seminary is located next to the Adalbertinum. The country-wide synod of Hungarian bishops, held in Trnava in 1648, adopted a regulation for the foundation of a new seminary that was intended to educate priests to meet all the needs of the Kingdom of Hungary, i.e., for all the Hungarian dioceses. That is why it was called the General Seminary. Although the seminary was managed by the Jesuits, the education of the clerics followed the example of the German and Hungarian College (*Collegium Germanicum et Hungaricum*), a Roman Catholic seminary, based in Rome, that trained priests from the Holy Roman Empire and the Kingdom of Hungary. The students of the Roman and Trnava seminaries wore a red reverend, giving the seminary building the name the Seminary of the Red Clerics (*Collegium rubrorum*). It was established by Archbishop of Esztergom Georgius Lippay, a co-founder of the Faculty of Law of the historical Trnava University (the other founder was Archbishop Imre Lóssy), who purchased, for the seminary, a residential property on St. John the Baptist Street from the Pybers in 1649. The house adjacent to the southern side of the General Seminary was also acquired, no later than the 1680s. The building of the so-called Rubrorum thus covers two full plots and today, after reconstruction, it houses the Grammar School of Bishop Paul Jantausch and the Secondary Pedagogical School of Blessed Laura. Both of these institutions were established by the Archbishopric of Trnava.

The Seminary of the Virgin Mary

The Marianum seminary, named to pay tribute to the Blessed Virgin Mary, was established by the Archbishop of Esztergom, Georgius Szelepcsenyi (1666–1685), in 1678. However, the original intention was to call the educational institute for priests after its founder (*Seminarium Marianum-Szelepcsenyianum*), as a tribute to him. The seminary was originally based in a house at the end of Ostrožná Street (today Hviezdoslavova Street) and its management was entrusted to the Society of Jesus. A garden with a pond, somewhere in the suburbs, also belonged to the seminary. The seminary moved to St. John the Baptist Street in 1687, after the purchase of buildings on four municipal plots between the General Seminary and the aristocratic students' dormitory. At present, this building belongs to the Trnava Archdiocese.

It has been renovated and is used for cultural purposes.

The Aristocratic Students' Dormitory

The last building on St. John the Baptist Street was the former aristocratic students' dormitory, the most prestigious educational institution in the Kingdom of Hungary at that time. The dormitory for the education of Hungarian noblemen was originally situated on Kapitulská Street and was established by Archbishop of Esztergom, Peter Pázmány, in 1619 with its management entrusted to the Esztergom Chapter. Only students of noble origin, convictores and alumni could be accommodated there. Students whose expenses for lodging and food were settled from the revenues of individual donations (scholarship holders) were called *alumni* and those who paid for themselves were called *convictores*. *Alumni* were accommodated in shared rooms, and were supervised by a prefect. *Convictores* could either share a room and fee for the prefect, or they could live alone and pay the fees alone. *Alumni* and *convictores* were students who lived in seminaries or dormitories but were not members of the Jesuit order. External students (*scholastici externi*) were those who were not members of the order and did not live in the seminaries or dormitories. The majority of them were the children of wealthy or aristocratic families and they were accommodated in private houses. Finally, there were students from the Society of Jesus (*scholastici societatis*) who were future members of the order and lived in dormitories.

The aristocratic students' dormitory was later moved to a house on St. John the Baptist Street, which housed the first college of the Society of Jesus in Trnava from 1561 to 1567. The Telegdy family owned the house from 1568 to 1641 when it was gifted by the Archbishop of Kalosca, John Telegdy (1623–1647), to be used as a dormitory. The dormitory was extended in 1668 through the purchase of a neighbouring house and covered two municipal plots on St. John the Baptist Street. The building was destroyed by fire in 1683 and slowly sank into a dilapidated state. It was replaced by an impressive building that includes the octagonal Chapel of St. John the Evangelist. It still stands today but is known as the Chapel of St. Cross. It was constructed between 1747 and 1756 on the orders of Maria Theresa. During construction works in 1748, the original building was extended to include the house of the Altar

Brotherhood of St. Catherine, on what is today M. Schneidra-Trnavského Street, where the canons of the Esztergom Chapter used to live. In return, the chapter was given a house on Jeruzalemská Street. The building underwent extensive renovation and at present, it is the seat of the Office of the Archbishop.

The Seminary of St. Stephen

As early as 1566, the seminary, today known as the Stephaneum, was established by the Archbishop of Esztergom, Nikolaus Olahus, to be used by the theologians of the Archdiocese of Esztergom. It was originally devoted to the Virgin Mary, but after its reconstruction in 1630 by Peter Pázmány, St. Stephen of Hungary was chosen to be its new patron. Thus, later on it was referred to as the Mariano-Stephaneum. In the 17th century, the seminary was located in a building on Kapitulská Street (No. 4). This was originally purchased in 1619 by Archbishop Pázmány to be used as an aristocratic students' dormitory. Subsequently, in 1630, the building was rebuilt as a seminary. The seminary was later relocated to new premises on Halenárska Street at the beginning of the 18th century. There were originally three burgher houses. The first was a palace owned by the Esterházy Family, which they sold to the Esztergom Chapter in 1713. The second was the house of the Altar Brotherhood of St. Elisabeth and the third was the semi-detached house owned by Johannes Petok, purchased in 1724. The seminary was originally led by the Jesuits, but later it became the only seminar managed by the Esztergom Chapter. The owner is the Archbishopric of Trnava. Although its exterior has undergone reconstruction, the interior of the building is still awaiting renovation and a suitable future use.

Archaeological Research in the Garden Enclosed by University Buildings

The presented book also deals with the results of archaeological research into the courtyard (garden) of the former university compound, including the General Seminary (Rubrorum), the Seminary of the Virgin Mary (Marianum) and the aristocratic students' dormitory, situated on the eastern side of what is today Hollého Street in Trnava. The research was conducted by the De-

partment of Classical Archaeology of Trnava University during the second half of 2019. The field work was carried out after approval from the Regional Monuments Board in Trnava. It was initiated by the Archdiocese of Trnava, who founded the work as a consequence of their desire to create a temporary car park, a driveway to the central and eastern part of the courtyard and carry out more extensive landscaping in the western part. The main objective was to identify the original ground level from the Baroque period through to the 19th century, to develop a more detailed layout of the original garden, to find any remnants of the small structures that were in the garden and details of their construction. The archaeological works were mainly conducted in the area where the ground level was raised in the early 20th century. The area researched was approximately 69.75 m long and 22.80 m wide (maximum dimensions). Stage 1 included the removal of the soil used to raise the ground level at the beginning of the 20th century in the area of Test Pit 2. It was an exploration cut 38.75 m long, with a maximum width of 2.65–2.75 m. The excavation took place in the centre of the courtyard; the main axis of work took place along the length of the entire raised area in an approximately north-south direction. The following stages, 2 and 3, were carried out during the autumn and winter of 2019. The field work concentrated on Test Pit 1, which had a maximum length of 69.75 m and a width that ranged from 3.75 m to 21.5 m. During the removal of debris, various construction materials and other types of waste, used to raise the ground level mainly in the 20th century, several archaeological findings were documented. Amongst the most important discoveries were the remains of the wall of the plot of land which transversely divided the entire garden area. Its position probably reflects the original division of the plots of land. The division of this area into three individual segments can be seen in the output of the second military mapping of 1839. However, at the moment it is not certain whether this ground plan reflects the situation at the time that the university operated in Trnava, or whether it is the result of later modifications after the university had moved to Buda in 1777. The upper edge of the foundation of the wall corresponded to a horizontal layer of compact dark brown soil without admixtures, whose level was documented at various points of the area under examination, e.g. in a cut in the southern section of Test Pit 2 and the northern section of Test Pit 1, under “circular”, “right-angled” and “oblique” objects. Dating of this level to the 19th century has been confirmed through

the discovery of a copper coin from the first quarter of the 19th century in the area of the “circular” object, where the surface of the dark brown layer was covered by fine-grained gravel. The research, at the same time, also examined several remnants of garden structures that were not made of brick (the “circular” – SJ 1c_1, “right-angled” – SJ 1b_11 and “oblique” object – SJ 1b_13). They were part of the architecture and design of the ornamental garden in the second half of the 19th century, or towards the end. The walkway level, identified in the garden, that dates from the 19th century, the level of the non-brick small structures and the offset in the foundation of the former wall of the plot of land all correspond with the adjacent compound of the former university. Therefore, it is probable that the ground level of the section of the garden under examination was not raised significantly in the 18th and 19th century. The modifications were probably more related to the look and design of the garden. The biggest changes were only adopted after the integration of the entire area, once two transverse walls had been removed. Following integration, the garden was clearly reoriented longitudinally, approximately along a north-south direction, with a minor violation of symmetry in the southern third of the area. At present, there is not much information available about its exact appearance in the second half of the 19th century. Its limited dimensions did not allow for more demanding landscaping. This layout ceased to exist, some time at the beginning of the 20th century. The large volume of construction waste located in some sections suggests that it might have come from comprehensive reconstruction works. It cannot be ruled out that, at a minimum, the northern section of the area under examination was covered by additional layers of soil during the well-known reconstruction of the General Seminary in 1914. Only the upper edges of the majority of the remnants of the former structures have been examined.

During the archaeological research the following items were discovered: construction ceramics, stone jambs, fragments of pottery, earthenware and porcelain, as well as a few small items from various categories (tiles, a coin, small glass bottles and fragments of pipes). The construction ceramics are mainly bricks but also to a lesser extent, roofing and tiles. The oldest bricks can be dated to as late as the Middle Ages. However, there was only a small amount of them and they were all discovered in secondary or tertiary positions, they were part of the construction waste dumped there during the first third of the 20th century. Baroque has

been documented through several types of marks; a positive four-spoke wheel mark, placed in the centre, is one of the most common variants found on signed bricks in Trnava. From the point of view of dating the remnants found of the garden structures, two particular marks are important. The first is a signature, a positive letter “L”, along with imprints from a wooden mould. Two remnants of small unreinforced structures (the “circular”/SJ 1c_1 and “right-angled”/SJ 1b_11 objects) also included a more recent type of signed brick, that bears a depiction of the emblem of the town of Trnava; a negative mark with the head of Christ in an eight-spoke wheel, which was produced in Trnava in the second half of the 19th century, to be more precise mainly during the 1880s and 1890s. The majority of the pottery found during the archaeological research dates back to the second half of the 19th century and the beginning (first quarter) of the 20th century. It was concentrated in the layer of soil added to the northern section of Test Pit 1, particularly in the area above the remnants of the garden structures, above the “circular” (SJ 1c_1) and “oblique” objects. A whole range of sturdy kitchen pottery, used for cooking, transport and storage, as well as ceramics for dining and serving food were discovered. The finds from Trnava can be distinguished by their rather simple floral decoration, a stylised blue grapevine in two horizontal lines around the brim.

The most numerous group of small items found were chamber tiles. Unfortunately, the majority of the remnants found were highly fragmented. The archaeological research only found a single copper, a 1 kreutzer from 1812. Minted during the era of Francis II, in 1812, it was discovered during finishing works on the surface of the dark brown soil in the area of the “circular” object (SJ 1c_1).

The documented stratification and artefacts found, based on the archaeological research conducted in the courtyard of the former seminaries, indicates that the area is an important archaeological site, directly located in Trnava, which has not been affected, to a great extent, by construction activities from Baroque times up to the 20th century. Thus, it is one of the few larger, undeveloped areas in the historical centre of Trnava which includes relatively well-preserved archaeological complexes and structures from earlier eras.

Conclusion

The religious and political situation in the Kingdom of Hungary increasingly moved to favour the

Catholic church over the course of the 17th century. Thanks to the work of the Jesuits, other orders and church institutions, but also as the result of a number of discriminatory measures against non-Catholics implemented by the municipal council, Trnava became a religiously homogeneous, Roman-Catholic town. The Jesuits succeeded in applying the new image of the triumphant Church in the streets of the town.

If we ask what this “new image” meant with respect to the work of the Jesuits in Trnava, the first thing that comes to mind is the visual programme executed in public spaces, ergo intentional actions which, in the older historiography, were often called the “Jesuit style”. In their study of this “style”, many scientists, starting in the mid-19th century, attempted to define the joint artistic and architectural intentions of the Jesuits at a particular place and time where they operated. Many aspects of these opinions are outdated today, as are some of the older concepts of style in art history. Extensive debates on this topic can be found in literature. Attempts to identify a universal principle of Jesuit construction and artistic production are perhaps most often linked with the term *modo nostro*, which might be freely translated as an abbreviated version of the motto: “our way of approach”.

In the case of Trnava we attempted to consider this approach, initiated through their deeds in line with the motto “Everything to the glory of God” (*Omnia ad maiorem Dei gloriam*), in the context of the expressions of the Marian cult in the public spaces of the town.

It was an organisational approach that formed a single unified image of Jesuit thoughts and their mission; a model of a divine community which was to lead to the greatest possible fulfilment of the Jesuit mission and therefore also the fulfilment of the requirements defined by the Council of Trent and the need for Recatholicization. It was a conceptual approach, that aimed to meet the requirements of the general assembly of the members of the Society of Jesus in 1558, stipulating that the ambience of Jesuit works was to be healthy, useful and strong (*sanus, utilis et fortis*). This also applied to the town which the Jesuits flooded with their ideological programme. In this case *Modo nostro* did not so much mean the creation of a unified artistic expression but the dissemination of a religious worldview, of Catholicism, and the transformation of the town into the centre of the Catholic faith in the Kingdom of Hungary. The Jesuits worked on this mission over the 158 years (1615–1773) that they were active in Trnava. They realised that if their mission

was to be successful, it was important to expand their thinking beyond architecture and visual art, to shift it towards everyday life, which often held a more powerful position than lofty ideas on art and architecture.

The town of Trnava, located in the west of Slovakia, is historically important with its past closely

linked to the work of the Society of Jesus. The goal of this book is to clarify the relationship between the Jesuits and Trnava, the manner in which the Society of Jesus applied its artistic and architectural concepts. Thereby making radical changes to the town; not just to its visual appearance but also its essence.

O autoroch

Ing. arch. Pavel Ďurko absolvoval štúdium na Fakulte architektúry Slovenskej technickej univerzity v Bratislave, na katedre tvorby a ochrany v pamiatkovom prostredí. Po skončení štúdia pracoval na množstve architektonických projektov, prevažne v pamiatkovom prostredí a v oblasti bytovej výstavby. Od roku 2001 do roku 2008 pracoval na Mestskom úrade v Trnave ako architekt pre oblasť Mestskej pamiatkovej rezervácie Trnava, obnovy kultúrnych pamiatok a debarierizácie. Od roku 2008 pôsobí ako autorizovaný architekt v Ateliéri DV v Trnave, kde sa venuje prevažne pamiatkovej obnove, ako aj projektom občianskej vybavenosti, sakrálnej architektúry a obytným budovám.

Ateliér DV, s. r. o., Trnava
e-mail: ateliervd@ateliervd.sk

Ing. Jozef Ďurko po ukončení štúdia na Stavebnej fakulte Slovenskej technickej univerzity pracoval na množstve architektonických a stavebných diel ako projektant a konštruktér. Následne sa stal projektantom v Ateliéri DV v Trnave, kde od roku 2008 pracuje ako autorizovaný stavebný inžinier. V oblasti projektovania sa venuje najmä bytovým objektom, objektom občianskej vybavenosti a vo veľkej miere obnove kultúrnych pamiatok, pre ktoré zabezpečuje prípravu komplexných projektových dokumentácií.

Ateliér DV, s. r. o., Trnava
e-mail: ateliervd@ateliervd.sk

Ing. arch. Ivan Gojdič po absolvovaní Stavebnej fakulty Slovenskej vysokej školy technickej v Bratislave v roku 1973 nastúpil na vtedajší Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody. Počas pôsobenia v tejto a ďalších organizáciách podieľajúcich sa na ochrane kultúrnych pamiatok prešiel funkciami od asistenta, cez vedúceho oddelenia, odboru, vedúceho výroby v Štátnych reštaurátorských ateliéroch po riaditeľa Slovenského pamiatkového ústavu v 90. rokoch 20. storočia. Svoju odbornú činnosť zamerlal na urbanizmus historických sídiel a predovšetkým na výskum a obnovu sakrálnych pamiatok. Svoje odborné znalosti

a skúsenosti z práce s mladými kolegami na ústave a z ochranárskych aktivít predovšetkým v 80. rokoch (Bratislava nahlas) uplatnil aj po prechode do pedagogickej praxe v roku 1999 ako externý pedagóg na Fakulte architektúry Slovenskej technickej univerzity a Vysokej škole výtvarných umení a napokon ako interný pedagóg na Filozofickej fakulte Trnavskej univerzity, kde bol v rokoch 2002 – 2010 vedúcim katedry dejín a teórie umenia. Spracoval podklady pre obnovu nielen niekoľkých drevených chrámov na východnom Slovensku, ale aj Kalvárie a sakrálnych stavieb v Banskej Štiavnici, Dómu sv. Martina v Bratislave, Rotundy sv. Juraja v Nitrianskej Blatnici či kostola v Dolnom Dubovom alebo hradu v Hlohovci. Bol aj pri začiatkoch reštaurovania výtvarnej výzdoby interiéru univerzitného Kostola sv. Jána Krstiteľa v Trnave.

Bratislava
e-mail: igojdic@gmail.com

Doc. Dr. phil. Erik Hrnčiarik vyštudoval klasickú archeológiu v kombinácii s históriou na Filozofickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave (2002). Doktorát získal z odboru rímsko-provinciálna archeológia na Albert-Ludwigs-Universität Freiburg (2003 – 2006). Na Katedre klasickej archeológie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave pôsobí od roku 2006. Venuje sa etruskému a rímskemu umeniu a architektúre. Je uznávaným odborníkom na kostenú industriu a rímske importy na Slovensku. Okrem bohatej pedagogickej činnosti aktuálne vedie aj terénne archeologické výskumy katedry klasickej archeológie. Od roku 2018 vykonáva funkciu dekana Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity.

Katedra klasickej archeológie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave
e-mail: erik.hrnciarik@truni.sk

Mgr. Katarína Karabová, PhD., po ukončení štúdia klasických jazykov na Fakulte humanistiky Trnavskej univerzity v Trnave (2001) nastúpila na domovskú katedru klasických jazykov, na ktorej pôsobí dodnes. Doktorandské štúdium absolvovala

la na Katedre klasickej a semitskej filológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave (2010). Vo svojom výskume sa primárne zameriava na dejiny vied, predovšetkým výskum diela profesorov historickej Trnavskej univerzity, ako i preklady z latinského jazyka. Venuje sa interpretácii a analýze súdobých latinských prác súvisiacich s aktivitami členov trnavského jezuitského kolégia počas novoveku v širšom kontexte kultúrneho a civilizáčného vývoja v strednej Európe.

Katedra klasických jazykov Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave
e-mail: katarina.karabova@truni.sk

Mgr. Adrián Kobetič, PhD., absolvoval štúdium dejín a teórie umenia na Filozofickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave. Zúčastnil sa pobytov na Masarykovej univerzite v Brne a Pápežskej univerzite Gregoriana v Ríme. Zaoberá sa najmä stredovekým a súčasným umením, pre ktoré pripravil viacero výstavných projektov. Okrem toho časť svojho záujmu venuje pamiatkovým výskumom, a tiež dejinám umenia a architektúry Trnavy. Po skončení štúdia pôsobil v Nitrianskej galérii ako kurátor súčasného umenia a kustód zbierok maľby. V rokoch 2021 – 2023 pracoval ako mestský kurátor v Trnave. V roku 2023 ukončil doktorandské štúdium v Centre vied o umení Slovenskej akadémie vied a na Filozofickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave. V súčasnosti pôsobí ako pedagóg na Katedre pedagogiky výtvarného umenia Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave a externe na Katedre intermédií a sochárstva Vysokej školy výtvarných umení.

Katedra pedagogiky výtvarného umenia Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave;
e-mail: adrian.kobetic@truni.sk

Mgr. Tomáš Kolon, PhD., vyštudoval klasickú archeológiu na Filozofickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave (2009), kde získal aj doktorát (2017). Na Katedre klasickej archeológie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave pôsobí od roku 2017. Venuje sa témam súvisiacim s archeologickou teóriou (aplikácia koevolučnej teórie a behaviorálneho prístupu – životný cyklus a postavenie artefaktov v spoločnosti, inovačné procesy, technologické aspekty výroby keramiky, depozičné a postdepozičné transformačné procesy), ďalej neskoroklasickou a helenistickou hrnčiarskou produkciou, rímsko-provinciálnou keramikou (*terra sigillata*), a chronológiou germánskych sídlisk. Katedra klasickej archeológie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave
e-mail: tomas.kolon@truni.sk

Ing. arch. Luboš Vagala absolvoval štúdium na Fakulte architektúry Slovenskej vysokej školy technickej. Po absolvovaní štúdia pracoval v projektovej organizácii Stavoprojekt v Trnave, prevažne na projektoch bytovej výstavby. Od roku 1991 do roku 1997 viedol v Trnave vlastný architektonický ateliér. Od roku 2000 pôsobí ako autorizovaný architekt v rámci Ateliéru DV v Trnave, kde sa venuje obnove pamiatkovo chránených objektov a zón, navrhovaniu a realizácii objektov občianskej vybavenosti, sakrálnych objektov, urbanistických projektov a priemyselných stavieb.

Ateliér DV, s. r. o., Trnava
e-mail: atelierdv@atelierdv.sk

Mgr. Daniela Zacharová, PhD., je absolventkou odboru dejiny umenia a kultúry Fakulty humanistiky Trnavskej univerzity. Po skončení štúdia získala prácu na Krajskom pamiatkovom úrade v Trnave, kde 12 rokov pracovala ako metodička pamiatkových obnov. Od roku 2014 v rámci štruktúry Pamiatkového úradu SR prešla na Oddelenie preventívnej údržby pamiatok. V roku 2017 získala na Ministerstve kultúry SR oprávnenie na vykonávanie architektonicko-historických a umelecko-historických pamiatkových výskumov. Dlhodobou sa špecializuje na historické krovy a výskum ich typologického vývoja na území Slovenska; je spoluautorkou metodiky identifikácie a výskumu historických krovov.

Oddelenie preventívnej údržby pamiatok Pamiatkového úradu SR v Trnave
e-mail: daniela.zacharova@pamiatky.gov.sk

PhDr. Henrieta Žažová, PhD., je absolventkou odboru história Fakulty humanistiky Trnavskej univerzity (1999). Po ukončení štúdia pracovala ako historička a kurátorka zbierok vo Vlastivednom múzeu v Nových Zámkoch a následne viac ako 11 rokov v Archíve Pamiatkového úradu SR v Bratislave. Vo februári 2015 nastúpila do Ústavu dejín Trnavskej univerzity ako vedecko-výskumná pracovníčka so zameraním na výskum dejín historickej Trnavskej univerzity. Špecializuje sa na výskum stredovekých dejín premonštrátskej rehole, dlhodobou sa venuje regionálnej historiografii i bádaniu stavebných dejín historických objektov. Najnovším z nich je areál budov novovekej jezuitskej univerzity v Trnave. Je editorkou zborníka, ktorý vyšiel v roku 2020 o budovách historickej a obnovennej Trnavskej univerzity.

Ústav dejín Trnavskej univerzity v Trnave
e-mail: henrieta.zazova@truni.sk

Ing. arch. Jaroslava Žuffová, CSc., absolvovala Fakultu architektúry Slovenskej technickej univerzity v Bratislave. Od skončenia školy pracovala na Krajskom pamiatkovom stredisku Bratislava. V rokoch 1992 – 1997 bola vedúcou pracoviska Slovenského ústavu pamiatok a krajiny, Krajského strediska v Trnave. Od roku 1998 vykonáva nepretržite funkciu editora zborníka Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja. Zborník je zostavený z príspevkov z odborných seminárov, ktoré menovaná

každoročne organizuje pre verejnosť pod záštitou Pamiatkového úradu SR a v spolupráci s Mestom Trnava. Od roku 1997 pracuje ako samostatná výskumná pracovníčka v oblasti pamiatkového výskumu, od roku 2004 s osvedčením ministerstva kultúry na vykonávanie architektonicko-historického, umelecko-historického a urbanistického výskumu.

Bratislava

e-mail: jzuffova@gmail.com

HENRIETA ŽAŽOVÁ - ADRIÁN KOBETIČ (eds.)

FORUM
ACADEMICUM

**Budovy Trnavskej univerzity
(1635 - 1777)
v historických a kultúrnych súvislostiach**

Zodpovedný redaktor: Mgr. Peter Kolník
Grafická úprava: Jana Janíková
Návrh obálky: Mgr. Marek Petržalka

Pre Ústav dejín Trnavskej univerzity v Trnave,
Galériu Jána Koniarka v Trnave a Slovenský historický ústav v Ríme
vydalo vydavateľstvo Typi Universitatis Tyrnaviensis,
spoločné pracovisko Trnavskej univerzity
a VEDY, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied, ako 448. publikáciu.
Vytlačila VEDA, vydavateľstvo SAV.

Publikácia je dostupná aj v elektronickej podobe
na webových stránkach vydavateľov.

Trnava 2023

ISBN 978-80-568-0627-2
ISBN 978-80-568-0629-6 (online)